

КОПЬКОПНАМА

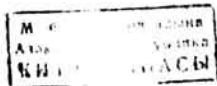
М.Ə. САБИР

894.362

с 13

ҲОҶОПНАМƏ

76663

АЗƏРБАЙҶАН ДƏВЛƏТ НƏШРИЯТИ
Бакы • 1960

САТИРИК ШЕРЛЭР
1906—1911

Миллэт нечә тарач олур олсун, нә ишим вар?!
 Дүшмәнләрә мөһтач олур олсун, нә ишим вар?!
 Гој мән тох олум, өзкәләр илә һәдә карим,
 Дүңјаву чаһан ач олур олсун, нә ишим вар!

Сәс сәлмә, јатанлар ајылар, гој һәлә јатсын,
 Јатмышлары разы дејиләм кимсә ојатсын,
 Тәк-тәк ајылан варса да, һаг дадына чатсын,
 Мән сәлим олум, чүмлә чаһан батса да батсын,
 Миллэт нечә тарач олур олсун, нә ишим вар?!
 Дүшмәнләрә мөһтач олур олсун, нә ишим вар?!

Салма јадыма сөһбәти-тарихи-чаһани,
 Әјјами-сәләфдән демә сөз бир дә, филани,
 Һал исә кәтир мејд еләјим долманы, нани,
 Мүстәғбәли көрмәк нә кәрәк, өмрдү фани;
 Миллэт нечә тарач олур олсун, нә ишим вар?!
 Дүшмәнләрә мөһтач олур олсун, нә ишим вар?!

Өвлади-вәтән гој һәлә апарә долансын,
 Чиркаби-сәфәләтлә әли, бәши булансын,
 Дул өврәг исә сәилә олсун, ода јансын,
 Анчаг мәним авәзеји-шәһним учалансын;
 Миллэт нечә тарач олур олсун, нә ишим вар?!
 Дүшмәнләрә мөһтач олур олсун, нә ишим вар?!

Һәр миллэт едир сәфһеји-дүңјада тәрәгги,
 Ејләр һәрә бир мәнзилү мөвадә тәрәгги,
 Јорған-дөшәјимлә дүшә кәр јада тәрәгги, —
 Биз дә едәрик аләми-рәјада тәрәгги;
 Миллэт нечә тарач олур олсун, нә ишим вар?!
 Дүшмәнләрә мөһтач олур олсун, нә ишим вар?!

Миллат нечо тарак өзүр оксун, не шими вар?
Душмангара мейтан өзүр оксун, не шими вар?

Ол күн ки, сәна халиг едәр дүтф бир өвлад,
Олсун үрөжин шад!
Тә'јин елә чиндары ки, етсин она имдад,
Та дөјмәјә һөмзәд;
Сагдан сола, солдан сага сал бојнуна һеккал,
Гој чинни мәттәл;
Мин кунә тилисмата тутуб елә мүгәффад,
Кәдир ону әл-әл;
Кәр дәјсә сојуг, санчылаһыб оло да бимар,
Һөкм ет кәлә чиндар;
Көстәрмә тәбиба о чижәркушәни зинһар
Гојма ола мурдар;
Ағларса ушаг, дәрдинни ахтарма давасын,
Аһмаг сөј анасын;
Горхудсун о да дамдабача илә чагасын,
Кәссини дә сәдасын;
Өкрат она, әлбәтте, өзүн бир нечә мөһүм,
Мөһүд ола мөсүм;
Бу сәјадә өмр ејләјә дунјада о мәзлум,
Һәр һалати мәзлум;
Тәк-тәк дил ачанда она тә'лим елә һәдјан,
Һәм олма пешиман;
Билдир она мин дүрлә тәбаһәтләри һәр ан,
Алсын әлә уһан;
Он јаша јетинчә ушагың ејләмә гәфләт,
Гандыр нечә бид'әт;
Тә он бешә јетдикчә тапа шидә мәһарәт,
Һәм ејләјә адәт;
Көндәрмә ону мәктәба, дөнк ејләмә башың,
Төкмә үзә јашың;
Һәр фәнд вә бичликлә едәр кәсб мәашың,
Сахлар өзү башың;
Раһәт нијә ләзим едә дунјада мәшиәт,
Гулдурчулуг өрәт;
Таники пумар ојнаја, гәл ејләјә, гарәт,
Хошдур белә сәһәт;

Дуняны сојуб ејләјә һәр күн сәни хүрсәнд,
Сағ ол, белә фәрзәнд!
Евдә тапылар инди дәхи чај, плов, гәнд.
Кимдир сәнә манәнд!
Нажаһ алыныб һәбсә, тутарса сәни вәһшәт.
Вер һакимә рүшвәт;
Сат вар-јохуну, адвоката вер нечә хәл'әт,
Пуч ол һәлә-һәлбәт;
Ахырда олуб һәсрәти-дидари-чәмали,
Гал кисәси хали;
Галдыгда оғулсуз дәхи тез башла суали.
Ал визрү вәбали,
Тап ризги-һәлалли,
Ај башы бәлалли,
Јығ дәјиши, кали,
Олмаз охумагдан
Тапмаг бу чәлалли.

Маһи-Кән'анын батыб, еј пири-Кән'ан, гәм јемә!
Та күлүстанын олубдур бейти-еһзан, гәм јемә!
Еј дили-мөнһәтзәдә, ол шад ләбризи-сүрүр,
Кәсб намәрди гылар әфкарү вичдан, гәм јемә!

Олмады мәгсудуиузча дөвр чәрхи-кәчмәдар,
Галмалыдыр бојлә һәләт үзрә дөвран пәјдар,
Гисмәтиндир, еткилән һәм руз, һәм шәб һәлә, зар,
Еј рәијјәт, еј фәғирү фәһлә, деһган, гәм јемә!

Сүбһ теэдән дур ајаға, шәмә тәк чәк зәһмәти,
Күчлүләрдән дә еһит һәр нөв' фәһшү төһмәти,
Сән залил ол, ејби јох, гој күчлү чәкәси ләззәти,
Гој сәни хар ејләсинләр ханү ә'јан, гәм јемә!

Ишлә, гој гәлдин бүкүлсүн, ишлә, алынн тәрләсин
Ишлә, ач гал, ач бәһајим тәк әјалин чәрләсин,
Зүлмдән фәрјадү ләди гој дилин әзбәрләсин,
Гәрәт етсин рузуну молла вә бәј, хан, гәм јемә!

Чәккилән өмрүн чатынча, бинәва, аһу фәган,
Бојлә пиһан сиррләр олмаз сәнә һәркиз бәјан,
Молла Нәсрәддин, «Лисанүлгејб» әлдин тәрчиман,
Руһи-пакиндир сәнә һәр дәм сәнахан, гәм јемә!

Билмэм нэ көрүбдүр бизим оглан охумадан?¹
Дэик олду гулагым.
Журнал, гәзетә, һәрәвү һәдјан охумадан
Инчәлди ушағым.
Ағлын апарыб бәс ки, бахыр күндә ғараја,
Ја рәб, нә һәмагәт!
Сөз етмәз әсәр, чарә галыб инди дуаја,
Тәдбир елә, өврәт!
Лә'нәт сәнә, ифритә, сәниндилр бу чәһаләт.
Етдин нә хәјанәт!
Сәндән тәрәнибдилр бизим евлә белә бид'әт.
Еј мајеји-һијләт!
Тутсун чәрәјим көзләринин ағу ғарәсын,
Еј һәмсарни-бәдхәһ!
Һаша, ода јахмаз аһа истәкли баласын,
Кәссин сәни аллаһ!
Бу тифли охутмағлыға етдин мәни тәрғиб,
Һәп ејләдин иғва.
Инди нәди фикрин? Ишиниз олду бу тәркиб,
Јох чәрәси әсла.
Һејһат ки, тәдбир ола бу ханәхәраба,
Зәил олуб әгли.
Дәрсә, гәзетә, мәктәбә, журналә, китаба
Мәил олуб әгли.
Јыхдын евими, ејләдин өвләдәми зәје,
Иш кенди мөһәлдән.
Мән аһламарам елм нәдир, ја ки сәнәје,
Зарәм бу әмәлдән!
Истәрдим о да мән кими бир һөрмәтә чәтсын,
Азәдә долансын;
Та гол күчүнә малик олуб шөһрәтә чәтсын,
Дүнјадә долансын;
Бир вәгтдилр инди ки, олуб Рүстәми-дөврән,
Бир ад ғазанәјәм;
Ғәрәтләр едиб таки, тапајды сәрү саман,
Бир шеј дә ғанајды.

///

Пуч ејләдин, өврәт, бу көзәл, сәдә чаваны!
Дилбилмәз оғул, вај!
Рәнки саралыб, ғалмајыб әсла јары чаны,
Бир күлмәз оғул, вај!
Ах, нахәләф оғлум, нә јаман мәшгә дүшүбсән,
Еј каш, усанајдын!
Гулдурулға јох, елмә тәрәф ешгә дүшүбсән,
Бу ғүбһү ғанајдын!
Еј нури-дучештим, охумадан һәзәр ејлә,
Сәләһ вәләд ол, кәл!
Ат мин, һүнәр өјрәш, мәни дә бәхтәвәр ејлә,
Ишдә бәләд ол, кәл!
Бәсдилр охудун, аз ғала чанын тәләф олду,
Бу кардән әл чәк!
Јазмағ, охумағ, башына әһкәл-кәләф олду,
Әш'ардән әл чәк!
Мян елм охујуб сөз биләсән, һөрмәтин олмаз
Бу дари-чәһанда;
Сөз бәһринә көһһәр оласан, ғијмәтин олмаз
Хәсә бу заманда.
Јох, јох, бахырам фикринә, сәндән оғул олмаз.
Чанын бәчәһәннәм!
Мырт-мырт охумадан, киши, бир ған ки, пул олмаз!
Мыртылда домәдәм,
Ғыл елм фараһәм,
Ол ғүссәјә һәмдәм;
Өмрүн оламағ кәм;
Дүшмән сәнә әләм...

ГОЧАЛЫГДАН ШИКАЈЭТ

Әфсус, гочалдым, ағачым дүшдү алымдөн.
Сад һейф, чаванлыг!
Зә'ф еләди ачиз мәни, галдым әмәлимдөн.
Чөкдим нә зиһанлыг!
Салдыгча чаванлыгда кечән күнләри јада
Дәрдым олур он гат!
Ја рәб, јетәрәм бир да ми дүјада мурәдә?
Һейһат вә һейһат!
Саггал ағарыб. бел бүкүлүб, динмә, филәни!
Өвгәтым олуб тәлх;
Өвәрәт дә јахыр саггалымә күндә һәнәни,
«Риши ки, борәнк әлх».
Јад олсун о күнләр ки, мурадымча кәзәрдим
Сәзәндә Орутған;
Мин ачизү бичарәләрин башын әзәрдим
Силлә, јумрутған.
Бу сәјәдә һәр ләһзә едиб сә'јү тәләшм.
Сәрвәт газанардым;
Тәһсил еләјиб гол күчүнә әмри-мәашы.
Дәвләт газанардым.
Ә'залар исә сүст олуб инди гочалыгдан,
Бир дәдрәсим јох!
Көрмәэмисән әһвалымы, дүшдүм учалыгдан.
Фәрјәдрәсим јох,
Һеч јердә сәсим јох,
Кәскин нәфәсим јох,
Фикримдә чаванлыг,
Башга һәвәсим јох.

БАКЫ ФӘ'ЛӘЛӘРИНӘ

Бу чәрхи-фәләк тәрсинә дөвран едир имди,
Фә'лә дә өзүн дахили-инсан едир имди.

Олмаз бу ки, һәр әмрә дәхаләт едә фә'лә,
Дәвләтли олан јердә чәсарәт едә фә'лә,
Асудә нәфәс чәкмәјә һаләт едә фә'лә,
Јаннки һүгүг үстә әдавәт едә фә'лә;

Бу чәрхи-фәләк тәрсинә дөвран едир имди,
Фә'лә дә өзүн дахили-инсан едир имди.

Фә'лә, мәнә бир сәјлә, нәдән һөрмәтин олсун?
Ахыр нә сәбәб сөз демәјә гүдрәтин олсун?
Әл чәк, бала, дәвләтлиләрә хидмәтин олсун,
Аз-чох сәнә вердикләринә миннәтин олсун!

Бу чәрхи-фәләк тәрсинә дөвран едир имди,
Фә'лә дә өзүн дахили-инсан едир имди.

Дәвләтли, амандыр, өзүнү салма бәләјә,
Фә'лә сөзү һагг олса да бахма о сәдәјә,
Јол вермә нәфәс чәкмәјә, һәркиш, фүгәрәјә,
Өз шә'нини пуч еләмә һәр бисәрү пәјә!

Бу чәрхи-фәләк тәрсинә дөвран едир имди,
Фә'лә дә өзүн дахили-инсан едир имди.

Алдаймә, фәғирин оламаз әгли, зәкасы,
Чүн јохдур ошун сән кими пакызә либасы,
Јох сәрвәти, јох дәвләти, јох шәли, әбасы,
Вар кәһнә чухасы, дәхи бир тәкчә габасы;
Бу чәрхи-фәләк тәрсинә дөвран едир имди,
Фә'лә дә өзүн дахили-инсан едир имди.

Истәрсән әкәр олмага асудә чаһанда,
Та олмајасан гәмләрә алудә чаһанда —
Фә'лә үзүнә бахма бу бинһудә чаһанда,
Өз фикрини чәк, ол дәхи фәрсудә чаһанда;
Бу чәрхи-фәләк тәрсинә дөвран едир имди,
Фә'лә дә өзүн дахили-инсан едир имди.

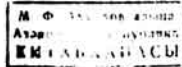
Көр милләтнин дәрдини, өхтарма дәвасын,
Әл чәкмә җетимни башына, кәсмә сәдасын,
Зинһар, гоҗуб дәһрдә бир хејр бинасын
Јад ејләмә, шад ејләмә милләт фүгәрасын...
Бу чәрхи-фәләк тәрсинә дөвран едир имди,
Фәлә дә өзүн дахили-нисан едир имди.

Чәһд ејлә, сән аичаг нәзәри-халгда пак ол,
Мәхлугу инкандыр;
Хасијјәтин од олса да, әтварда хак ол,
Сөк аләмн, јандыр;
Халгын нәзәрин чалб елә гуршаға, гәбәјә,
Мәчлуби-үјун ол;
Һәр һијләвү бичликлә кир, әлбәттә, әбајә,
Иманә сүтун ол;
Са'ј ејлә ки, саггал узаныб үч чәрәк олсун,
Папаг она нисбәт;
Гуршаг да, билирсән ки, он аршын кәрәк олсун,
Тәфсилә нә һачәт...
Гојма јерә тәсбиһини, әл чәкмә дуадән,
Өврад оху данм;
Мәчлисдә чәкиб тут өзүнү, ол нүчәбәдән,
Сөз сөјлә мүләјим;
Иштә кејиниб мәзһәби, иманы бүрүндүн,
Пәк мөһтаром олдуң;
Инди нәзәри-халгда сән пак көрүндүн,
Әһли-кәрәм олдуң;
Башдан-ајаға әмнү әман олду вүчудун,
Зөһд илә битишдин;
Нолмаг диләјирдинсә һаман олду вүчудун,
Мәгсудә јетишдин!
Вәгт олду ки, инди еләсән аләмн талан,
Тут, гојма гачаны!
Һөкм инди сәниндир, дөхи чәк ишләрә саман,
Јыг мүшкүл ачаны;
Дул өвратә бинад елә, ејтамә хәјанәт,
Ховф етмә әчәлдән;
Мәкр нсә өзүн гыл, оху шејтана да лә'нәт!
Шад ол бу әмәлдән,
Әл чәкмә һијәлдән,
Тәзвирү дәғәлдән,
Иманы да версән,
Вермә пулу әлдән!

Бир рус көрөндө олзугур хар жанында,
Гүзү, кечиняк биз.
Кечмөз сөзүмүз бир пула сардар жанында.
Чүшкү нөчкүчкү биз?!
Тавры буна шаһид —
Гүзү, кечиняк биз...

Етди бу фалок һәр кәсә бир төвр јаманлыг,
Сәд һејф, кечән күн!
Шүкр ејләдик аллаһа, јетишдикчә зиянлыг,
Олдут јенә мәһнун.
Һәр бир иш үчүн хатимәбәхш олду бу афаг,
Әфсүрдә биз олдут.
Чалды бизә бир өзкә сәјаг илә фырылдаг,
Гәмлә күнә галдыг.
Нә рәһм биләр, шәрм ганар, ағламаг аилар,
Бојлә фалок олмаз!
Јох бојлә ики дилли, јаман үзлү чәфакар,
Бир зәррә утанмаз!
Верди бу һамы гөшүләрә сән'әту дәвләт,
Дунја, сәнә дә'нәт!
Сәсләнди, келәк, сиз јатын һәммамидә раһәт,
Бичади бу зәһмәт!
Ислам ушағы јатсын ајагында фаләгга,
Бу нөв иди тө'лим.
Вурсун буларын башына һәм мирзәтәрагга,
Ејдин ону төкрим.
Еј вај, бу фалок гөјдү бизи дөгмәјә һәсрәт,
Галдыг биз аламыз!
Вермәз дәһи бер парча черәк тәймага фүрәт,
Кет, јаткилә шамсыз!
Өз билдирини галды мүсәлманларә дөвран,
Әл ишләк үзүлдү.
Чахчәх башын ағытды, кәфин чәкди дәјарман,
Иш һәчвә дузүлдү.
Бу чәрхи-ситәкһарын аман мәсхәрәсиндән!
Бәнә, балаң олсун!
Бахмыш бу мүсәлманларә гәм пәнчәрәсиндәп,
Чәрхин үзү доһсун!
Әввал бу фәләк чүмләдәи әјмишди дамағы,
Гәм кәсәси даһиди.
Ахирдә бизим башымызла пурду чанағы,
Су башдан ашды.

46663

Тэрлэнэ, амандыр, бала, гөфлөтдөн ажилма!
Ачма көзүнү, хаби-чөлалэгдөн ажилма!
Лайлај, бала, лайлај!
Јат, гал дала, лайлај!

Алдайма ајыгылда фэрагөт ола, һейһат!
Гөфлөтдө кечөнлөр кими лээзэт ола, һейһат!
Бидар оланын башы саламөт ола, һейһат!
Ат башыны јат, бастөри-раһөтдөн ажилма!
Лайлај, бала, лайлај!
Јат, гал дала, лайлај!

Ачдыа көзүнү рөичү мөшэгөт көрөчөксөн,
Милләтдө гэм, үмөтдө күдүрөт көрөчөксөн,
Гылдыгча нөзөр милләтө, һейрөт көрөчөксөн,
Чөк башына јорганшыны, никөтдөн ажилма!
Лайлај, бала, лайлај!
Јат, гал дала, лайлај!

Бир лөһзө ајылдыпса, гутар чаныны, јухла,
Ат тирјакыны, чөк, баба, гөлјаныны, јухла,
Ичниси сағын, вер јерө сол јаныны, јухла,
Иллөрчө шуар етдијин адөтдөн ајылма!
Лайлај, бала, лайлај!
Јат, гал дала, лайлај!

Коз нуруду ујгу, ону дур етмө көзүндөн,
Јол вермө, мөбада, чыха бир лөһзө сөзүндөн,
Амма слә бөрк јухла ки, һөтта кет өзүндөн,
Афагы тутан шуру гиямөтдөн ајылма!
Лайлај, бала, лайлај!
Јат, гал дала, лайлај!

Лайлај, бала, лайлај, Јат, гал дала, лайлај!

ТӘНСИЛИ ЕЛМ

Тәһсилә үлүм етмә ки, елм афәти-чандыр,
Һәм әглә зиҗандыр;
Елм афәти-чәи олдугу мәһнури-чаһандыр,
Мә'руфи-замандыр;
Пәнди-пәдәрәһәм, ешит, еј сәдә чаваным,
Јахма гәмә чаным!
Хош ол кәсә ким, вел доланыб, дағда чобандыр,
Асудә һамандыр.
Елм ичрә хәтә олдугуи ондан билирәм ким,
Билсә һола һәр ким,
Елмә кәзәһни күфрү зәбанларда бәјандыр,
Тәкфирә нишандыр.
Мәктәб сәнә хош кәлмәсин, ол чаји-хәтәрһак,
Кирмә она чалак;
Мәктәб дедиҗи тејди-дилү бәнди-зәбандыр,
Гәрәткәри-чандыр.
Черһил нәдир? Ол гәлбигәра һөгтеји-диләхуи,
Олма она мәфтуи!
Ағ күнләрни етмә гәра, аллаһ амандыр,
Бу рәһкә һамандыр.
Дәфтер нәдир? Ол һәрзәләрни һәмдәми-рази,
Човфи долу јази,
Шаирләри һаггал едиб, авара гојандыр,
Бу мәгләб әјандыр.
Ол башы кәһилһини гәләһини тутма белиндән,
Ховф ејлә диллиндән;
Ахырда чалар чанһаны, бир әф'и һландыр,
Әф'исә чаландыр.
Кағыз сәнә ағ кәстәриң өз синеји-сафһин,
Күш ејләмә лафһин;
Чох тез гаралар гәлби, мүрәббисә һамандыр,
Бир хирдәча һан дур.
Ол заһири сүрхүн үрәји гәра гарандаһ,
Мирзәләрә јолдаһ,
Гәлбиндә хәфи сирһини билдикчә јазандыр,
Әјјәри-замандыр.

Дерләр охумунлар; охумаг јахһылар, әмма,
Вар бунда мүһимма...
Јахшы нәзәр етдикчә сәрәһчәмә һамандыр.
Һәр алдымы гандыр;
Лағлаги, амандыр,
Гыздырмалы, һан дур,
Сартыг, Мозалан, дур!

Һопһоп дилә дүшдү,
Иш мүһкүлә дүшдү,
Чүнки белә дүшдү,
Инди балабандыр.

АТА НӘСНҘӘТИ

Бәсдир, еј оғул, бош јерә бу елмә чалышма,
Ганьн таләф олду!
Күндүз, кечә сәј ејләјибән дәрса алышма,
Чанын таләф олду!
Бу шәһридә чохдур, көрүрәм, елм охујанлар,
Ондар нә тапыблар?
Диванәдильтәр малыны бу јолда гојанлар,
Куја ки, јатыблар.
Чохдур зәрәри адәм үчүн елм охумағын,
Сән сәј вә дејим мән:
Әввәл бу ки, мәктәбдә олур тәлх дамағын,
Еј дилеји-рөвшән!
Бир дә көзүвүн нуру кедиб кур олачагсан,
Чанын да саг олмәз;
Рәнкин саралыб ахыры рәнчур олачагсан,
Бағрында јәг олмәз.
Ахырда, тутаг, олмәјиб өнверсетә кетдин,
Гуртардын өзүн дә;
Нисаф илә сөјлә, бу иши јакшымы етдин?
Бир дур бу сөзүндә!
Сән дә дејчөксән сасалым! ја ки, демократ,
Билмәм нечә дерсиң;
Халгын евини јыхды чыхыб бир нечә бәдәт,
Ах, ах, а бејинсиң!
Һәр бир кәдә бир аз охујуб адәм олубдур,
Закопу бәјәнмәз;
Чобан-чолуг оғлу бәј илә бәһәм олубдур,
Һамуну бәјәнмәз;
Кәһи шәһа бир тәһә вурар, кәһи вәзирә,
Бах, бах, сәни таңры!
Кәһи очага шәкк елнјәр, кәһи дә пирә,
Кафир олу бары.

Бундан сора гыл төвбә дәхи, мәктәбә кетмә,
Бирчә усан, оғлум!
Та бахмә мүәллим сөзүнә, та әмәл етмә,
Ахыр утан, оғлум!
Чых дағә-даша, јол кәснбән гарәтә бәшлә,
Ахырда гачаг ол;
Сал бир бешатан бојнува, бу адәтә бәшлә.
Һәмғали-јараг ол,
Халга дөданәг ол,
Һәр шидә сәјаг ол,
Вар чана зијаны —
Гејрәтдән узаг ол!

Ан ејләдијим нәш'әји-ғәлјанын үчүндүр,
Ган ағладығым гәһвәји-финчанын үчүндүр;

Ва'ә ејләдијим һәдјәвү еһсандан анчағ
Үмдә гәрәзим кисәвү һәмјанын үчүндүр;

Сәркәштәлијим хирмәни-бугдалар учундан,
Ашифтәлијим сәрвәтү саманын үчүндүр;

Фәрш ејләдијим синәмн һәр күн гәдәмниә, —
Кәскин тәмәин, сүфрәдәки һанын үчүндүр;

Бимар тәним күфтәвү бозбаш оләминдән,
Хуни чирјарим долма-бадымчанын үчүндүр;

Ағзым долусу ие'моти-фирдове дедиклә, —
Бошгабда гара көзлү фисинчанын үчүндүр;

Вәсф ејләдијим зәвгәлә әһһари-бәһишти, —
Көвсәр мөзәли шәрбәти-рејһанын үчүндүр;

Көрдүм ки, плов бишмәдәдир, ачлыға дөздүм,
Билдим бу тәдарүк шәби-еһсанын үчүндүр.

Ах, бирчә көрәјдим сәни, еј севкили варне,
Мејлим сәнинн ол дәсти-зәрәфшанын үчүндүр!

Мүн'имләрә чән вер, көнүл, зүма фүғәрәјә,
Синәмдә сәни бәсләдијим анын үчүндүр.

Анын шәрәәи етмәз әсәр бир кәсә, һәһһәһ,
Бу од сәнинн анчағ алышан чанын үчүндүр...

Јан, динмә, сән аллаһ!
Ган, динмә, сән аллаһ!
Һағ сөјләмиш олсан,
Дағ, динмә, сән аллаһ!

БӘЛЛӘРӘ МӘҚТҮБ

Гәјма күләһинн кәч, а бәј, алдатма чаһаны,
Бәсдир, а филаны!
Һәр күндә кејиб әјнивә бир тазә либасы,
Гурма бу әсасы!
Бәсдир, дәхи фикр етмә, дөдәм бәјди, бабам хан,
Кечди елә дөвран!
Кетди о заман халғ сизә ејләјә һөрмәт,
Бәсдир бу мөзәммәт!
Гәлхды ағалығ, кәлди заман олду мүсәвәт,
Кәлмәз әлә, һејһат!
Дөврани-ғәзә етди сизн билләрә һәмдуш,
Сән етмә фәрәмуш!
Һеч кәс сизә бундан белә әјмәз, биләсән, баш,
Олдуғ һамы гәрдаш;
Инди һамы бирдир, нә ки вар, шәһү кәдадыр,
Сәндә нә одадыр?
Көрдүк, бәјү бәјәдәләринн јохлу вәфасы,
Чәх-чәхду чәфасы.
Инди бәј олур ким, тута мазлумун әлиндән,
Мән дә дөјим әһсән!
Јохса ки, панағ јангылачы, әллә дә бир гуш,
Һәм мәст вә биһуш...
Әлбәттә, чәкәр шәклинн Молла сәни көрчәк!
Барн дәхи әл чәк!
Кечди о заманлар —
Јанында да бир сәк
Вел-вел долаша бәј.

Копкоп киши бифайда эйли-гөлөм олмө,
Ол Башыгапазлы, вали, Бидердү Гэм олма,
Гыздырмалы ол, Төшилөлөбү Дилонөм олма,
Молла Мозаланлара улуш, мөйтөрөм олма,
Гој һопһоп олуб шөһрәти-там ејлөсин оглун!
Көсбин бурахыб ше'ра давам ејлөсин оглун!

«НӨЈАТЫН» КОПКОПУНА ЧАВАБ

Бу тифл ки, нури-бөсөрү ширеји-чандыр,
Таби-тану арами-дилү руһи-рөвандыр,
Мин эаһмәт илә бөсладијин тазө чавандыр.
Көндөрмө буру мәктәбә, рәһм ејлә, амандыр!
Гој күчәдә наз илә хурам ејлөсин оглун!
Өз хошладыгы әмрә гијам ејлөсин оглун!

Бу бүлбүли-шуридә ки, пакизәнәфәсдир,
Алудеји-гәм етмә ки, биһудә һөвөсдир,
Бунча ки, кедиб мәктәбә, — билдикләри бөсдир,
Мәктәбдир ады, лејк һөгингөтдә гөфөсдир;
Гојма о дағылмышда мәгам ејлөсин оглун!
Сүбһүн белә виранодә шам ејлөсин оглун!

Мәктәбдә кедиб дәрәс охујанлары көрүрсән,
Нитти чөкилән тазө чаванлары көрүрсән,
Гөтән гурујуб чисмдә ганлары көрүрсән,
Арифсән, өзүн јакшы-јаманлары көрүрсән,
Гијма ки, кедиб фикрини хам ејлөсин оглун!
Өмирун гәми-елм илә тамам ејлөсин оглун!

Бавәр едәмәм, елмдән олсун фәрәһ-анд,
Елм артыг олуроа һәм олур гәм мүтәзанд,
Исторсән әкәр оглун едә кәсб фөваид,
Һәм сөрвәти заид ола, һәм миһнәти заид, —
Тәрғиб елә та кәсби-һарам ејлөсин оглун!
Бир ад чыхарыб шөһрәти-там ејлөсин оглун!

Бичарә киши, ганмаға башын һалә кејдир,
Ахыр мәна бир сөјлә көрүм, елм нә шејдир?
Билмәк нә кәрәк ким, бу алифдир, бу да бејдир?
Һәвәз, сора һутти, бу нә һејдир, о нә һејдир?
Гој пул газаныб сәдри-мәгам ејлөсин оглун!
Бәј, ханлар илә дөхл-калам ејлөсин оглун!

БАРЫШНАЛАРА ДАИР

Еј күл, нә әчәб силсилеји-мүшки-тәрин вар,
 Аһу нәзәрин вар!
 Веј сәрв, нә хош чан алычы гәмзәләрин вар,
 Һәм ишвәләрин вар!
 Алдатды чаванларымызы назу киришмән,
 Фирузәји-чешми!
 Хурмаји сачында нә болта тәлхи-бәрин вар,
 Зәһрин, шәкәрин вар!
 Башдан ајаға шәһд иһми сафсән, еј шух,
 Шәффафсән, еј шух!
 Амма мәкәси-шәһл кими ништәрин вар,
 Иңчә кәмәрин вар.
 Әбнаји-вәтән вәғф еләјир вәслинә чанын,
 Һәм руһи-рәванын,
 Һәттә гочалардан да нәчә бәхтәвәрин вар,
 Јахшы хәбәрин вар.
 Етдин сачыны «гуфрават», урду үзә «румјан» —
 Чөвлан елә, чөвлан!
 Бир ев нә мүнәсиб сәнә, һәр евдә јерин вар,
 Һәр јердә әрин вар.
 Анчаг демә тачирләрә ешгин әсәр етди.
 Диванәсәр етди.
 Амилләрә түччәрдан артыг әсәрин вар.
 Фәтһин, зәфәрин вар.
 Мәктәблиләр иңрә дејил аз сөһбәти-рујин,
 Кејфијјәти-мујин.
 Дәрс-гәми-ешгин охујан мин нәфәрин вар,
 Ашифтәләрин вар.
 Гафгазлы мүсәлманлар едәрә сәни гәнб,
 Фикр етмә әчанб.
 Иранлы мүсәлманлары тәк әбди-дәрин вар,
 Мин дәрбәдәрин вар.
 Худ санма ки, мејханәдә чохдур сәнә үшшәг,
 Дидарына мүштаг.

Мәсҗиддә дахи бир нәчә хуниичијәрин вар,
 Шуридәсәрин вар.
 Билмәм нә фусун ејләдин, еј фитнеји-әјјам,
 Ујду сәнә ислам?!
 Һәр шәһрдә, һәр бәлдәдә бәс чансүпәрин вар,
 Дилләдәләрин вар.
 Ашиг арајыб әләми сејр ејләдин амма,
 Хејр ејләдин амма,
 Бир зөвчи-һәләл илә доләшсан зәвәрин вар,
 Ховфин, хәтәрин вар.
 Һәр хами-тәмә' ашиг илә үлфәтин олмаз,
 Үнсвијјәтин олмаз;
 Варын јох едән сәрхона зөвәд нәзәрин вар,
 Софра нәзәрин вар.
 Көһнәр сачлыр, зәр сачлыр јар јолунда,
 Дилләр јолунда.
 Еј бәһр, санырсан сәнин анчаг күһәрин вар?
 Веј кан, зәрин вар?
 Һонһон, демә биһуд ки, мән ујдум о шикәрә,
 Бах әһли-дијарә.
 Еј гафил, өзүндән сәнин анчаг хәбәрин вар!
 Хунаби-тәрин вар,
 Дәрдин, кәдәрин вар,
 Чоһ дәрди-сәрин вар,
 Бу көһнә башында
 Тәзә хәбәрин вар.
 Үмәт белә јатды,
 Минләт белә батды,
 Дашы ким ојатды?
 Худ, сөјлә, ај өһмяг,
 Динмә, хәтәрин вар!

БАҚЫ ПӘЪЛИВАНЛАРЫНА

Көндүм буланыр кучада чөвланыны көрчөк,
Нитгим туулур нөзөвү һөдҗаныны көрчөк.

Чаным үзүлүр элдәҗи галҗанына бахчаг,
Ғалбим алышыр белдак патраныны көрчөк.

Бахдыҗа револверинә андамым олур сүст,
Бағрым җарылыр хәнчәри-бурраныны көрчөк.

Тәфрийг еләмәм: мәстия, һушҗармысан сән,
Мәстанәрәвиш, мәшҗи-поришаныны көрчөк.

Дүшдүр лотулуг мәшҗия, ислама урушма,
Өлдүр нәрәдә олса мүсәлманыны көрчөк.

Гоҗ бөркүнү кәч гашынып үстүндә, фырылда
Кәндиң кимя бир лотиҗи-меҗданыны көрчөк.

Мәст ол кечә-күндүз, на билим, җат нәрәләрдә,
Јум көзләрини хәнәҗи-вирваныны көрчөк.

Әмрәдләр илә кеҗфини чәк бағда, чәмәндә,
Бир бахма да әтфали-чиҗәрганыны көрчөк.

Кәһ «искороход» чәкма, кәһи кеҗ «лакоронин»,
Веллән кечә-күндүздә хураманыны көрчөк,

Вар-җотуну сәрф елә бәришналара, аңчаг
Соҗ һәмсәри-мәълумеҗи-наланыны көрчөк.

Күл, күл ки чавансан,
Әҗҗани-чавансан,
Сәрхошлара чансан!
Вағта ки, гөчәлдин,
Риши дөшә салдын,
Пис күнләрә галдын
Онда биләчәкәһи..

Аләтимиз даш иди дә'ва күнү
Тулларыдыг әлдә сапан гыҗнагыҗ.

Һәр кәсә дәҗсаҗди едәрди һамаң
Бир нечә күн аһу фәған, уфһауф.

Мәрһәм олурду, сағалырды җара,
Әлдә галырды җенә чан сапбасағ;

Инди револверди, дөнүм башына,
Накаһ олур күлләфәшан пәртапарт.

Онда көрүрсәң, җыхылыб җанбаҗан
Бир нечә нөврәстә чаван лаҗбалаҗ.

Түф белә дәвранә ки, бәдтәр олур
Сәҗри-фәләк, дөври-заман пәбәнал

Милләти-ислам гырыр бир-бирини,
Аллаһ аман, бу на җаман гырнагыр!

Ғардаша бах, ғардашыны өлдүрүр,
Вәһши олуб әһли-чаван сәрбәсәр.

Милләти көрдүкчә белә һәрч-мәрч
Көндүм олур допдолу ган гатбағат,

Боҗлә кедәрә Баки әлдән кедәр,
Ғалмаз о мо'вада аман һич, һич!

Барн, худаҗа, өзүн ислаһ гыл,
Та едәләр пиру чаван сүлә, сүлә!

КҮПӨКИРӨН ГАРЫНЫН ГЫЗЛАРА НӨСИҢӘТИ

Гәри нәнәини сөзләрини сәймә чәрәндир,
Чаным, көзүм, ај гыз!
Һәр кәлмәси миң лә'ли-җәһәнн, дүрри-Әдәндир,
Алла сөзүм, ај гыз!
Чох өмр әләнҗиб, чох дә һүнәр етмишәм исбат
Бу дари-чаһанда.
Миң һижләләри гатламышам сипнәмә гат-гат
Бу хейли заманда.
Миң ил сәнә нағлын елсәм мәкри-нисаны
Гуртармаз, озалмаз.
Долдурсам әкәр мәкрә әтрафи-чаһаны
Бир бош јери галмаз.
Чаду дә, әлимдән бачарыб чин дә гутармаз,
Әфсунума баһ, баһ!
Мәл ејләдијим мәкри шәјатин дә бачармаз,
Валлаһ өз билләһ!
Хоштајеминишсән ки, бу күн фејәи-һүзурум
Олду сәнә гисмәт.
Ган сөзләрим, инди сән, еј көздәки нурум,
Гојма кечә фүрсәт.
Әввәл бу гәдәр бил ки, вәфадар әр олмаз, —
Ағл олур олсун;
Бир әр ки, вәфадар ола, әләмдә тапылмаз, —
Чаһил олур олсун;
Зинһар, вәфа етмә тәләб әр дедијиндән,
Сәрвәгт ол, амондыр!
Асудәхәјал олма бу шохор дедијиндән,
Үч-дөрдүн аландыр.
Гырк ил едәсән бир киши әмриндә итәәт, —
Мәнзурдә билмәз;
Вәгта ки, гочалдын алачак башга бир өврәт,
Бахмәз сәнә, күлмәз.
Әр дәр-гәмин чәкмә, сән өз һалина агла,
Чаны бәчәһәннәһ!

Сәрриштеји-тәдбирини хәлвәтчә јумгалғ,
Гыл көнлүнү хүррәм,
Танник ајыгдыр, һозәр ет әр дедијиндән,
Әр зүлмү јамандыр!
Чүн јухлады, ол гат чибинә, зәр дедијиндән
Өз рәикини јандыр.
Фүрсәт ки, олур рәикини аур һәр кечә мәхфи,
Фәррәрәлик өјрәш;
Та билмәјә шәјтан дә көтүрдүн нечә мәхфи,
Әјјарәлик өјрәш.
Чүн сүбһ чајын ичди киши чыхлы кәнарә,
Бидәрәдү гәм олдун;
Ачылды башын, инди гыл өз дәрдиңә чарә,
Бану һәрәм олдун;
Вер Хансәном әт, јағ, дүјү, бал, чај, шәкәр алсын,
Күлгәнд вар еадә;
Артыг нә галарса она дә хүшкәбәр алсын,
Һәрчәнд вар евлә.
Көндәр ушагы, Шаһбачыны ејлә хәбәрдар —
Кәлсин һалә-һалбәт,
Кәлдикдә кәтпрсин нечә өвәртләри зинһар,
Гур мәчлис-и-ширәт.
Миңдир очага гәзгәны, гәјнат самавары,
Чал најы, гавалы;
Мейманлара һазыр елә миң дүрлү һаһары:
Вер күлчә гоғалы,
Һәм гәјмагы, балы.
Әр фә'ләлик етсин,
Һәр күн ишә кетсин,
Олма она һәмгәм,
Чаны бәчәһәннәһ!
Сән чәкмә малали,
Гур мәчлис-али,
Поэма бу чәләли,
Ај башы бәләли!

УШАГЛАРА

Еј милләтин үмиди, дилү чаны, ушаглар!
Валидлориниң севкили чананы, ушаглар!

Мадәрлориниң етди сизә мейрү мәһәббәт,
Агуши-шәфәтгәдә сизи бәсләди рәһәт,
Радиллориниң хәрчинизә етди кәфәләт,
Әлһиниңәтү дилләһ, сизә яр олау сәәдәт,
— Олдуз һәрәниң бир еши оғланы, ушаглар!
— Асуда кәзини инди бу дүнианы, ушаглар!

Сиз сәрә кими сәркәш олуп боҗә бој атдыз,
Илһик бечә төк банлајараг халгы ојатдыз,
Шад олду пәдәр, мадәриниң — бу боја чатдыз,
Бәсдир сизә кәһнареји-наз ичрә ки, јатдыз,
Инди бурахың балышы, јорганы, ушаглар!
Һәм тәрк еләјин ханеји-вираны, ушаглар!

Вәгт олду; чыкыб кучәдә човлан едәсиз сиз,
Һәрчаји кәзиб, һәр јери сәјран едәсиз сиз,
Чәңкү чәдәлү гәрәтү талан едәсиз сиз,
Һәр чиләдә кириб аләми виран едәсиз сиз,
Күндә атласыз бир нечә патрәни, ушаглар!
Та өјрәнисиз шивеји-даваны, ушаглар!

Вәгт олду, һавәс етмәјәсиз мәктәбә, дәрәс,
Тә'лим аласыз һәр на ки, аләмдә бетәрәс,
Хејри бурахыб әхә едәсиз һәр на зәрәрсә,
Мәһл оласыз һәр ишә ким, фитнәсә, шәрәс,
— Адәт ғыласыз һәрәвәү һәдјаны, ушаглар!
Сиз вејләјисиз мәктәби, молләни, ушаглар!

Вәгт олду, вуруб јыхмаға мүштаг оласыз сиз,
Елдә корәк әввәлчә ки, гөчпаг оласыз сиз,
Һәм валидә, һәм валидәјә ағ оласыз сиз,
Динчәлмәјәләр та иә гәләр сәг оласыз сиз,

Һәр күн дәјәсиз мадәри-наланы, ушаглар!
Та уф дәмәјә ғалмаја имканы, ушаглар!

Һәр истәдјиң олмаса һасил пәдәриндән, —
Вур, јых, тала та горхуја дүшсүн зәрәриндән,
Сој ағзына чур'әтлә, чәкнимә һүнәриндән,
Бичарә хилас олмаг үчүн шуру шәриндән,
Чыхсын чаны, сәтсын ғабы, газаны, ушаглар!
Һејләр дохи ол, сөрвәтү саманы, ушаглар!

Бәсдир ки, оғул саһиби дүшкүн пәдәр олду,
Хејр олду ачәб ағибәти, бәхтәвәр олду,
Кәз нуру һесаб ејләдији дәрди-сәр олду,
Зәһмәтлә әмәк вердији чүмлә һәдәр олду;
— На өлмәди, та ким, гутара чаны, ушаглар!
— На тапмады өз дәрдинә дәрманы, ушаглар!

Мен билмаз иди м бехтида бу нибхот олуруми,
Икэт дөнүб ахир бела бир заллат олуруми,
Чархи, эчбэ, сејри до ми бибот олуруми,
Миллат ајаллаб талиби-һурријат олуруми,
Миллат, да, јоһу, бела бир гејрот олуруми?!
Јадим, но дејим, кетди миним миллат эимли,
Торнат башма, чыкшы бүтүн икэт элимди!

Табрида көр өлүмү иди чүм'э имамы,
Кизли ки, лејил, јухны билер мөлөби һамы,
Нул ила сатма алыш иди мак бу магамы,
Ујдуруми иди кизимэ битүмла эгамы,
Өбд етмиш иди шөбрәк һөр пүхтани, хамы,
Хул, мән на билм сүби дөнүб шом олачагыши,
Иранда да һурријәти-ислам олачагыши!!

Табрич ила саяшышым ала бунша деһати,
Бир шарча чөрөк шөһри етмишим элати,
Артырған иди мээрэни, илмани, ати,
Рондубер еләшшиди өзүмә чөлгүнү, тати,
Дөркәр иди хөһрәлә үмүми һөркәти,
Биздән-бара кетди һамы һөрү форм, еј вај!
Чакды боша сөрөт тазанан алларим, еј вај!

Табрида раһат рејиб, асула дојардым,
Мөһшиһри һөр төһмәтә оләјди тојардым,
Һөр ахманы, хамы тулу чалдида сојардым,
Һат сөз дејәни чаны алыб, чешмиш ојардым,
Нејардым еләрдим, неч ронк ола бојардым,
Сәд һејф, көзәл һокми-шарәт талаф олдү!
Ғаһуни-әсеани да бир энкәл кәләф олдү!

Билмәм арылар мәзиллино ким чөн узатды,
Илдәрчә төһфүлдә јатан халгы ојатды,
Фитнә ағачын эјди, һөкүмәт јәсә батды,

Мән һәрчи чалышлым ки, кәсәм, гол-будаг атды,
Әһли-һәрәз өз истәдији мөләбә чатды;
Әһкам-шарәт дахи бир кар көрөрми?
Бундан сора бир бугданы аибар көрөрми?

Лал ола нолур Мирзә Чавадан дили, еј каш!
Та агзын ачыб ејләди һөр кизли сөзү фаһ!
Бир јанда јыгыб Мирзә һүсеји башына јолдаш
Чыг-мыг едиб ахир башыма салдыла бир даш,
Табрида та олдү боронкихтә поркаш,
Инди һасәбул хайиши-әһли-һәсәд олдүм,
Бир дадрәсим олмады, харичбәләд олдүм.

Диванә едиблар мәнни Табриз хәјалы,
Мәчлисә төвәзәдәки шимхиз хәјалы,
Мәтәх өји, сүфрә гәми, доһлиз хәјалы,
Сәдри дүјүнү буји-фәһләбиз хәјалы,
Ғәлдәлә пуркасеји-ләбриз хәјалы,
Бир дә о көзәл күнләри, ја рәб, көрөрәм мән!
Бу хам хәјалы едиб ахир өләрәм мән!

Ја рәб, нола бир дә едәм ол шөһри зијарәт!
Нәз илә хурамә кәләм — архамда чәмәәт!
Көрдүкә мәнни јол верә бу әһли-вилајәт,
Тә'зим едә, баш ендирә, гол бағләја милләт,
Бир кимсәлә бир сөз демәјә олмаја чүр'әт,
Әјанлары диндирәм едә фәһрү мүбәләт;
Һејһат вә һејһат вә һејһат вә һејһат!!!
Кет јәт вә кет јәт вә кет јәт вә кет јәт!!!

Нэр нэ версэн, вер, мөбэдэ вермэ бир дирһэм ээкат,
Гој ачындаа өлсэ өлсүн бинова кәндли ва тат.

Нэр нэ дүз версэн, вер, оглум, борцуну вермэ тамам,
Нэр нэ алсан, ал, амандыр, алма касибдан салам.

Нэр нэ етсэн, ет вэ лакни етмэ мөјдән ичтиннаб,
Нэр нэ тутсан, тут вэ лакни тутма бир карн-сөваб.

Нэр нэ чөксән, чөк, вали, чөкмө хөчөлөт гүбһдән,
Нарда јатсан, јат, эјылма, дурма һәркиз сүбһдән.

Нэр јерә кәлсән, кәл, амма кәлмә дәрсә, мөктөбә,
Нэр кәсә ујсан, уј амма ујма динә, мөзһөбә.

Нэр нэ чөксән, чөк, бөрдәр, чөкмө дүз мизаныны,
Чөкмө сән милләт гәмни, чөкмө, чөк өз гөлјаныны.

Бахмәсән ејтамә, бахма, бахма, бах лә'бәтләрә,
Кәлмәсән имана, кәлмә, кәлмә, кәл лә'нәтләрә.

Олмәсән бир хөјрә банс, олма, ол банс шөрә,
Етмәсән иядад, етмә, ет ситәм ачизләрә.

Ејлә билирдим ки, дохи сүбһ олуб,
Мурғи-сөлһәр тәк бир ағыз банладым.

Сәнк шикәст ејләди балу пәрим,
Банламағын һәсиллини аяладым.

Өвчи-фозада көрөрәк бәјгушу
Сәһидә гаггылдајырам инди мән.

Бир лә мәнн вурма, аман, сәнкдил,
Рәһм етә, пәггылдајырам инди мән.

Ај чалаганлар, мәнн гөрхузмајын,
Мәнн сизә тәрк ејләмишәм ләһәһ!

Сөјр еләјиз, өвчи-һавада учуз,
Мәнн лә кәзим сәһивчәји-ханәһ.

Агламајын, агламајын, чүчөлөр,
Банламарам, банламарам бир даһа.

Банламамагдыр сизә әддим мәннәм,
Сөјләмирәм: агламарам бир даһа!

Нолур ширинтээг өгсө мөнн халавчи-хүррижэт,
Жесам бир логма оидан, сөжлөсөм: охгај, хүрријэт!

Де, хейр олсун, јуху көрдүм ки, бир дәрја конарында
Төкүблар јанбајан, гат-гат бүтүн лај-лај хүрријэт;

Јыгыб да долдуурлар кисә-кисә, багланыр мөһкәм,
Урурлар төллә, дағдан да ашыр балаји-хүрријэт.

Зибәс чохдан бәри шөвгүндә идим мән бу халванш,
Дедим, јаран, нолур версәз бана бир пәји-хүрријэт!

Сөзүм хош кәлмәјиб тәһвилдәрә, сөјләди: «Күм шо
Бәдәсти күтәһ аз нәхли мәчу хурмаји-хүрријэт?

Нәмидани ки, ин дилбәр бу күн мәхсуси Иранәст,
Ту худ намәһроми бәр шәһиди зибәји-хүрријэт?»¹

Камали-ја'с илә мөһрум олуб бир јанда әјләшдим;
Алыб бир кәштијә долдурдулар тај-тај хүрријэт.

Свинсток гышгырыб, кәшти рәван оду, бахырдым мән,
Нәлә кетмәкдә иди зөврәги-дәрјаи-хүрријэт

Ки, наһаһ бир гара бәјраг ачылды дор агачинда,
Јазылмыш онда бир хәтти-мүсибәтәзи-хүрријэт;

Охуркөн хәтти мө'лум оладу кәштибаны гәрг олуш,
Галиб дәрјадә һейран кәштији-дә'әви-хүрријэт.

Хурушан мөвчләр һәр сәмтдән јексәр һүчумавәр,
Көрүб әмвачи кәштидан учалды: вај, хүрријэт!

Бу сәдән сәксәниб дурдум, көгүрдүм сәгә бахдым,
Нәлә көрдүм ки, шобдир, сөјләдим: лај-лај, хүрријэт!

¹ Рәдд ол, бу тилә әл илә хурма агачиндан хүрријэт хурмасы дәрә билмәксән. Билмәрсини мән, бу көзүл бу күн Иранә мәхсусдур? Сән өзүм хүрријәтши көзәл дилбәрине намәһрокси.

Сәрадән бир дәнн шейтан дејир: инсанлар, инсанлар!
Нәһир дүнианы тутуш сәлмәр, ирфанлар, инсанлар!?

Ганән ким, гандыран ким, нәһри-ирфан әјләјә киманд?
Сизн ириад едир, көрмүрсүнүз, фәтганлар, инсанлар!?

Әдәбәзи, сәмдән көр фәјиләб өлсә әләмүнанәс,
Душәр шә'у шәрәфдән молалар, инсанлар, инсанлар!

Севәрин аһан петибәдәл ишләт һуһиәр олсун?
Буна рази олурму бир неча инсанлар, инсанлар!?

Ајылмыш рәһбәрләр, аһаг ишәр һәгги-мөһруни,
Нә јердә галмысыз бәзләр, агалар, ханлар, инсанлар!?

Мүһаррирлар, шүфәтчиләр усаммалар, утанмалар,
Јазарлар һәрәләр, әфендиләр, һәдүвиләр, инсанлар!

Шәрәртдән чәкиб әд, хейрә манл әләмјин бир дән,
Кәсин башлар, аһи чанлар, төхү мән гәһләр, инсанлар!

Башәрсәз, сиздә ган төкмәк тәһидир, чибиландир,
Бу фитрәтдән узидыр, шөһбәси, шейтанлар, инсанлар!

Дејилә һейф диләрдән гүбарн-чәһә мөһи өлсүн?
Нечин һәр күндә гандан гөпмәсин туфанлар, инсанлар!?

Дәмәләм нәфис-әммарә ләмәкә «үтүгүлүд хивән»,
Нечин сәлим гала башлар, бәдәнләр, чанлар, инсанлар?

Чәһаләт пәрдәсин чәк етмәјин, сита көрәрсәз ким,
Сәрадир числәр, һәм нәфәләр, шейтанлар, инсанлар!.

Шад олур варисим, айма кедаром мэн инкарант
Биэби энтэ вэ үмми сэнэ чаным гурбан!

Аһ, сэд аһ, кедэр руһи-раваным дэрэжэ,
Моллалар назыр олур дэфиниэ элдэ чэрэжэ,
Сэни варислэригэ елэжэр онлар тарока,
Ешидэн олса көрөр ким, чыхыр аһым фалая;
Бахаром гэбрдэ һэсрэтлэ, кэсарэтлэ, аман!
Биэби энтэ вэ үмми сэнэ чаным гурбан!

ХӘСИСИН ҺЕҢФИ, ВАРИСИН КЕҢФИ

Еҗ пул! Еҗ зөвги-дилү руһи-төнү гүввэти-чан!
Биэби энтэ вэ үмми сэнэ чаным гурбан!

Әһли-аләм араҗыб ахтарыр, еҗ чан, сәни,
Һәрә бир нөв ғылыр дәрдинә дәрман сәни,
Бир пара шәхс еләјир мәјеји-һенсан сәни,
Гәдрини билмәз, едир милләтә гурбан сәни,
Ашигәм мән сәнә ачгаг оласан муһисси-чан,
Биэби энтэ вэ үмми сәнә чаным гурбан!

Мәндәм, чүмлә билир, дөвләти-дидарына мән
Ки, бахам сүбһү мәса шөвг илә рүхсарына мән,
Диними, мәһәбимни сәрф едәм исарына мән,
Дәјмәјим батса чаһан дирһөмү динарына мән,
Мүстәһәгләр гала сандугуна јексәр инкәран,
Биэби энтэ вэ үмми сәнә чаным гурбан!

Еһтирамән сәни һәр күндә зијарәт едәрәм,
Ваҗибуттаәсан, ачгаг сәнә таәт едәрәм,
Чәкәрәм назыми, тәксиринә хидмәт едәрәм,
Нәмәкү нанү пейир илә гәһәәт едәрәм,
Даш дүшәр башыма чәтса сәнә бир һәббә зијан,
Биэби энтэ вэ үмми сәнә чаным гурбан!

Бәсләрәм чан кими, еҗ севкили сәрмәјә, сәни,
Етмәрәм сәрф әбәс мәсчидә, моллајә сәни,
Ала билмәз охуса минбир-ники ајә сәни,
Вермәрәм ач-јалавач әһли-тәмәннајә сәни,
Көрә билмәз үзүнү сәил, өкәр гусса да ган,
Биэби энтэ вэ үмми сәнә чаным гурбан!

Бир күнүм сәчсиз әкәр көчсә мин әфган едәрәм,
Сәндән өтрү бүтүн өвладымы кирјан едәрәм,
Гәјрәтү шәһини һифзиндә инкәһбан едәрәм,
Бир күи өз чанымы һәтта сәнә гурбан едәрәм,

...

Амалымыз, афкарымыз ифнаи эгандир,
Кинү гэрэзү бирс бизэ зижнети-тандир,
Әф'ал јох, аңгач ишнимиз лафи-дәһәндир,
Дунјадә әсарәтлә бүтүн кам алырыз биз.
Гафгазлыларыз, јол кәсириз, нам алырыз биз.

Өгрәб кими нештәр күчү вар дырағымызда,
Ислам сусуз олса, су јох бардағымызда,
Һәр күнчә мин түлкү јатыб чарағымызда,
Мин һижлә гуруб рутбәвү икрам алырыз биз,
Гафгазлыларыз, јол кәсириз, нам алырыз биз.

Гафгазлы ады аләмә икраи рәсандыр,
Гулдур, гөчүмуз зүлмә мәшһури-чаһандыр,
Ким дәрә тәрәгги едәриз, мәнчә, јаландыр,
Бүхлү һәсәдә адәт едиб кам алырыз биз,
Гафгазлыларыз, јол кәсириз, нам алырыз биз.

Биз хошламаныг дәрси ки, мин мәктәб ачылсын,
Кәр мин дә маариф сөзү дунјаја сачылсын,
Мәктәбдә нә һөрмәт ки, о сазлана гачылсын?
Мејханәдә ватка вурарыз, кам алырыз биз,
Гафгазлыларыз, мост еларыз, нам алырыз биз.

Авропалы өз милләтин иһја едир, етсин,
Шә'нү шәрәфи-гөвмүнү иһја едир, етсин,
Исанлыг адын дәһрлә ибга едир, етсин,
Гәфләтдә јатыб, ад батырыб, нам алырыз биз,
Бәша јумуруг золладирыз, кам алырыз биз.

СӘРҲЕСАБ

Сәс учалашды, гојмајын!
Милләт ојашды, гојмајын!
Риштеји-дәрәсә, моқтәбә
Чүмлә долашды, гојмајын!
Иш јавалашды, гојмајын!

Ел ујушуб азанлара,
Күндә гәзет јазанлара,
Од вурулуб газанлара,
Гајнады, дашды, гојмајын!
Һәддидән ашды, гојмајын!

Тәрк еләјин чаванлары, —
Зәррәчә јохду гацлары!
Сөзләри доғру исә дә
Башлары сашды, гојмајын!
Чөһрә тәрәшды, гојмајын!

Сәһри, фүсуну хоплајын,
Шаири, шә'ри бошлајын,
Мәқтәб илә бу фирғанин
Бағры бадашды, гојмајын!
Никбәти вар, сәсни кәсин!
Гарга-долашды, гојмајын!
Чох пис улашды, гојмајын!

Кәфир олуб, вурун, вурун!
Риштеји-үлфәтин гырын!
Јаздыгы шә'рини чырын!
Динә саташды, гојмајын!
Күфрә булашды, гојмајын!

Әгли, шүүрү, фәһми јох,
Ирзү һәјадә сәһми јох,
Мәһәби, дини, рәһми јох,
Ишләри јашды, гојмајын!
Лап данлашды, гојмајын!
Гырылды, гашды, гојмајын!
Көздән узашды, гојмајын!

АГЛАШИМА

На ронадир агнијалар баха ач галана, ја раб!
Бу на сөз ки, ач галана олуна инан, ја раб!

Чыха чаны ач галанын көзүңү бөбөклөрүндөн,
Келиб ишлэсин, газансын элиңи эмеклөрүңдөн,
Надир агнијаја хейри оларын жемеклөрүңдөн?
Жемәјиб ачындан өлсө дәхи кош бәһанә, ја раб?

Мана бојло-бојло ишдә демәјини сөз, еј чәмаат!
Најима кәрәк ки, јексәр гырылыб өлүр дә милләт?
Јарадан худәји-разиг едәчөк өзү кофаләт,
На рова бахам фәгирә, үрәјим булана, ја раб!

Бу гәзетчиләр дејилми ки, салыб бизи бәләјә?
Елә бир иш олмамыш һеј верилир сәдә сәдәјә
Ки, кәрәк көмөк олунсуң фүгәрәји-биншәјә...
Елә пулду көндөрилсин о јана-бу јана, ја раб!

Сәнә нә, евин јыхилсин, фүгәрә үчүн јанырсан?
Атан оғлу гарлашымдыр, нә дә һич бир ташырсан!
Ики көзләримдә пулум, киши, бир мөкәр ганырсан!
Ону вермөк олмур ахир һәр өлән-галана, ја раб!

Фүгәрәлар агнијанын талысын печин јахасың?
Әкәр ачды гарны сәтәсин папагың, чулуң-чухасың;
Едәр агнија дә бәңгә ишә даир өз сәхасың;
Мөкәр азды бәзлү бәхшиң филиңу филианә, ја раб!

Елә һеј гәзет јазырсан, киши, бирчә мөтләб айна!
Әмәлин көр агнијаның, јери варса сонра динә!
Пулдуңу фәгирә версин, бәс ачындан өлсүн Айна?
О мөкәр ки, Хансонәмдир, гапылар долана, ја раб?!

ТӨМЕЈИ-НӨҺАР

Чыгырма, јат, ај ач тојуг, јухунда чохча дары көр!
Сус, ај јазыг, фәзәдәки үгаби-чашикары көр!

Иңиндә далдаланма чох, һојәтдә дә доланма чох,
Јијәндәки бычага бах, о тиги-абдары көр!

Кәтирдийин јумуртадан нәтичә — чүчә көзләмә,
Газанда гајғанага бах, очагдакы шәрары көр!

Тахыл, тахыл дејиб дә чох чыгырма зәнкәзурлу тәк,
Бөјин, ханың, ханың, бөјин элиндә ештикары көр!

Мәнәм-мәнәм дејәнләрин инанма чох дә гөвлүнә,
Кәрәкли күндә онларын гычындакы фәрары көр!

Амандыр, ујма ванзин һалавәти-каламына,
Әба-габаны говза, бах, иңиндә зәһрмары көр!

Бу агнијаларын үзүн көрүнчә ештијачдә,
Кет, еј фәгирә-бинәвә, кәфән бүрүн, мазары көр!

Бу интеллигентләрин сөзүн кәтирмә һеч арамыга,
Олары көрмөк истәсәң шәрәбы көр, гумары көр!

Палитгадыр һәр ишләри, алышлары, веришләри,
Оларда бир әмәл: фәгәт, гуру-бош ифтихары көр!

Өврадымыз, азкарымыз афсанеји-зэндир,
Әфсанеји-зэн нури-дилан руһи-бадандир,
Чүи һубби-ниса лазимеји-һубби-вәтандир,
Әһли-вәтәнилл, һубби-вәтән јад алырыз биз!
Диндарлариз, күндә бир арвад алырыз биз!

Јох фәрг бизим һүндүр илә алчағымызда,
Данм көрүрүз иш бу гочалмыш чағымызда,
Чүт-чүт дурур өврәт солумузда, сағимызда,
Шәһвәт гулујуз, нәфедән имлад алырыз биз!
Диндарлариз, күндә бир арвад алырыз биз!

Һәр шам кәрәк үгеји-әфкар ачылсын,
Фәввареји-игбалдан амал сачылсын,
Һәр сүһб намаз етмәдән һәммама гачылсын,
Тәһһир едәрәк дилләрә өврәд алырыз биз!
Диндарлариз, күндә бир арвад алырыз биз!

Бу мәшгәләләр шивеји-әшјаји-замандыр,
Ата-бабамыздан бизә мирас һамандыр,
Зәһн еләмә сүстүз, гаһымыз ол кимн гандыр,
Бу јолда төкүб гаһымызы ад алырыз биз!
Диндарлариз, күндә бир арвад алырыз биз!

Саир миләл өврәтлә әзаләт едир, етсин,
Өврәт әрә, әр өврәтә рәғбәт едир, етсин,
Һәр ким ки, бир өврәтлә гинаәт едир, етсин,
Үч-дәрәдүн өтүб сизгәлә тәдәд алырыз биз!
Диндарлариз, күндә бир арвад алырыз биз!

Тәдәди-ниса бир һүнәри-сарнјәмиздир,
Тез бошлујуруз, чүи бу либас аријәмиздир,
Өврәт нә дәмәк? Халимәниз, чаријәмиздир!
Һәрчәнд алан вәгтдә азад алырыз биз...
Диндарлариз, күндә бир арвад алырыз биз!

52

Һә, де көрүм, нә олды бәс, әј балам, илдәаларин?
Тутмуш иди јерн, көјү паләларин, нәваларин...
Јохса гаһыб да ејбини бошламасын әдәларин?
Шимди, һәриф, сөз һаман мән дејән олды, олмады?

Сән демәдинми, сағламам, јох бәзәнимдә бир мәрәз?
Мән демәдимми, чөһәри-нәфсинә һирс олур әрәз?
Сән демәдинми, шәхсимә әл тапа билмәјиб гәрәз?
Таки, олуңду имтаһан, мән дејән олды, олмады?

Әнчүмән әһлинин, гочаг, сән демәдинми, бир тәки
Вермәјәчәк риза кәлә өлкәмизә Әтәкәки?
Нәлду ки, тез бошалды бәс иш көрөн әнчүмәндәки?
Көһнә гапы, һаман дабан, мән дејән олды, олмады?

Сән о дејилмидин, дедиң: думдуз үмидкаһымыз?
Мән демәдимми, вар буна думдуру иштибаһымыз?..
Бақы вәкили кетдимн, олдуму дәлхаһымыз?
Кет һалә, хамсаң, долан, мән дејән олды, олмады?

Сән демәдинми, думдада раф олур еһтијачымыз?
Мән демәдимми, чох јемә, тез позулар мазлаһымыз?..
Гара булдулар ојнашыр, инди нәдир илачымыз?
Чулгәләјыр бизн думан, мән дејән олды, олмады?

Сән о дејилмидин, дедиң: вар бизим иттиһадымыз?
Мән дә, јадында вар, дедиң: јох буна еттиһадымыз...
Бүгзә, нифагәдир бизим гејрәтү ичтиһадымыз...
Пәрдә ачылды нақәһан, мән дејән олды, олмады?

53

Ейсанымзын күфрүнү шүкримди санырсаң?!
Ахмаг киши, инсандыгы асанмы санырсаң?!
Неч бир утанырсаң?!
Жа бир усанырсаң?!
Элминноту диллаһ,
Одлара жанырсаң?!

Фәлә, өзүнү сөн дә бир инсанмы санырсаң?!
Пулеуз киши, инсандыгы асанмы санырсаң?!

Инсан оланын чаңу чалалы көрөк олсун,
Инсан оланын дөвлөтү, мали көрөк олсун,
Ниммәт демирәм, евләри али көрөк олсун;
Алчак, уфачыг дихманы саманмы санырсаң?!
Ахмаг киши, инсандыгы асанмы санырсаң?!

Һәр мәчлис-аляда сохума тез араја,
Сөн дур ајаг үстә, демә бир сөз үмәраја,
Чанз дејил инсанча данышмаг фугәраја,
Дөвләтлиләрә кәндини јексанмы санырсаң?!
Ахмаг киши, инсандыгы асанмы санырсаң?!

Фәтр илә гина әһлине јим верди мүсават?
Мәһәлә дә, сурәтлә дә вар бунада мүнәфат,
Өз фәзали пулеуз едәмәз кимсәја исбат,
Бу мүмтәнәи габил-имканмы санырсаң?!
Ахмаг киши, инсандыгы асанмы санырсаң?!

Кет вур чәкичин, ишлә ишин, чыхма зејиндән,
Мәгсуд, мүсават исә, арылма чејиндән,
Вар несәбәтин әрбаби-гинаја нә шејиндән?
Бир аббасы күн муздуну милјанмы санырсаң?!
Ахмаг киши, инсандыгы асанмы санырсаң?!

Дөвләтлјлик, әлбәттә, шәрәфәт дә бизимдир,
Әмлак бизимдирсә, әјәләт дә бизимдир,
Диван бизим, әрбаби-һөкүмәт дә бизимдир,
Өлкә дәрәбәјлик дејә хан-ханмы санырсаң?!
Ахмаг киши, инсандыгы асанмы санырсаң?!

Асудә доланмагда икән дөвләтимиздән,
Азгынылыг едирсиз дә һәлә не'мәтимиздән,
Бәјлә чыхачагызымы бизим миннәтимиздән?

СӨЛЖАҒАТНАМӘДӘН БИР НӘБЗӘ

Әчаибаты шу дари-чаһанда көрмәли имиш,
Төчарибаты, кәзәб һәр мөһанда көрмәли имиш.

Револвери, гочуну Бадкуба мәмләкәтидә,
Узунбурун миҷәһи Салиҗанда көрмәли имиш.

Әзабы кәчидә, мин-мин чәјирткәни зәмиләрдә,
Приставы кеф едиб гол чаланда көрмәли имиш.

Гумарханәләри Күрдәмирдә көрмүсүз, әмма,
Шәрабханәләри Ләнкәранда көрмәли имиш.

Гөчанда, Тусда һәрчәнд ширәханә аз олмур,
Вә лејк Рәштадә, јәһни Киланда көрмәли имиш.

Шәһи чәмаәти вертушка ојнајиб удузанда—
Базардә, сәдә, отагда, дүкәнда көрмәли имиш.

Шамахида ачылан бир читалинҗаны билирсиз,
Үмүзи һиммәг илә бағләһанда көрмәли имиш.

Урурлар анбара бугданы Әрләбилдә ахундлар,
Байасы чан кими әрдән оlanda көрмәли имиш.

Әкәрчи Јусефи Миср ичрә сатғын алды Зүлејхә,
Гыз алғы-сатғысын анчаг Газанда көрмәли имиш.

Огурлугу бүтүн әтраф мәмләкәтдә көрүрсүз,
Вә лејк, губалилар ев басанда көрмәли имиш.

Алиш веришчиләри Маавраји-бәһри-Хәзәрдә
Вәпорларын мәлиһ алыб-сатанда көрмәли имиш.

Әкәрчи харичиләр ичрә чоҳду фәһишәханә,
Ушагпәрәстлији исламҗанда көрмәли имиш.

Ешитмисиз, Јујүрүрмүш габагаа елм үчүн ислам,
Кери, керн чәклиб дал галаһда көрмәли имиш

Мүрдләрдә бүтүн бид'әти, чивәјәти, фиғти,
Јалан һәдисләри рөвзәханда көрмәли имиш.

Гумары, ширәни, тирјәки, бәнки, чәрә, шәрабы
Гөләндоранә кәзән мәдһханда көрмәли имиш.

Фәғирә анд олан фәһшү, чөврү, зүлмү, чәфаны
Бөјүкдә, зорбада, бәјләрдә, ханда көрмәли имиш.

Ешитмисиз ачышыб зәнкәзурлу, лејк ушаглар
Чөрәк, чөрәк, дејрәк аглајанда көрмәли имиш

Барышһаларла кәзән һөвчәванлары танымышсыз,
Фәғирә мүсләмәләр ач јатанда көрмәли имиш.

Гүсуру сәрәми, хәбти, хәтәни, ләғзиши, ләғви,
Чүһунлуг аломини шаһранда көрмәли имиш.

Әјән әмәлләри бир дә һиһанда көрмәли имиш,
Бу јандакы һәзәрәти о јанда көрмәли имиш.

Әрни гојуб гачан өврәтләрини икиҗи әрдәнән
Никаһә молләһи рүшвәт оlanda көрмәли имиш.

Әршәд, Со'дәридә бир уфагча кардән өтрү
Уча-уча тәјәләр одлананда көрмәли имиш.

Мүәллиминиш ачылмагда бир сиејднә рәғмән
Дижари-Кәичәдә һиммәг оlanda көрмәли имиш.

Гарабағын, нә лејим, ше'ри-Тайри охумушсүз,
Дәдә Кәрән тәк о мискин јананда көрмәли имиш.

Фәғирә силли ұран Рүстәмәһи-әри көрүрсүз,
Гарадавој агаја јалваранда көрмәли имиш.

Дүкәнчыларла көрүшмәк кәдәкә чү'ә күһнәдә,
Јарымачыг гәһидән шеј сатанда көрмәли имиш.

Отуз-пирми киши мүфта бир гәзет охујанда
Гапан-гапан салыб әддән гапанда көрмәли имиш.

«Закат берэй» сөзүнү е'тинаја көрчү алаң Јох,
Алашлар нсә чувалын ачаңда көрмәли имиш.

Фагирлар бурахыб нәңкү арү гејрәти јексәр,
Алыб да мүфтә јејәңда, јатанда көрмәли имиш.

Нә шүғли-шумсән, еј пишеји-суал ки, сәңдән
Бинаји-гејрәт алыб од јананда көрмәли имиш.

Сәнајиаты, бүтүн ихтираы харичиләрдә,
Суалы, фә'ләлији мүслүманда көрмәли имиш.

Сәғирү бикәсә гәјјүм олаң зәвати-кәрамы
Палың удаң алабахта олаңда көрмәли имиш.

Сәләмлә пуллу олаң таңирани-мө'тәбараны
Һәрәмә һијлеји-шәр'и гуранда көрмәли имиш.

Данышдығы сөзү шәр'и-шәр'ифә даяр олуркән,
Јетими-сәләдил илә далаңда көрмәли имиш.

Будур беһиштчиләр, Дузәхи, сәнини нәди рә'јин?
Сәни бу барәдә һејран галаңда көрмәли имиш...

Наәһл олаңа мәтләби андырмағ олурум?
Сөз гәнајәна зор илә гәндырмағ олурум?

Көңлүм сәңә маңилар өзәлдән бәри, еј пул
Олсам да нолур таәтинә ил-күнү мәшғул,
Сәңлә көрүрәм кәндимн һәр бәзмәдә мәғбул.
Сәңсиз бу чаһан әһлини инандырмағ олурум?
Наәһл олаңа мәтләби андырмағ олурум?

Сәңсән мәним әфзунеји-сәрмајеји-фәхрим,
Сәңлә учалыр мәртәбеји-пәјеји-фәхрим,
Кәр дөңсә үзүм гиһләдән, еј мәјеји-фәхрим,
Сәңдән јана көз нуру доландырмағ олурум?
Наәһл олаңа мәтләби андырмағ олурум?

Чаһым үзүлүб сәңдән өтүр халгы сојунча,
Бир јатмамышам та сәни сәңдүгә гојунча,
Дерләр мәңә: пул јығмаһа бошла, је дојунчал
Ешиг әһлини сөвдәдән усандырмағ олурум?
Наәһл олаңа мәтләби андырмағ олурум?

Кәсиб дејилиз, сиккеји-пулу таңирыз биз,
Пул илә олаң шә'нү шүнуу гәнирыз биз,
Бир һәббә зәрәр јетсә пула одландырыз биз,
Јәңсын чијәрим! Дөвләти јандырмағ олурум?
Наәһл олаңа мәтләби андырмағ олурум?

Сә'ј ејләмишәм бир нечә ил зирәкү чәлак,
Һарәңсә кечиб киримә чох сәрвәтү әмлак,
Бир ачыза рәһм етмәјиб өмр ејләмишәм пак,
Иңди бу сүлүкү јавлаландырмағ олурум?
Наәһл олаңа мәтләби андырмағ олурум?

Бунлар кечәр, иңди дүшүб ел башга һавәјә,
Пул истәниләр мәктәб ачыласын фүғәрәјә,
Оғлаң охусун, гыз охусун пәјәбәпәјә.

Касыблары елмә учалаңдырмаг олурму?!
Наәһл олана мәтләби андырмаг олурму?!

Дәхли мәнә нә елм охуја милләт ушагы?!
Тәһсил-кәмалат едә ја үммәт ушагы?!
Кетсин ишә бу тәнбалү бигејрәт ушагы!
Чаным, көзүм, арифләри гандырмаг олурму?!
Наәһл олана мәтләби андырмаг олурму?!

Бизләрдә јох иди белә адәт, — јени чыхды,
Өврәтләрә тәдриси-китабәт јени чыхды,
Исламә хәләл гатды бу адәт, — јени чыхды,
Бу чешмәни бир нәвә булаңдырмаг олурму?!
Наәһл олана мәтләби андырмаг олурму?!

Па атоңнан, нә агыр јатды бу оғлан, өлүбә!
Нә дә тәрпәнмәјир үстүндәки јорган, өлүбә!

Бу гәдәр гышгырыға дурду гонум-гоншу таман,
Дәбәришмәз дә, верибдир, дејәсэн, чан, өлүбә!

Демәк олмәз дириләр тәк јатыб, әлбәт, дурачағ,
Өлүләр јатмагыдыр, јох буна пајан, өлүбә!

Чох сојугдур чыхан аһәстәчә тәк-тәк нәфәси,
Бәдәниндә донушуб, лахталаныб ган, өлүбә!

Чумухуб чанына битләр, бирәләр, һисс сләмир,
Чалса әгрәб дә һануз ејләмәз амман, өлүбә!

Һансы бир доктора әрз етдим онун иләтәни,
Деди: чәк бундан әлин, бошла, бу чохдан өлүбә!

Нә масаж илә, нә мәсиун-тәнәффүслә бунун
Вә нә дағ илә олур дәрдинә дәрман, өлүбә!

Буну һәтта дүшијуб чүмлә мүсәлман ушагы
Һәр виләјәтлә дејиләр: нә атоңнан, өлүбә!

Мәзәли лап бу ки, бир парә урус ламалары
Гошулуб буларә дәрләр ки: мүсәлман өлүбә!

Аман, әј Молла дајы, бир китаб ачдыр, фала бах,
Тапмасан чарәсини сән дә де ордан: өлүбә!

ТӘРАНЕҢИ-ӘСИЛАНӨ

Нә сохулмусан араја, а башы балалы фә'лә?!
Нә хәјәл илә өлүбсан белә иддәалы, фә'лә?!

Сөнә динмәдикчә, әбләһ, азыхыб јолун чашырсаң,
Гапыда дајанмајыб да зала доғру дырмашырсаң,
Гара фә'лә олдуғунда бәјү хәһлә чулғашырсаң,
Бәја биздә көрмәјирсаң бу гәдәр чәләлы, фә'лә?!

Нә чыгыр-бағыр салырсаң, јорулуб усанмајырсаң,
Әдәб илә өз мәғамын таныјыб дајанмајырсаң,
Ҡәлә көһнә палтарындан гызарыб утанмајырсаң,
Башына гојуб көлирсаң јекә бир моталы, фә'лә?!

Буна бах, бу сир-сифәтлә данышыр да бир ибарәт...
Көзүм агрыјыр едәндә бу гырылмышә нәзарәт...
Кәтириб бурахды кимләр булары бизим дијарәт?
Нә билим һаралы касыб, нә билим һаралы фә'лә?!

Белә иди адәт әввәл, бәја јалварарды касыб,
Нүчәбаләри көрәндә ајағә дурадды касыб,
Икигәт олуб әдәблә бәја баш вурарды касыб,
Вар иди вәфалы касыб, вар иди һәјәлы фә'лә!

Дәјишиб зәманә инди, доланыб бүтүн үмурад,
Ајағә чарығлылар да кәлиб итәјир мусават,
Белә әсрдә мәһшәт бизә хош кечәрми, һејһат!
Ајылыб јатан чамәәт, көз ачыб гапалы фә'лә!

Адә, фә'лә, сән кет әлләш, сана, күнләрин ај олсун,
Кет оларла сөз даныш ким, сөнә фәғрдә тај олсун,
Бәшәријәт әләһиндә һәјинә көрә пәј олсун?
Бу дејилми баш-ғулағың, а башы һавалы фә'лә?!

Бәшәријәт ахтарырсаң, һаны рүтбәвү чәләлиң?
Мәдәһијәт ахтарырсаң, һаны пулү мүдкү малың?

Әзәмијәт ахтарырсаң, һаны халисәң, мәнәлиң?
Һаны тағә-тағә шалың, а чырығ чухалы фә'лә?

Данышырсаң азғын-азғын, һаны гәсри-зәрикарми?
Һаны Анна тәх барышһан, һаны Соңја тәх һикариң?
Һаны мәчһиси-ғумарың, рүфәғәји-мејкүсарың?
Һаны нәш'әји-хумарың, а галың гафалы фә'лә?!

Әкәр итәсәјди әлләһ, ки сәһп едәјди мәғбул,
Бизә вердиңи тәк, әлбәт, сәнә һәм верәрди пул-мул.
Ди утан лајағәтиндән, бары олма буңча мәһфул!
Туру-бош әл илә умма өзүнә кәмәли, фә'лә!
Ҡәләт ејлә, етмә бир дә белә бош һәјәлы, фә'лә!
Дур итид, чәһәннәм ол, кет, үрәјим даралы, фә'лә!

ЛЕЈЛИ ВӘ МӘЧНУН

Еј дөвләтимиң зәвалы, оғлум!
Еј башы агыр бәлалы оғлум!

Еј мәктәбү дәрсиң ашинасы!
Еј риштеји-елм мүбтәласы!

Шад олдум ө күң ки, сән доғулдун,
Мин шүкр еләдим ки, оғлум олдун.

Дердим ки, көзәл хәләф оларсан,
Бир аиләја шәрәф оларсан.

Шуглү һүнәриңи јад едәрсән,
Атаны, ананы шад едәрсән;

Дүңјадан олурса иртиһалим,
Анчаг сәнә тәрк олур мәнәлим.

Билмәдәм олурсан елмә шејда,
Шурида едәр сәни бу севда.

Бә'зи охумуш рәфиғи-бәдхәһ
Тәдбирими чашдырыбмыш, еј ваһ!

Ујдум оларә, сәни охутдум,
Сәд һејф ки, әглими унутдум!

Кәсдәм өз әлимлә өз ајағым,
Хамуш еләдим мән өз чырағым.

Кирәм бу хәтә дүшүб өзүмдән,
Көз нуриңи сачмышам көзүмдән.

Сән һәм һијә бунча сәһв едирсән,
Көз нури кими узаг кедирсән?

Бунча охудун, јорул да бари,
Бир дәф'ә бурах бу зәһримари!

Пул галмалы, бахмышам һесаба,—
Кетди гәләмә, кағыз, китаба...

Журналү китаб јүз-јүз олмаз,
Бу хәрч тичарәтә дүз олмаз.

Дәфтарсә беш-алты чилә бәсдир
Еј нахләләфим, бу нә һәвәсдир!

Чернил, графит, перо, карандаш
Ичад едәни олады шил, каш!

Нисаф еләмәзмиңән ки, јандым,
Пули нә әзаб илә газандым!

Биһүдә шнә нә хәрч едирсән,
Бу көңүмү һәрч-хәрч едирсән!

Хәрчин түкәшнб кәсилмир арды,
Биләһ, дәһи нуларым гүтарды!

Хасә әриди, үзүллү чаһын,
Солду күл үзүң, гаралды гаһын;

Вазеһ бу ки, хәстәдир мазачын,
Ја рәб, ким едәр сәһни әлачын?!

Нә вар јејиб-ичмәјин, нә хаһин,
Тәһсиләдир анчаг иртикаһин.

Нә сәјрү сәһани хәшләјирсән,
Нә дәрсү китабы бошләјирсән.

Мырт-мырт охујуб мырыллајирсән,
Гарга кими һеј гирыллајирсән.

Ојјамн-баһари-күллүр, оғлум!
Гојма мәнә гәмдә, күллүр, оғлум!

Һәмәһиләриң сәһләдә, бағда,
Һәмәһиләриң чәмәндә, дағда,

Бә'зисн кәшнб дә кинтләри,
Гүш әлдә көзәләјир ишкарнә;

Бә'зиләри бир тәрәфдә хәләт,
Адетчә едирләр ејшү шһрәт;

Бә'зиси олуб гумарә мәшгул,
Бә'зиси шәрабә, јарә мәшгул.

Һәр бир нәфәри бир ишдә чалак,
Һәр дикәри бир әмәлдә бияк.

Һәр күн әбәвејни шад едирләр,
Һөрмәтләрин издијад едирләр.

Хош ол әбәвејнә ким, бу миивал
Һәр данм олур чаһанда хошһал.

ӘКИНЧИ

Мәзлумлуғ едиб башлама фәрјадә, әкинчи!
Гојма өзүңү түлкүлүјә, адә, әкинчи!

Бир үзрә һәр күндә кәлиб дурма гапымда,
Јалварма мәнә, бојуну кәч бурма гапымда,
Кәһи башына, кәһи дөшүнә вурма гапымда,
Ләғв олма, әдәб кәзлә бу мө'вадә, әкинчи!
Лал ол, а балам, башлама фәрјадә, әкинчи!

Хош кечмәди ил чөллүјә, деһганә, нә борчум?
Јағмады јағыш, битмәди бир данә, нә борчум?
Әсди гара јел чалтијә, бостанә, нә борчум?
Кетди мәнә нә фә'ләлијни бала, әкинчи?!
Лағ-лағ данышыб башлама фәрјадә, әкинчи!

Алды долу әлдән сәрү саманыны, нејлим?
Јанки чәјирткә једи бостаныны, нејлим?
Вердиң кечән ил борчуна јорганыны нејлим?
Ол инди палаз сатмаға амадә, әкинчи!
Лал ол, а балам, башлама фәрјадә, әкинчи!

Сөз ачма мәнә чох чалышыб, аз јемәјиндән,
Чаның бәчәһәннәм ки, өлүрсән, демәјиндән!
Мән көзләмәнәм, буғда чыхар, вер бәбәјиндән!
Чәлтик дә кәтир, арна да, буғда дә, әкинчи!
Јохса сојарам лап дәрини, адә, әкинчи!

Сөн һеј де: јохумдур, чыхарыб чаныны, аллам!
Валлаһи ојуб дидеји-кирјаныны, аллам!
Шаллаға тутуб нејкәри-үрјаныны, аллам!
Өз һалыны сал илти өзүң јадә, әкинчи!
Лағ-лағ данышыб башлача фәрјадә, әкинчи!

Чүтчү бабасан, бугданы вер, дары јејәрсән,
Су олмаса, гышда әридиб гары јејәрсән,
Дашдан јумушаг зәһр нәдир, мары јејәрсән,
Өјрәнмәнисән әт-јага дүнјада, әкинчи!
Һејван кими өмр ејләмисән сада, әкинчи!

Лакин мәним инсанлыг олуб вәз'и-мәдарым,
Бәјзадәјәм, асајишәдир чүмлә гөрарым,
Мејсиз, мәзәсиз битмәз олур шаму наһарым;
Иштә беләдир һаләти-бәјзада, әкинчи!
Бәјзадәләрин рәсми будур, ада, әкинчи!

Гәзәтик дә котир, әрла дә, бугда дә, әкинчи! Јовса сојсрам лал дәршин, ада, әкинчи!

Омниинэгү аиллаһ ки, «Дэбистан» да гапанды!
Бир бадн-хэзан эсди, күлдүстан да гапанды!

Насиллэри пуч олду бүтүн мээрээчатын,
Жел вурду говун-гарпызы, бостан да гапанды!

«Улфот» кэселиб тохлады «Бурһаны-тэрэгги»,
Мөһв олду «Нэмийжэт», эдэбистан да гапанды!

«Райбэр» жорулуб, јухлады «Иршад», «Төкамүл»,
Аслаилара ох дэјди, нејистан да гапанды!

Мејдани-рэгаботда бизим ниммэгимиздэн
Дэ'ва гананыб Рүстэми-дэстан да гапанды!

Эгфали-вэтэн гој багырыб өлсүн ачындап,
Јанды аналар сипэси, нүстан да гапанды!

Гој көһнэлэрин даш үрөји күл төк ачылсын,
Дарүзээрфери-газәпәрэстан да гапанды!

УЧИТЕЛЛЭР

Төвгиф едилмишиди, мағыл, Кәичә сиејди,
Олмушдуг эчәб биз дәхи раһәт, учителләр!

Дүшдү товугу туршуја бәдбәхт «Ничат»ын,
Әјләшмәди бир дәһзә фәрагәт учителләр!

Диван-дәрәни бәндә чәкиб алды дүбара,
Бу бид'әт олан әмрә ичазәт, учителләр!

Инди Бақыда башланачаг олду бу ичлас,
Олдуг јенә ол мәчлисә дә'вәт, учителләр!

Гојмур бу гапанмыш бизи дунјада беш-он күн
Адәтчә чәкиб кеф, едәк ширәт, учителләр!

Билмәм бу сиејдин нәдир ахыр бизә хејри —
Нәр илдә чәкәк бунча әзијәт, учителләр?!!

Даним бу тәшббүсләр олур һәггүл'әмәлсиз,
Миаләт пулу јох та алаг ичрәт, учителләр!

Лазым кәтирир хәрч едәк аичаг чибимиздән,
Нәм хәрч ола мајеји-зәһмәт, учителләр!

Бојлә әмәлә агил олан мүртәкиб олмас,
Лајиги чибиншдана хәјанәт, учителләр?!!

Јә'ни нә демәкдир бу ки, сән пулуну хәрч ет,
Тә елм охујуб дәрә ала миаләт, учителләр?!!

Миаләтдән өтүр аглајан ахирда олур кор, —
Мәзмунлу мәсалдир бу ибарәт, учителләр!

Билдир дә нә зәһмәтлә бу ичласа јыгышмаг,
Егдик нә гәдәр бош јерә сөһбәт, учителләр!

Лаг-лаг данишилди ки, нодир шиз ба сунин,
Лазым ки, бир олсун бу шариат, учителлэр!

Дердиз ки, карөкдир ачила мэктеби-нисван,
Бир јанда дехи мэктеби-сен'ет, учителлэр!

Бу һарзаву һадјанлара кимлэр гулаг асды,
Ким верди бу ахмаг сөзө тјимет, учителлэр?!

Баш тутдumu бейтүлмалымыз, сөјлө, сөн аллаһ!?
Чөкдиз, мән өлүм, һич хөчәләт, учителлэр?!

Исламын өлүб јохса санирдиз бүкөлөсү?
Хулсәр еләјириниз дә вакәләт, учителлэр?!

Бир милләтә ким, сиз оласыз һалију һәми,
Бәтсин јера, ја роб, белә милләт, учителлэр!

Сидги бу ки, бу барәлә рәјимдир әләвә —
Сизлә едә билмәм дә шәрәкәт, учителлэр!

Фикрим будур айнаг олам өз кејфимә мәшгул
Бир кушеји-күзәрдә халәт, учителлэр!

«Меј ишишәдә, чам әлдә, агыр нәшә башымдә...»
Бу ше'рин едәм вирдини әдәт, учителлэр!

Вағта ки, гонур бир едә мәтәм,
Тәшкил едиләр бүсаги-еһсан,
Мә'лумлар әләшиб мүхәммәм,
Тәфриһ илә әлләриндә гәлјән,
Ев санибинин хәјали барјәм,
Әфкары гонағларян фисинчан,
Бишәккә газан-газан мүтәннәм,
Кәлдикчә табат-табат бәдмәчән —
Јад ет мәни, јатли-јатли јад ет!

Вағта ки, әсәс әлур мүрәтәб
Мәчмүәји-һатү һәмәт илә,
Сорсүфрәдә сәф чәкәр мүәддәб
Ејән ичәбә мәтанәт илә,
Дәрвәздә әһли-фәғр — «Ја роб!
Ја роб!» чәтирар зәлләт илә;
Сорсүфрәдә дәлли-дәлли шәрбәт
Нәдикчә гонағлар әлдә фисинчан,
Дәрвәздә һәсрәтү нәдәмәт,
Оддугча нәсиб-мүстәмәлән —
Јад ет мәни, гәмли-гәмли јад ет!

Вағта кәтирар бар әһли-серағ
Минһејси-дәкәт бир гәдәр һуғ;
Сейфүл-уламә еднб ишәбәт
Өвралә әлур ва деји мәшгул,
Јәһни ки, мүгәддәсәм һәсрәт (?!)
Мән фәһилә-сәр, хәлг мәфһул,
Мәбләг төкүлүб һуғурә дәј-дәј,
Оддугдә һәмәлеји-чибиндан,
Һәггүлфүгәријә шејх: «Охгај,
Бәлләтүз» дејиб уланда нүһһән —
Јад ет мәни, кизли-кизли јад ет!

Һәрчид әсирани гүјудоти-заманыз,
Һәрчид дүчарани-балијјати-чаһаныз,
Зәни етмә ки, бу әсрдә авареји-һаныз,
Әвәд нә идиксә, јенә биз шимди һаманыз...
Туранлыларыз, адији-шүғли-сәләфиз биз!
Өз гөвмүмүзүни башына әнкәлкәләфиз биз!

Зүлмәтсәвәр инсанларыз үч-беш јашымыздан,
Фитнә көјорип торпагымыздан, дашымыздан,
Тарач еләрәк, бач алырыз гардашымыздан,
Чыхмаз, чыка билмәз дә бу адәт башымыздан...
Әслафимызга чүнки һәгиги хәләфиз биз!
Өз гөвмүмүзүни башына әнкәлкәләфиз биз!

Ол күн ки, Мәликшаһ Бүзүрк ејләди рәһләт,
Етдик ики һәмәрдә вәзирә тәбәјјәт,
Гырдыг о гәдәр бир-биримиздән ки, һәһәјәт
Дүшмән гатыб әл, тахтымизы ејләди гарәт...
Өз һаггымызы көзләмәјә битәрәфиз биз!
Туранлыларыз, адији-шүғли-сәләфиз биз!

Бир вәгт әлүб лешкәри-Чинкизә тәрәфдәр,
Харәзмләри мәһв еләдик гәл илә јекбар,
Харәзмләрини шаһы фәрар ејләди һачар,
Мәсчидләри, мәктәпләри јыхдыг јерә тәкрар...
Һәгга ки, сәзавари-нишану шәрәфиз биз!
Өз динимизни башына әнкәлкәләфиз биз!

Бир вәгт дә дә'вәји-сәлиб әлду мүһәјјә
Дә'вада фирәнкиләрә галиб кәлиб, әмма
Динчәлмәјиб етдик јенә бир фәчнә бәрпа,
Өз тигимиз өз ришәмизни кәсли сәрапа...
Куја ки, бијабанда битән бир әләфиз биз!
Өз гөвмүмүзүни башына әнкәлкәләфиз биз!

Бир вәгт дәхи Гарәгојуни, Аггојуни әлду,
Азәрбајҗанә, һәм дә Анатолуја долду,

Олгәдәр гырыб бир биримиздән ки, јоруду,
Гырдыла јорудуғ вә јорудуғча гырдыдыг...
Туранлыларыз, адији-шүғли-сәләфиз биз!
Өз гөвмүмүзүни башына әнкәлкәләфиз биз!

Бир вәгт сәлиб тәһриғә әлду ики һәмәт,
Теймүр шаһи бир парамыз етди һимәјәт,
Хан Јылдырымма бир парамыз гылади итәт,
Ғанлар сачылыб Әһгәрдә гонду гијамәт...
Әһсән бизә! һәм тирхәли, һәм һәдәфиз биз!!!
Туранлыларыз, адији-шүғли-сәләфиз биз!
Өз гөвмүмүзүни башына әнкәлкәләфиз биз!

Бир вәгт Шаһ Исмајилу Султани-Сәлима
Мәфтун әларәг ејләдик исламы дүшмә,
Ғојдуғ ики тазә ады бир дини-ғәдимә,
Салды бу тәһәјјә, бу тәсонну бизи бимә...
Ғалдығча бу һаләтлә сәзәји-сәсәфиз биз!
Өз динимизни башына әнкәлкәләфиз биз!

Надир бу ики хәстәлији тутду һәзәрлә,
Истәрди әләк ејләјә бу гөрхулу дәрә,
Бу мәгсәд илә әзм еләрәк кирди һәзәрлә,
Мәгтулән онун нә'шини гојдуғ гурӯ јердә...
Бир шеји-әчибиз, нә биләм, бир түһәфиз биз!
Өз динимизни башына әнкәлкәләфиз биз!

Инди јенә вар тазә хәбәр, јахшы тамаша,
Иранлылыг, османлылыг исми әлүб иҗа,
Бир гитә јер үстүндә гонду бир јекә дә'ва,
Мејдан ки, гызынды әлариг мәһв сәрапа...
Онеуз дә ки, һәрчид ки, јексәр гәләфиз биз!
Өз гөвмүмүзүни башына әнкәлкәләфиз биз!

Бисәбәб горхмајурам, бәчһи вар:
Нејләјим ахыр, бу јох олмушларым
Фикриһи гал-гал көрүрәм, горхурам,
Горхурам, горхурам, горхурам!..

ГОРХУРАМ

Паји-пијадә дүшүрәм чөлләрә, —
Хәри-мүғилан көрүрәм, горхмурам.

Сејр едирәм бәррү бијабанлары, —
Гули-бијабан көрүрәм, горхмурам.

Кәһ олурам бәһрдә зәврәгинишин, —
Далгалы туфан көрүрәм, горхмурам.

Кәһ чыхырам саһилә, һәр јанда мин
Вәһшији-ғәрран көрүрәм, горхмурам.

Кәһ шәфәг тәк дүшүрәм дағлара, —
Јангылы вулкан көрүрәм, горхмурам.

Кәһ еширәм сајә тәк орманлара, —
Јартычы һејван көрүрәм, горхмурам.

Үз гојурам кәһ һејистанлара, —
Бир сүрү астан көрүрәм, горхмурам.

Мәғбәрәликдә едирәм кәһ мәкан, —
Ғәбрдә хортдан көрүрәм, горхмурам.

Мәһзил олур кәһ мәна вираналәр, —
Чин көрүрәм, чан көрүрәм, горхмурам.

Бу күреји әрәдә ман, мұхтәсәр,
Мұхтәлиф әлван көрүрәм, горхмурам.

Харичи мүдәһидә дә һәтта кәһиб
Чох туһаф һисан көрүрәм, горхмурам.

Лејк, бу горхмазлыг илә, доғрусу,
Ај далаһ, валаһны, билләһны, талләһны
Һарда мүсәлман көрүрәм горхурам!..

Бэли јерлөрдө тасадүф олунур өша, өтө,
Мүфтө көрчөк гугурам кәндими бөзбаша, өтө.

Дејирәм, каш гонаглыг олан евлөрдө бүтүн
Јејиб-ичмәкдә башым бәнд ола, чулгаша өтө.

О гәдәр хошланырам түстүсү чыхчаг кабабын —
Ач пишик төх чумурам шөгә илә бирбаша өтө.

Көрүрәм та өти гәссәб дүкәнишдә асылыб,
Аз галыр ит кими нәфсим һүрә, дырмаша өтө.

Нуш олур чаныма өг, хасә о һәнкәмдә ким,
Мән јејәм, хырда ушаглар баха, аглаша, өтө.

Өти чох истајирәм, лејк пулу ондан чох,
Нола, гузгун кими та мүфтә гонам лаша, өтө.

Хәрч едир бир парә әшхас пулуи бајрамда
Зофранә, јага, разјанаја, хашхаша, өтө.

Филһәгигәт јемәли шејдир әкәр пулеуз өла,
Јарамыр пул верилә һәр гуруја, јаша, өтө.

Пулү аичаг јарашыр чиләјәсән сәидугә,
Нә ки, хәрч ејләјәсән милләтә, диндаша, өтө.

Ојлә зәһләм кедир, аллаһ да билир, милләтдән,
Олурам сүст әди кәлчәк, дөңүрәм даша, өтө.

Али пулдурсә пулуи, лејк өзү чан јонгаридыр,
Вермәк олмур гоһума, гоншуја, гардаша, өтө.

Верәрәм диними, иманыма, әмма пулуму
Вермәрәм, «Бәһлул» әга, архајин ол, аша, өтө.

Мән белә әсрары гана билмирәм,
Ганмаз олуб да дајана билмирәм...

Ахтаһана, дагда дана бөјүдү,
Мән бөјүк оллам һачана, билмирәм...

Дерләр: утан, һеч кәсә бир сөз демә, —
Һаг сөзү деркөн утана билмирәм...

Нејләмәли, көз көрүр, әглим кәсир,
Мән күнәши көјдә дана билмирәм...

Шиддәти-сејлан илә барай төкүр,
Бир кома јох, далдалана билмирәм...

Дерләр: усан, һәрзәвү һәјан демә, —
Күч көтирир дәрд, усана билмирәм...

Дерләр: отур елдә; нелим, касыбам,
Кәсб еләмәзсәм газана билмирәм.

Дерләр: а ганмаз, де јыхыл, өл, гутар!
Тә, балам, догрусу, ај дадаш, мән дәхи
Мәсләһәт ондан о јана билмирәм...

Баш тутду мүсөлтилмаларин ичмасы, сүйсөздү,
Еј вај, уучителлөр жең дәркар олачагдыр!..

Зөннмачо мөним, иш бу жыгаччагда һамана
Билдирки мөсәл иең дәркар олачагдыр.

Төшкил едәчәкләр кишиләр мәктәби-нисван,
Гызлар охујуб чүмлә шөрөфдәр олачагдыр.

Һәр шөһрдә бир мәктәби-сөн'әт ачачаглар,
Огланлар аамб һөндәсә, мө'мар олачагдыр.

Тәтбиғ едәчәкләр јазына шивеји-түркә,
Сибјан да сүһүләтлә хәбәрләр олачагдыр.

Тәсшиф олунуб тәзә күтүб түрки дилиндә,
Һәр көс охујуб елмлә биләр олачагдыр.

Бу бир, иши, үч мөс'әләдә јох о гәдәр бак,
Олеуи, бәчәһәним, иеңә рәфтар олачагдыр?!

Ләкин бу јаманлар ки, иши мәһабә рәғмәи
Бир мөс'әлә үстүндә дә көфтар олачагдыр.

Сүнилик илә шивәји галдырачаглар,
Исламә јетиб рокиә, хәләлдер олачагдыр.

Гардан биләтәк бир-бирини иши нә сүни,
Һәр әһрдә һәмрә'ј, һәмрә'кар олачагдыр.

Мәһабәләри бирјәндиг елиб бу уучителләр,
Анча јанш ислам ала тәзкар олачагдыр.

Әфеус, сәл әфеус сөнә, еј көзлә ислам!
Кимләр сөнә көр иши тәрәфдәр олачагдыр?!

Баш еали, ајар чәкәли, март-март даншанлар
Дан гәдри бәлиб мө'минү диндәр олачагдыр..

89

Чапма атыны, кирмә бу мејдано, а Молла!
Чох мөсхәро сән јазма мүсәлманә, а Молла!
Салма өзүнү атоши-ширанә, а Молла!
Кәлиси јазыгыи чәһинә, диванә, а Молла!
Бу сөзләрини јаз хорү наһанә, а Молла!
Биз аилајаның, кәлдик аһыр чәһә, а Молла!

Шимди де көрөк, мөгсәдин аја нәди биздән?
Нә көшифи-кәрамәт, нә дә бир мө'чүзә сиздән
Һеч көрмәмишиң, салма өзүн бир белә көздән!
Анчаг ки, кәлир бирчә шәкил чәкмәк әлиздән!
Гөрхум буду ишкар едәсән тарын, а Молла!
Ја мәнв едәсән ахирәт әсарын, а Молла!

Елм әһлисән, ет һејзү ишфасы көзәл ұван,
Ја мөс'әлеји-ишәк илә сәһни елә тибјан,
Мәндән кәл ешиг бунча нәсиһәт, а мүсәлман!
Нәгә ејлә «Чешил Тутма, на һүрријәти-ишдән»!
Ол бирчә шивәи, кәл ишәнә, а Молла!
Сөнбөт едәсән һурију јылманә, а Молла!

Ја вә'з елә биздән өтәр әхбарү әһалис,
Гыл малә тәсәһүб гәлә бош јердә мөварис,
Ирсәлә оху, ејлә әјан фәрги-хәбәис,
Аја сәдә нә өлдү кечән вә'зи-һәвалдис?
Гыл тәквә митәккәјә, елә раһәт, а Молла!
Елм әһлишә ишмди беләдир әләт, а Молла!

Чых мишбәрә, заһирдә оху ишәл китаби,
Бугдәни вур анбәрә, елә мејл шәрәби,
Вур башына нохтады, бу мөхлуғә, сөһәби,
Аја нә ишин вәр јазыб ајати-ишчәби?
Бу сөзләри ишән јазыб ишәнә, а Молла!
Нохта јараныб фиреји-һејванә, а Молла!

81

Ja мүчтәйләд ол, тап өзүнә чохла мүғәллия,
Јанки әвам ол, елә ирсәләјә тәғлид,
Аја сәнә нә, нәјләди молла илә сәјид?
Ја нәјләди һачы? Еләмә һәр сөзү тәҗид!
Һәр нә еләсә, башда вар әммәмә, а Молла!
Динмә, тохунур әләми-исламә, а Молла!

Кәһи Јағышы, кәһи мүсәлланә данырсан,
Кәһи әкүзүн үстә бу дүнјаны данырсан,
Кәһи булуду, әрши-мүәлланә данырсан,
Кәһ чини, кәһи гүл-бијабаны данырсан,
Тәскирә кириб чох охулду, азын, а Молла!
Һәр нә кәлиб өз ағлына сөн јаздын, а Молла!

Тәсбиһи көтүр, гуршагы бағла, елә тәзвир,
Өз вәһми-кәҗалатына елә бизә тәфсир,
Аја сәнә нә нәфи ки, Иран ола тә'мир,—
Рисвә едиб һәр һәфтә чәкирсән белә тәспир?
Бирчә сәнә нә, молду бу Иранә, а Молла!
Ја молла, сәјид гәјдула вираңа, а Молла!

Чоғрафи нәдир, елми-һесаб, елми-ријази,
Ја елми-мәсәһәт едә тәғеим әрази,
Ја елми-мәәдлин охуја кошф едә гәзи,
Гәј нәһа илә сәрфи охусу та ола гәзи,
Сәһбәт елосин тоһру нәчәсәтдәи, а Молла!
Ја мәс'әсәји-гүсли-чәһабәтдәи, а Молла!

Ја тирјәки ол, кетмә нә дә'вә вә нә рәмзә,
Сәһ'әт һоди, аллаһа тәваккүл елә, кәзмә,
Ја дүшә јетим малы је, вер хәләти һәмзә,
Әјләш, оту, ич бәдәни, сал мүтрин бәзмә,
Бизләрдә нә ләзъмды тичәрәтләр, а Молла!
Бир јәкми тичәрәтди бу әдәтләр, а Молла!

Аја сәнә нә гыз әрә кетди ки, ушағды?
Аја сәнә нә ачлара молду ки, гурағды?
Ја күндә бир әрвад ки, мүсәлмандан прағды?
Јанки тәрәғти бизә һарданды, һачағды?
Инкар еләмә гәд илә кәһи јолу, Молла!
Битәрә, јазыг бәни чунундан долу Молла!

Јатмырсән өзүн иәди дә, нәјлим, һәлә Јатма,
Моллалара Јансын үрәјин, хәлги ајытма,
Ханларын епин јыхма, кәзүм, кәһини атма,
Бузулу сүју гәјнар гәзанын ашына гатма,
Јох аңлајанын мәһфәәти чәнә, а Молла!
Дәрвишә, ахунда, бәјә, һәң хәнә, а Молла!

Лопғалашыб, а көрмәниш, чох да белә фырлдамә!
Тәрбијәсиз ушаг кими бош-бошуна һырылдамә!
Баш-гулағын дүзәләмәјиб, чох да басыб курулдамә!
Динмә, данышма, јат балам, сән дејән олмајыб һәлә!

Мүнтәзәм олмамыш әмәл, рәһнәги-кар олурму јә!
Сүбһ түлү' етмәниш вәғти-наһар олурму јә?
Бир күл ачылмағ илә дә фәсли-баһар олурму јә?
Динмә, данышма, јат балам, сән дејән олмајыб һәлә!

Гәтл еләди Әтабәки, мән ки, бу әмри данмырам?
Вар јенә мин Әтабәкиз, јохса әмәлди гәнмырам?
Кәһи гәпы бу тезләјә тәзләкәи инанмырам...
Динмә, данышма, јат балам, сән дејән олмајыб һәлә!

Кирәм Әтабәк әлду дә, тоңу түфәнкиннә һаны?
Бәһри-әмиг һәрбәл кәһиҗи-чәккиш һаны?
Әски һамамдыр, әски тәс, бәс јөн рәһкиннә һаны?
Динмә, данышма, јат балам, сән дејән олмајыб һәлә!

Сөјлә мәнә: вазәрәги- миллијоннә дүзәлдими?
Ја узун ад, узун папағ һисәләшыб кәдәлдими?
Өлкәнизә шәмәндәфер јол тала билди, кәлдими?
Динмә, данышма, јат балам, сән дејән олмајыб һәлә!

Дәри-шәфәји-Тәһранын кет елә бир сәјәһәтти,
Мирзә Әбүлһәсән ханын кор роһини-тәбәбәтти,
Тән јары болду зәһр илә чәкәсәр әчм чәмаәтти...
Динмә, данышма, јат балам, сән дејән олмајыб һәлә!

Мүлхи-Ирагы адблад сәјәзм әкәр кәтал олур,
Тул тапар кәләлимиз, гәрәз һәм мәләл олур,
Ишбу сәбәблә шә'ри-лиз мүхтәсәр әрзи-һал олур,
Динмә, данышма, јат балам, сән дејән олмајыб һәлә!
Арха су долмајыб һәлә!
Кәһи илранин дурур,
Рәһки дә олмајыб һәлә!

Еј онки улуми-мәдәнидән хәбәрин вар,
Јүз дәрди-сәрин вар;
Бича јерә һәр ләһзәдә миш шурү шәрин вар,
Чох пис нәзәрин вар.

Бәсдир, аз елә бизләри сәп елмдә талиб,
Ахыр нә мунәсиб?
Көр, милләти-биһавү сөрү һәмчү хәрин вар,
Бундан бәтәрин вар!

Тәсхир-әһинишә илә ет кәшфи-кәрамәт,
Әһсән дәрҗә милләт;
Нејлим охујуб елми-сәнәјә һүнәрин вар,
Нәф'ин, сәмәрин вар?!

Бујнузалу план сәјдинә кет јазкилә әфсуш,
Етмә бизи мәнзун!
Миндәр бу әмәлдә көрәсән симү зәрин вар,
Али әсәрин вар.

Бәсдир, дәхи милләт гәмнин ејләмә тәкрар,
Олмаз белә исрар!
Бир бах өзүвә, көр нечә әшки-бәсәрин вар,
Һәм чешми-тәрин вар!

Јүз елм охусан ахыры аварә галарсан,
Бичарә галарсан;
Бахмазла сәнин синадә дүрлә күһәрин вар,
Лә'лон-тәрин вар.

Бир таза чапан олсан, әзинәм, ишин ишдир,
Бу јахшы рәвшидир;
Һәр кәс көрү сөјләр: нечә лә'ли-шәкәрин вар,
Ничә кәмәрин вар.

Әлбәт јејиб-ичмәк, кәфи чәкмәк ола карын
Һәм олмаја арын;
Бунда биләсән јахшыча фәтһү зәфарин вар,
Һали-дикәрин вар.

Кетсә белә иш мөһтәшәми-хәлвәт олурсан,
Асудә галарсан;
Бојлә еләмәзсән, билирәм, чох хәтәржи вар,
Һәм шурү шәрин вар

Јохса дәрҗәси милләти-бичарә гәминдән,
Һаким ситәминдән;
Бил сүбһә кими һаләји-мүргү-сәһәрин вар!
Ол дәрбәдәрин вар!

Етмә гәми-милләт,
Ачма баша зәһмәт,
Олса белә мөһнәт
Хуничијәрин вар!

- Көрмә! — Баш үстә, јумарам көзләрим.
- Динмә! — Мүтиәм, кәсәрәм сөзләрим.
- Бир сөз ешитмә! — Гулагым бағларам.
- Күлмә! — Пәкеј, шаму сәһәр ағларам.
- Ганмә! — Бачармам! Мәни мә'әур тут,
Бойләчә тәклифи-мәһалы унут!
Ғабилә-имканы олур ганмамаг?
Мәчмәри-нар ичрә олуб јанмамаг?
Ејлә камуш атәши-сузаныны,
Ғыл мәни асула, һәм өз чаныны.

Агмыш ингаби-һүснүн мәчмүәји төванкәр,
Мәчмүдә дүзүлмүш ејзән хуруш сарасәр,
Һәсрәткешани-мәтбәх, күркани-батһәрвәр
Чари боғаза шәрбәт, сари мәзағә шәккәр,
Әкән-бухари-долма, зилли-әмамеји-сәр,
Дәрјаји-ништәһәјә олмағла бейчәтавар,
Һүззәр ичиплә осла јох бир фәғиру мүзәр,
Ифтар вәғтидир һа, еј ванза-сүхәнвәр!
Иш бәшбиләнсиз олмаз!
Сәрсүфрә сәнәиз олмаз!

Вәғти-ғәзә ки, һәфси чүш етдији замандыр,
Билчүмлә рузәләрә һәнками-әкли-һандыр,
Әивал-һазу һе'мәт сәрсүфрәдә әјандыр,
Лакин о ләғмәләр һәр әјәнә шәјәкандыр,
Һәр су һәзәр едәрсән; бәјдир, әмирү хандыр,
Фәғр әһлиһә бу һаләғ тағәткүдәзи-чандыр,
Ифтари-ләззәтәфза, сури-сәфа нишандыр,
Еј мүстәһәғ, дарыхма, көнлүн әкәрич һандыр!
Мискин һүзүһәиз олмаз!
Ғәм, гүсәә сәнәиз олмаз!

Етдикчә мән тамаша, көрдүкчә шибу кари;
Аһиздә инкисари, сәллә иштирари,
Мискиндә интизари, тәчирдә ештикари,
Әшким олур көзүндән хуш-чијәрә чари,
Һејһат, олурму чешим һанз бу иғтидари
Та јанмадығча көнлүм, еј көнлүмүн мәдари?
Әш'ари-әтәшһи-дәм јәхдығча гәлби-зари,
Тәғлид едир тәбиғәт мурғани-һөвһәһари,
«Шаир сүхәнәиз олмаз,
Ше'р исе сәнәиз олмаз!»

Еј әйлү фәгрү фәғә, вер шаирә сәләлин,
Дәмдир ки, шаир олсун дилләдеји-колалын,
Дәмдир ки, ше'ри-пәғәнм шәри етсин әрзи-һалин,
Шажани-рәһм олусун һәр кәсчә инфилын,
Сурәтнүмалыг етсин әшијеји-вүсәлин,
Көзләрдә чилвөләнсин нисаи кими чәмәлин,
Һејһат! сүммә һејһат! Хам олмасын хәјәлин!
Биләмәт әгнәјәдән олмаз рәвә сүәлин,
Төк руји зәрди чәрә дам сиршики-алын...
Саил мүнәсиз олма!
Мөһнәт дә сәнсиз олма!

Биләмәт ә'ғиларына шүкр, худаја!
Бу сәһиб-миләтларына шүкр, худаја!

Миддәт гәһинә бахмәјән әнзари кәрәмә,
Ишани-зәһи шәлләрына шүкр, худаја!

Иш биләмәјән әнмәт јәмәк-ичмәкдән алава,
Бу чәһлә дәјирмәнларына шүкр, худаја!

Бидәди бәрәдәрлә олап гәһинә гәлтән
Ғәғғәзәдәки гүрбәнларына шүкр, худаја!

Хәссә Бәкы шәһриндә, о шәһрәтли мөкәттә
Дәрја төк охан гаилларына шүкр, худаја!

Хунхар олап әфради бәни ив'үнә дам
Бу вәһишјү гәррапларына шүкр, худаја!

Гүрд ивә, шәғлә ивә би'әбаида олурту,
Шәһр ивә бу һејһалларына шүкр, худаја!

Көздәмәјән әдиләтиги ичәдима сиддән
Һиндәт едән иһсанларына шүкр, худаја!

Һәммамдә өврәтләре гуллурлуғ едән бу
Ғејрәтли мүсәлманларына шүкр, худаја!

Сәкит отуран бәјлә мишәјәтләре гәрһи
Бу сәһиб-ишаданларына шүкр, худаја!

Биләмәт нә заман гәһрин еләр аләми борбад?
Сәбр етдијин авәнларына шүкр, худаја!

Һәлл олмады конлүмдәки иһсәклил мүзәммә,
Тәчһид едирәм мәғлән, мабәди вәр әммә...

МӨҚТҮБ

Молла дајы, етмә шәрәт белә,
Орталыга салма лөчачәт белә!

Күндә чыхарма јени бир ғандә,
Мөқтәби билмә белә бағандә,
Милләти бәнд етмә алиф-бәндә,
Сөјләмә «сә'фәс» белә, «гәршәт» белә!

Чох да сәнин төк дејиләм нахаләф,
Та олам ағи-пәдәрәни-сәләф,
Елмлә владимы етмәм тәләф —
Мин дә дессән сөз белә, сөһбәт белә!

Елм нәдир, фәәд нәдир ганмарам,
Аташи-елмә алышыб јанмарам,
Сән едән игвалара алданмарам,
Вермә әбәс кәндино зәһмәт белә!

Чәһләдә бир гәл'әји-истадәјәм,
Аләми мәһв етмәјә амадәјәм,
Адији-тирјакү мејү бадәјәм,
Етмишәм өмрүмдә мән адәт белә!

Тикмә, кәнар ол, көзүмә милләти!
Нејдәјирәм милләти, миллијјәти?!
Олду башым дәнк, дәјиш сөһбәти,
Аз сөлә милләт белә, үмәт белә!

Мән фәгәт өз әмримә саманларам,
Хејрим үчүн әләми виранларам,
Мән нә чәмәәт, нә вәтән аиларам, —
Јанса вәтән, батса чәмәәт белә!

Јох көзүм әсла фүгәра көрмәјә!
Худ, фүгәрәни нә рола көрмәјә?
Көздә әкәр олса әнја көрмәјә —
Көстәр она пул белә, дәвләт белә!

Тәһмәт едир гәзәтчиләр, — мә'шәри-насы бир белә!
Өзләриниш инан ки, јох фәһмү зәкасы бир белә!

Мән кимп ағил олсалар шүғл едәләр оғурлуғу, —
Зәһмәти, раңчи бир белә, зәвгү сәфасы бир белә!

Чүмлә маариф әһлинин һаләти көз өнүдәдир, —
Вәчһи-маашы бир белә, дәрди, баласы бир белә!

Мәдәри-елмә сөјләнир Мәрјәмә сөјләнән тухәм,
Елмин аңасы бир белә, чәһлини атасы бир белә!

Мән дәлијәмми оғлуму мөқтәбә, дәрәсә сөвг едәм?
Дәрсин әзасы бир белә, халғын әдасы бир белә!

Тачирләрмиз Соңлара бәнд олачагмыш,
Бәдбәхт Түкәзбанлары несләрдин, илаһи?!

Сүбһанәкә, сүбһанәкә, сүбһанәкә, ја раб!
Бахдыгча бу һикмәтләре һејран олурам һәп!

СУАЛ ЧАВАБ

- Шәһри-мә'лумунузун вәз'ү гәрәри нечәдир?
- Һәмдүллаһ, нечә көрмүшдүсә Нуһ, оҗләчәдир!
- Јени мәктәб ачылыбмы вәтән өвләды үчүн?
- Аз дејил Адәм ачан мәдрәсә әһфады үчүн!
- Охујурму гәзетә шәһринизни әһли тамәм?
- Бә'ән сарсаг охумушлар охујур, мән охумам!
- Әлкәһиздә ачылыбдырмы гираәтханә?
- Тазәләр ачмыш иди, гәјдуг ону вираһә!
- Ач гарындашларә ниһаг едилirmi, әму чан?
- Ону көрмәэм худа, ел нијә версин она илн?
- Бивә өвротләрин әмри алынармы нәзәрә?
- Чаны чыхсын, о да кетсин јенә бир тазә әрә!
- Иттиһад әмринә дәвр дашшырсызмы бары?
- Дашшыр бир парамыз, лејк богазлан јухары.
- Сүннијү шиә тәссүбләри дәгв өлдүмү ја?
- Нә дедин? Күфр дашшыды! Чарарам агзыны һа!
- Гәбили-әра сөзүм јок, мәһи әфа ет, кедирәм...
- Бәчәһәһнәм ки, кедирсән, сәһи худ мәи недирәм?!
Буна бах, агзына бах, сүрәти-илбарына бах!
Башыныи шәһкасына, етдији көғтирине бах!..

ТӨК СӨБИР

Та калырк биз да бир аз аңлајат, —
Мәһзари-ирфанда вурур төк сөбир,
Ја дејирик ишләри сайманлајат,
Мәчлисн ә'јанда вурур төк сөбир.

Истәјирик бир иш ачаг филмәсәл,
Сөјләширик бир-ики ил лаәгәл,
Та дејилер пул верин, ашсын әмәл, —
Өлкәдә, һәр јанда вурур төк сөбир.

Јалхы бизн ејләмәјиб мүбтәлә:
Сәфһеји-Гафгазы тутуб бу балә;
Гахда, Газахда, Шакидә бармәлә,
Шинәдә, Шираанда вурур төк сөбир.

Лакин о јерләрдә кедир, дурмајыр,
Бир елә ләјигли кәләк гурмајыр,
Кәчдә дерләрсә вурур, вурмајыр,
Ејлә ки, Сәјјанда вурур төк сөбир.

Андыра галмын нә јаман сәсләнир!
Сөз дәмәјә вермир аман, сәсләнир!
Ох атылыр, санки каман сәсләнир!
Сәһәти-мејландә вурур төк сөбир.

Һәрзә нә шура вә нә мәчлис билир,
Нә дүшүнүр јахны, нә бир исе билир,
Гөрхүмүр, утанмыр, нә да бир һас билир,
Һүңрәдә, дүкәндә вурур төк сөбир.

ФИСИЧМАН

Саима әзликчә фәләк бизләри виранлыг олур,
Ун тәмәнәсә илә бугда дөјирманлыг олур.

Гарышыгдыр һәләлик милләтнин исте'ады, —
Әләһирсә, сафы бир јан, тозу бир јанлыг олур.

Чалхаландыгча, буландыгча заман һеһрә кимн
Јагы јаг үстә чыхыр, ајраны ајранлыг олур.

Ким ки, нисаны севәр, — ашын-һүрријјәт олур,
Бәли, һүријјәт олан јердә дә нисанлыг олур.

Еј ки, дерсән, үрәфа раһн-хәтәдә булувур,
Елми-мәнтигчә бу сөз бәһреји-надаанлыг олур.

Үрәфа дерсән өзүн, әһли-хәтә дерсән өзүн,
Дүшүнүрсәнми, бу сөздә нечә һәдјанлыг олур?..

Көзүнү хижрәләдирми күноши ирфанн?
Һајды, хәффашифәт, бунчамы хулғанлыг олур?!

Танырыг биз сизн артыг, дәмә, һај, биз бәләјик!
Танылыр ол киши ким, тутдугу мејданлыг олур.

Бахмасыз күшеји-чешм илә фәкиранә тәрәф,
Јүјүрүрсүз ора ким, дады фисичманлыг олур.

Алданмарам ки, доғрудур эжиния, еј әму!
Кәссин мәни, һәгиги исә динни, еј әму!

Иманына гәсәмлә чапырсан чәмаәти,
Гулдурчулуг түфәшкимидир динни, еј әму!

Гәлбни кими сијлә едәмәсәл мәһәсиния,
Чумма һәнәјә, бошла бу тәлвинни, еј әму!

Сөвмү сәләтдан сәнә кәр чымасәјды пул
Олмазды бунча зәһмәтә тәмкинни, еј әму!

Тикмә намазыны көзүмә бир чидә кими,
Көстәр мұамиләндәки тәјинни, еј әму!

Кәр бу ил халгы табәһ етди кираптыг, бизә нә?
Тапмајыр ач-јалавачлар күзәрәптыг, бизә нә?!

Биз мәкәр ачларә вәғф ејләминик малымызы,
Таки, һәр мүстәһәгә бәл әләк әмвалымызы?
Биз мұраат едәрик ачга өз әһвалымызы,
Дәиһә бәсләјәрик нәз илә әтфалымызы.

Атасыз тифлләри басды боранлыг, бизә нә?
Тапмајыр ач-јалавачлар күзәрәптыг, бизә нә?!

Бу да сөздүрмү, гәзәндиғларымыз парәләри
Һеј вәрәк бәғмәләсин Зәнкәзур аварәләри?
Бизләрә дәхли нәдир — јохлур әкәр чарәләри?
Гој ағарсын фүғәрә көзләринни гарәләри!

Чәкәни онлар кечә-күндүз һикәрәптыг, бизә нә?
Тапмајыр ач-јалавачлар күзәрәптыг, бизә нә?!

Бошла, ај Мәлла дајы, сән дә бизи чәкмә зор!
Биз сәини һијләри илә дүшмәрик әсла бу тор!
Бахмарыг күшәји-чешм илә даһа Зәнкәзур!
Гарлы дағларда сојугдан вәләни чаны кор!

Олмады һисмәт о бәдбәхтә араптыг, бизә нә?
Тапмајыр ач-јалавачлар күзәрәптыг, бизә нә?!

Бизә көстәрмә, әзиним, о гәм ојлағларыны,
Јазда чох кәзминик ал күлләр ачан дағларыны,
Јығмышыг дәһјекини, бошләмшыг бағларыны,
Гыш үчүн хошләмшыг Тифлис ојучағларыны...

Чулғајыб Зәнкәзур инди боранлыг, бизә нә?
Тапмајыр ач-јалавачлар күзәрәптыг, бизә нә?!

Һәләлик тулламышыг хәсәји-вирәнәләри,
Доланыб кишвәри-Тифлиседә кәшәнәләри
Тандыг ахыр Лизәлар тәк нечә чәпанәләри,
Чилчырағларла шығландырырыг хәләләри,

Зәлхалар дахмәсиһә чөкдү гарәптыг, бизә нә?
Тапмајыр ач-јалавачлар күзәрәптыг, бизә нә?!

Сөн беләсәймиш, балам, ај баракаллаһ сәнә!
Фигә имиш әмрини тамам, ај баракаллаһ сәнә!

Догру имиш, шаирин олмас имиш мәзһоби,
Кафир олурмуш бүтүн мирзаларин әғләби,
Ләғвү әбәс мәтләби, ләһвү ләәб мәшрәби,
Шуглу гәзет, телграм, ај баракаллаһ сәнә!

Ај адама охшамаз, бир үзүнә бахсана!
Бомбоз олуб саггалын, рәнкү һәна јахсана!
Мо'мин олуб, бир үзүк бармағына тахсана!
Таки, десин хасү ам: ај баракаллаһ сәнә!

Јох хәбәрин, бинәлә, һич өзүндән сәнни,
Лап малаганлыг јағыр кирдә өзүндән сәнни,
Догрусу, мәш үркмүшәм бә'зи сөзүндән сәнни...
Вермәрәм артыг салам, ај баракаллаһ сәнә!

Һејф, гапанмыш сәнни дилеји-һагбинләрин,
Мәшһәлә јығмысан портретин чинләрин,
Көзләринә чарпмајыр јохса бу бидиләрин
Сурәти һәр сүбһү шам, ај баракаллаһ сәнә?!

Әглин азыб, ај јазыг, бонламысан карыны,
Чүмлә дәјиндәрмисән күркүнү, палтарыны,
Чәкмә, гәлош кејинсән, поэмусан әтварыны,
«Фе'лүкә фе'лүлһәрәм», ај баракаллаһ сәнә!
Агзына олсун гадам, ај баракаллаһ сәнә!

ОЛМУР, ОЛМАСЫН

А т а

Күчәдә туллап, еј оғул, сән'әтин олмур, олмасын!
Сән'әтә, дәрса, мәктәбә рәғбәтин олмур, олмасын!

О ғ у л

Кәсбиңә кетмәјә, ата, фүрәтин олмур, олмасын!
Күңдә бир арвад ал, боша, гејрәтин олмур, олмасын!

А т а

Ахшам оlanda чых чөлә, кәлмә сабаһа дәк һәлә,
Һејләсән ејлә, бир белә нәмәтин олмур, олмасын!
Иффәтин олмур, олмасын!

О ғ у л

Ахшам оlanda јах һәна, дүз зәвчаты јан-јана;
Кирдин о дәм ки јорғана, һаләтин олмур, олмасын!
Гүдрәтин олмур, олмасын!

А т а

Тездән ајылма бир сәһәр, дәрсиңә гылма бир нәзәр,
Елм охумагда, мүхтәсәр, нијјәтин олмур, олмасын!
Һинмәтин олмур, олмасын!

О ғ у л

Саггалы бағлы һәр сәһәр иси һәмама гыл күзәр,
Гөрхәма, азарласан әкәр; сән'әтин олмур, олмасын!
Белһәтин олмур, олмасын!

А т а

Ушлуладан чыхан заман, һәр јери вурнухан заман,
Ел сәнә пис бахан заман, ибротин олмур, олмасын!
Хичләтин олмур, олмасын!

О г у л

Төк һәҗәтә кирән заман, гоишу гызын көрән заман,
Шөвг илә диндирән заман, өврәгин олмур, олмасын!

Гисмәтин олмур, олмасын!
Башына ешги долмасын!
Ришнин Залха долмасын!

Мадам ки, һамиҗәни-зүлмәт
Хошлар ки, давам едә чаһаләт;
Һеҗһат, биларми оида милләт
Товһид нәдир вә ја нүбүвәт?
Мәктәб едир игтиза заманә,
Бәһар ола тә күли-фәрәсәт;
Еј сејр араҗан о күлситанә,
Әсли јоху бәкләмәк нә һичәт?
Хаб ет һәлә, гафиланә хаб ет!

Таньки үјуб јатан өјылмаз,
Фәрг етмәз ола ја ағ, ја гарә;
Хәстә ки, башында һушу галмаз, —
Дәрдин дүшүнүб булурму чарә?
Анчаг она түрфә-түрфә далләк
Ејләр һәрә бир әчәб тәбабәт.
Еј хәстә, ајылма, етмә идрак!
Һәп ганыны әмсә дә һичамәт
Дөнмә о јана-бу јанә, хаб ет!

Алданма, гузум, ки ләфән-кафәр
Тәһий олунуб чыха дүгәтдән;
Мадам ки, сағды Мирзә Гәнбәр
Ејмән дәјилик бу мәл әнәтдән;
Гојмаз ки, бу халгы чисми-ваһид
Һөкмүндә олуб едә мәншәт;
Әфсанеји-күфрү ширкү мүһид,
Һеҗһат, олурму тәрки-адәт?
Бу иғтәши ганә-ғанә хаб ет!

МЭСЛЭНЭТ

Агрын алым, а Мәшәд Сижимгулу,
Алтымыш ятдин, демә олдуи улу,
Шүкр ола аллаһа чанындар сулу,
Чох да, киши, тутма бешәлли пулу,
Вер пулуну даллы, ләззәтли зад ал!
Гөј бабалыи бојнума, кет, арвад ал!

Өз дедијиндән көрүнүр өвратин
Бирдир, олур евлә фәизә һаләтин,
Вар имиш евләнмәјә дә гүдрәтин,
Бәс нијә јох ләзгәл үч күдрәтин?
Јохса гонум-гоншуда, ахтар, јад ал!
Гөј бабалыи бојнума, кет, арвад ал!

Инди ки, вар елчи дә Сәфләр кими,
Бир бала гыз ал боју әр-әр кими,
Он-он ики сининдә дилбәр кими,
Зүлфү тарә, синәси мәрмәр кими,
Гөј башыи синәсинә бир лад ал!
Гөј бабалыи бојнума, кет, арвад ал!

Сахлама кафтар кими бир өвроти,
Бишлә ону, бәсдә сәни шикбәти,
Тән өзүнә бир сәнәми хәлвәти,
Багына бәс јари-мәләксурәти,
Сән дә иккиләр кими иш көр, ад ал!
Гөј бабалыи бојнума, кет, арвад ал!

Олдуи ушаглар, һолә хамлар, нашы,
Личаг йирми бешә чатмыи јашы,
Чыхмаз онуи бир парә ишдән башы,
Нејләјир евләнмәјә, атсын дашы,
Өз кәфинә бах, киши, дад вер, дад ал!
Гөј бабалыи бојнума, кет, арвад ал!

Алд верирэм мөн сөнп ймәйнә,
Багла һона ришина, гыҗ чанына,
Бир, ики, күч өврәти дүз јанына.
Верма зәрәр сәрвәтү саманына —
Сән нә гәзет ган вә нә дә «Иршад» ала!
Гоҗ бабалың бојнума, кет, арвад ала!

Фикр ела бир, кимди бир арвад алаң?
Рус, јәһуди! Дејил әрзим јалаң.
Илдә бир арвад алы мө'мин олаң,
Ләззәти бир, фејзи дә миндир, инан!
Калмәса бир гыз бу чүрә, алдад ала!
Гоҗ бабалың бојнума, кет, арвад ала!

ШИРВАН

Ше'рими, Молла даҗы, зәнбилә салсан, мәнә нә?
Дүшмәҗиб әмдән, сөһван јада Ширван, мәнә нә?!

Өзүм ачиз дејиләм, шәһримизни әтварын
Чәкәрәм нәзимә әкәр олаң да һәдјан, мәнә нә?!

Әввалән, үмдеји-мәтләб бу ки, шәһр әһли тәмам
Тәнбәлү кәһилү биһиммәтү һадан, мәнә нә?!

Мәһфилү мәчлисимиз, мәдрәсәвү мәсчидимиз,
Һәм гираәтханәмиз бағлы, пәришан, мәнә нә?!

Әвәзиндә буларын чаҗчы, чахырчы дүканы
Кечә-күндүз долудур чүмлә мүсәлман, мәнә нә?!

Фүгәрәнын ганыны чох да сорурлар лотулар,
Шејхләр халға сатыр һуријү гылман, мәнә нә?!

Ганмәсан сөзләримиз журнала да јазма дәһи,
Мәсләһәт әмма будур, фикр ела, бир ган, мәнә нә?!

Бир чибимдэ эскинасым, бир чибимдэ ағ мәнәт.
Олсун, олсун, гоҗ чох олсун боҗлә ләззәтли һәҗәт!
Ишикаһи-чешми-чанымда вәтән етсә вәфәт, —
Олсун, олсун, гоҗ чох олсун боҗлә ләззәтли һәҗәт!

Ғаршыма тә'әним үчүн сәф бағласа куйсарлар,
Ахса ачлар дидәсиндән чуҗи-чушишбарлар,
Бахырам, анчаг чоһалсын кассада динарлар,
Олсун, олсун, гоҗ чох олсун боҗлә ләззәтли һәҗәт!

Хуни-әхван илә гоҗ олсун вәтән бир ләләвәр,
Залиманьн әүлмү һәркиз етмәсини вичданә кар,
Тәҗ учалсын шә'нимиз, олсун тәәҗүш бәргәрар,
Олсун, олсун, гоҗ чох олсун боҗлә ләззәтли һәҗәт!

Шимди бәл етмәм, мәнә лазым шу ирманын соғу,
Чүн пула мейтачдыр дүҗада һәр аһиң соғу,
Бәрчәһинәм. олмасын јексәр мүсәлманьн соғу!
Олсун, олсун, гоҗ чох олсун боҗлә ләззәтли һәҗәт!

Чейвәнилдн милләтин, нејлим, һүғуги-әғдәси,
Ја ки, һеч бир јердә јохдур һөрмәти, шә'ни, сәси,
Боҗлә-боҗлә сөзләрин мән олмарам баһичәси!
Олсун, олсун, гоҗ чох олсун боҗлә ләззәтли һәҗәт!

Мүхтәсәр, чәкмә јанымда бир дә вичдан намини,
Ач галыб, зар ағлајан биһәс јетиман намини,
Истәсән көңлүм ачылсын — сөҗлә милјан намини!
Олсун, олсун, гоҗ чох олсун боҗлә ләззәтли һәҗәт!

ДОҒРУ

Доғру дејән олсајды јаланчы усанарды,
Аварә галанлар дахи бир сөз дә ганарды.

Сабитгәдәм олсајды әкәр јар вәфадар, —
Ашиг дахи гачмазды баладән, дајанарды.

Әғвал илә ә'мал бир олсајды, јәғниән,
Бунча денилән сөзләрә мәхлуг иһанарды.

Мүһсиф һага һаг, батилә батил сөләсәјди,
Әлбәтте ки, һаһаг сөләјән шәхс утанарды.

Шәхснјәгәрәз јатмышна лајлај демәсәјди,
Гәфләтлә јатан көзләримиз бир ојанарды!

Кәр ағмыкүләкни кишиләр пүфләмәсәјди,
Бир шәм' ки, асудә јаныр, һәм дә јанарды.

Һаг сөләјәнни күфрүнә һөкм сјләмәсәјдик,
Һағку мәкәр өз фикрини кишләрдн, даһарды?

Ај һарај, бир нечә шаир, нечә шаир кимиләр
Истәјир дөндөрләр Кәңчәј Ширанимызы!

Јени мәктәб денилән бид'әтин ичрасы илә
Бир дә барбад едәләр ханеји-виранымызы!

Кәфир олдуглары јетмәзми ки, бу һәрзаларни,
Истәјирләр чәкәләр күфрә мүсәлманымызы!

Еј бизи еләмә дәләләт еләјәнләр, билирни,
Гәсдиниз елм дејил, сәлбдир иманымызы!

Сахларыг һөрмәти-исламы, даһа доғру десәк,
Ачмәрыг мәктәбә һәркиз дә чибишданымызы!

Дејилик биз нухалы, кәңчәли, ја ким бакылы, —
Белә бош ишләрә вәғф еләјәк еһсанымызы!

Истәјирдиз бизи бир фәни илә игфал едәсәң, —
Нечә көрдүз сизә тәкфир едән әхванымызы?!

Кәфир етдикми нәзәркәһи-чәмәәтдә сизә?!
Таныдызми бизи, көрдүзүм дә вищданымызы?!

Келди инди өзүнүздән, дәһи биздән дә дејип!
Ала билдизми һәлә мәктәбә сибјанымызы?!

ДИЛБӘР

Еј дилбәрәң тәрздә чөвлән едән чучуг!
Јексәр «мусурманың» үрәјин гаң едән чочуг!

Һәр таифә бахар сәнин әглю кәмәлиңә,
Әхлагыңа, хисәлиңә, фикрү хәјәлиңә,
Аңчаг «мусурман» ашиг олур күд чәмәлиңә,
Јетмәк диләр нә нөв' илә олса үсәлиңә,
Еј һәсрәтин чәкәнләри пәлән едән чочуг!
Еј дилбәрәң тәрздә чөвлән едән чочуг!

Еј тифли-садә, кәзмә соғағларда бојдә фәрд,
Аличәнаб әмүләрини билмә чох да мәрд,
«Еј кәбкә хошхүрам, күча мирәви бекәрд?
Гүррә мәшә ки, корбеји абид нәмаз кәрд!»¹
Јохдур нәмазә сиздә илә иман едән, чочуг!
Еј дилбәрәң тәрздә чөвлән едән чочуг!

Һәр күшәдә сәңә тапылыр миң фәдајиләр,
Риши һәнәли, сүрмәли кәзлү вәфәјиләр,
Софи, мүридләр, мәшәди, кәрбәләјиләр,
Чан тәк сәни кәһарә чәкәр пуллу дәјиләр,
Һәр јердә аз дејил сәни мейман едән, чочуг!
Еј дилбәрәң тәрздә чөвлән едән чочуг!

Тә'риф едәр сәни көрә һәр мейтәрәм киши,
Тәғдим едәр сәңә бир овуч сәбзә-кишиши,
Хам олма, алма, аңла нәдир буңларын иши,
Мә'сум олан мәзәч илә јох сәбзә сәзиши,
Олмаз дүбәрә дәрдинә дәрман едән, чочуг!
Еј дилбәрәң тәрздә чөвлән едән чочуг!

¹ Еј хәш јериниң кәклик, һәрә кәзмәјә кедирең? Әлүнә чох өјүмә ки,
вбид вишиң нәмаздадыр.

Чох нүктэ вар, сэн анламасан, анлар ашигин,
Ол нүктэжэ чэкэр сөрү саманлар, ашинян,
Ол бахэбэр, олуб нечэ а'жанлар ашигин,
Молла һабиблар, һачы Гурбанлар ашигин,
Әлгиссэ, чохду чаныны гурбан едэн, чочуг!
Еј дилбаранэ тэрэдэ чевлан едэн чочуг!

БӨХТӨВӨР

Оглумуз, ај Хансөном, бир јекэ пөлван имши!
Бөхтөвөр олсун башын, бөхтимиз оглан имши!

Дурмуш идим кучада, бир дө нө көрдүм, һаман
Агрысыны алдыгым Фејзи көлөр лап пијан,
Чатчаг уруб бир гоча саилн гусеурду ган,
Көзлөриңә дөндүјүм санки бир аслаң имши!
Бөхтөвөр олсун башын, бөхтимиз оглан имши!

Сөн өлөсөн, гој һала олсун әмәлли чапан,
Он бешә чатсын јашы, чүрәтин етсин әјан,
Бир точу олсун бу ким, аләма салсын фәган,
Һәр кәс она сөјләсин: Рүстөми-дастан имши!
Бөхтөвөр олсун башын, бөхтимиз оглан имши!

Јахшы олуб мән бунун бөхтинн көндөрмөдәм,
Бир пара пис ишләрә фикрини көндөрмөдәм;
Гоншумузуң оғлу төк мөктәбә көндөрмөдәм,
Доғрусу, мөктәб дәмәк күшеји-зиндан имши!
Бөхтөвөр олсун башын, бөхтимиз оглан имши!

Мөктәбә кетсәјди бу бојла галырды мөкәр?!
Ахшамачан мырт-мырт, һејвәрәлик, әһвәзәр!
Дәрс илә олмаздымы бир ала-кич, дөнкәсәр?
Мөктәбә мөхсус олан һәрәвү һадјан имши!
Бөхтөвөр олсун башын, бөхтимиз оглан имши!

Һәм дө олурду ушаг дәрс илә бәдә'тигад,
Мәһнәбә рәһнә вуруб, динә саларды фәсәд,
Дининә, әјининә етмәз өлн е'тигад,
Оглумузуң, ишүкр ким, заты мүсәлман имши!
Бөхтөвөр олсун башын, бөхтимиз оглан имши!

Нәслимиз инсан имиш!
Елмү әдәб ган имиш!
Банси-хизлан имиш!
Догрудан, ај Хансәнам,
Чан сәна гурбан, Сәнам,
Нәслимиз инсан имиш!..

ҮЧАРВАТДЫ

Ах, бу ушаглар нечә бәдәтдылар!
Лап дәрәсән чин кими бир затдылар!

Бич-вәләдуәналара сөз батмајыр,
Мин дә нәғыл ач, бири алдатмајыр,
Кечли кечә, мәтләбә әл чатмајыр,
Сүбһ олар инди, бири дә јатмајыр,
Нәш'әмизә јахшы хәләл гатдылар!
Ах, бу ушаглар нечә бәдәтдылар!

Неј јазыг арвад иши самандајыр,
Кан Фатыны, кан Салыгы јанлајыр,
Зејди сөјүр, Камиләни данлајыр,
Көрпә дејил, һәр бири сөз анлајыр,
Осл һәнгәтдә дә бәдәтдылар!
Лап дәрәсән чин кими бир затдылар!

Бир дәли шејтан дејир, ач бәл башын,
Кәл бу һарамзәдәләрни әт данын,
Бир-биринә гат бачысын, гардашын,
Әд бәдәнни, үз боғазын, кәс башын,
Көр мәни ахыр кимә охшатдылар!
Ах, бу ушаглар нечә бәдәтдылар!

Бир пара бидилләр олуб бәдкүман,
Дерләр: ујуб арвада һачы филан,
Һәр кечә Гәввинә сүрүр карван...
Сүбһ дә кармабадә ејләр мөкан,
Лејк гаранлыг јерә даш атдылар!
Догрусу, булар дәхи бәдәтдылар!

Чох да мәни билмәјни әһли-мәчәз,
Гәсдин одур, мәс'әлә олсун тәрәз,
Гүслә мүсәви ки, дејил дәстәмәз,
Гүсл илә бир рүк'әтә миндир намаз...
Хасә чатыр фејзә үч арватдылар!

Бөхтөвөр олсулар, эчэб чатдылар!
Бир нечэ шейтана да ох атдылар!

Көрчн сөвөб өмр-ибадатдәдир,
Әфзәли-фејз әһмәзи-таатдәдир,
Лејк о фејзи ки, нәһәјәтдәдир,
Мәнчә, һаман гүсли-чәнабатдәдир.
Һејф мәнн бу кечә тохлатдылар!
Ах, бу ушаглар нечә бәдзатдылар!

Багрымы чатдатдылар,
Синами охлатдылар,
Ил кечәни сүбһә төк
Бирчә мэкәр јатдылар?!

СӨБР ЕЛӘ

Етсә дә алам һамысы элзәлә,
Алами кәр тутса да јуа вәлвәлә,
Кер јухуја, дурма, а гардаш һалә!
Говзама башын, чочугум, сөбр елә!

Гоншуларын чәнд еләсә сән'әтә,
Јетсә дә гејриләри һүрријјәтә,
Вермә гулаг сөһбәти-миллијјәтә,
Онлар әбәсдир ки, дүшүр мөһнәтә,
Еј ады инсан, өзү кәртәнкалә!
Говзама башын, чочугум, сөбр елә!

Зүлм еләсә хән илә бәј ачлара,
Вермәсә пул пулла да мөһтачлара,
Раһм олунмәзсә јалавәчлара,
Чаны чәһәннәм, дүшә јамачлара,
Булар үчүн тәнк еләмә һөвсәлә!
Говзама башын, чочугум, сөбр елә!

Гојма, балам, оглуни сән ушгула,
Горхусу вар, ахыры кафир ола!
Мөшгинни вер оғрулуға, сал јола,
Ахыры кәр бағласалар гәл-гәла,
Ја вел олуб дүшсә дә әлдән-әлә,
Говзама башын, чочугум, сөбр елә!

Моллааларын ејләмә пис адыны,
Салма чөлә ејбини, һәр задыны,
Сахлама чох бојлә ишини јадыны —
Етсә кәбин өзкәнин арвадыны
Өзкәсинә ејләмә чох һәлһәлә,
Говзама башын, чочугум, сөбр елә!

Һәр нә бала кәләс сәнин башына,
Зүлм едаләр гөвмүнә, гардашына,
Гәтсә да дүшмәнләр ағы ашына,
Гәрг оласы ахыры көз жашына,
Мүхтәсәри, кечсә да иш чәнкәлә,—
Говзама башың, чочугум, сәбр елә!

Ај нәна, бир гырмызы саггал киши!
Агзы дуалы, гоча баггал киши!

Зөһдлү, төгвалы, дили шүкрли,
Сүрмәли көзлү, додагы зикрли,
Аглы кифәјәтли, дәрри фикрли,
Гәлби мәһәббәтли, хошәһвал киши,
Агзы дуалы, гоча баггал киши!

Молла әдалы, софи кирдарлы,
Мәрсижәхан гаилы, мүрид арлы,
Һачы әмәлли, мәшәди карлы,
Һитги һәғигәтли, сөзү фал киши,
Агзы дуалы, гоча баггал киши!

Бир кишидир ки, нә чыгыр, нә багыр,
Кәзмәдә үнжүл, данышыгда агыр,
Сир-сифәтиндән елә бил нур жагыр,
Көрмәнишәм бир буна тәмсал киши,
Агзы дуалы, гоча баггал киши!

Сојләјир, ах! Ах! Нә көзәл чағ иди
Онда ки, рәһмәтлик атан сағ иди!
Иш бу дүкәнда мәнә ортағ иди,
Күндә сатырды нә гәдәр мәл, киши,
Агзы дуалы, гоча баггал киши!

Инди сәниндир бу дүкән сәрбәсәр,
Кәл, кет, отур, дур, је, ич, ол бахтәвәр,
Гәм јемә, долдуур чибинә хушкәбәр,
Агрыны аласың гоча баггал киши,
Рүстәми-дастанә дәнән Зал киши!

Бир белә јахшы киши олмаз, нәна,
Күндә верир ләбләби-кишминш мәнә,

Сөйләйр, оглум, саба тез кәл јенә,
Гојма гәминдән ола намал киши,
Агзы дуалы, гоча баггал киши!

Кәһ башымы, кәһ көзүмү әлләйр,
Кәһ будуму, кәһ диними әлләйр,
Кәһ чәһәми, кәһ үзүмү әлләйр,
Бир пара сөз дә дејир еһмәл, киши,
Агзы дуалы, гоча баггал киши!

А киши, бундан әзәл халгада һөрмәт вар иди,
Бинәва моллалара һөрмәтү иززәт вар иди.

Ага һәр јана ки, ангыр десе, халг ангырыды,
Јер үзүндә бәрәкәт, һе'мәтү дөвләт вар иди.

Кимни агзыјды ки, мән ағ дејәнә гарә десиң?
Һәр нәјә әмр еләсәм халгада таәт вар иди.

Һәрә өз әмринә мәшғул иди, башы ашагы,
Нә бу моллајә саташмаг, нә бу сәһбәт вар иди.

Елм һардајды, мүсәлман һарада, гардашым,
Нә тәрәгги созу, нә сәһбәти-милләт вар иди.

А дөнүм башына, билмәм бу чаваилар нә дејир
Ки, әзәл онлара нә түслү тәһарәт вар иди.

Һамысы кәфирә бәһзәр о һарамзадаләрини,
Нә мүсәлманлыга онларда шәбаһәт вар иди.

Бу јатан тәһфәни онлар ојатды. һејһәт!
Кечди ол дөвр ки, моллалара раһәт вар иди.

Мүфтәхорлуг нә көзәл пешә иди тутмуш идим,
Нә ачан үстүнү карын, нә шәмәтәт вар иди.

Зиддимә сөз дејән олсајды едәртим тәһфир,
Ниними гурдаласын камда нә чүр'әт вар иди?

Инди бу кырда ушаглар да едир тә'һә бизә?
Фәт олүб кетди о әјрам ки, фүрәт вар иди.

Аһ, әфәс ки, кечди о көзәл довраңим!
Раһәт идим ки, бу хал иһрә чәһәләт вәр иди!

КАВУР ГЫЗЫ

Билмәм нә чарә ејләјим, ај Молла Нәсрәддин!
Чәрләтди лап мәни бизим өврәт кавур гызы!

Он беш, он алты, балка дә, он једди ил олур
Вардыр мәним евимдә бу күлфәт кавур гызы!

Үч-дөрд ушаг доғуб, гочалыб, дишләри дүшүб,
Бир кафтарә дөнүбдү бу никбәт, кавур гызы!

Инди нә гәдр она дејирәм, сән гочалмысан,
Чохдур ишин, олур сәнә эһнәмәт, кавур гызы!

Кәл разы ол ки, бир гыз алым, мән дә кеф чәким,
Һәм ејләсин сәнә дәхи хидмәт, кавур гызы!

Бундан јана дөнүб исе мыр-мыр мырылдајыр,
Гөјмур олам евимдә дә раһәт, кавур гызы!

Бир сөјләјән јох, ај башыбатмыш, нә борчунә,
Һаггыи нәдир салырсан эдавәт, кавур гызы?!

Сүбһ олду дур, инәкләри сағ, чалха нәһрәни,
Диварә јәх тәзәк, елә гејрәт, кавур гызы!

Өркән, палаз, чаты тоху, ил товла, јун дара,
Тәндир гала, бишир чөрәк, аш, әт, кавур гызы!

Сал башыны ашагы сән, анчаг ишиндә ол,
Пәлтар ју, ев сүңүр, елә хидмәт, кавур гызы!

Јохса нә борчунә ки, әр өврәт алыр јенә,
Өврәтсән, анчаг ејлә итаәт, кавур гызы!

Әрдир, өзү биләр, нәчә өврәт алар, алар,
Исјван кими дурар, бахар өврәт кавур гызы!

ЈАТМАЈЫН, АЛЛАҢЫ СЕВӘРСИЗ

Османлылар, алданмајын, аллаһы севәрсиз!
Иранлы кими јатмајын, аллаһы севәрсиз!

Шад олмајын, еј севкили милләт вүкәласи,
Османлыда чари ола гауһи-әсәси!

Гауһи-әсәси дәмә, иранлы әзәси,
Иранлыларын башларынын гаһлы бәласи,
Оғланлары өлмүш аналар матәмни, јаси,
Дерләрсә сизә вар бу ишин сонра соғаси —

Алданмајын, алданмајын, аллаһы севәрсиз!
Иранлы кими јатмајын, аллаһы севәрсиз!

Әвәләчә верирләр сизә һүрријәти-әфкар,
Јә ни данышыб фикрини ејләјин нәһар;
Вағта ки, данышдыз, вүзәрә олду хәбәрлар,
Мүтләг көрәчәкләр ки, чибшидано зәрәр вар,
Гөврәт фони илә оҗса гөвәчәкләр сизи илчар,
Чүнки бу јетгынчагда олур һаггыиңың ишкар,

Јахшы буда топланмајын, аллаһы севәрсиз!
Иранлы кими јатмајын, аллаһы севәрсиз!

Кирәм ки, теоррудләр едиб дә вүзәрәјә,
Бир нов' илә өз фикриниңи сохдуз әрајә,
Та ватды хәбәр бир нара мүфидә ұламајә,
Мирзә Әли Әхбәрләр әлиң очы дујајә,
Тәкфир оху, тәвәг тоху дәјин үрәфајә,
Вармы елә бир шәхс елә еллары итајә?

Бу әмри абәс сәјмајын, аллаһы севәрсиз!
Иранлы кими јатмајын, аллаһы севәрсиз!

Ла дил'әчәб, османлылар, ил нә таширсең?
Гауһи-әсәси веридиб ја ишкәрсең?
Мир һашимү Фәхруллаһиһаңа јохму таширсең?
Әкиң дејилә оғләр, мәни, сизләр нә таширсең?
Бир кун таширсең оңлары лабул үсәшерең,
Анчаг үсәшереңсә дә, ганә бојашырең!

Гансызлары көч ганмајын, аллаһы севәрсиз!
Иранлы кими јатмајын, аллаһы севәрсиз!

Бир вәгдә бизләр дә олуб хүррәмү хәндан,
Сандыг ки, верибләр бизә һүрријәти-вигдан,
Шүкр етдик, адамчылар олуб дахили-нисан...
Өаладымызы сахламалыг ханәдә пуһнан,
Һәч Мирзә һәсан гырклотуја верди бир оғлан,
Бу моллацумаләр десаләр: биздә вар иман,
Јох, јох, она товланмајын, аллаһы севәрсиз!
Иранлы кими јатмајын, аллаһы севәрсиз!

ИРАН ӨЗҮМҮНДҮР

Мән шаһи-гәвишвекәтәм, Иран өзүмүндүр!
Иран өзүмү, Реј, Тәбәристан өзүмүндүр!
Абад ола, ја галса да виран, өзүмүндүр!
Гануни-әсаси һәди, форман өзүмүндүр!
Шөвкәт өзүмү, фәхр өзүмү, шаһ өзүмүндүр!

Вермиши атам кәр сизә гануни-әсаси,
Бир молла кишијан, вар иди һилми, һөјаси,
Билмәзди һәдир, дејк үмүрати-сијаси.
Еһ, һәмшәри, сән әһнаһә кеј битан либаси!
Хәл'әт өзүмү, тәхти-зәрафшәһ өзүмүндүр!
Шөвкәт өзүмү, фәхр өзүмү, шаһ өзүмүндүр!

Иранлы дејил, чүмлә билир Мәһдәлијәм мән,
Күркани-чәфавү ситәмни чәһкәлијәм мән,
Иранлыларын баһларынның әһкәлијәм мән,
Соррам, ичәрәм ганларынның — чүн зәлијәм мән,
Лашә өзүмү, әт өзүмү, ган өзүмүндүр!
Шөвкәт өзүмү, фәхр өзүмү, шаһ өзүмүндүр!

Көрдүз ки, неһә сәһләри тәһлиб еләдим мән!
Бағгал баласын дешкәрә сәртиб еләдим мән!
Атәһлә јахыб мәһлиһә тәһриб еләдим мән!
Гур аһи дәһиһ, өндә да тәһлиб еләдим мән!
Сәвкәнд һәдир, әһт нә, форман өзүмүндүр!
Шөвкәт өзүмү, фәхр өзүмү, шаһ өзүмүндүр!

Османлыда кәрчи учалыр бир пара сәсләр,
Алгышларыр ед сәсләри һәп гиәрмәһәфәсләр!
Гәм чәкмајини, еј көһнәдәр, еј көһнәһәфәсләр!
Ираныма тә'сир едмәз бөјәһә һәфәсләр!
Бундан сора бу өлкәдә иј-јан өзүмүндүр!
Мәхлуғ өзүмү, хәшәри бүррән өзүмүндүр!

Табриэлидэрин көр илми көзлэри эввал?
Бир жердэ кечиртаник кеча-күндүзлэри эввал,
Һаггымда јох иди оларын сөзлэри эввал,
Шаһ етдилэр Ирана мани өзлэри эввал,
Инди нэ дејирлэр дәхи? Дөвран өзүмүндүр!
Гызлар өзүмүндүр, көзөл оглап өзүмүндүр!

Иранлы карак өмр едэ зилдэтлэ һәмишэ,
Никбәтдә, әсарәтдә, мөзалләтдә һәмишэ;
Иранлы карак чан верә гүрбәтдә һәмишэ!
Иранлы, итил кет јаханы битлэ һәмишэ!
Хаган өзүмүн, кишвәру саман өзүмүндүр!
Шөвкәт өзүмүн, фәхр өзүмүн, шан өзүмүндүр!

ГОЈМА, КӨЛДИ

Хандосту, аманды, гојма, көлди!
Дндары јаманды, гојма, көлди!

Вај, вај! дејәсэн бәшәр дејил бу!
Бир шәклә ујан тәһәр дејил бу!
Аллаһы севәрсән, әр дејил бу!
Әрдоду, габанды, гојма, көлди!
Дндары јаманды, гојма, көлди!

Ол күн ки, өдахладыз, утандым,
Оғланды, дедиз, әрин, инандым,
Әр бојлә олурмуш, инди гандым...
Хандосту, аманды, гојма, көлди!
Кирдары јаманды, гојма, көлди!

Гөрхдум, әј аман, јарылды бағрым,
Бир изик ипә сарылды бағрым,
Куп-куп дејүнүб дәрилди бағрым,
Чаным ода јанды, гојма, көлди!
Кирдары јаманды, гојма, көлди!

Дудкеш кији бир папаг баиында,
Аг түкләри бәландир гашында,
Кәрчи гочадыр — бабам јашында,
Хортданды, чоханды, гојма, көлди!
Кирдары јаманды, гојма, көлди!

Ирәнмишәм агзынан сујундан,
Гәтраң гохусу кәлир бәјундан,
Лап доғрусу, гөрхмушам хојундан,
Бир әф'и иланды, гојма, көлди!
Кирдары јаманды, гојма, көлди!

Холесту, ашаша, гожа, калди! Дилари жанани, гожа, калди!

ИСТИГБАЛЫМЫЗ ЛАГЛАГДЫР

Шалимам, сөjlөмө артыг ки, фежабад олур алэм,
 Јетәр ижкани-раһмет, бағи-адлу дад олур алэм,
 Доғар хуршили-һурријјэт, бүтүн азад олур алэм,
 Хәјали-хамә дүшмә, билмә, бир күн шад олур аләм!
 Бу икән вәз'имиз, чоғ чәкмадан бәрбад олур аләм!

На итәрсән, чаным, әл чоғ, јетәр форјади-һурријјәт!
 На јапсын көһиләрлә дилбәри-новзәди-һурријјәт?
 Бүтүн әхваным икән сәккидә, чәлләди-һурријјәт?
 Хәјали-хамә дүшмә, билмә, бир күн шад олур аләм!
 Бу икән вәз'имиз, чоғ чәкмадан бәрбад олур аләм!

«Оху, тәһсил илә еһрази-һурријјәт галар нисан...»
 Бу сөз пәк доғрудур, әмма һанә мәктәб, һанә ирфан?
 Галыркән өлкәмиз мәктәбсизин, өвләдимиз һатан,
 Хәјали-хамә дүшмә, билмә, бир күн шад олур аләм!
 Бу икән вәз'имиз, чоғ чәкмадан бәрбад олур аләм!

Тачалла етдијин көрдүк о мәһбуби-дилларамин,
 Фәғәт әл гана гәлтан олдугун да көрдүк исламин,
 Башындан чыкмадыгча Реј һавәси шаһи-күмнамин,
 Хәјали-хамә дүшмә, билмә, бир күн шад олур аләм!
 Бу икән вәз'имиз, чоғ чәкмадан бәрбад олур аләм!

Әкәр сән кәрмәдинсә зәвғуну күлзари-әкванин,
 Јәгин ет, мән да кәрмәк бир сәфасын әл кү-үстанин,
 Сәнү мәндән сора ја дәјишдири һалы довраһин?
 Хәјали-хамә дүшмә, билмә, бир күн шад олур аләм!
 Бу икән вәз'имиз, чоғ чәкмадан бәрбад олур аләм!

УШАГДЫР

Ај башы дашды киши, динмо, ушагдыр ушагым!
Нә әдәб вахтыды, гој сөјсүн, уфагдыр ушагым!

Кејфино дәјмо, сөјә ја сәно, ја гәрдашынз,
Атавун кору үчүн, бошда бу тифли башына!
Индиач-индичо аичаг јетир он бир јашына,
Ағлы кәмир, һала бир көрпә ушагдыр ушагым!
Нә әдәб вахтыды, гој сөјсүн, уфагдыр ушагым!

Бир сөјүшдән өтәри етмә әәңјәт балама,
Көјәриб чошма, утан, гоншулары јығма дама,
Сәно сөјдүкләри кетсин башы батмыш атама,
Гышгырыб бағрыны да јарма, ушагдыр ушагым!
Нә әдәб вахтыды, гој сөјсүн, уфагдыр ушагым!

Ах, нә јахшы кишидир гоншумуз Агчаным әри, —
Оғлу сөјдүкчә фәрәһдән ачылар балу пәри;
Јохса, ај һәррә киши, бир гуру сөздән өтәри
Дарыхырсан, демәјирсән ки, ушагдыр ушагым?
Нә әдәб вахтыды, гој сөјсүн, уфагдыр ушагым!

Киши, аз сөјлә мәнә бир дәхи мәктәб сөзүнү!
Јә'ин мәктәблә ушаг камид едәрнинч өзүнү?
Бир сөјүшдән јана аз данла бу тифли үзүнү!
Сөзү ләззәтли, шарин дилли ушагдыр ушагым!
Нә әдәб вахтыды, гој сөјсүн, уфагдыр ушагым!

Дејиллик ермәни, заје' еләк өвләдимызы,
Охулаг көзләри ачылмамыш әһфадимызы,
Көрмүшәм елм охумуш һејвәрә дамадимызы,
Гојмарам мәктәбә, бир габил ушагдыр ушагым!
Нә әдәб вахтыды, гој сөјсүн, уфагдыр ушагым!

Ај башы дашды киши, динмо, ушагдыр ушагым! Нә әдәб вахтыды, гој сөјсүн, уфагдыр ушагым!

ЧАВАН

Еванымыз учадыр,
Пөккөрдөрүн чочадыр,
Ниңе мөндө дурмусан?
Мөним харам чочадыр?

Габаг диним токулуб,
Азыларым сөкүдүб,
Мөна гоча демээдөр,
Бир аз белим бүкүлүб.

Сөзүн мөни жаралар,
Үрөйми паралар,
Саггалым агардыса,
Мөна гојсам таралар.

Истиче лавышым пар,
Нар кечөја ашым пар,
Дема, далам јердөсөн,
Анчаг элли јашым пар.

Кетме, кетме, ај дилбар!
Мөни етме мүкөддөр,
Өзүмү јүз чавана
Ејләмөрөм бәрабар!

Кетме, кетме, амандыр!
Үрөйми долу гандыр,
Јаширда чочалдымса,
Көндүм нәлә чавандыр.

АХ... АХ!

АХ!.. нече кәф чөкмәди әјјам иди,
Онда ки, өвләди-өтәди хам иди!

Өз һәги-мөшрүүләни билмәдди ел,
Чөһреји-һурријјәтә кү-мәдди ел,
Көздәрини бир карә сәлмәдди ел,
Гәзәтә, журналә әјләмәдди ел,
Дәлим сешидиләри өһнәм иди,
АХ!.. нече кәф чөкмәди әјјам иди!

Өлкәдә бунча јох иди ејбү,
Нејләрдиксә көрүнүрдү икү,
Халгдә диларымызла арну,
Биздә пар иди нә көзәл абиру...
Һөрмәтимиз пачибә-нәслам иди,
АХ!.. нече кәф чөкмәди әјјам иди!

Милләтә чатдымча гәм, әјјәм ишк,
Һакимә — јәр, амирә гартыш ишк,
Габләри-талкәди өһбәш ишк,
Һардә аш өскәјдә ора бәш ишк,
Һәр кечә, һәр әди бәлә барам иди,
АХ!.. нече кәф чөкмәди әјјам иди!

Көрчә рифа иди бүтүн каримчә,
Кар илә бәрәкә иди кирдарымыз,
Лејк һаман пар иди мигдарымыз,
Һөһчәт иди һәр кәсә көфтарымыз,
Хәдгәш ишк билдәлә икрам иди,
АХ!.. нече кәф чөкмәди әјјам иди!

Ејбимиз әулгәләмишдә әба,
Һәр нә кәләрди бошларды гәба,
Ким нә гандырчә, — һәди дөһдү рифа?
Һахоша хәки-дәримиздәч шәфа,

Сомломиэ кэ'бейи сйрам иди,
Ах!.. нечэ кеф чэкмали эйжам иди!

Бизлэр идик халгын инандыглары,
Пири-нидајәт дејо гандыглары,
Нур көрүрләрди гарандыглары,
Биздә иди чүмлә газандыглары,
Ким бизә пул вермәсә бәднам иди,
Ах!.. нечэ кеф чэкмали эйжам иди!

Иди адамлар дејәсэн чиндиләр,
Чин пәди, шейтан кимин биндиләр,
Лан бизи овсарладылар, миндиләр,
Ај нечәи эйжам, оласан индиләри!..
Онда ки, өвләди-вәтан хам иди,
Ах!.. нечэ кеф чэкмали эйжам иди!

А-шалдыгча сәини сүбһүн, мәним дә һөрмәтим артыр,
Ғаралдыгча шәби-тарин чәләлү шөвкәтим артыр.

Ягылмазкән гапылардан көзүм бир һәрәзә сәил тәк,
О јағлы-јағлы ашларнын өлүмчә һәсрәтим артыр.

Аларса һәр кечә үч-дәрд нәфәр әшхас кәр вә'дим,
Но гәм! Беш алты да әсә мәним шәхсијәтим артыр.

Мүәммәм әлмағым әлмуш чәләләфзај һәр мәчнәс,
Чәкиб көрдән дәјандыгча о гәдрү гијмәтим артыр.

Лиһаси-алим әлмушдур мәнимчин әләти-чәрчи,
Одур мәғрур әлүб јөвмән, фәјвәмән иززәтим артыр.

Ишкәјати-рәзаләтбәхш тәтбиғи-дүгәт етсәм,
Дејиб рәнкин ибарәтләр, комалү шәһрәтим артыр.

Бухарәндәз әлдүгча плов әл мәчлисә-әмә
Сүрүрабад әлур дидәмдә, сүрү бәһнәтим артыр.

Бә һәмчән дөлмәсә, баллы тәрәк, јағлы говурманна
Көрсә тәк ач көзүм, бәл'инә зәвгүм, сүр'әтим артыр.

Ојайма, јағ, а милләт, динимә, динимә, дурма, тәрәшимә!
Ајилсан, аһ, вәвејла!.. мәләлү мөһнәтим артыр!..

Еј хачо, чалыш сурәти-заһирдә гәһәнк ол!
Истәрсән өзүн сурәти-мә'надә чәфәнк ол!

Гој ядыны ариф, вәли, ирфаны бәјәнмә,
Арифләр илә кизлячә әмәдеји-чәһк ол!

Һејван кими бир барәдә палчыгда галәндә
Сал фитвәли сөз орталыға, һөвсәләтәнк ол!

Јүзләрчә зијан кәлгә аур, өз хејрини көзлә,
Аллаһи өзүн бир кәсә, һушјару зирәнк ол!

Кәр мәсләһәт олса иһини гыл иһиүзлә:
Бир јәндә гојун, өзкә тәрәфләрдә пәләнк ол!

Ат мәсләһини бирчә кечә һәбсәдә гәлсән,
Шејтаһлыға әдәт едәрәк зорла нәһәнк ол!

Бәби дејә төкфир елә һәкүләри күллән,
Истәрсән өзүн рәһкүзәри-һағгыда ләнк ол!

Шаһкалә мүсәлманнә көрүб лә'и оху һәр дәм,
Мәлла илә бәј, хан һанысында сәләтәнк ол!

МАҢИ-РӘМӘЗАНДЫР

Маһи-рәмәзандыр, јенә мејдан да бизимдир!
Мејдан да бизим, әрсәдә чөвәлән да бизимдир!

Сәрсүфрәдә әрбаби-һиәм мәһзәримиздә,
Е'әз илә, икрам илә дөврү бәримиздә,
Миһи не'мәти-әлһан дүзүлүб гәһшәримиздә,
Сәләји-плов, шури-чыгыртма сәримиздә,
Фирин өз тәрәк, долма, фиһичән да бизимдир!
Бошгабда мүсәммәву бәдымчән да бизимдир!

Сәлл, һапыдан баһма бизә, һиә көз атарсан!
Чох гангыма, дуррам, елә ауррам ки, батарсан!
Рузи сәһә һәр јердә мүгәдәрәсә чатарсан!
Бир шеј әлиһә кечмәсә, сән әч да јатарсан!
Биз назу һиәм әһлијик, еһсан да бизимдир!
Еһсан да бизимдир, шорәфу иһан да бизимдир!

Сәбр ејдә һәзә, јәғли гарыһлар долар исе,
Дөврәдә плов гәлмәгә имкән булар исе,
Кәр сур-сүмүјүндән бу таһмиһ галар исе,
Бир шеј јетишәр һәм сәһә һисмәт олар исе,
Шимди һаләлик сүфрә дә, гәзгән да бизимдир!
Шәрбәт дә бизим, кәсә дә, фиһичән да бизимдир!

Сәһ һәр һаһыла миһи кәрә јәһу да дејәрсән,
Бир көһнә либае едмәсә, чечим дә кејәрсән,
Бир парча чәрәк дүһсә јәһансыз да јејәрсән,
Кәр дүһмәсә, ач гәлмәгә да мәшг едәјәрсән,
Биз мөһтәрәһник, не'мәти-әлһан да бизимдир!
Ғәјмәг да бизим, гәһнә дә, гәлјән да бизимдир!

Аеудә бурах бизләри өз һаһымыз илә,
Зәһмәт чәкиб һиһи көрмүшүк әғвалымыз илә,
Рузи деһији ачыһығә иғфалымыз илә,
Зиндә исе дә әғвалымыз ә'малымыз илә,

Әлжөвм жеңе сәрәтү саман да бизимдир!
Тәңир да бизим, бәј да бизим, хан да бизимдир!

Ә'жан да бизимдир!
Фәрман да бизимдир!
Чүңки рәмәвандыр,
Мејдан да бизимдир!

БУ БОЈДА, БУ БОЈДА!

Нәдир әлүр бу чочуглар әжан бу бојда, бу бојда?
Һара кәдир бу языглар, аман, бу бојда, бу бојда?

Әжинләриндә булуз, башларында бафтамы ишпа,
Алипларында урус тәк ишпан бу бојда, бу бојда!

Мәкәр булар дејил өвладә-паки-диндәран?
Тутурлар ушугаларда мәкан бу бојда, бу бојда!

Әчәб бу ким, буларын да әчәб һәјалары вардыр,
Бөјүк адам тәк охурлар һаман бу бојда, бу бојда!

Булар кәрәк һәлә әбнәддә һыгана, гәрәһәтдә,
Китаби-әлми охурлар раван, бу бојда, бу бојда!

Ана лисни белә билмәр ијрәми јашла чапанлар,
Биләрлар ниди булар беш лисан бу бојда, бу бојда!

Лисани-мүхтәлифә билмәси һәлә белә дурсун,
Гашырлар әрә нәдир, асман, бу бојда, бу бојда!

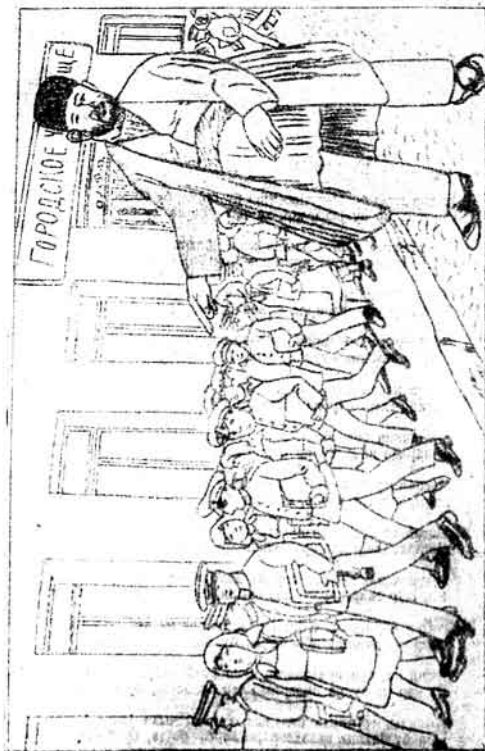
Мәсаһәти-күреји-әрзи гит'ә-гит'ә ташырлар,
Дејирлә сејр еләјир хаклан бу бојда, бу бојда!

Бүтүн кәвакиби бир-бир өз адларыла сајырлар
Ки, сејр едир һәрәси һәр заман, бу бојда, бу бојда!

Һәнуз бир-иккни билмәјән заманлары икәни
Едирләр әлми-һесабы бә'жан бу бојда, бу бојда!

Јәгин ки, бунајра тәлгин едир бу билмәји шейтан...
Вә кәр нә бунча биләрми елан бу бојда, бу бојда?

Аманды, гојмајын өвладимиз әзиб чыха јолдан!
Ола бу јахшы вәләдләр јаман бу бојда, бу бојда!

Насар омур бу чогуллар эйен бу бојаз, бу бојаз? Нара кедир бу јазилар, аман, бу бојаз, бу бојаз?

МИР НАШЫМЫН ТЭБРИЗИ

Габла дахи марфашыны, Мир Нашым!
Дурма, көтүр гач башыны, Мир Нашым!

Гасб едэли мәснәди-пејғәмбәри
Дәккәји-баггал еләди мәнбәри,
Лобја, нохуд сатмага олдун чәри,
Инди дахи хошламајыр мүшәри
Күнчүтүнү, хашкашыны, Мир Нашым!
Дурма, көтүр гач башыны, Мир Нашым!

Һәг сәни мәһкум еләди тәтә,
Сәчдә үчүн адәми-пүрријјәтә,
Етди иба әмри-рүбубијјәтә,
Ејләмәдини сәчдә, ди кәл дә'нәтә!
Сүзмә дахи көз-гашыны, Мир Нашым!
Дурма, көтүр гач башыны, Мир Нашым!

Әбрәһә ток әзм еләди фил илә,
Кәбә евин јыхмага тә'чил илә,
Дәсти-худа тејри-әбәбил илә
Башынызы дешдини сиччил илә?
Гырдымы јар-јолдошыны, Мир Нашым?
Дурма, көтүр гач башыны, Мир Нашым!

Сәи о дејилдини, еләндә гижам
Сәчдә едәди сәнә јексәр әвам?
Инди олар да ајылыб биттамам,
Гылмады һеч јердә сәнә еһтирам,
Атды чәмләг дашыны, Мир Нашым!
Дурма, көтүр гач башыны, Мир Нашым!

Нејләсән, халға сөзүн батмады,
Һијләләрин бир кәси алдагмады,
Чәрхәчиләр дә усаныб јатмады,
Инди ки, әһрара күчүн чатмады —

Топла гоһум-гардашыны, Мир Һашым!
Дурма, көтүр гач башыны, Мир Һашым!

Сөндө күнәһ галмады, гурбан сөнә!
Сә'ј еләди, чатмады мејдан сөнә,
Галды фәғәт һәсрәтү һирман сөнә,
Чүки һарам олду фисничан сөнә,
Инди је өз бозбашыны, Мир Һашым!
Дурма, көтүр гач башыны, Мир Һашым!
Јардымы Сөгтар башыны, Мир Һашым?!

Сәд шүкр ки, јох һади бу сәртдә мәним тәк,
Бир мө'мини-һакизә бизим көгдә мәним тәк!

Сабигдә ки, әјжами-тифулијәтим иди,
Әһли-һазәри вәләһ едән сурәтим иди,
Әрбаби-һавәс мәсти-меји-вәсләтим иди,
Вәггә көрә бир пара әмәл адәтим иди...
Бир тифл ола билмәдди ләјләгәдә мәним тәк,
Һаңи әмиләрә ола сәһбәгдә мәним тәк!

Вәггә ки, чаван олдум, ијирми бешә чатдым,
Әвәлки ишни вәгги өтүшдү, ону атадым,
Әмма демә тәһбәд киши бир кушәдә јатдым,
Ачма ишни үстүн ки, на алдым вә на сатдым...
Анчаг көријорсан ки, бу сәртдә мәним тәк,
Јох бир киши дәвләгдә бизим көгдә мәним тәк!

Һәр шүгл үчүн әрбаби илә дурдум, ошурдум,
Һәр седи шикәр етмәк үчүн дамымы иурдум,
Һәр вәггә мүһәсиб оларағ фәһимни иурдум,
Тапдым јеһи бир һижлә, олардан керн дурдум,
Инди баһасан чүмлә чәмәгдә мәним тәк,
Һаша, көрсән бир киши тәәгдә мәним тәк!

Көрдүм бу чаван әһлини мән чүки мәчәзи,
Әвәлчә олуб мәһһәди, вәикаһ һичәзи,
Һәндән гајыдыб алдым әлә шүгли-һамәзи,
Салдым араја мәс'әлеји-тулу һирази,
Көрдүм ки, дәхи јохдур һәгигәдә мәним тәк,
Бир мө'мини-һакизә бизим көгдә мәним тәк!

Гарә, сөзүмү дәрк әлә, кәр вәрәә шүзурун,
Фәһим пар илә өртүләчәк чүмлә гүзурун,
Кәр сәлә һәән миш дә әкәр олса һүзурун,
Зүдмәт көрүнүб диләји мүфәһиләрә иурун

Токфир едочакдир сени, элбатта, меним тэк
Мини мө'минни-пен сахто нар кэтде меним тэк!
Пасил, на саяг исэ, бу саятда меним тэк
Јох бир киши һөрхөтдө бизим кэтдө меним тэк!

КИШИ

Дурма, јыхыл јат һөлө, Фаһрат киши!
Әсри көрүб галма белә мат, киши!
Инди олуб јорганын үчгат, киши!
Саггалыны бир-ики јыргат, киши!
Чөк башына јорганыны, јат, киши!

Әввәли-шәбдән узаныбсан белә,
Раһәти јатмагда ганыбсан белә,
Јахшы да, әлһәг, инаныбсан белә,
Лакии инанмам, усаныбсан белә,
Чөк башына јорганыны, јат, киши!

Өмр өтүшүб, баш агарыб ун киши,
Диш төкүлүб, саггал олуб јун киши,
Синә чөкүб, бел бүкүлүб нуи киши,
Кәрчи олубсан гоча мејмуи киши,
Лејк јенә рубәһи-мәд'уй киши,
Тез көтүрүб тирјакыны ат, киши!
Гәлјаныны чагла, хорулдат, киши!
Бир гәдәр өз синәни тохлат, киши!
Чөк башына јорганыны, јат, киши!

ЗАҢИДӘ ТӘКЛИФ

Заһида, кәл сојунаг бир кәрә палтаримызы,
 Чыхараг заһирә батиндәки әфқаримызы,
 Пишкәһи-һазәри-хәлгә тутаг варимызы,
 Көрүб оңлар дәхи тәһгиг еләсин карымызы,
 Һәр кимин ағы гара исе утансын, а балам!
 Бәлкә илләрчә җатанлар бир ојансын, а балам!

Һәләлик кәл унулаг, филмәсәл, өз лафимызы,
 Иднамызча өчаг әһиәҗи-сафимызы,
 Алаг әһиәҗә гәршы бүтүн әснафимызы,
 Көстәрәк оңларә, инсаф үчүн инсафимызы,
 Һәр кимин ағы гара исе утансын, а балам!
 Бәлкә илләрчә җатанлар бир ојансын, а балам!

Нола бир дәһзәлик олсун атаг әлҗабимызы,
 Чыхараг һәрмәти чалиб олән әсәбимызы,
 Топлајаг бир җерә әдәмиз, әһбабимызы,
 Мәһзәри-насе гојаг сирәтү адабимызы,
 Һәр кимин һалы фәһә исе утансын, а балам!
 Бәлкә илләрчә җатанлар бир ојансын, а балам!

Кәл җазаг шәрт үчүн өз төрчүмеҗи-һалимызы,
 Һәм дә доғру оларәг шәрт еләк әһвалимызы,
 Хәлгә тәһгиг еләсин һалимызы, галимызы,
 Антәһһимлар да, һолур, гаҗеҗи-амалимызы,
 Һәр кимин гәәби гара исе утансын, а балам!
 Бәлкә илләрчә җатанлар бир ојансын, а балам!

ШАҢНАМӘ

Шәһин, таҷидарым, гәһи-шәһкәтним!
 Мәләк-әһтишәмим, фәләк-руф әтим!

Әкәр лүтфлә сәрсан әһвалимы,
 Бу һәмәм сәһә билдирәр һалимы.

О күн ки, һүзүридән әтәфи-һинан
 Едиб суҗа-Тәбризә сәлдүм рәван,

Бу әзм илә ким, ишр тәк чәһк едим,
 Мүчәһидләрә әрсәни тәһк едим,

Фәдәиләри өлдүрүм Хан илә,
 Биҗабанлары долдүрүм ган илә.

Ризабымда бир төвәһи-бадпа,
 Ачылымн башым үстә зәррин лива;

Җәмһү җәсаримда сәһһәһкәләр,
 Нә сәһһәһкәләр — Рүстәһми-чәһкәләр!

Гөһүн сәҗә тәк рүбәрүдә рәван,
 Һәһәм сәҗә тәк һәр гәрәфәдә доһан.

Бојуиларда җексәр готари-фишәһк,
 Револверләр әлдә, һомәһһи түфәһк.

Чалимагда иһеһурләр, һәҗләр,
 Учалмагда ләһкәрдән урраҗләр.

Чәһкәләмәдә әррәдәдә туһләр,
 Тәһкәләрдә фәһрәдә куп-купләр.

1 Сәттар хәһә иһәрәһһәр.

Балл, мән бу фәрхәндә игбал илә,
Бу шөвкәтлә, сәтәтлә, ичлал илә

Өтүб гатладым јолларым аз-чокум,
Калиб таки, Тәбрәә олдум јохум.

Бујурдум, чалысын нејү күсләр,
Ва кетсин хафи шәһрә часусләр.

Бу иш, фикр едирдим ки, бир долмады,
Һа мән сөјләдим бир кедән олмады;

Калиб гејзә һөкм ејләдим ләшкәрә,
Ачын шәһрә үч јондан од бир кәрә.

Ачылдыгда атәш едәрдин күман
Ки, кәјдән јерә од јагыр наһәһән.

Фәданларни тәнкә дүшдү иши,
Өлүб ордача галды догтуз киши.

Көрүб чүн бу өзән Сәттар хан,
Вуруб шир тәк нә рә чәкди фәган:

— Мүчәһидләр, еј гејрәтәни кәялары,
Гәһимәт билин бојлә мејданлары!

Һәјәтәни галыр бизлә сон сәәти,
Агырдыр бу сон сәәтәни гүјмәти!

Һа бир хидмәт етмишсиниз милләтә —
Бүтүн бәстәдир иш бу бир сәәтә!

Бу сәз бојлә тә'сир едиб ләшкәрә, —
Һәмә чәнү дилдән деди бир кәрә:

— Һә өмәж, биз өлдүрмәјә һазыры!
Кәр өлсәк дә бу әмрдә шакири!

Дејиб бу сөзү шәһрдән чыхдылар,
Елә гыздылар тәһрдән чыхдылар.

Мүчәһидләрни чүбүшүндән һәмәни
Дејәрдин ки, бир мәһшәр оладу әјән:

Дүшүб сәждәјә чүмлә ихлас илә,
Һијаз етдиләр вијјәти-хас илә;

Дуруб бир саға, бир сола кетдиләр,
Гәфилдән бизә бир һүчүм етдиләр,

Јәмнин јәсәрә гатыб вурдулар,
Бизн әздиләр, дөјдүләр, гырдылар.

Дәдәм вај, мәкәр бојлә дә чәнк олур?
Һалә лап узагдан нәфәс тәнк олур!

Хүсусән мәкәр бојлә дә Хан олур?
Бу сәтәтлә дә мәрди-мејдан олур?

Бу һалы көрүб кирәлиди көзүм,
Чәһәннәм гошуи, өлмүш иди өзүм...

Дедим, јахшыдыр бир даға дырмашым,
Әһлидә саламәт гала та башым;

Гачыб мәрди-мәрдәнә чыхдым даға,
Бахырдым о јердән сола, һәм саға;

Нә көрдүм, гачыр түлкү ипсәбәт гошуи,
Өзүн дә көрәјдини кәләрдән хошуи!

Һарај басдым, аһ, ваһ, аман, гачмајыи!
Давам ејләјин бир заман, гачмајыи!

Сөзүм батмады ләшкәрәни бейниә,
Ох, ох! батды ох дәвләтәни ејниә!

Гошуи гачды, бошланды мејдани-чәнк,
Бүтүн кетди јоғмајә тупү түфәнк.

Чу көрдүм олур өз'и-һалым тәбаһ —
Кәтирдим ијирәни гәзәгә пәнаһ;

Јанан гәлбимә санки су сачдылар
О јердән алыб дә мәнн гачдылар.

Будур сурәти-арән-һалым мәнни,
Мүчәһидләр илә чидалым мәнни.

Гәһи-шөвкәтим, иди форман нәдир?
Бујур, мал нәдир, баш нәдир, чәп нәдир?!

Әкәрчи гачаркәч аты јормушам,
Јенә һәр нә һөкмүн ола, дурмушам.

АРЗУ

Нә дәрә олајды, нә мәктәб, нә елмү сәи'әт олајды!
Нә дәрә, мәктәбә, елмә, филанә һачәт олајды!

Нә сандалы, нә гарланды, нә ләһвү миз, нә тәбашир,
Нә дәфтәрә, гәләмә, кәғызә бу рәғбәт олајды!

Нә мәдрәсә, нә мүәллим, нә бу үсул-мәдһиә,
Вә нә ушағларымызда бу габилитәт олајды!

Нә әһлимиздә аҗығлығ әләмоти көрүңејә,
Нә бир пара охумушларда бу әзәкәвәт олајды!

Нә һисс олајды чаванларда әһр-милләтә гәрши,
Нә бу чаванлар олајды вә нә бу милләт олајды!

Дүшәјди ләш о хунә ким, гәзәт-мәзәт сөзү чыхды,
Гәзәт иһши тәрәдән һабәкәрә ләһиәт олајды!

Нә күндә, һәфтәдә, ајда чыхан гәзәт вә нә журнал,
Нә мәтбәә, нә мүнәрир вә нә тәбәәт олајды!

Нә Шәрг олајды, нә Әсәси-шәрг, һәм нә Жапония,
Нә онларын һүнәри халға дәрәс-һөрәт олајды!

Нә һәфхи «Сур» Чананкир, нә Малик-Мүтәкәллим,
Нә бә'зи кишвәри-Ирәндә бу ләчәчәт олајды!

Нә Түркияда бу гәһун-әсәси һәһр әдунајды,
Нә биәдәб јени түркләрә бунча чүр'әт олајды!

Нә хортлајды бу шәкәл илә Мәлла Нәсрәддин, еј кәш!
Нә Калба Собзәлиларда бу хәһфү вәһшәт олајды!

О кәһналардан әчәб ким, утанмајды да дәјирләр:
Кәрәк бу әсрә көрә бојла, бојла әдәт олајды!

Бу бишүүрларын атәһинә, кәһалиһнә бәх бир!
Ғадәм кәһалиһнә! Бәрә сиздә гәјрәт олајды!

Бир бәһанә әлдә үнван етмәли бундан сора
Бүсбүтүн мәхлүтә е'ләһ етмәли бундан сора!

Нов үсулун шәр'ә бәр'әкә әлдүгүн изаһ едиб,
Кәһнәһи тәтбиғи-гур'әһ етмәли бундан сора!

Хасә бу журнал, гәзәт әһриндә бир фитвә тапиб,
Сәдд раһи-һәһри ирфан етмәли бундан сора!

Бојла иш, бунча гәзәт, бунча мәзәт олмаз, чаным!
Бунлары мәһкуми-бүтләһ етмәли бундан сора!

Дин кедир, мәзһәб кедир, гәдр итир моллаларын,
Чарәји-әһри-мүсәлман етмәли бундан сора!

Һәр јетән кәһдин мүнәрир әдд едиб мин сөз јазыр,
Бунлары мәтрүди-әһтан етмәли бундан сора!

Кәһмәли һәр һөв илә олса һүфүзун, һөрмәтин,
Сәрбәсәр әвәрәји-һан етмәли бундан сора!

Чырмалы дәфтәрләрин, сандырмалы чәриһ гәһын,
Фикри тәрвиғи-гәләмдән етмәли бундан сора!

Мүмкүн олса ләһ көкүндән галдырыб бир әһш илә
Чүмлә мәтбуәти вилан етмәли бундан сора!

Сијјамә, шаһрләри һөкмән вә һөтмән зор илә
Харич әз исламү һман етмәли бундан сора!

Мүхтәсәр, һәр ким ки, көрдүн фәһим һар, бир
сөз гәһыр, —

Күфр илә мәшһүри-дәһран етмәли бундан сора!

Архалашлар, әл'әһман, кәл тез вериб лә әл-әлә,
Һәм бу јолда әһдү һәјман етмәли бундан сора!

Аһд әлмүр иһди бунлардан биәә бир мәһфәәт,
Пул вәрәрләрсә, мүсәлман етмәли бундан сора!

СӘБӘБ БОЈНУ ЈОГУН ОЛДУ

Гәму мөһнәт фүзун олду,
Сәбәб бојну јоғун олду!
Әлифләр дөндү нун олду,
Сәбәб бојну јоғун олду!

Нә үчүн кишәрәи-Иран
Олар шәхсијјәтә гурбан?
Мәкәр бајғуш севир иран,
Вә ја тәлә зәбун олду?
Сәбәб бојну јоғун олду!

Нәдән олду ики диләи,
Үрәкләр галды исикилли,
Дағилды мәчлисәи-милләи,
Әмәлләр сәриңкун олду?
Сәбәб бојну јоғун олду!

Нечин мәшрутә бағланам,
Мүләһирләр гонағланам,
Гарилар доғду, јоғланам,
Вәтәи дәрулчүмун олду?
Сәбәб бојну јоғун олду!

Гәсәм етди инандирам,
Нечин рә'јин доғандирды,
Өчүн дүңјаја андирды,
Мүтти-нафис-дун олду?
Сәбәб бојну јоғун олду!

Нәдән ләга олду пейманлар,
Верилди олду форманлар,
Бүгүн оғланды гур'анлар,
Чинәјәт рәһиңмун олду?
Сәбәб бојну јоғун олду!

Нәдән галкышды хулғанлар,
Сатылды дула иманлар,
Төкүлдү бикүнәһ гавлар,
Үрәкләр лаләкун олду?
Сәбәб бојну јоғун олду!

Нә үчүн сүсду натигләр,
Алынды һәбсә садигләр,
Фәғәт бә'зән мұнафигләр
Варыб нурул'үјун олду?
Сәбәб бојну јоғун олду!

Нәдир тәкфирәи «Әхбар»ын,
Нәдир төһғирәи «Әбрар»ын
Нәдир тәғсирәи «Ейрар»ын
Ки, бојла гәргн-хун олду?
Сәбәб бојну јоғун олду!

Гүрүри-иштиһасмидан,
Һәја гылмаз әләсмидан,
О «кејфи-мајнаш»сындан
Нечин «ләјәс'әлун» олду?
Сәбәб бојну јоғун олду!

ИСТИГБАЛ БИЗИМДИР

Јетор, чаным, чөкил кет, етмө чох төбхири-һурријјәт!
Бизим газғанда һәркиз ојамаз кәфкири-һурријјәт!

Һаны, дерсән: «Киризандыр вәтәндән дејли-истибадад?»
Мәкәр көрмәзисән әтрафы тутмуш кејли-истибадад?
Бу күн Ираны јексәр гапламышлар сејли-истибадад?
Јазыг! Өлчмәкдәдир хуни-чәһаны кејли-истибадад,
Һәлә Тәбризда вар иштәһаји-мејли-истибадад!

Јетор, чаным, чөкил кет, етмө чох төбхири-һурријјәт!
Бизим газғанда һәркиз ојамаз кәфкири-һурријјәт!

Лема: «Тиги-рашадәт хирәсази-чешми-ямкандыр!»
Де ким: тәкфир үчүн тиги-забан һәр јердә бұррандыр!
Дејән кәфир мүсәлманә саныр кәндә мүсәлмандыр;
Бу күн һаг сөјләјән һәр кәс олурсә күфрә шајандыр;
Көзәл бир әсәдир: гәһти-шууру әгү ирфанидыр!

Јетор, чаным, чөкил кет, етмө чох төбхири-һурријјәт!
Бизим газғанда һәркиз ојамаз кәфкири-һурријјәт!

«Мүчаһид галхызыб, дерсән, шүкүһни мүлкә-Иранши →
Буна тәкмин едәрни чәкәрани-шәһи-зишаныи?
Буна разы олурму гејрәти, намусу әјәнши?
Бу јол бир шаһлы гурбанкаһыдыр инсафни, иманыи!
Һә иман вәгитидр! Аччаг көзәт хејрни чибинданыи!

Јетор, чаным, чөкил кет, етмө чох төбхири-һурријјәт!
Бизим газғанда һәркиз ојамаз кәфкири-һурријјәт!

Әвәт, «сәһраји-Иран доғрудан бир одлу мејландыр»,
Фәгәт ол одлу мејланда дуран бир шири-ғәррандыр,
Воли, мин һиләкәр, түлкүсифәт һәр јан нүмајандыр,
Јатыб ираншылар, наһай көрәрләр, өлкә ирандыр,
Һәлә гој сөјләшиләр дә — мүчаһид намусәлмандыр,

Һәлә гој сөјләшиләр бусөбүтүн тәкфири-һурријјәт!
Дәсилләр дә — бизә далам дејли тәмири-һурријјәт!

НЕЈЛИЈИМ, ЕЈ ВАЈ

Нејлијим, еј вај! Бу урус башдылар
Билмәјирәм һардан ашыб-дашдылар?!
Өлкәдә күндән-күнә чохлашдылар,
Һәр әмәлә, һәр шиә сулғашдылар,
Гојмајын, ај көһнәләр, ај јашлылар!
Һејвәралор һәр јерә дырмашдылар!

Һәр бири мин күнә иш ачад едир,
Мәчлис ачыб нитләр ирад едир,
Шиә икән сүһниләри шад едир,
Сүһни икән шиәјә имдад едир,
Сәнки булар бир-бирә гардашдылар,
Јохду тәәссүбләри, чашбашдылар!

Һеч бири өз мәзһәбни һөрмәтин
Көзләмәјир, көзләјир ел гејрәтин;
Чүмләсн бир јолда гојуб ијјәтин,
Хошламајырлар аталар адоғин;
Чүнки иә сүһни, иә ғызылбашдылар,
Бир јавә шејдир бу башы дашдылар!

Әмр тәәссүб ола бутлан нечин?
Сүһни дәјә шиәләрә чан нечин?
Шиә бизә сүһнини инсан нечин?
Бирләшә јәһни бу мүсәлман нечин?
Һүмәт едир, дин кедир, ај башдылар!
Гојмајын адалатлы бизи сашдылар!

Индә ки, дудуг буларын ијјәтин —
Чәнд еләјин нәзмага чәм ијјәтин!
Буилары нәзмаг бизә сәмәз чәтин;
Һарда ки, көрүз охујун дәһғин,
Һокм еләјин, күфрлә улғашдылар,
Дини-хулдан тәрхыб гашдылар,
Чүмләсн кәфирләрә јоллашдылар,
Чүнки тәәссүбләри јох, чашдылар!

Чатлажыр, Хаибачы, гэмдэн үрөжим,
Гавышыб лап ачыгымдав күрөжим.

Нола бир евдэ гојајдыз гарабаш,
Вермөјөдиз мөни бу эблөһө, каш!

Мөя ки, дамдан, бачадан бахмаз идим,
Су кимя һәр тәрәфә ахмаз идим.

Һәрээ-һәрээ данышыб күлмөз идим,
Әр нә шеј олдугуну билмөз идим;

Отуруб ач комасында атамья,
Биш-дүшүп һазыр еләрдим анамын;

Битләјәрдим һөнәмин баш, јахасын,
Јамајардым бабамың чул-чухасын,

Тез дуруб сүһи сағардым инәји,
Хансөнәмдән диләмәздим көмөји;

Нејләјирдим бәзәји ја дүзәји?
Дүма, дивара јазардым тәзәји.

Атам әллаф, бабам дүлкәр иди,
Гәрдашың чулфа, әмин каркәр иди,

Хаибибим фалчи, һөнәм бәр тохујан,
Биздә, һаша, јох иди бир охујан!

Евимиздә вар иди һәр нә дессәи:
Гатыг, ајран илә гајмаг, нә јессәи!

Нә билирдик нә зәһирмарды китаб?
Биз олан евдә һачан варды китаб?

Бүсбүтүп күл кими һисанларыдыг,
Нә мүәллим вә нә дәрә анларыдыг;

Дәфтерин андыра галмыш сөзүнү
Ешидиб көрмөмиш идик үзүнү.

Бојлә бир тәрбијали евдә мүдам
Бәсләдиз мән кими бир сөрви-хурам.

Вај о күндән ки, мөни ад еләдиз,
Елә билдиз дә ки, дилшад еләдиз.

Мән дә сандым ки, дөнүб бәхтәворә, —
Кедирәм бир һәфәр һисана әрә.

Нә билим бојлә дә һисан вармыш,
Шәкли-һисанда да һејван вармыш.

Әр охурмуш да, јозырмыш да, аһам!
Әр дејил, мөһлик азармыш да, аһам!

Әр дејил, шаир имин ханәхәраби!
Фикри јазмаг, охумаг, шуглу китаб...

Салдыз ахырда јаман һала мөни,
Әрә вердиз дә бу гафһала мөни.

Каһ јазыр, каһ охујур, каһ данышыр,
Күндә бир һәрә китабини танышыр;

Каһ кедир фикрә, бәрәдир көзүнү,
Мәһв олур ојлә ки, билмир өзүнү;

Сүһи олунча кечәләр дәрға кими
Јатмајыр, гыр-гыр едир гарға кими;

Каһ да бир јатса да вахтында өкәр,
Чөкмәјир јухладыгы бир о гәләр

Гәфләтән бир дә көрүрсән ки, дурур,
Јандырыб лампаны чынаг отурур;

Башиләјир јатдыгы јердә тәләһи
Охујуб јазмага бир дә тәһәһи.

Бојлә од олмаз, аһам, бојлә ало!
Од дејил, јангы дејил, лоһдур, ло!

Каһ көрүрсән җя, миз үстә җыхылыр.
Бахырам һалына гәлбим сыхылыр:

Бир карандаш, бир-ики пара кағыз
О гәдәр чәкмир — олур гара кағыз.

Хеҗрия, шәррия ганмыр бу киши!
Јорулуб бирчә усанмыр бу киши!

Бизим евдә бахасан һәр төрәфә —
Тәхчаја, бохчаја ја ким, ирәфә —

Көрәчәксән бүтүн ишкафда кағыз,
Касада, нимчәдә, бошгабда кағыз:

Җығылыб дәр кими һәр јаңда китаб,
Евдә, дәһлиздә вә еҗванда китаб.

Деҗирәм, аҗ киши, бир кал өзүңә,
Бу на ишдир, а күл олсун көзүңә!

Бу әмәл етди сәни халәхәрәб,
Пулларын дөндү бүтүн олду китаб

Охудутча көзүңүн гарәсини
Апарыр, тап башыңны чарәсини

Пул кедир, табү төванын да кедир,
Үстәлик бир гуру чаның да кедир.

Кәсбкарлыгдан алин чыхды, усан!
Әр олан јердә көрүм јох олсан!

МӘНИМКИ БЕЛӘ ДҮШДҮ!

Гәм раһиңхун олду, мәнимки белә дүшдү!
Дил вәртеҗи-хун олду, мәнимки белә дүшдү!
Ел дөндү чүңүн олду, мәнимки белә дүшдү!
Тәле мәнә дун олду, мәнимки белә дүшдү!
«Иҗбал зәбун олду, мәнимки белә дүшдү!»

Сән, Мәмдәли, гөрхмә!
Гәм чәкмә, дәрхмә!
Дөвран өзүңүңдүр!

Гафилмиңәм әһвалыма сөвтаҗи-сәримдән,
Сөвдаҗи-сәрим етди мәни тәһи-дәримдән,
Ришәм кәсбирмиңи дәмә кәсбиң тәбаримдән,
Мәшрүтәҗи салмагда икән мәң икәримдән —
Ол нурул-җүңн олду, мәнимки белә дүшдү!
«Иҗбал зәбун олду, мәнимки белә дүшдү!»

Сән, Мәмдәли, гаҗмә!
Наһлә аҗ аҗмә!
Меҗдан өзүңүңдүр!

Һеч фәндабохиң олмады тәдбирләрим, һеҗф!
Кәшф олду бүтүн әләмә төгәвирләрим, һеҗф!
Вәр'әксә әсәр еҗләди тә'бирләрим, һеҗф!
Аллаһтаҗи бу милләти тәһвирләрим, һеҗф!
Јаһлидәләми... Јаһлидәдаки тә'мирләрим, һеҗф!
Һәң хун-фәрәҗкун олду, мәнимки белә дүшдү!
«Иҗбал зәбун олду, мәнимки белә дүшдү!»

Сән, Мәмдәли, бәрә дур!
Төрбалары дөлдүр!
Хырман өзүңүңдүр!

Шеҗнур деҗид, табә деҗид, сур чалыңды,
Әксә еҗләди сурун сәни һәр гәлбә салыңды,

Бир шәбдә отуз иллик үмүратым алыпды,
Османлыларын шаһы ағтәндәи говаланды,
Иш дөндү ојуп олду, мәнимки белә дүшдү!
«Игбал забун олду, мәнимки белә дүшдү!»

Сәи, Мәмдәли, горхма!
Гәм чәкмә, дарыхма!
Тегран өзүңдүр!

Сән вур ишһини, дурма кери мәкрү һижәлдәи!
Мән топладығым шејләри һәи гаһчылар әлдәи.
Буһлар кечәр, амма һәлә вар горхум әһәлдәи...
Сәи гарыһјоғун бир шеј һәиһ рузи-әһәлдәи.
Бојну да јоғун олду; мәнимки белә дүшдү!
«Игбал забун олду, мәнимки белә дүшдү!»

Сәи һәһрәһи чәһмә!
Һеч бәһма бу халхә!
Ајраң өзүңдүр!

Етдәи гәсәм, амма өзүмү сәһәдә сәндәи,
Кәһил пәшәләр чидә едәи фикрә һнәндәи,
Бәхдәи сәһә өз әһдәиһи, пәјмәһиһи дәндәи,
Илләрчә, замәһләрчә, бу күһ дәндәиғым әндәи,
Тәрихи-гүрун олду, мәнимки белә дүшдү!
«Игбал забун олду, мәнимки белә дүшдү!»

Сәи, Мәмдәли, горхма!
Гәм чәкмә, дарыхма!
Мејдәи өзүңдүр!

Мәһлуһларын тутду мәһи аһы аһырлә,
Иһиҗдәи хәјәһәтләриһи әлләһи аһырлә,
Олдум Сәләһик гәһ'әһиһә рәһи аһырлә,
Мәһфәләр өрә түркләриһи шаһы аһырлә,
Мәһбури-сүкун олду, мәнимки белә дүшдү!
«Игбал забун олду, мәнимки белә дүшдү!»

Гәч, Мәмдәли, дурма!
Чох сәһнәһә нурма!
Мәһдәиһи көгүр һәһрәт,
Сүһл ејлә, гудурма!
Вәлләһи вә билләһи,
Иһсәһсәһи, һнәһи, аһ,
Фәһмәһи кәдәр әлдәи,
Сәһмәһи кәдәр әлдәи,
Јәһһәһи һә ки, Тегран,
Иһран кәдәр әлдәи!

Bah!.. бу һиһи дәрси-үсуһи-чәһдәи!
Jo...xl Jo...xl оғул, мәһтәһби-үсәһдәи бу!
Мәһллә дәјил бундәкә тә'лим едәи!
Әһһәһәр ет, бир һәһи шејтәндәи бу!
Дур гәһчәг, оғлум, бәһ-әјәг гәһдәи бу!

Көр һечә әһт-үст еләјиб шејләри:
Дөһдәриб «а-бә» ја «әһлиф-бәј»-ләри,
Бид'әтә бәх, «ја» охудур «ејә»-ләри,
Сәһки һуруфәт һлә дүһмәндәи бу!
Дур гәһчәг, оғлум, бәһ-әјәг гәһдәи бу!

Диггәт едип бәхсәһ әкәр дәрсиһә —
Һәр сөзү тә'лим еләјиб тәрсинә;
Дәјмәз о бир пәһлә дәмир әрсинә —
Мәһи дә дәһ дүрчи-дәрфәһәндәи бу!
Дур гәһчәг, оғлум, бәһ-әјәг гәһдәи бу!

Вәрдији дәрси ушағә јәздирыр,
Һүччә дәмир, һәр әһлиһи әздирыр,
Кәһ охулур, кәһ чыхарыб кәздирыр,
Бир дәмир өһләди-мүсәһмәндәи бу!
Дур гәһчәг, оғлум, бәһ-әјәг гәһдәи бу!

Бир дә көрүрсән ки, олуб һәјһәрә —
Әһли ушағ бәһләди бирдәи-бирә,
Дәрә дәмә, күмәһли бир мәһсәрә!
Мәһллә дәмә, мәһсәрәһчиһәндәи бу!
Дур гәһчәг, оғлум, бәһ-әјәг гәһдәи бу!

Дүз һәри бир јунјүмүрү шеј гәһһыр,
Һәһ дә дәјир сүткәдә бир фәһрәһһыр,
Ај дөһләһыр, көј дәјәһһыр, күһ јәһһыр,
Кәһфирә бәх, көр һә бәһимәһдәи бу!
Дур гәһчәг, оғлум, бәһ-әјәг гәһдәи бу!

Буйдан эзэл бојла дејилди сәјаг,
Дәрс охудан моллада варды ләјаг,
Молла гојарды башына иши папаг,
Ојла ки, бир фазилә-дәвранды бу!
Дур гачаг, оғлум, баш-ајаг ганды бу!

Инди бүтүн иш доланыб дағлаға,
Дәрс охудар һәр башы фәсли чаға,
Етдији тәдриси илан-гурбаға,
Дәрс дејил, һәрзәвү һәдјанды бу!
Дур гачаг, оғлум, баш-ајаг ганды бу!

Мән дәјишиб шивеји-әчдадым
Бојла ола салмарам өвладым,
Ејләмәрәм динсиз өз әһфадым!
Ат чәлә кетсин, на ләбистанды бу!
Дур гачаг, оғлум, баш-ајаг ганды бу!
Елм адына бир гуру бөһганды бу!

Нифрәтә шајанды бу!
Һәрзәвү һәдјанды бу!
Мүслими кәфир ғылан
Ханеји-күфранды бу!

САТЫРАМ

Молдајы, салмады ел дил боғаза,
Ејбу јох, көрчи гојулдуг логаза,
Јаз бу е'ланымы да бир кағаза:
Ачмышам Рејдә кениш бир моғаза,
Чох учуз гүрмәтә һәр шеј сатырам,
Ај алаи! мәмләкәти-Реј сатырам!

Мағазамда тәшһилыр һәр чүрә зад:
Чәми-Чәм, ра'јәти-Кеј, тәхти-Гүбәд;
Көрчи базарым етмәклә кәсәд
Сәј едир бир пара Ирани нәжәд,
Лејк мән бахмәјырам, һеј сатырам!
Ај алаи! мәмләкәти-Реј сатырам!

Нә көрәкдир мәнә бир мунча үмүр
Ки, едә гәлбими биһиссү һүзүр?
Бабама вермәди әд «Абәки-шүр»,
Дејиләм нахаләфү набәшуур,
Гәсри-Ширин, әсәри-Кеј сатырам!
Ај алаи! мәмләкәти-Реј сатырам!

Истәмәм нури, гаравылыг севирәм,
Мүлки-Ираны думәнылыг севирәм,
Бошләвүб шәһри, јабанлыг севирәм,
Бәсди шәһлыг, дәхи ханлыг севирәм,
Сәбзевар илә Мәјамеј сатырам!
Ај алаи! мәмләкәти-Реј сатырам!

Сәз мәним, ел мәним, әсрар мәним,
Ирзү һәмүс мәним, ар мәним,
Мал мәним, мәсләһәти-кар мәним,
Сатырам, дөвләти-Гачар мәним,
Кимә на дәхли ел, мән шеј сатырам?!
Ај алаи! мәмләкәти-Реј сатырам!

Шай машрут-панай олмаг исе,
Ел гојан вез'ла шай олмаг исе,
Куш бир амри-супай олмаг исе,
Шай олуб хамдэми-ай олмаг исе
Хан олуб, нуш елэјиб меј, сатырам!
Ај алаи мэмлекэти-Реј сатырам!

Чот учуз гүлмэти һэр шеј сатырам, Ај алаи! Мэмлекэти-Реј сатырам!

ПЕЧНИН ВЕРМЭЙИР?

Бирчэ бу мэшрутэни шаһ нечин вермэјир?
Кәһ верир филмэсэл, кәһ нечин вермэјир?

Кәрчә бу күп шаһ бизим башымыза сәјәдир.
Нами-һүмәјуну һәр мотләбә һирәјәдир.
Дейк бу аңчаг һаман көрдүјүнүз гәјәдир! —
Һәр сәсә бир сәс верир, кәндиси бимәјәдир,
Јохсуза олмаз демәк — ваһ... печин вермәјир?
Бирчә бу мэшрутэни шаһ нечин вермәјир?

Һәрәз данышма, киши, көзлә оләб зигһар,
Шаһымыза билмә чох ојлә сәфәһәтшилар,
Әли-салим әйлидир бүсбүтүн али-Ғачар,
Вермәјир әлбәттә бир һикмәти вар, сирри вар,
Јохса бу кейфијәтә раһ нечин вермәјир?
Кәһ верир филмэсэл, кәһ нечин вермәјир?

Јох бу пшин бәшгә бир һикмәти ја микмәти,
Әјри отур, дүз даныш, вазеһ едәк сәһбәти,
Бир кәрә ад бојнуна, вар јазыгын һикбәти.
Шаһ чавәһбәхт исә бәс нә сәбәб милләти
Иһфәтәдә бир алдадыр, кәһ нечин вермәјир?
Бирчә бу мэшрутэни шаһ нечин вермәјир!
Кәһ верир филмэсэл, кәһ нечин вермәјир?

1 Гәјәдир.

Доғрудан да, Мәмләли, гејрәт һалал олсун сәһә!
Бәги-шәһадәт етдијини ширәт һалал олсун сәһә!
Әһлиһна шаһ олдуғун дәвләт һалал олсун сәһә!
Вердијини мэшрутеји-милләт һалал олсун сәһә!

Олду ол күнәән ки, малик рүтбеји-очалдына,
Дүшмәди ел гәјгысыллан бәшгә бир шәј јалына,
Әдлу дадә дад верани, јетсин әлләһ дәдәһә!
Јәхши бир шәһрәт газандын адына, өвәдәһә;
Кетәдијин јол, тутдуғун һижәт һалал олсун сәһә!
Вердијини мэшрутеји-милләт һалал олсун сәһә!

Афәринләр доғру јолду вердијини пејманларә,
Әһлиһни ифа үчүн сәдир олан форманларә,
Һәфтәдә бир, әјдә бир анд ичдијини гурәнларә,
Аңбәт һәр сәһгәдә чәлб етдијини мейманларә;
Чәкдијини бу хәһи-бизимнәт һалал олсун сәһә!
Вердијини мэшрутеји-милләт һалал олсун сәһә!

Мүстәғиллән һокмраны олдуғун Иранһна
Һансы хидмәтләһ сәғымиди та тохунсун сәһна?
Иһди бир Иран дейл, әләм күвәһсини шәһна,
Намына, һамусуна, иһсәһфиһна, вичдәһһна...
Әһли-вичдәһн вердијини гүјмәт һалал олсун сәһә!
Доғрудан да, Мәмләли, гејрәт һалал олсун сәһә!

Атты мин илдәһ бәри мөһсүд олан бир мәмләкәт
Көрмәһшиди сәһ киһи бир шаһи-валә-мәртәбәт;
Һижәтәни сәһф, етәгадәһн пак, гәһдини мәс'әдәт,
Милләтәһни шәлә, өлкәһ абал, үмдә фикрини мәрһәмәт...
Гојдуғун тәһ, өртәдүјүн хәләт һалал олсун сәһә!
Вердијини мэшрутеји-милләт һалал олсун сәһә!

Арсланлар бојуна салдырдыгыя зочирлер,
Нәмюрлар гатина чакдырдыян шәмширлер,
Атәши-гәһрү гәзәблә јакдыгыя тәмирлер
Вәсф шәјандыр, һәгигәт, етдијин тәдбирләр...
Үмми-Хаган оғлу, бу гејрәт һалал олсун сәһә!
Вердијин мәшрутеји-милләт һалал олсун сәһә!

Нәдир, аја, јенә үсјанлары иранлылары?
Башлады чүбүшә түгјанлары иранлылары,
Нәгзи-әһд ејләди ә'јанлары иранлылары,
Дәрһәгигәт пис имши ганлары иранлылары!

Јансын иранлылары архасы, јанды чирәми!
О јетим Мәмдәлидән вар јенә бир пис хәбәрим:
Белә дерләр ки, гојуб тахти, гачыб тачи-сәрим,
Сыгыныб консула хаганлары иранлылары,
Дәрһәгигәт пис имши ганлары иранлылары!

Әһли-Иран бу гәдәр бишәрәф олсун, нә үчүн?
Дүшмәни-тәрзи-үмури-саләф олсун, нә үчүн?
Јени Османлы кими нахәләф олсун, нә үчүн?
Бата, ја рәб, көрүм Иранлары иранлылары!
Дәрһәгигәт пис имши ганлары иранлылары!

Үччә ил гојмадылар тахтилә раһәт јашасын,
Бир дојуча чыларыб кеф, едиб ишрәт јашасын,
Та онун сәјеји-әдлиндә бу милләт јашасын,
Олсун асулә мүсәлманлары иранлылары,
Дәрһәгигәт пис имши ганлары иранлылары!

Нејләмишиди сизә, јабу, бу башадлиди јетим?
Ја нә вичдәнә дәјәр бир ишә чулгашы јетим!
Һәрә бир һогга чыхаргдыз, кырыкыб чашды јетим,
Дели, чыхсын дәхи гој чанлары иранлылары!
Дәрһәгигәт пис имши ганлары иранлылары!

Сизә өз шә'иниә шајәста кәрәм етмәдимиз,
Һәкми-мәшрутеји-Ираны рәгәм етмәдимиз?
Хәтти-гур'аны өнүб јәди-гәсәм етмәдимиз?
Нижә бәс олмады иманлары иранлылары?
Дәрһәгигәт пис имши ганлары иранлылары!

Бизмирам, андыра галмыш бу не һурријәт иди?
Һарадан чыхды бу сөз, ја бу нечә сөһбәт иди?
Өлкәмиз алты мин илдән бәри бир чәһнәт иди,
Инди ган-ган дејир инсанлары иранлыларын,
Дәрһәгигәт пис имиш ганлары иранлыларын!

Һалә иранлыларын бир • Сипһадына бах!
Бәхтијари елинин рутбәли Сәрдарына бах!
Бир, сән алләһ, буларын шаһ илә рәфтарына бах!
Бу да әҗанлары, әрканлары иранлыларын!
Дәрһәгигәт пис имиш ганлары иранлыларын!

Башыла чәм еләјиб һәр бири бир хејли сипаһ
Ки, нә вар? Мәмәәли, дүш тәхтдан, олма бизә шаһ!
Етдиләр үч күнүн әрзиндә бүтүн әмри төбәһ,
Гачды, — ах-вај! — дејә султанлары иранлыларын,
Дәрһәгигәт пис имиш ганлары иранлыларын!

Бундан әввәл бу көзәл өлкәдә чанлар вар иди,
Јахшы-јахшы гочалар, адлы чаванлар вар иди,
Шаһы һаг зилли билән севкили ханлар вар иди,
Инди Јефремләр олуб ханлары иранлыларын,
Дәрһәгигәт пис имиш ганлары иранлыларын!

Бир дә, јаһу, нә хәрәк ел гарыша шаһ ишинә?
Көз ачыб диггәт едә каһ өзүнә, каһ ишинә?
Шаһ олан кәс олур анчаг өзү акаһ ишинә —
Јохса һәр силсиләчүнбанлары иранлыларын!
Дәрһәгигәт пис имиш ганлары иранлыларын!

Шаһ биләр өлкәдә һәр нә кәтүрәр, һәр нә гојар,
Каһ чибин, каһ дәрсин һәр кимни истәрсә сојар,
Баш кәср, ев дағылар, чан чыхарар, көз дә ојар —
Мини дә чыхса кејә әфганлары иранлыларын...
Бәчәһәниәм ки, јаныр чанлары иранлыларын!
Шаһын өз әбандир инсанлары иранлыларын!
Дәрһәгигәт пис имиш ганлары иранлыларын!

Еј алнын әј, үзүн күнәш, еј гашларын кәман,
Чејран көзүн, гарышга хотин, какилин илан,

Алма чәһнә, чәһнәдә зәһәхдан дәрин гују,
Киприкларын гамыш, додағын бал, тәһин кәтан.

Бојунун сураһи, бој-бухунун бир уча чинар,
Әндамын ағ күмүш, јанағын гармызы әнар,

Халин үзүндә бугдә, башында сачын гүрәб,
Ғаһ, гаһ!.. гәрибә күлмәһнсән ханиман хәрәб!

Халин үүдэлд бугда башинда саянч үзэб,
Бэх, габл, гөрбө хүлмөйсөн дангийн хараб.

БУРА САЈ

Чамаат

Зили-Султан, бура сај, дөдүрүб алдыгларыны!
Сөжүб алдыгларыны, сөждүрүб алдыгларыны!

Зили-Султан

Төвбө, өттөвбө хата рашна кетдиклөримэ!
Билиб етдиклөримэ, билмэјиб етдиклөримэ!

Чамаат

Сэн ки, Авропада иди, инјө жорта-јүјүрө
Чумдун Ирана, бу виропадо дүшдүн дө кирө,
Салдын ахыр өз элинлө өзүнү агзыбирэ?
Веч битирмэз сэнэ, денмэ дөхи даша, дөмирө,
Бош данышма, бура сај гандырыб алдыгларыны!
Чөпүб алдыгларыны, чөпдүрүб алдыгларыны!

Зили-Султан

Төвбө, өттөвбө хата рашна кетдиклөримэ!
Билиб етдиклөримэ, билмэјиб етдиклөримэ!

Чамаат

Бирбөбир Јалына сал чүмлө унуттугларыны,
Миллотин ганын алыб иншөјө туттугларыны,
Гыш үчүн ахталајиб Јајла гуруттугларыны,
Көзлөрин көллөнө дө чыхса, гусе удугларыны!
Бош данышма, бура сај өлдүрүб алдыгларыны!
Бөлүб алдыгларыны, бөлдүрүб алдыгларыны!

Чамат — Зили-Султан, бура саж, аёлүрү алдыларыны! Сажу алдыларыны, сеёлүрү алдыларыны!

Зили-Султан

Төвбө, эттөвбө хата раһинэ кетдикләримә!
Билиб етдикләримә, билмәјиб етдикләримә!

Чамат

Әли ял өлкәдә вурмушауи, а зылым, ишини,
Сан ки, һазыр еләмишдин чијини, бишмишиши,
Тәмәни ишди һәдир ја, гычмырсан дишини?
Ач белнидән дәхи шәмшири-мүзәфәркешини!
Бош данышма, бура саж сатдырыб алдыларыны!
Агыб алдыларыны, атдырыб алдыларыны!

Зили-Султан

Төвбө, эттөвбө хата раһинэ кетдикләримә!
Билиб етдикләримә, билмәјиб етдикләримә!

Чамат

Әли-Ираны ушагыр дејә салдыз бешијә
Ки, мабадә ајмылыб аглаја, дурауз кешијә,
Таки, ачды көзүи иранлы, сохулауз дешијә,
Иш чәтинләнди ладуи, јыгдыгыны чәк ешијә!
Бош данышма, бура саж асыдырыб алдыларыны!
Басыб алдыларыны, басдырыб алдыларыны!

Зили-Султан

Төвбә, эттөвбә хата раһинә кетдикләримә!
Билиб етдикләримә, билмәјиб етдикләримә!

ФҮЗУЛИЈА БЭНЗЭТМЭ

Мэндэ ар олсајды өлмөк ихтијар етмээмидим?
Абрунун холдугун билсэјдим ар етмээмидим?

Кэр шуурум олса иди досту дүшмөн билмэјэ, —
Шапшала, Фөзүллаһы ишдөн конар етмээмидим?

Аиласајдым Әс'эдин фикрин, Сипәһларын ишин, —
Онлары мәгтули-тиғи-чаншикар етмээмидим?

Хаки-Иранын мәнә бир кушәсин версәјдиләр, —
Кәндими Әбдүлһәмид төк бәхтијар етмээмидим?

Билсә иди ел мәни ахир белә мүфлис говар, —
Вар-јоху дәрчиб едиб әввәл фәрар етмээмидим?

Мүлқи-Иранын дүшүнсәјдим алимдөн кетмәјин, —
Вар ихән фүрсәт о мүлқу тару мар етмээмидим?

Аһ, ол дәм ки, Тәғизааә мәнә әл вермәди, —
Мүмкүн өлсајды башын тәндән конар етмээмидим?

Гој десинләр, Мәмдәли дүшү Әдес севдасына...
Мәнчили версәјдиләр орда гәрар етмээмидим?

•••

Вавз, гөләм әһлини јеңә тәкфир еләјирсән!
Еј әбри-сијәһ, нури нә тәстир еләјирсән!

Ел чүмлә дөнүб олса да кәфир ишин олмас,
Тәзвирини ким ки, дуја тәкдир еләјирсән!

Ләһ еләјәрәк гәсибә мәхлуғу сојурсән,
Фәһи дејәрәк әләһи тәһир еләјирсән!

Көөдүм јухуда, бағи-бәһиниш ичрә кәзирсән,
Инсаф!.. Буну сән нечә тәбир еләјирсән?

Тәрк елә ријаны ки, рија ширки-хәфилдир,
Ишбу сөзү кәндин белә тәғрир еләјирсән.

Мән мәкрини һисс етмәјә мејл етмәдән әсла,
Кәндин дили-һәссасыма тәһир еләјирсән!

Бнадән көзүнү јығ ки, сәнә алданан олмас,
Кет онлары хам товла ки, тәзвир еләјирсән!

Һаззи-ре'ја илэ мәшгул мәнам олмалыҗыз!
Јашамаг истәр исәк сирф әвам олмалыҗыз!

Јат, долаш чәнноәти-ә'ладәки риваятлар илэ,
Гол-бојун ол, мәзәләш һурију гилманлар илэ,
Је, ич... артыг кефә бах чүмлэ мүсәлманлар илэ,
Гој бу дунјаны бу кафирларә шејтанлар илэ,
Биз мәләкләрлә учуб али мәгам олмалыҗыз!
Јашамаг истәр исәк сирф әвам олмалыҗыз!

Гој өлар көшфи-бәдаје елосин сәһ'әт илэ,
Параход ја вагон ичәд елосин әһәмәт илэ,
Биз вериб пул минәрик, јол кедәрик раһәт илэ,
Иә мүнәсиб ки, рәғәбәт едәк һәр милләт илә?!
Бизә ағалыг едән әһлә гулам олмалыҗыз!
Јашамаг истәр исәк сирф әвам олмалыҗыз!

Јашамаг истәр исәк сирф әвам олмалыҗыз.
Атыб инсандыгы, билчүмлэ һөвәм олмалыҗыз!
Јашамаг истәр исәк дәһрдә әминнәт илэ,
Елмә, фәһнә, үдәбәјә бахалым нифрәт илэ,
Ујалым фитнәләрә әлвәки вәһшијәт илэ,
Јаталым бәстәри-гәфләтдә узун мүддәт илэ,
Пүхтәликдән нә јетәр, биз һәлә хам олмалыҗыз!
Јашамаг истәр исәк сирф әвам олмалыҗыз!

Бәлишә баш гојалым, јорғаны вәрдиш едәлим,
Пәнбәји-гәфләти јох, зәјбәги дәркуш едәлим,
Хәби-өвһами коруб сејә кими чуш едәлим,
Гәјрәту һиммәти-исламы фәрамүш едәлим,
Дуста мәјеји-ғам, дүшманә кам олмалыҗыз!
Јашамаг истәр исәк сирф әвам олмалыҗыз!

Фикри-тәдрис едән әшхасы кәнар етмәлијиз,
Һәр насыл олса бу бидилләри зар етмәлијиз,
Өлкәдән буилары мәчбури-фәрар етмәлијиз,
Тез әзманда вәгани, милләти хар етмәлијиз,
Бәјдәчә нанли-мәгсүдү мәрәм олмалыҗыз!
Јашамаг истәр исәк сирф әвам олмалыҗыз!

Башгалар чох да блондларла едир сејри-һөвә,
Биз бу сејри едирик хаблә һәр сүбһү мәсә,
Гөвли-ахунду унутдуиму ки, вә'з етан сәна:
Дәһр фәһидир, әзизим, она ујма әбәә!
Тәрки-дунја илэ фирдәвсә хурам олмалыҗыз!
Јашамаг истәр исәк сирф әвам олмалыҗыз!

Нә билирсән һәлә сән сәһнеји-ре'јала нә вәр?
Әһли-заһир нә гәһир әләми-мә'нада нә вәр?
Һәр нә вәр — хаблә вәр, јохса бу дунјада нә вәр?
Јахши јат, гол-ғанад ач, уч, көр о мә'нада нә вәр?!

ПАРАДЫР

Адамн адам ејләјән парадыр,
Парасыз адамнн үзү гарадыр.

Гој нә әслин, начабәтин олсун,
Нә начибанә һаләтин олсун,
Баш-ајар ејб ичиндә олсан да —
Тәк бу әләмдә дәвләтин олсун;
Адамн адам ејләјән парадыр,
Парасыз адамнн үзү гарадыр.

Олмасын фәһмин, әглип, идракын,
Вар нә гәм, таки, вардыр әмлакын;
Атоши-ханә сузн-милләт икән —
Һәр кәсин сәчләкәһидыр хақың;
Адамн адам ејләјән парадыр,
Парасыз адамнн үзү гарадыр.

Олмајыр, олмасын да исеафын,
Тут ганин шишә ичрә әсеафын,
Таки, вар әлдә беш пучуг гурӯшун —
Мә'гәбәрсән көзүңлә әшрафын;
Адамн адам ејләјән парадыр,
Парасыз адамнн үзү гарадыр.

ВЕРМИРӘМ АІ

Мән өлүм, Молла, бизим Ханкишнинн ганьна бах,
Евляна, мәнзилинә, мүлкүнә, ејаанына бах,
Пулуна, әлверинә, сәрәәтү саманына бах,
Нәфинә, һирсинә, исеафына, ачданына бах,
Көр бу ган илә бунун шә'нинә еһсан јарашыр?
Ја һалә јыгмага пул, етмәјә милјан јарашыр?
Бојлә бир шәхсә рәвадырмы, гыл еһсан, дејәләр?

Ач-јаныг кимсә дејилдир, јемәјә вар чөрәјн,
Јемәјә вар чөрәк, амма бунә дөзмүр үрәјн,
Һәвәси јыгмагадыр, јыгмагадыр һәр корәјн,
Аризусу будур: әлтундан оләјә дирәјн!
Көр бу һижтлә бунун шә'нинә еһсан јарашыр?
Ја һалә јыгмага пул, етмәјә милјан јарашыр?
Бојлә бир шәхсә рәвадырмы, гыл еһсан, дејәләр?

Вар сүрилә гојуну, илхм илә ат, өкүзү,
Олса дә мин бу гадәр мал-ғарасы ачды көзү,
Еләјир сачдә пула, бу сөзә ганлар өзү,
Саһма бөһтан атырам, кәнди дејир һибү сөзү,
Көр бу һирс илә бунун шә'нинә еһсан јарашыр?
Ја һалә јыгмага пул, етмәјә милјан јарашыр?
Бојлә бир шәхсә рәвадырмы, гыл еһсан, дејәләр?

Ғочалиб етмәдәдир јетминн-һәнтәди јашы,
Јохдур оғлу-ушағы, бир гарыдыр, бир дә башы,
Күнбәкүндән чоһалиб әртмәладыр мүлки, машы,
Дүз дејил аршыны, өлчүсү, тәрәзусу, дашы;
Көр бу һәфе илә бунун шә'нинә еһсан јарашыр?
Ја һалә јыгмага пул, етмәјә милјан јарашыр?
Бојлә бир шәхсә рәвадырмы, гыл еһсан, дејәләр?

Күндә он шаһи илә чүмлә үмүри доланыр,
Бавүчүдин ки, дәмәләм әмәли зәрбаланыр,
Башғасы пул санајанда бунун агәм суланыр,

Башлајыр һүрмәјә нәфси, тәмәи гурчаланыр.
Көр бу нәфс илә бунун шә'нинә еһсан јарашыр?
Ја һәлә јыгмаға пул, етмәјә милјан јарашыр?
Бојлә бир шәхсә рәвадырмы, гыл еһсан, дејәләр?

Дејирәм, өлмәјини, ај киши, бир ал нәзәрә,
Өврәтини, малын илә чатмалыдыр башға әрә,
Әл булашдырма, дејир, кари-гәзаву гәдәрә,
Бәлкә мәнләи габаг өврәт чумачагдыр сәгәрә?
Көр бу инјәтлә бунун шә'нинә еһсан јарашыр?
Ја һәлә јыгмаға пул, етмәјә милјан јарашыр?
Бојлә бир шәхсә рәвадырмы, гыл еһсан, дејәләр?

Дејирәм, бари бир аз пул ајыр еһсанын үчүн,
Мәктәбә вәғф елә, кејрат олараг, шанын үчүн;
Сөјләјир, кет бу дуаны оху өз чанын үчүн;
Вермәрәм бир гара пул да белә һадјанын үчүн!
Көр бу гејрәтлә бунун шә'нинә еһсан јарашыр?
Ја һәлә јыгмаға пул, етмәјә милјан јарашыр?
Бојлә бир шәхсә рәвадырмы, гыл еһсан, дејәләр?

Молла, бу барәдә зәһмәт дә әкәр олса сана,
Јаз, бизим әлиһ-мәрифләрә е'лан елә, та
Бир дә, мәктәб пулу вер, сөјләмәсинләр буна һај
Дүн ешитдим ки, дәхи етмәјәчәк шәрму һәја,
Апачыг сөјләјәчәк: — Вермирәм а!.. Вермирәм а!..
Көр бу шәрм илә бунун шә'нинә еһсан јарашыр?
Ја һәлә јыгмаға пул, етмәјә милјан јарашыр?
Бојлә бир шәхсә рәвадырмы, гыл еһсан, дејәләр?

ЧАНЫН ЧЫХСЫН

Чанын чыхсын көзүндәи, ганмајајдын!
Ганыб да һәр иши одланмајајдын!

Чәһаләт рисманын гырмајајдын!
Әвамүниасдән ајрылмајајдын!

Сәнаны, һәнзәли бал тәк јејәјдин!
Һәрифин мәшрәбинчә сөз дејәјдин!

Бүтүн мөвһумуну тәслиг едәјдин!
Башында нохта арасында кедәјдин!

Нә тәдбир инди, иш ишдән кечибдир,
Сөзүн дилдән, әтин дишдән кечибдир...

Усан, етмә шикәјәт биздән әсла!
Кет өз бөхтиндән ејлә инди шәквә!

Нә үчүн һүсенү гүбһү аиләдин да?
Бүтүн ел јатмыш икән банладын да?

Өпәјдин әл-јагаын чүстү чалак,
Олајдин сән дәхи бир мө'минни-пәк!

Чәк инди тутдугун карын чәзасын!
Ешит һәр сәмгдән лә'нәт сәдасын!

ЮХ, ЖАЗМАРАМ!

Молла дайм, чох бөрк дашыр газанын!..
Башчысысан һәр јолундан азанын!
Баһарындан көрүмәјир хазанын,
Чүнки һәр јердән вар неча јазанын;
Бурдан да мән хәбәр јазым, јазмајым?
Јох, јазмарам! Амма, һәлә гој јазым..
Гисмәт олса, бундан белә јазмарам,
Тохушмаса сөзүм елә, јазмарам.

Јаздыгыма јалан-палан гатмарам,
Ишан кими рушвәт пула јатмарам,
Иманымы һач Казыма сатмарам,
Бошсан, дејиб Фәхрини аллатмарам,
Мәсләһәтсә әкәр јазым, јазмајым?
Јох, јазмарам! Амма, һәлә гој јазым..
Фүрсәт олса, бундан белә јазмарам,
Кирә билсәм дашгын селә, јазмарам.

Кәбин кәссәм дошаб кими ахмарам,
Көз алтындан Фәхри тәрәф бахмарам,
Әнкәһтүнү тәлләгтүјә чакмарам,
Һач Бәдәли јандырыбан-јахмарам,
Далда, келиб сөјәр; јазым, јазмајым?
Јох, јазмарам! Амма, һәлә гој јазым..
Мөһләт олса, бундан белә јазмарам,
Елә јазсам, билә-билә јазмарам.

Дөвләтлјә јалтагланмаг билмәрәм,
Гәмди икән јалан јерә күлмәрәм,
Приставин чәкмәсини сизмәрәм,
Һөрмәтини көзләрәм, әксилмәрәм,
Моллалыга дәјәр, јазым, јазмајым?
Јох, јазмарам! Ама, һәлә гој јазым..
Гисмәт олса, бундан белә јазмарам,
Әкәр почта јазсам, телә јазмарам,

Гумарбазын һәдијјәсин алмарам,
Бир шүбһәли пул кисәмә салмарам,
Үзә салыб күчнән гонаг галмарам,
Гонаг галсам чибини-задын чалмарам,
Әзимм алдан кедәр! Јазым, јазмајым?
Јох, јазмарам! Амма, һәлә гој јазым..
Нөвбәт олса бундан белә јазмарам,
Давам етсә думан, јелә јазмарам.

Ејләдијим вәзә инаннам өзүм,
Елдән габаг ејбими ганнам өзүм,
Гөвлүмә, фе'лимә дајаннам өзүм,
Пис һәрәкәт етсәм утаннам өзүм,
Һалым олар бәтәр, јазым, јазмајым?
Јох, јазмарам! Амма, һәлә гој јазым..
Һачәт олса, бундан белә јазмарам.

Далда гејбәт, үздә сәна етмәрәм,
Кизли сөјүш, заһир дуа етмәрәм,
Халгы көрчәк рија-мија етмәрәм,
Рија етмиш олсам, һәја етмәрәм,
Аллаһымдан мөкәр? Јазым, јазмајым?
Јәх, јазмарам! Амма, һәлә гој јазым..
Һаләт олса, бундан белә јазмарам,
Ујсам мөкрә, дүшсәм фелә, јазмарам,
Говлансам да сөдән чөлә, јазмарам,
Ујуб сәнә өз јолумдан азмарам!

Заһид өлмөктөн габаг мәсудинә чатмаг диләр,
Чәннәтә үзгү ипиҗлә бир көмәнд атмаг диләр.

Е'тигадынча, җатар-җатмаз гучар гылманлары,
Ол сәбәбәндир намаз үстүндә дә җатмаг диләр.

Әбләһин фикринчә чәннәт бир Бухара шәһридир,
Беччә тәк гылманлары булдуҗча оҗнатмаг диләр.

Мәсәди сөвмү сәлагиндән бу имишкән, җазыг,
Нәм худаны, нәм дә мәхлугаты алдатмаг диләр.

Уҗуда ахтардыгын заһирдә, җә рәб, талмасын!
Јохса иллик таәтин бир јоллуға сатмаг диләр!

Риндү рисва көрдүјүн заһид көрәрсә, шүбһәсиэ,
Сәбһәсин, сәччәдәсин зәһидлә фырлатмаг диләр.

Күфрүн иксир олдугун заһид, амандыр, билмәсин,
Јохса бир зәррә булуп иманына гатмаг диләр!

Ким нә дејәр биздә олан гејрәтә?
Гејротимиз боллидир һәр милләтә!

Биз гоча гафгазлы икид әрләрик,
Чүмлә һүнәрмәндләрик, нәрләрик,
Иш көрөчәк җердә сөз әзбәрләрик,
Ишигиг аччаг гуру, бош сәһбәтә,
Ким нә дејәр биздә олан гејрәтә?!

Чырманарыг кечмәјә чај кәлмәмиш,
Башлаҗарыг гызмаға җәј кәлмәмиш,
Сөз верәрик инди — бир ај кәлмәмиш,
Аста гачыб дүртүләрик хәлвәтә...
Ким нә дејәр биздә олан гејрәтә?!

Чүмлә чаһан җәтсә дә биз җатмарыг,
Гејрәтә-миллијәмиш атмарыг,
Әһлимиши башгалара сатмарыг —
Бир гуруша, бир пула җә бир четә,
Ким нә дејәр биздә олан гејрәтә?!

Биздә көрүшмәз нә фәсәдү нифаг,
Ишләмәјә бир-биримиздән гочаг,
Бах, буаур ислами кәҗирдик габаг!
Бөҗәчә хидмәт олуур милләтә!
Ким нә дејәр биздә олан гејрәтә?!

Бир ишә миш һиммәтәмиш пар бизим,
Бах, нечә чәмијәтәмиш пар бизим!
Бунда көзәл ишјәтәмиш пар бизим...
Ај баракаллаһ бу көзәл ишјәтә!
Ким нә дејәр биздә олан гејрәтә?!

Һансы мәкәтиб ки, олу ачмадыг?
Һансы сәнајә ки, нара сачмадыг?
Вердијимиз сөздән узаг гачмадыг?

Ишларимиз жетди бүтүн сурәтә,
Ким нә дејәр биздә олан гејрәтә?!

Бах, нечә дарүлчәзә, дари-елми
Бир нечә мәктәб, нечә асари-елми
Бизләрик, әлбәттә, хәридарин-елми
Чатмышыг онданды белә һөрмәтә,
Ким нә дејәр биздә олан гејрәтә?!

Биздә нә фә'лә тапылыр, нә кәдә,
Биздә нә сәил вә нә бир биһәвә,
Бәхтәвәр вәладимызә мәрһәбә!
Баш апарыб һәр бири бир сәһ'әтә,
Ким нә дејәр биздә олан гејрәтә?!

Етмишик ифа аталыг меһрини,
Чәкмишик вәладимызин фикрини,
Өмрүмүз олса көрәрик бәһрини,
Онда ки, онлар ујачаг сиргәтә,
Һәбсдә мошгул олачаг ишрәтә,
Фәхр едәрик биз дә бүтүн милләтә!
Ким нә дејәр биздә олан гејрәтә?!
Ај баракаллаһ бу көзәл ишјрәтә..

ҮРӘФА МАРШЫ

Интеликентик, кәзәрик наз илә,
Өмр едәрик иш'әји-дәмсәз илә;
Һәфтәдә бир дилбәри-танназ илә
Һәмдәм олуб ишләри саманларыг,
Ај баракаллаһ, нә көзәл чанларыг!

Хошламарыг бир пара наданлары,
Шивеји-исвални-мусалманлары,
Нејләјирик Фатма, Түкәзбанлары?
Анналары, Соңјәлары јанларыг,
Ај баракаллаһ, нә көзәл чанларыг!

Бир пара биәгул фәрәсәт бизә
Ејләјир иснада-ғәбәһәт бизә,
Истәјир етеги дә исиһәт бизә,
Бир буну гәшмәр ки, биз ирфанларыг
Ај баракаллаһ, нә көзәл чанларыг!

Кимсәјә јох дәхли ки, биз ишрәти
Хошләјиреги, бошләјиреги күләфәти,
Күшеји-ғәстиндә олан дәхәти
Хәшеји-ирифта һачаг аиларыг?
Ај баракаллаһ, нә көзәл чанларыг!

Интеликентик, бу ки, бәһтан дејил,
Түркү данишмаг бизә шајан дејил,
Түркү дили гәбили-ирфан дејил,
Биз бунә гәил олан исианларыг...
Ај баракаллаһ, нә көзәл чанларыг!

Түрк гәзәти версә дә әглә аија
Мән ону әлмам әлиме мүтләгә,
Чүнки мусалманча говушмаг мана
Ејбләр! Өз ејбимиз аиларыг!
Ај баракаллаһ, нә көзәл чанларыг!

Јох яшиғиз мәчмәи-ислам илә,
Пүхтә насыл сөһбәт едәр хам илә?
Чүнки клубларда соранчам илә
Һәр кечә бир мәтләби үнванларыг,
Ај баракаллаһ, иә көзәл чанларыг!

Нури-чешманыммысан, еј пул, Ја чаныммысан?
Исмәтиг, намусуғ, ирзим, гејрәтиг, ганыммысан?
Һөрмәтиг, фәхрим, чәләлим, шөвкәтиг, шаныммысан?
Мүшәфим, Моккәм, Мәдинәм, гибләм, арканыммысан?
Мәшһәбим, динимми, әјниимми, иманыммысан?

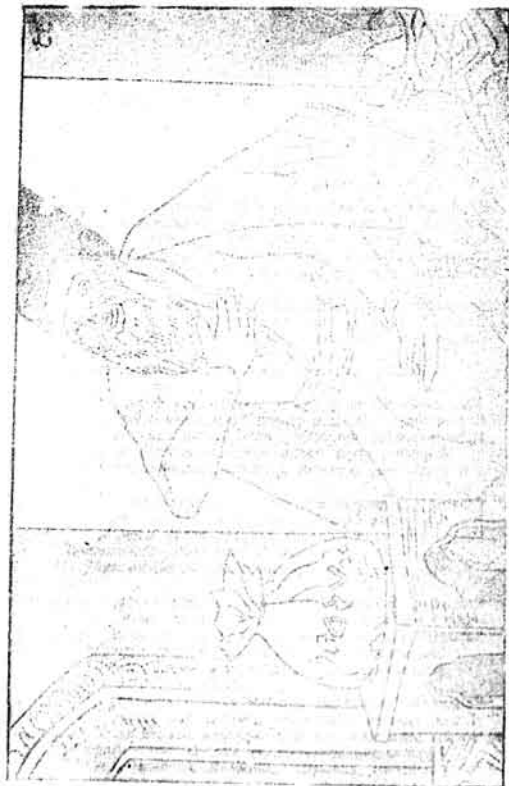
Кечди өмрүм шүғли-тәһсилинлә мөвгүфи-мәләл,
Дәрәә дүшдүм, бәстәри-Һәсрәтәә галдым хәстә-Һал,
Сәндәдир көндүм јенә етсәм чаһандан иртиһал,
Сән мәним өмрүм, һәјәтиг, чөһәриг, чаныммысан?
Мәшһәбим, динимми, әјниимми, иманыммысан?

Аһ, залым, аһ ким, олдум јолунда чан фәлә,
Бир дојунча гыјмадым сәндән алам зөвгү сәфа,
Инди варисләр һүчүмәвәр олуб јексәр сана,
Варисини, јахуа мәним мали-чибишданыммысан?
Мәшһәбим, динимми, әјниимми, иманыммысан?

Ејләмәз варисләрим мән тәк сәни сәндүгә дәрч,
Һәр бири ејләр сәни бир нөв илә мии јердә хәрч,
Ресторанларда, клубларда оларсан һәрчү мәрч,
Һәр јетән чөјнәр сәни, билмәм әтим, ганыммысан?
Мәшһәбим, динимми, әјниимми, иманыммысан?

Севдијим, бундан белә һини-зәваллиндир сәни,
Ишбу вәчһ илә кәһүл чаји-мәләлиндир сәни,
Хатырым, галбим, сөрим вәғфи-хәјалиндир сәни,
Сән мәни мәфтун едән иләһлә чаныммысан?
Мәшһәбим, динимми, әјниимми, иманыммысан?

Сәндән әл чәкмәзлим олардә әлимдә иғтилар,
Лакин ичбарән әчәл ејләр мәни сәндән көһәр,
Чаным ағзымдан чыхынча сөјләрәм бәһтијар:
Нури-чешманыммысан, еј пул, Ја чаныммысан?
Мәшһәбим, динимми, әјниимми, иманыммысан?

Нур-чешмишиса, еј оуа, ја чашмишиса? Исметим, вавусум, вразим, гејретим, гавиммиса?

ТӨШӨККҮР

Моллалар, талеимиз оладу ачоб жар бу күн,
Мисјонерләр дә бизә чихди һавадар бу күн!

О ки, мөхтәбәрни мәһи етмәк или ишјәтимиз,
Јох или әддә нә ләкин она бир гүдрәтимиз,
Мәктәб ардыгча аламагда или һөрмәтимиз,
О ачылагча тапанмагда или сәбәгимиз,
Күрбәкүн алад олурду гәһимиз, мөһләтимиз,
Архадашлар, севини, оладу роһа һәмәтимиз!

Гәһимиз битди, фәрәһ оладу нумудар бу күн,
Мисјонерләр дә бизә чихди һавадар бу күн!

Мисјонерләр, о көздә фикрили әрбаби-дуһа
Сан-Петербургда етминшәр ачоб бир шүра
Ки, мусоалманлар ачин буһча мәктәб нә роһа, —
Охунуб һәһәсә, тәһим едалар чоғрафија,
Һикмәтү һејәтү тарих илә елми-әнја,
Бу ишә битдә тәһәммүә ола билмәз әһә!

Чалышын, һиммәт едәк дәрфинә аһшар бу күн!
Мисјонерләр дә бизә чихди һавадар бу күн!

Мисјонерләр бу көздә әмрә едәркән иғлам —
Биз неһин ала олуруб ејләмәјәк бәһсә дәвам?
Хасә бу елмларин биз үләмдәји-ислам
Етминшик бар кәра тәһенанин ислама һәрәм,
Бушлары биләтәз икән биз, ишја алали-әнам
Охунуб, алаһ олуб, ејләсин агам-кәлам?

Шимди фүрәғ пар икән көрмәли бир кар бу күн,
Мисјонерләр дә бизә чихди һавадар бу күн!

Мисјонерлар, көрүм аллаһи сизе өйсөн елэсин,
Биз кими сизлэри дэ дахили-иман елэсин,
Гојмадыз чүнки мүсөлманлары туғјан елэсин,
Јени мәктәплэри аллаһ өзү виран елэсин!
Учуруб дам-дашыны хак илә јексен елэсин!
Инди гој мәктәб ачанлар кедиб әфған елэсин!..

Галсын һәр јердә мүәллимлэри бикар бу күн,
Мисјонерлар дэ бизе чыхды һавадар бу күн!

МИЛЛӘТ ШӨРҮҢСИ

Ғејрәт елиб чалышдым, дүшдүн ғабаға, милләт!
Инди бир аз да динчәл, баш гој јатаға, милләт!

Һәр јердә, һәр мөкәнәдә һәр дүрләү иш ғајырдым,
Ислама хидмәт етдим, мәһәбләри әјирдым,
Јүзләрчә чоғә јатдым, минләрчә сөз бүјүрдүм,
Һәр күндә бир чәмәәт ағамн ғираға, милләт!
Инди бир аз да динчәл, баш гој јатаға, милләт!

Үјгүдә икән алаәм, әфразымн өјатдым,
Чүмлә милләт ичиндә өз шө'нини учалтдым,
Һөрмәтли ад ғазандым, али мәғамә чалдым,
Әһесә, сөз әһесә, әһесә бу төмтөрәғә, милләт!
Инди бир аз да динчәл, баш гој јатаға, милләт!

Минбә'д чилдү чөһдән јохдуур бизе дуууму,
Зира ки, әсри-һалымн бамбангадлар рүсүмү,
Мәктәб севир чәмәәт, тәғлим едир дуууму,
Төрчһ едир вағону ата, улага, милләт!
Инди бир аз да динчәл, баш гој јатаға, милләт!

Сејр етмәјө фәзаны ичад олуб балаһлар,
Бир јандан автомилләт, бир сәмтән вағонлар,
Һәр ихтираә дбир тә'сис олур салонлар,
Валлаһ булар аһаһлар бандан әјаға, милләт!
Инди бир аз да динчәл, баш гој јатаға, милләт!

Бунлар бүтүн чәһаннн әсбаба-ә'тиласы,
Онлар әсри-дүја, биз ахирәт фәдасы,
Беш күндүр өмри-дүја, јохдуур онун бөғасы,
Билчә хәғалар үмәг бојдә мәғалә, милләт!
Инди бир аз да динчәл, баш гој јатаға, милләт!

Ислам үчүн каракмал кафирлорни шуары,
Гој онларын учалсын һал гәсри-зорникары,
Биз көзләрик фәгәт бир сјванш-хүлдзари,
Ол јердә һуриләрлә дәллүг отаға, милләт!
Инди бир аз да динчәл, баш гој јатаға, милләт!

КИЛЕЈ ЈАХУД УМУ КУСУ

Кет-кедә, «Зәибур» ага, сән дә чаширсан дејсән?
Кан да бир мәһәбә, динә саташирсан дејсән?

Сән дүз адәмсән әкәр сәнә бу тәдбир нәдир?
Журнала чәкдијин ол чалмады тәсвир нәдир?
Голларындан сарылан кимдир, о зәңбир нәдир?
Динмәдикчә сәнә сарһаддан ашырсан дејсән?
Кан да бир мәһәбә, динә саташирсан дејсән?

Нәдир ол һалгеји-зәңбирдә бир пара сүвәр?
Кимләрә көстәријор һалгә дәрушидокиләр?
Шәкли-ислама күлән кимдир о ифритсјјор?
Сән бу рафтар илә бизлән узашырсан дејсән?
Кан да бир мәһәбә, динә саташирсан дејсән?

Ачмаға бир пара әсрары әлиб сә'ју тәлән,
Чалашырсан ки, бизә тәнк ола та раһи-мәәин?
Бу гәдәр етмә чәсарәт, өзүңү көздә, јаваш!
Дәјмәдикчә о кефина ләвгәлашырсан дејсән?
Адәтә, үрфә, рүсумә саташырсан дејсән?

Сән бу шәкл илә бүтүн халгы ојатдин да дејәк,
Биз и мәңфур еләјиб бир јана гәтдин да дејәк,
Сәнә нә хејр олачак бизләри ајдин да дејәк?
Бош јерә бојлә бизчлә далашырсан дејсән?
Адәтә, үрфә, рүсумә саташырсан дејсән?

Мәһәкә журналдин әһвәл бизә, ибротди, дедин,
Бир пара шәксә сәттиндин, бу нәсиһәтди, дедин,
Биз гәтдин ишә, бир нәвә зәрафәтди, дедин,
Инди ашма дәхи чиндан савашырсан дејсән?
Адәтә, үрфә, рүсумә саташырсан дејсән?

Шәхсә-исламдин әкәр биз гәдүдү бағлашынш —
Нә күһәл сјләмишләк? Милләт үчүн ағлашынш...

Ифд эдиб мээһэбэ, шејтаны јахыб, дагламышыг,
Бизи көрдүкдө мүгөсир долашырсан дејесөн?!
Адога, үрфө, рүсүмө саташырсан дејесөн?!

Биз эхөр олмасак, ислама никөһбни ким олар?
Беш күн өтмөз ки, бу багыт күдү рејтаны солар,
Ихтираати-шөһна бүтүн ислама долар,
Лејк сөн аилламарыб ишдө чашырсан дејесөн?!
Кан да бир мээһэбэ, динө саташырсан дејесөн?!

Аста-аста дөбөриб гурдалашырсан дејесөн?!
Бәзи өфөһөнчилөрлө јанашырсан дејесөн?!
Бүсбүтүн мәфсөдөлөрлө буланырсан дејесөн?!

Ај балам, ејбини гани!
Бир һаја ејлө, утан!
Јохса тәкфир едөрик
Лалча рисва олусан!

Алтмыш иллиз бирүн олду сөннө бөрбәд, Әрдәбил!
Бир дө намәрдәм әкәр етсәм сөннә јад, Әрдәбил!

Зәни едирдим мән бүтүн аләмдә Ирандан сөвә
Бир фәрәһабәд јер јохдур о самандан сөвә,
Өврәт олмәз һүсидә Фатма, Түкәзбандан сөвә,
Вар имини Русийјадә мин-мин һәриад, Әрдәбил!
Бир дө намәрдәм әкәр етсәм сөннә јад, Әрдәбил!

Еј вәтән, һури көрүрдүм сөндәки өврәтләри,
Дердим ол һуриләрин сөнсөн јәгин чөннәтләри,
Инди һејранам бахыб көрдүкдө бу ләбәтләри,
Һәр бириндә башга ләззәт, башга бир дәд,
Әрдәбил!
Бир дө намәрдәм әкәр етсәм сөннә јад, Әрдәбил!

Һалија Бакудајам, Баку демә бир хүдәзар,
Хәсә дәрја сәһили бир ләбәтистан-татар,
Һәр гәрәф аг-чаг маләчлар, бир-бириндән күлүзар,
Түрфә дилбәр, төһфә бир шеј, јахыны бир зад,
Әрдәбил!
Бир дө намәрдәм әкәр етсәм сөннә јад, Әрдәбил!

Мин мәним тәк каблаји бир Соһјанын дилдәдәси,
Мин мәним тәк паки-дин бир румканын ифдәдәси,
Мин мәним тәк мөһинни билмәм нөлүб сөчмәдәси?
Бондәлик гејлин гирыб олмушдур азал, Әрдәбил!
Бир дө намәрдәм әкәр етсәм сөннә јад, Әрдәбил!

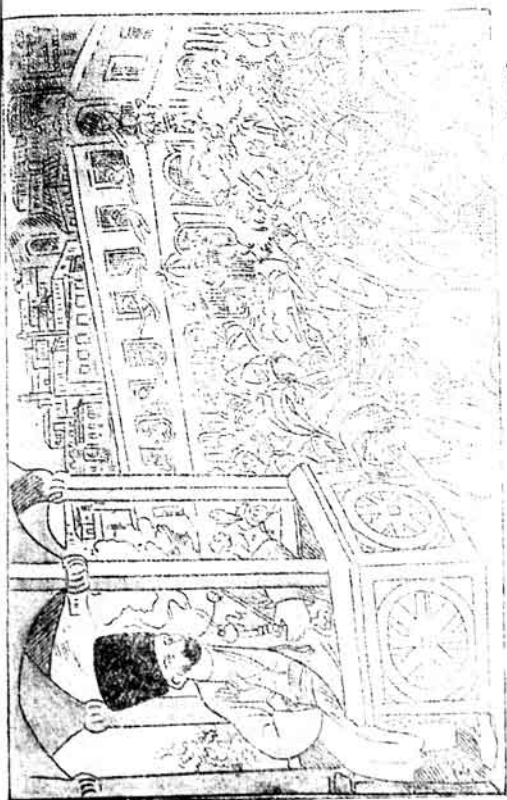
Беш дејил, он беш дејил, һәр јан бахырсан, — вар
мадам:
Еп мадам, мәнзил мадам, балкөн мадам, талвар мадам,
Сирк мадам, гәсгин мадам, пассај мадам, бузиәр
мадам,
Мүхтәсәр, әглим чашыб, еј дәд-билдәд, Әрдәбил!
Бир дө намәрдәм әкәр етсәм сөннә јад, Әрдәбил!

Көрчи Правдан чыгарам башга иди нијјатим,
Нијјатим кәсб иди, варды кәсби-кара гејрәтним,
Гејрәтним разы дејилди ач долансын кулфәтним;
Јох көзүмдә иди нә кулфәт, нә вәлад, Әрдәбил!
Бир дә намәрдәм әкәр етсәм сәни јад, Әрдәбил!

Бәс ки, артир буллари кордүкнә һәрдәм рәғбатим,
Рәғбатим артирса да лакин тавышмыр һәсрәтним,
Һәсрәтним бир шеј әдир, анчаг дүзәлмир һаләтним!
Һаләтним тәсикит-һәфса гылмыр имдад, Әрдәбил!
Бир дә намәрдәм әкәр етсәм сәни јад, Әрдәбил!

Горхуларду чыкмамышкән өлкәдән сүрбәт мәни,
Чулгајыбынни тәғләтәмдән вәйшәтү дәйшәт мәни,
Инди бу кордүкәларимдән чаг едиб һејрәт мәни,
Әлүјүмдән чыкмынәм, әфәс!.. фәрјад!.. Әрдәбил!
Бир дә намәрдәм әкәр етсәм сәни јад, Әрдәбил!

Тәхәдән бәркәнит едиб бир дә чавән олсајдым, аһ!
Шыг кәјимли бир чавәли-хошнишан олсајдым, аһ!
Бу вәриләрлә дојунча һәмзәбан олсајдым, аһ!
Дәһрдә беш күн јашардым хүррәмү шәт, Әрдәбил!
Бир дә намәрдәм әкәр етсәм сәни јад, Әрдәбил!

Бир хейрли эмир или бу биз малланумаја,
Исејфа ки, бахылмыр дохи но'лејно, эсаја,
Бирләнди һәмә, сиагү садагәт көтүрүлдү!
Милләтдә олан бүсбүтүн адәт көтүрүлдү!

Шадәм каләчәк күнләримиз кечсә бу инсәт,
Горхум бу ки, күндән-күнә бәдтәр ола һаләт,
Бир күн калә биздәр ола билчүмлә чәмәст,
Тәзвир ибадәтдән едә фәрг бу милләт,
Мејдана чыха биздәки һәр дүрлү хәјанәт,
На төһфә калә бизләрә, на һазәр, на рүшәт,
Һөрмәт јеринә ел бизә һазәр едә инсәт,
Һәтта дејәләр: — Молла, зијафәт көтүрүлдү!
Дәләма вә тәрәк, фириншү шәрбәт көтүрүлдү!
Милләтдә олан бүсбүтүн адәт көтүрүлдү!

Г! һәј ки, һејсәјәти-милләт көтүрүлдү!
Милләтдә олан бүсбүтүн адәт көтүрүлдү!

Јетмәзди бу ким, милләтнин әһрары ајылды,
Ариф дејилән бә'зи фәсуһкары ајылды,
Мәчмүә јазән бир пара биары ајылды,
Шаһр ләғәбиндә нечә илбары ајылды,
Јә'ни ки, бу әсрин бүтүн әһрары ајылды,
Дердим, бәчәһәннәм, елнин әфкары ајылды,
Торпағ башыма, ишди дә түччәры ајылды!
Һәр бир ишә әл гагды, мүрүшәт көтүрүлдү!
Милләтдә олан бүсбүтүн адәт көтүрүлдү!

Вар или бу милләтдә габағ бир көзәл адәт:
Бир шәхән-мүсәлман еләјән вәгтдә реһләт,
Мејит һолә бәстәрлә узансын дејә раһәт,
Гүст етмәдән әввәл олушурду она һөрмәт,
Јүзләрчә едәрдики она сипарә тәләвәт,
Һәр чүәдә бир рублә чатарлы бизә ичрәт,
Бир һөрмәт или бу бизә, һәм мејитә инсәт,
Исејфа ки, әвахирлә бу һөрмәт көтүрүлдү!
Милләтдә олан бүсбүтүн адәт көтүрүлдү!

Тәһрир-рин ишли дәјишиб тинәти јекча,
Дујумушләр олар биздәки шәјәләри куја,
Еһсанлар олуб тәрк, газанлар сонуб, еј ва!
На молла һәјри вар, на гонағдыг, на мүсәмма,
Бишкәр тарихын бир тикә һазысы да һәтта,
Һәр фәни едирәкә ишминиз тутмајар әсла,
Ах! ах!, о кешән күнләримиз һолду, худаја!
Күфран еләдики, сәнки, бу һөрмәт көтүрүлдү!
Милләтдә олан бүсбүтүн адәт көтүрүлдү!

Ким кетсә или һәччә на ја Кәрбүбәләјә
Завһар или әввәл о бизә, әһли-дујаја,
Мана о, дујаја, вәли, биз сәмү тилаја,
Кәрчәк олу үшән едәрәк бир нечә аја,
Дердик ки, к-рәк һәк ола һәмјәндәки маја

ӨНВАЛПҮРСАНЛЫГ ЈАХУД ГОНУШМА

- Не хәбәр вар, мәшәди?
- Сағдыгын!
- Аз-чох да јенә?
- Гәзәт алмыш Иач Әһмәд дә...
- Ва! оғлан, һәмәһә?
- Сәи өзүн көрдүн аланда?
- Белә нәгд ејләдиләр...
- Дәхи кам галды, худаја, бу вилајәтдә мәһә?!
Бу исе пәс о ләһини дә иши гуллабыдыр.
Дини, иманы даныб, јолдан азыбдыр, бабыдыр!
- Дәхи бир башга хәбәр?
Дәхи бир башга хәбәр?
- Иач Чәфәрин оғлу Вали,
Ушколаја гојуб оғлу...
- О гурумсаг да?
- Вали!
- Сәи ким нәгд еләјирди бу сөзү?
- Билмәм ким иди.
- Елә исе она да мин кәрә дә'нәг демәли...
- Бу исе пәс о ләһини дә иши гуллабыдыр.
Дини, иманы даныб, јолдан азыбдыр, бабыдыр!
Дәхи бир башга хәбәр јохму?
- Таширсан Гәфәри?
- Не Гәфәр? Иансы Гәфәр?
- Мирзә Монафын нәдәри.
- Таширам!
- Дүн о да бир шүбһәли кәслә данышыб...
- Ким дәјирди?
- Једичи Хансәһәм арвадын әри.
Бу исе пәс о ләһини дә иши гуллабыдыр.
Дини, иманы даныб, јолдан азыбдыр, бабыдыр!
Јенә бир башга хәбәр вармы?
- Бизим тәшү Кәрим...
- А... а... а...
- Вәли, һә... һә...
- О иә тәјриб, де көрүм?

- «Молла Нәсраддин» алыб, һәм өзү, һәм оғлу охур.
- Ел бүтүн кәфир иһини өкәдә, јохмуш хәбәрим...
Бу исе пәс о ләһини дә иши гуллабыдыр,
Дини, иманы даныб, јолдан азыбдыр, бабыдыр!
Мәһә бир бәјлә хәбәр чәтлы: Сәмәд дам-дашына
Сатыб, унверсета көндәрмәк үчүн гардашыны...
- Бу хәбәр доғрудур, аичаг буны да билмәлиси;
Өзү дә чәкәс кејиб, сач да гојубдур башыны...
- Бу исе пәс о ләһини дә иши гуллабыдыр,
Дини, иманы даныб, јолдан азыбдыр, бабыдыр!
Бир бәлә сөз дә дәјирдәр ки, сизни Калба Ашар.
Јени мәжтабчиләр илә кечә-күндүз јанашыр...
- Вали, дүздүр бу дәхи...
- Нәјф о дәвләтдан она!
Дәвләт азылдырды ону, дини-худалан уаашыр...
Бу исе пәс о ләһини дә иши гуллабыдыр,
Дини, иманы даныб, јолдан азыбдыр, бабыдыр!
Доғрудурму ки, Бәдәл дә гојуб ағзын јабана.
Данышыр бир нара сөзләр ки, дәјир роуһаһана?
- Вали, гурбанчы оғлум, дәп о чыхыб мәшһабдәи?
Кәрмәјирсәһми, иһиниб бәјну, дөңүб бир гаһана?
- Бу исе пәс о ләһини дә иши гуллабыдыр,
Дини, иманы даныб, јолдан азыбдыр, бабыдыр!
О гурумсаг Чәби дә көлдәмәјир һәрмәтими.
Бураа, орда, белә дерлар ки, елир гурбанчы...
- Вали, һәтта бу иһини үсә ону арвадана
сәјмүшәм!
- Бөрчүн одур — көзләмисән гәјрәтими...
Мән дә һәр дам ону јадларарам дә'нәтими,
Вашлајыб дә'нәтими, әрз елиб һачәтими,
Вәғфи-иһрин едәрәм һәм күнүмү, сәләтими,
Дәјерәм хәлгә; бу бидһини иһини гуллабыдыр,
Сиз дә лә'нәт охујун, чүнки бу мә'ғун бабыдыр!

ДИЛЭНЧИ

Рэдд ол ганидан, аглама зар-зар, дилэнчи!
Ваггалдама баггуш кими, идбар, дилэнчи!

Бу мөчлөсизин мөчлөсн-еһсандыр эжэри,
Дуздакларизин ие'матн-алаандыр эжэри,
Еһсан футора кәсләра шаһандыр эжэри,
Бир адоти-еренјә даха вар, дилэнчи!

Рэдд ол ганидан, аглама зар-зар, дилэнчи!

Довлатилорин, мөгсәлимиз ејну сәһәдәр,
Мейманларимиз бусебутүн әрбаби-һинадыр,
Көкдур, һөкәдир, бөјнүјоғунаур, нүһәбәдәр,
Бөјдир, ағалдыр, ағзы дуалы үләмәдәр,
Биһинилоримиз мин әүра ләззәтли һиләдәр,
Дикмә көзүнү мөбәхә, һияр дилэнчи!

Рэдд ол ганидан, аглама зар-зар, дилэнчи!

Дәхли бизә нә боһла галиб дәсти-суалын?
Һинки ачындан мөләһир әһлин, әјалин?

Бах, бах, неча чиркиндыр о мөһшү чәмәлини!

Һах-һүр үзүнә, сурәти мурдар, дилэнчи!

Рэдд ол ганидан, аглама зар-зар, дилэнчи!

Довлатли нечин сәрф едиб әз бәлү сәһәсин —
Әјәли гәјүб, дојдурә һәһрин футәрасин?

Төһәди көрүм алаһи үзүңү шәрһү һөјәсин!

Әз чәк јаһамәдән, һия, идбар, дилэнчи!

Рэдд ол ганидан, аглама зар-зар, дилэнчи!

Бир дәф'ә фәһир олуғуну аһла да, зинһар,

Довлатилорин биһиниһә олма һовәжар,

Һөһсә һәмәјә бир әдәли, әл, чәһини гуртар!

Еһмә бу гәдәр бизләра әжәр, дилэнчи!

Рэдд ол ганидан, аглама зар-зар, дилэнчи!

Фәһр әһли гәһшәрлә мулагәт едә билмәз,

Довлатијә һинәһиниһә һәһәт едә билмәз,

Довлатли фәһир илә мусәһәп едә билмәз,

Һөһсәһи көһрәһр һәһинә бу һар, дилэнчи!

Рэдд ол ганидан, аглама зар-зар, дилэнчи!

Чилди-ганэмдә олдуи ачәб күркәи чаншикар,
Нафсин сусуб жорулмажараг олду төмахар,
Һижләи дуулду, шимди сәһә олмаз етибар,
Әсрари-мүхтәфиларин олдугча ашикар —
Галсын деје саһајифи-дәфтәрдә јадикар —
Бир вахт олар, таныр сәһә һәр кимсә, ганмадһин!
Ја лил'ачәб, мәкәр жорулуб бир усанмадһин!?

Ва'з етдијин инанди, сәһә амма инанмадһин!
Ја лил'ачәб, мәкәр жорулуб бир усанмадһин!?

Тәтдигча хаби-гәфләт илә милләтин сәһини,
Вәғф олду лајла сөјләмәјә хидмәтин сәһини,
Һәр күи кәһәдди дәврәји-һәрмәтин сәһини,
Ел уградыгча фәғрә, шиниб сәрвәтин сәһини,
Милләт арыгладыгча көкәдди әтин сәһини,
Рүшвәт һарамдыр, дедин, алдын, утанмадһин!
Мали-јетимә — од — деје улдуи да, јанмадһин!

Гәссәбханәһи бизә даруд'аман дедин,
Догру либасиһа бүрүнүб мин јалаи дедин, —
Олдугча мүштәбәһи: «Гәһәи етмә, инан!» — дедин,
Ким јакшы сөјләдисә она мин јаман дедин,
Гәјә кәлиб бәрәдди көзүи, лантаран дедин,
Бир вахт олар таныр сәһә һәр кимсә, ганмадһин!
Бу мәһә бир сөз иди — һәғһәгдә санмадһин!

Фәссәд олуб да милләти даним дәмәрладһин,
Һәр кәс әлиһәһин јерә атды, гәмәрладһин,
Чифә дедиксә мали-чаһанәи төвәрладһин,
Фәһи дедиксә мүлкә, — имарәт һәмәрладһин,
Сорринтеји мадахиләи моһикәм јумәрладһин,
Рүшвәт һарамдыр, дедин, алдын, утанмадһин!
Ва'з етдијин инанди, сәһә амма инанмадһин!

Гәһәи-сәриһ икән, ачәба, «мәһә кәфәр» сөзү,
Етмәддәсәһә бәһәнәји-тәғфир һәр сөзү,
Зәһним будур ки, орғала хәр олса сәр сөзү,
Һәркәһи данишмәсәһә белә алач, һәдәр сөзү,
Виктәһә, абруја, һәјајә дәјәр сөзү,
Бир вахт олар таныр сәһә һәр кимсә, ганмадһин!
Ја лил'ачәб, мәкәр жорулуб бир усанмадһин!

Өлкөнү сейр едэрэк һәр чүрә инсан көрүрүк,
Анчаг өз нөфсөмизни пак, мүсәлман көрүрүк,
Бу хәјәд илә јатыб һуријү гылман көрүрүк,
Хәби-садиғ дејә бу һәләти тәбир едәрәк,
Мүмкүн олдугча мүсәлманлары төкфир едәрәк.

Бир бөлүк башбоғазыг, һејвәрәлик әләтимиз,
Долудур ләһәт илә, гејбәт илә сөһбәтимиз,
Охумаған пајымыз Јох, јазыдан гисмәтимиз,
Бу авамлыгла белә һәр сөзү тәфсир едәрәк,
Мүмкүн олдугча мүсәлманлары төкфир едәрәк.

Һәр сөзә чулғашарыг, һәр бир иши гурдаларыг,
Һәрда бир нур көрүрсәк она гаршы оларыг,
Бәһинә дин гычыдыб, бәһинә гујруг буларыг,
Бизә һәр кәс чөрәк атса ону тәғдир едәрәк,
Мүмкүн олдугча мүсәлманлары төкфир едәрәк.

Дејилик наши бу ишдә, — ағарыбдыр јалымыз,
Билирик дини-мүсәлманы бу күн өз малымыз,
Үзү гырхыг дејилик, — бир шәләдир сағгалымыз,
Тәрләдиб хејрә ону әләти-тәзвир едәрәк,
Мүмкүн олдугча мүсәлманлары төкфир едәрәк.

Кедәрәк мәсчидә һәр күн, гыларыг онда намаз,
Хушкә мө'минлик елиб, башлајарыг разу нијаз,
Мәсчид олсун, — аларыг сатса чочуглар бизә наз,
Бу ушакбазлығы биз зөһд илә тәстир едәрәк,
Мүмкүн олдугча мүсәлманлары төкфир едәрәк.

Данышыб-сөјләшәрәк һәр нечә үнван олсун,
Ифтира, ләғв, әбәс, һәрәзвү һәдјан олсун,
Һәр кәсә бағлајарыг һәр чүрә бөһтәң олсун,
Гөј бизим дин евиниз олса да виран олсун,
Күч вериб зикрә, чинан гәсрини тә'мир едәрәк,
Мүмкүн олдугча мүсәлманлары төкфир едәрәк.

Мө'миник, кефләнәрәк аризуји-чәһәт илә,
Охумушлар адныи јад едәрәк лә'һәт илә,
Душмәник елм илә, висәф илә, һуријјәт илә,
Биз бу әфсанәләри чәһд илә тәһфир едәрәк,
Мүмкүн олдугча мүсәлманлары төкфир едәрәк.

ОХУТМУРАМ, ЭЛ ЧӨКИНИ

Огул мөһимдир өкөр, охутмурам, эл чөкيني!
Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам, эл чөкيني!

Көрчи бу бөдбөхт өзү елмө һөвөскардыр,
Көсби-камал етмөјө сөји дохи вардыр,
Мөңчө бу ишлөр бүтүн шивеји-күффардыр,
Диня зөрөрдир, зөрөр, охутмурам, эл чөкيني!
Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам, эл чөкيني!

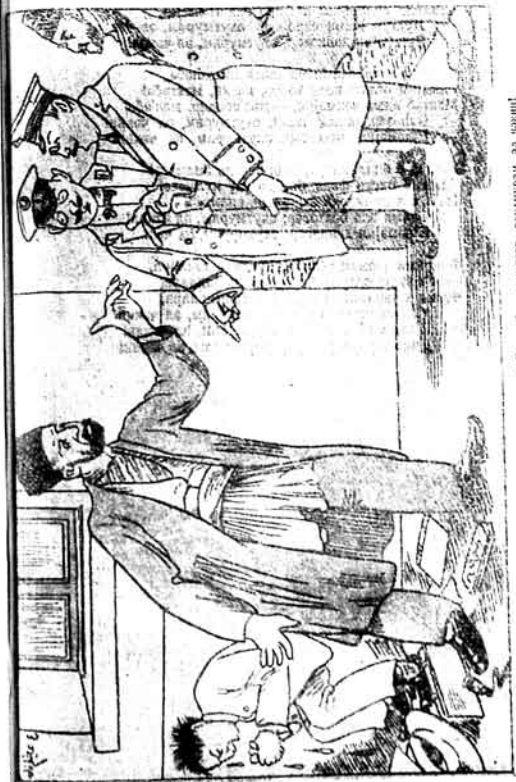
Бөс ки, ушагдыр һәлә, јахшы-јамаи санмајыр,
Елмини өбөс олдуги айтмајыр, гаймајыр,
Саир ушаглар кими һәр сөзә алдаймајыр,
Ејләјир өмрүн һәләр, охутмурам, эл чөкيني!
Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам эл чөкيني!

Ејләмөрәм рөһм ошун көзлән ахан јашына,
Бахсын өзүндән бөјүк өз гөңү гараашына,
Өлсө дә пермөм риза шанга гоја башына,
Кәфир ола бир нәфөр, охутмурам, эл чөкيني!
Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам, эл чөкيني!

Ушаг мөһимдир, баба, дохли нөдир сизләрө?
Ким сини гөјүм едиб һокм едсиз билләрө?
Јатмарам әсла белә диня дөјөр сөзләрө!
Бир карә гәи, мүхтәсәр, охутмурам, эл чөкيني!
Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам, эл чөкيني!

Гојсаньә өз оглуму мән салым өз һалимә?
Сәһ'әтими өјрадиб ујаурум өз һалимә?
Дүн бу охутмаг сөзүн әрә еладим алима,
Сөјләди: «Һаза күфүр...» Охутмурам, эл чөкيني!
Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам, эл чөкيني!

Бөсди, чәһәннам олуи, бунча ки, алдатмысыз,
Инди беш илдир тамам динимә әл гатмысыз,

Огул мөһимдир өкөр, охутмурам, эл чөкيني! Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам, эл чөкيني!

Севкил өвлэдими кифиро охшатмысыз,
Дудум ишин сэрбөсөр, охутмурам, эл чөкин!
Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам, эл чөкин!

Сатмарам өз өгліми сиз кими ламәзһөбә,
Разыјам оглум келә гәбрә, нә ки, мәктәбә!
Мәктәб адын чөкмөјин, — мәл'әбодир, мәл'әбә!
Әлһәээр, ондан һәээр, охутмурам, эл чөкин!
Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам, эл чөкин!

Бәсдир о билдикләри, каш ону да билмәсә!
Чаныма олсун фәда бир дә үзү күлмәсә!
Таки, о зейиндәки фикрләри силмәсә
Сайма ола бәхтәвәр, охутмурам, эл чөкин!
Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам, эл чөкин!

Фикрим ирмәм әбәс сиз кими паданларә,
Сөвг едәсиз оглуму бир пара һәдјанларә,
Чүнки хәјанәтчисиз чүмлә мусәлманларә,
Мәңзилшиниздир сәгәр, охутмурам, эл чөкин!
Ејләмөјин дөнкөсөр, охутмурам, эл чөкин!
Динә зәрәрдир, зәрәр, охутмурам, эл чөкин!

«Дил мирәвәд зидәстәм, сәлиб диләи хударә,
Дәрда ки, рази-пүниһан, хәһәд шод ашиқарә!»¹

Асудалик бу саат јердән көјә чаһанда
Вар исе вардыр аичәг Иранда һәр мәкәнда:
Тәбризидә, Сәрабада, Халхаллада, Ханчобәнда,
Гәјрәтли шаһсәвәндә, һәр анда, һәр заманда,
Лорларда, Шых-Көзәллә, Кешкәлада, Исеһәһәнда,
Тәһранда, аичүмәндә, кабинетдә, парламанда,
Ишләр бүтүн һәңгәгә, сөзләр бүтүн күварә,
«Дәрда ки, рази-пүниһан, хәһәд шод ашиқарә».

Далма тәфәккүратә, гаре, ки ишбу һаләт
Ја кимләрин күчүндән Иранда етди һәңгәт?
Әлјөвм һәр тәрәфдән чарпыр көзә ишкәјәт,
Һәр кәдә вәчдү шади, һәр јердә әмиү раһәт,
Әһвали-дахилјә билхәјрү вәсәләмәт,
Дәдү ситәдлә рөншәт, ширкәтлә һәр тәһарәт,
Хошдил бүтүн чәмәәт, рази бүтүн рәшјәт,
Асудә һали-милләт, дәир үмури-дәвләт,
Назмү һәсәг мүһәјјә, ләшкәр бүтүн сәфара,
«Дәрда ки, рази-пүниһан, хәһәд шод ашиқарә».

Зәһн етмә һазиранин сә'јилә бимүһабә
Бу рутбә е'тиллалыг беш күндә олду бәрпә!..
Јох, јох, хәтә едирәси, һаша нә сүммә һаша!
Кәрһи булар да аз-чох бир иш көрүбләр, әмма
Кечмиш биһәји-хәјрии асарыдыр һәмәна,
Ғәиб мүдәббиранин тәдбиридир ки, һала
Етдикләри сәдәгәт бир-бир олур да һәјлә,
Ачығлары булаглар чәри олур сәрәпа,
«Һатәсәбуһа һәјјү ја ејјүһәсүкүрә!»
«Дәрда ки, рази-пүниһан, хәһәд шод ашиқарә».

¹ Урајин әлдән кедир, еј дәстләр! Дәрә олар ки, кизли сиррлар аш-
кар олачакдыр.

Бунлар абэсмә, яһу, ма'лула јохму илләт?
Һиммәтсизни олурму бунча мүвафғәғијјәт?!
Иран сәвдәғиндә чохлар едиди хидмәт,
Чохлар бу мәмләкәтдә көстәрдә со'ју гејрәт...
Зончүмлә Нәспрәддин, — һағг ејләсин дә рәһмәт!
Һәр бешдә-үчдә етди һәр сәмтә бир сәјаһәт,
Һәр бир сәјаһәтндә сел тәк ахытды сәрвәт,
Јүксәлди әршә гаршы хаки-дијари-Дара...
«Дәрда ки, рази-пүнһан, хайәд шод ашиқарә».

Иштә бунун үчүндүр иранлы билмәсәррәт,
Дүнјалара ахышды, олдугча көрдү әззәт...
Һәр шәһри гыла тамаша, һәр сәмтә ејлә диггәт:
Мәшриғдә минләр илә, мәғрибдә бил изафәт,
Туркијјәдә зијадә, Руссијјәдә нәһајәт,
Чиндә, Хотадә... Бәһ-бәһ!.. һәл ашинаји-гүрбәт!
Һәр судә биттәкәсүр, һәр күдә бизијәләт,
Иранлылар көрүрсән, амма нә шанлы рә'јәт!
Амма нә дятлы дидар, амма нә хош гијәфәт!
Һәр шәхсә заһир икән јох әрзи-һалә һачәт...
Тә'риф үчүн вә бир дә јохдур дилимдә јара,
«Дәрда ки, рази-пүнһан, хайәд шод ашиқарә».

Һә, инди дә Әһәд хан, ол мәнбәји-әдәләт,
«Абәднин-вәтанчин минбәби-табәијјәт
Нәспр тәк егмәк истар нәсбати-ғәзри-вилләт,
Бәл-бәл сәјаһәтнән мәссулу мәһз ибрәт,
Чуду сәхавәтнән мән ејләмәм һекәјәт...
Гәј мәдмәзәләр етсән тә'рифни нәһајәт
Иранә бәзәр олсун гәј сәфһеји-Бухарә!
«Дәрда ки, рази-пүнһан, хайәд шод ашиқарә».

Бәләји-фәғрә дүшдүн, рази ол, бинарә, сәбр ејлә!
Үзүн олдисә көр күфәғәт јашиндә гара, сәбр ејлә!

Әсири-гејди-фәғрә олдун, јазығ, тәслими-һирман ол,
Чалышма, бир ишә кетмә, фәғәт ма'јуеү илал ол,
Гәзәјә чарә јох, кирјан ол, ұрјан ол, нәришан ол,
Сәбур ол, шакир ол, јәһни мүсәлман ол, мүсәлман ол,
Чатар өз ризги-мәғсүмүн, долан аварә, сәбр ејлә!
Бәләји-фәғрә дүшдүн, рази ол, бинарә, сәбр ејлә!

Маашин таки тәшк олдү, әһис ол дәрду мәнбәғдә,
Бәш ол, сүст ол, үмидин тәг' гыла, јар ол ағалыла,
Буну тәғдирә нәсбәт һәр, јаша даим рәзалыла,
Һәвәдә сәјр едән исләли бахма чешми-гејрәтлә,
Бурах кәсбн, унут сә'ји, јашини карә, сәбр ејлә!
Бәләји-фәғрә дүшдүн, рази ол, бинарә, сәбр ејлә!

Јетәркән залымин зүлмү сәнә доһур гәзәлән бил,
Чатаркән әмирин доһур, — оһу сәјри-сәмәдән бил,
Өзүн өз ичлигә бәс әдуркән мәсәдән бил,
Бу мәғ'үмијјәти бәксәдән һәр, иштин кәш бил,
Әһл, пәзал ол, ахтарма буну бир чарә, сәбр ејлә!
Бәләји-фәғрә дүшдүн, рази ол, бинарә, сәбр ејлә!

Әкәр чох тәшкиддә олсан бу ишдән, гыла фәған, ағла,
Киринишә бәшгә бир тәдбирә, авчәг һәр дәман ағла,
Бүгүн дүнјадән ол чәк, ашакәр ағла, иһан ағла,
Гапансын көзләрини, фикрини, дүшүнмә, к' әрмә, јан, ағла,
Түһүр иһмүсә, бахма һәккә, кәдмә арә, сәбр ејлә!
Бәләји-фәғрә дүшдүн, рази ол, бинарә, сәбр ејлә!

Фәғәт бир иш дә көрмәк истар нәш көр мүсәлман гәд,
Тәһәммүл ејлә чөһри-мүсәлларә, ишлә һераан тәк,
Чалыш, әк, бич, апарсын бәј, еһни гәлсәдә дәрјаран гәк,
Ајышма, һағгыша таһма, хәбәрләр олма ислән тәк,

Дарылма, ничимэ, таб ејлэ һэр азара, сәбр ејлэ!
Балаји-фәгрэ дүшдүн, разы ол, бичара, сәбр ејлэ!

Әкәр аз-чох вар исе гәјрәтин, кафирләрә бахма,
Бир асан кәсбә мәшгул олмаг илә диндән чыхма,
Ушагларчын чөрәк чыхсын дејә һа, дин евин јыхма,
Вобалын бојнума, кет фә'ләлиқ ет, галбини сыхма,
Сәнә иш саһибн пул вермәсә, јан нара, сәбр ејлэ!
Балаји-фәгрэ дүшдүн, разы ол, бичара, сәбр ејлэ!

Вә јахуд кәр әсәр варса чанында зорү гүвәтдән,
Голун күчлү, үзүн гансыз, дилни халисә рәһмәтдән,
Гутар бир дәф'әлик дәрду әләмдән, бари-мәһнәтдән,
Гудузлуг иштә бир ишти, көзәл һәр дүрлү сән'әтдән:
Бас-ал, кәс-ал, вур-ал, јых-ал, гонул фүччарә,
Фәхр ејлә!
Мәгами-һөрмәтә чатдын дәхи һәмварә фәхр ејлә!

Јанаш әшрарә, фәхр ејлә!
Булаш һәр карә, фәхр ејлә!
Тутулма һәнкә, һәмүсә,
Утанма арә, фәхр ејлә!

Сәнә, еј дилбәри-пакизә-әли!
Сәнә бу Нағли бәјин чаны фәлә!
Ашиг олдум о замандан ки, сана,
Һәр нә һөкм ејләдин, еј маһлига,
Етмәдим онда тохаллуф, әбада,
Диләјин олду мәрәмична рава...
«Көзәлим, шимди һәдир форманы?
Чаны гурбан сәнә бу наланы!»

Сәнәним, лалә-рүхүм, күл-бәдәним,
Мәләким, сөрв-гәдим, сий-тәним,
Еј фәрәһбәхш дәли-пүрмүһәним,
Сөјлә, аја, күнаһым иолду мәним,
Гаргалар мөскәни олду чәмәним?
Кечди әгјар әлине јасәмәним?
Ел бүтүн олду бу күн тәһзәним?
«Көзәлим, шимди һәдир форманы?
Чаны гурбан сәнә бу наланы!»

Та дедим табәји форман ол, олдум,
Һүснүмә вәләһу һәјран ол, олдум,
Назәнини чаныма гурбан ол, олдум,
Ешгдә ханәсә виран ол, олдум,
Ганыма ичә илә дәрбан ол, олдум,
Агибәт мүстәһағи-һан ол, олдум,
«Көзәлим, шимди һәдир форманы?
Чаны гурбан сәнә бу наланы!»

Дил о күвдән ки, дүңер олду сәнә,
Бир јазыг ашиги-зар олду сәнә,
Ујду, бисәбрү гәрар олду сәнә,
Вар-јохум таки, ишар олду сәнә,
Бир дә бахмаг мәна ар олду сәнә,
Башига бир чәзбәли јәр олду сәнә,

«Көзөлим, шимди надир фарманы?
Чаны гурбан сөзө бу наланым!»

Өмр гылдын мөлө, шејдө ол, олдум,
Ешгдө бисөрү па ол, олдум,
Јә'ни сардадеји-севда ол, олдум,
Тәрк намуса мүйөјја ол, олдум,
Шә'нини ат чөлө, рисва ол, олдум,
Нәзәри-хәлгдә адна ол, олдум,
«Көзөлим, шимди надир фарманы?
Чаны гурбан сөзө бу наланым!»

Сөјләди һөрмәтини ат, атдым,
Мәлини, сәрвәтини ат, атдым,
Әһлини, күлфәтини ат, атдым,
Гөвмүнү, милләтини ат, атдым,
Чүмлә һејсәјјәтини ат, атдым,
Мүхтәсәр, гејрәтини ат, атдым,
«Көзөлим, шимди надир фарманы?
Чаны гурбан сөзө бу наланым!»

Мәнә анд бүтүн ирси-пәдәрим —
Әкиншәм, мүлкүм, евим, буму барим
Нә заман кетди иеә јох хәбәрим,
Сөндә иди мәнин анчаг нәзәрим,
Нәя сәнә олду фәлә сәнү эәрим,
Гәлмәди јанмаға бир парча тирим,
«Көзөлим, шимди надир фарманы?
Чаны гурбан сөзө бу наланым!»

Мәнә әввәлчә өзүн јар олдуи,
Севдәјимсән, дејә, дилдәр олдуи,
Мәст икән мән һәлә, һушјар олдуи,
Башға бир фикрә һәһәкәр олдуи,
Чүмлә маәмләкәмә пар олдуи,
Мәш јох етди, өзүн пар олдуи,
«Көзөлим, шимди надир фарманы?
Чаны гурбан сөзө бу наланым!»

Деји мән бунча фәләкәтлә јәнә
Варам әввәлки сәдәкәтлә јәнә,
Дурмушам ејни ирәдәтлә јәнә,
Бахырам күшнә һәсрәтлә јәнә,
Мүмкүн олдуичә бу һәләтлә јәнә,
Сүрүрәм өмрүмү гәфләтлә јәнә,
Акшә олмам бу рәзәләтлә јәнә,
«Көзөлим, шимди надир фарманы?
Чаны гурбан сөзө бу наланым!»

Чүнки биз таифә әһли-кәрәмиз,
Мәрәзи-ешгдә сабитгәдәмиз,
Задәканыз, һәлимиз мөһтәрәмиз,
Ешг мејданымна јексәр һәшәмиз,
Динү дилләдеји-зибасәнәмиз,
Ишбу вәчә илә сәзәји-әдәмиз...
«Көзөлим, шимди надир фарманы?
Чаны гурбан сөзө бу наланым!»

Нечин мәктәбә рәгәбәтим олмайыр? —
Чибим долмайыр, долмайыр, долмайыр!

Мәңә һәр гәзәтчи бәрәлдир көзүң,
Јазыр һеј гәзәтларда мәктәб сөзүң,
Сөзүң гој дејим бир кәрә лап дүзүң:
Бу ишдән мәңә бир газанч олмайыр!
Чибим долмайыр, долмайыр, долмайыр!

Охур, буудан һәр кәс ганар һаггыны,
Ганаи мүтләг али санар һаггыны,
Ахунд иеә халгын данар һаггыны,
Бунунчун мәним рәгәбәтим олмайыр!
Чибим долмайыр, долмайыр, долмайыр!

Мәңә кејирсиз олдуғујучун бу кар. —
Она бағларам күфр адын эһниһар,
Чомағәт дә дујмуш буну ашикар;
Бу ишдән мәңә бир газанч олмайыр!
Чибим долмайыр, долмайыр, долмайыр!

Ва бир дә бу мәктәбчиләр балғумум
Охурлар камалынча али үлүм,
Едирдәр бизә сонра јексәр һүчүм,
Бунунчун она рәгәбәтим олмайыр!
Чибим долмайыр, долмайыр, долмайыр!

Әкәр мәктәб әмриндә балғинтихәб
Мәңә тапшырылса үмүмән һесаб. —
Мән ол вахт, һаша, едәм ичтинаб!
Фәгәт индилик бир газанч олмайыр!
Чибим долмайыр, долмайыр, долмайыр!

Ах!.. ах!.. Еј кечән күнләрим! Вај мәңә!
Һәр евлән кәлирдн нечә һај мәңә —

Плов, һалва, бал, јағ, шәкәр, чај мәңә.
Нә чәрә ки, инди булар олмайыр!
Гарын долмайыр, долмайыр, долмайыр!

Чәгиндир бизимчин бүтүн мәс'әлә,
Бир илдә үч еһсан да кечмир әлә,
Белә галса иш, разы оллуғ һәлә,
Бу да олмайыр, олмайыр, олмайыр!
Гарын долмайыр, долмайыр, долмайыр!

Јығынчағлар инди сөз илә өтүр,
Беш-үч кәлмә сөз сөјдәнир, иш битир,
Фәгәт шәһинниз күнбәкүндән итир,
Бизә еһтирам олмайыр, олмайыр!
Гарын долмайыр, долмайыр, долмайыр!

ГАЧ, АТ БАСДЫ!

Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!
Өтүшдән чыхан бир чәмәт кәлир!
Едиб чүмлә эгәма сибгәт, кәлир!
Вериб һәр кәсә дәрән-ибрәт, кәлир!
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

Чәкил, јол вер, ат багри чатлатмышыг,
Вуруб јыхмышыг, тутмушуг, атмышыг,
Чаныб говмушуг, ган-тәрә батмышыг,
Јыгыб милләти бир јерә гатмышыг,
Мүсават, адәләт, үхүвәт кәлир!
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

Нечә әсрдир инди бил'әтнимам
Гөјуб һәмил-миллијәтә еһтирам,
Гочаг алләһинб, чарышыб сүбһү шам,
Хүсусән бу сонку беш илә тамам
Едиб әләмә бәһини-һејрат, кәлир!
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

Нәдир, јохса әһинничә етдим хәтә?
Сус! Етмәм хәтә! Сојләмәм һабәчә!
Мәзһән етмин оладум санһисән бәсә?
Дәдагалты күлмәк нәдир, сојлә ја?
Сәһә балкә буһлар әһәфәт кәлир?
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

Бујур, гыд да дүңјаја әһфи-һәзәр,
Мүсәлман кими ким әлур бәхтәвәр?
Бу Нран, о Түркия — һән бихәтәр,
Әһәт, башла Фәслаһ Хәтәја гөдәр
Баһылдыгча гәһбә мөсәррәт кәлир...
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

О Азһанјада ариһут гәјрәти,
Бу Гәһһидәкәи мүһәбәтә һејәти,

Киритдә мүсәлманларын һәләти,
Буһарада мәһәбәтләр сөһбәти,
Јәмәндән дә башга роһәјәт кәлир,
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

Бу Русвјәһин әһли-һәмилары
Ки, јәһи бу сәһтин мүсәлманлары,
О јекшәһбә, чүмә, бу дүкәһһары,
О дум мәчәрасы, бу виләһһары,
Һәлә еһтираза һә һәһәт кәлир?
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

Бу Гафғәз, бу да Гафғаз арифләри,
Бу да әһли-һәзәр тәарүфләри,
Бу милләт јолунда мәсарифләри,
Бу да һанһә-һанһә мәсарифләри,
Булардан дәһи бөјлә һидмәт кәлир,
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

Буһуһла бәлә биз неһни бәхтијар
Олуб етмәјәк дә һәлә ифтихар?!
Де, һөгһәһһимыз һәһһәһһар, зинһар?
Бу сүјрәт, бу сурәт, бу гәјрәт, бу әр...
Бизә, ја, һә һисәбәтлә төһмәт кәлир?
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

Һәп әһраһһимызла бир әәмү сәһәт,
Бу әәмү сәһәт илә буладуг һәһәт,
Бу күн чүмләһһи бәкәләһһи бир һәјәт,
Бир әһвәл, бир фикр, бир һәһһәһһәт...
Бу әһкәра гәһһин һә диггәт кәлир?
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

Һаны бәздә, јаһу, һиһфәгу тәзәд?
Һаны бизлә һәмдһимызла һәһәд?
Бу үлфәт, бу ра'фәт, бу да иттиһәд!
Бах, һиһә, бу мәһһәһ, бу да һиһһәд!
Һә мәһһәһ һиһфәт, һә дәһһәт кәлир,
Һә бөһһәһ һә һәһһәһ, һә гәјбәт кәлир,
Һә һәһ, һә һәһһәһһәһ, һә һәһһәт кәлир,
Гач, оглан! гач, ат басды! милләт кәлир!

Әһли Иранда, па оғлан, жеңә һиммәт көрүңүр!
Жеңә һәр күшәдә бир тазә чәмәәт көрүңүр!
Бахасан һәр тәрәфә, — чүһбүшү гәрәт көрүңүр!
Бүтүн әсбаһи тәрәғғидән аламәт көрүңүр!
Әһсәнүллаһ ки, дәһи биздә сәәдәт көрүңүр!

Охулуғча гәзәтә гәмли үрәкләр ачылыр,
Фәрәһанкиз хәбәрләр көрәрәк гәм гачылыр,
Гәлбдән, көздән она әкс бәшәшәт сачылыр,
Чүнки һәр сәфһәдә бир тазә рәвәјәт көрүңүр
Әһсәнүллаһ ки, дәһи биздә сәәдәт көрүңүр!

Ирәчәк олса әкәр көз, нәзәр Иран ишинә,
Хәссә, Иранда олан кишвәри-Тәһраи ишинә,
Үләма фикринә, бәј хәнишинә, хан ишинә,
Күндә бир фирғәһи тәшкил едән ә'јан ишинә,
Нә хәјәнәт, нә одавәт, нә чинәјәт көрүңүр,
Әһсәнүллаһ ки, дәһи биздә сәәдәт көрүңүр!

Е'тидалы дејә бир фирғәһини үнванындан
Севинир шәхс бууи мәсләкү вичданындан,
Инди иранлыларын гәм әтәмәә јанындан,
Кечәчәкләр кишиләр милләт үчүн чаньндан,
Чүнки буларда бу күн бир јени һиммәт көрүңүр,
Әһсәнүллаһ ки, дәһи биздә сәәдәт көрүңүр!

Нечә әт бәј, нечә тох молла, нечә көк гази,
Үзв олуб мәчлисә һалә едиләр игтирғаз,
Олсун аллаһ белә кәмил кишиләрәән рази!
Уңудуладу дәһи Иранда шууни-мази,

Инди Иран дәмә бир күшеји-чәһнәт көрүңүр,
Әһсәнүллаһ ки, дәһи биздә сәәдәт көрүңүр!

Кәриң худ заләлә Тәһрибә бир аз верди зәрәр,
Шәриң Иранда чәхун һәм еләди дәрү зәбәр,
Етмәди мәчлисә әкәриң буларә әғфи-нәзәр,

Чүнки ишлар һәлә дә бизә дәрәфәт көрүңүр!
Әһсәнүллаһ ки, дәһи биздә сәәдәт көрүңүр!

226

Јатмысан, Молла әму, күрчүләр ичрә һәлә сәһ!
Нә олур та бу мүсәлманлыға да бир кәләсән,
Бақыда бир нечә күн раһәт едиб динчәләсән,
Һачыларла олсан һәр кәчә һәммәшғәлә сән,
Көрәсән бир пара јерләрда нә чанлар вар, әму!
Нечә кеф чәкәјә хәлвәтчә мөканлар вар, әму!

Долашыб булары һәр күн кәзәсән бинишәт,
Хәссә, ахшама галаркәһи бир-ики-үч сәәт,
Көрәсән орда нечә оғлан, ушат, гыз, өврәт —
Чүмләсән сәм-бодән, зәһрә-чәһин, мәһ-тәл'әт,
Хубру, гәлијәму, гәһчә-дәкәнлар вар, әму!
Әзүн ишсәф едәсән, та нечә чанлар вар, әму!

Од јерә саима шыхар сәјрә фәгәт һәрчәјиләр
Јох, јох, орда кәзәһини әксәри мө'һини сәјмәләр,
Лап сәһини тоқ әмиләрдиң нә мәһини тоқ дәрјәләр,
Пақ, мө'һини һачылар, мәшһәдчиләр, кәбләјиләр,
Һәһсинини сәәдәтәһи аһинида ишанлар вар, әму!
Дәјишиң доғда кәзән мәрсејхәһанлар вар, әму!

Чүмләсән агым дуалы, бүтүңү әһли-намаз,
Әләкәи сәһеји-сәдәһанларын туду дирәз,
Диллим, агым гүрүсуң, шыкә дүңүрәм дә бир әз!
Демирам ман нә шәјдәбәдид, нә дә ким бәшәбәд...
Бир пара чүшкә хәтә јәһлу куманлар вар, әму!
Нә ишим, бә'ән куманларда ишанлар вар, әму!

Демирам буларә булар нә хәјәд нә кәһир...
Кимиләр бәкә дә бир бәшиг мәлд нә кәһир...
Бу гәдәр вар, — дәјишиң сүрәти-һал нә кәһир...
Гәму һәсрәтлә кәһир, дәрү мәхәд нә кәһир...
Билмирам буада нә әсрәри-ишанлар вар, әму?
Билдәримчә дессәм, аја ишанлар вар, әму?

227

Етмајин гафлат, бу фурсатдан санмат вагтидир!
Јатмајин, хушјар олуи, иш вагти, гејрэт вагтидир!

Көрмәјирезими, киши көһ сөз, көһ исте'фа берир, -
Хејрезими мәнсабиндан эд чәкир, јекча берир?
Ја Нәчәфдан мүчтәһид мүфта макәр фитва берир?
Санма бу фитваја биһәтгүл әмәл имза берир...
Иш апармагчыи бу күн дүңјада фурсәт вагтидир!
Јатмајин, хушјар олуи, иш вагти, гејрэт вагтидир!

Мүртәче хадимәрим, һә, инди хидмәт вагтидир!
Јатмајин, хушјар олуи, иш вагти, гејрэт вагтидир!

Кизли чәм'ијјәт јапыи, мәчлис гуруи, шура едии,
Рәшт, Зәнчан иртичачи һәр јерә ичра едии,
Һәр насыләсә ришеји-мәшрутәни имһа едии,
Һејкәли-мәнфур-истибдаләми ибја едии,
Игтишаша башлајин, һәр јердә, — фурсәт вагтидир!
Јатмајин, хушјар олуи, иш вагти, гејрэт вагтидир!

Мәһд едии көндәрдијим тәһрирләр пуч олмасын,
Јаздыгым, көстәрдијим тәввирләр пуч олмасын,
Мәмләли-Кәзим төкәи тәдбирләр пуч олмасын,
Вердијим гөөд, алдыгым тәғрирләр пуч олмасын,
Инди исбәти-һүнәр, сидгү сәдагәт вагтидир!
Јатмајин, хушјар олуи, иш вагти, гејрэт вагтидир!

Санмајин аичаг Әдәсдә кефләјәм нисван илә,
Иртибатим јохдур өз мүлкүм олан Теһран илә,
Лафшәллаһ, вәр әлагәм бүсбүтүн Иран илә,
Рәшт илә, Гәзвин илә, Кирман илә, Зәнчан илә!
Мән иши галдырманам, сиздән дә һиммәт вагтидир!
Јатмајин, хушјар олуи, иш вагти, гејрэт вагтидир!

Санмајин әддир бу күн Иранда ә'ваным мәним,
Ев башы һәр јердә вәр миһләрчә дәрбаным мәним,
Оилара садир олуи һәр анда фәрманым мәним,
Мән бу јолда ишләјәм вәр һәр гәдәр чаным мәним!
Дейк сиздән дә мәнә инди һәмјијјәт вагтидир!
Јатмајин, хушјар олуи, иш вагти, гејрэт вагтидир!

Бах, һәсид Иран бу сәәт һаләти-бәһрандадыр,
Парламан һејрәтдә, ә'за мәрүзи-туфандадыр,
Гәнмајир һеч кәс ки, кәшти гәндә, дәрја гәндәдыр,
Мүхтәсәр, һәр вәһлә мәшрута мән һәсәлдәдыр,

БИР ДЭСТӨ КҮЛ

Иранлы дејир ки, әдл илә дад олсун,
Османлы дејир ки, милләт азад олсун,
Заһид нә дејир? Дејир ки, гарным долсун,
Иранлы да, Османлы да борбад олсун!

Тачир арајыр ки, бир тичарәт јапсын,
Амдл чалышыр бу јолда хидмәт јапсын,
Иш моллаларындыр ки, чалсын-чапсын,
Јатсын, дурсун, гүсли-чәнабот јапсын.

Журнал, гәзәтә чыхыр ки, милләт охусун,
Һәр бир әсәриндән алсын ибрәт, охусун,
Русча охумушлара бу иш ар кәлир,
Дерләр, буну гој гарә чәмәәт охусун.

Зәһн етмә ки, зикрә, сәчдәјә далмаг үчүн
Заһид јујүрүр мәсчидә әчр алмаг үчүн,
Дүн чалдыгы сәччәдәһни сатмыш да јемиш,
Инди јујүрүр әләвәһни чалмаг үчүн.

БАКЫДА БИР КӘНДДӘ МҮҢАВИРӘ

Кә н д л и

Денилир, елм охүјүн, сөзләри һәр анда бизә,
Буну тәсдиг едијор әјеји-гур'ан да бизә.

А х у н д

Һансы гур'андыр о ки, онда јазылмыш бу хәбәр?
Шиә молласы јазан түркичә гур'анса әкәр,
Мән онун јаздыгы гур'анга јавыг дурмајырам,
Маша илә јапышыб, әл дә белә вурмајырам.

Кә н д л и

Хуб, бујур, сүһни јазан бир нечә тәфсири оху,
Елмин ичабы үчүн ондакы тәгдири оху!

А х у н д

Ох, аһар бир јанә ат сүһни јазан тәфсири!
Башына дәјсин онун тәрчүмәси, тәһрири!
Бизләрә молла филанкәс јазан әсар кәрәк!
Биз олаг ондакы мәзмунә хәбәрдар кәрәк!

Кә н д л и

О јазыб: јер өкүзүн бујунуз үстүндә дурур,
Биз кәрәкдир инанәг ки, киши бәјлә бујурур?!
А х у н д

Буна шүбһән дә вар?

Кә н д л и

Әлбәтә, инанмам бу сөзә!

А х у н д

Нә'ләтулла, а кавур, шәкк едијорсан өкүзә?!

АММА, МИЛЛӘТ А!..

Молдаҗы, көрдүң нә игдам етди?! Амма, милләт а!..
 Аз заманда нә сөрәнчәм етди?! Амма, милләт а!..
 Өз күчүн һәр гөвәмә ифһам етди?! Амма, милләт а!..
 Вәрлығын мәрданә е'лам етди?! Амма, милләт а!..
 Молдаҗы, көрдүң нә игдам етди?! Амма, милләт а!..

Басды, кечди әһли-Иран гатлазы һәр милләти,
 Билди гәдрин, алды һаггың, гөвзадә миллијјәти,
 Адығы мәшрутәни парлатды парлаг гәјрәти,
 Әһсәнуллаһ, һиммати-там етди! Амма, милләт а!..
 Молдаҗы, көрдүң нә игдам етди?! Амма, милләт а!..

Иш башында әјләшән кәсләр хәјәнәтдән сәва,
 Бај, јанылдым, гој дејим, һә, лап сәләгәтдән сәва
 Етмәз олду бир нәфәр олсун да хидмәтдән сәва,
 Вар-јохун һәп бәзлә-ислам етди! Амма, милләт а!..
 Молдаҗы, көрдүң нә игдам етди! Амма, милләт а?!

Әгә һәјрандыр ки, сәјсиң бир-бир әһрарын ишин,
 Гаһмаг олмур, анламаг олмур Сипаһдарын ишин,
 Јефремий, ја Багырын, јаники Сәттарын ишин,
 Мәрһәбалар! Вәһ, нә әнчәм етди! Аммә, милләт а!..
 Молдаҗы, көрдүң нә игдам етди?! Амма, милләт а!..

Ејләсин Сәттару Багыр башга бир ијма, нечин?
 Јә һөкүмәт ејләсин әһрарлә дә'ва, нечин?
 Гаһмырам, әдигсә, сәрдари-Баһадир ја нечин
 Багыри тәслим Сәмсәм етди?! Амма, милләт а!..
 Молдаҗы, көрдүң нә игдам етди?! Амма, милләт а!..

Кет, даһа ол архајын, јат, ејләмә сәрсәм, киши!
 Парлады, мејдана шыды милләт, етмә гәм, киши!
 Гој бизи төгдәр олиб дә сәјләсин аләм, киши,
 Никисәби ивәни-нам етди! Амма, милләт а!..
 Молдаҗы, көрдүң нә игдам етди?! Амма, милләт а!..

ЧУВАЛДУЗ

Шурә кәлиб шад олун, иранлылар!
 Гүссәдән азад олун, иранлылар!

Аләмә тә'сир еләди аһыныз,
 Доғду јенә белһәт алә маһыныз,
 Јада салыр сизләри өз шаһыныз,
 Күнбәкүн абад олун, иранлылар!
 Гүссәдән азад олун, иранлылар!

Јар олачаг сәјеји-султан сизә,
 Ејләјәчәк лүтф фираван сизә,
 Чүн кәләчәк Мәмләли мейман сизә,
 Индидән иришад олун, иранлылар!
 Гүссәдән азад олун, иранлылар!

Дәрду гәһи, гүссәни бир јан атын,
 Истејәчәк мәгсәдә јексәр чатын,
 Инди дәһи һәшрә гәдәр бәрк јатын,
 Хаб көрүб шад олун, иранлылар!
 Гүссәдән азад олун, иранлылар!

ЛУХУ

«Һејвара», еј мүдүри-әһли-фүсул,
Бир јуху көрмүшәм, де хејр олсун!

Көрүрәм мән дүнән кечә јухуда —
Јенә дә сакин өлмушам Бақыда.

Бақыда, лејк лап узагларда,
Кәзирәм бир пара согагларда;

О согаглар ки, рузи-фитрәтдән
Ари иди бүтүн нәзәфәтдән;

Инди, сәд мәрһәба сәфаланмыш,
Нури-фанус илә зижаланмыш;

Јох икән сабигән кеднш-кәлиши,
Инди бир башга рәнк алыбдыр иши;

Гапылардан чыхыш, кириш вәрдыр,
Бунда, әлбәттә ки, бир иш вәрдыр...

Көрүрәм бунда бә'зи ә'јани,
Һәссини вар нәчәбәти, шаны;

Гапыны бирбәбир дөјүр, данышыр,
Бә'зисилә һәлә тәзә танышыр.

Сөз алыр, пул верир, рича едијор,
Ајрыла-ајрыла дуа едијор;

Бә'зинә иштәһәји-мә'дә верир,
Бә'зинә башга-башга вә'дә верир...

Истәдим анлајам — нә ишдир бу,
Нә алышдыр бу, нә веришдир бу?

Мәни хис басды фәрти-һејрәтдән,
Һејф, өјәндым о хаби-раһәтдән!

Инди, еј «Һејвара», варынса һүнәр,
Сөјлә тә'бирини билирсән әкәр?!
Низәдәр

О согаглар, о шәхсләр, јаһу,
Кимдир аја, нәдир, нә ишдир бу?

ЛУХУМУН ТӘБИРИ

«Низәдара!» Едиб јухун тә'бир,
Куш вер, мән едим ону тә'бир:

Көрдүјүндүр Бақы гласнылары
Ки, тәһзиләтдиләр күчә-базары;

Кечәләр кәшт едиб јыгырлар «сәс»,
Арифә бир ишарә өлмуш бәс...

ГУРБАН БАЈРАМЫ

Бајрам олчаг шөвкәтлиләр, шанлылар,
Дөвләтлиләр, пуллулар, миджанлылар,
Тир бојуллар, шини гарынлар, чанлылар
Гурбан кәсир Хәлидүллаһ ешгинә,
Фәгир суал едир аллаһ ешгинә.

Ики гошну бир-бириниң милләтләр,
Бәр икис бир нејгәмбәр үмәтләр,
Бири кәсир гурбан, биширир әти,
Бајрам едир Хәлидүллаһ ешгинә,
О бири дә бахыр аллаһ ешгинә.

Бир гошнунуң оғлу кејир, салланыр,
Гәләгүк кеңирер, ғырахмалланыр,
Атасы да она бахыр балланыр,
Фәхр еләјир Хәлидүллаһ ешгинә,
Гошнуја бахмајыр аллаһ ешгинә.

Көрүрсәнини бизәм һачы Пирини,
Најламајыр әтин ондан бирини,
Гошну сорур бармағынын кирини,
Һачы јејир Хәлидүллаһ ешгинә,
Јатыр, шиниң, көпүр аллаһ ешгинә.

Дедәм, һачы, көзлә шини бирисин,
Дигәт елә ирәсини керисин,
Вер мәктәба гојулларын дәрисин,
Елм охунсуң Хәлидүллаһ ешгинә,
Чочуларың јад ет аллаһ ешгинә.

Дели, бизлә дари вермәк сынағы
Јохдур, версәм оллам арнад тывағы,
Баслырыңг онда кәбир чанағы,
Тәрәккүләр, Хәлидүллаһ ешгинә,
Сахлајырыңг елә аллаһ ешгинә.

Ач дилини, јум көзүнү, зайида,
Вирд оху, һеч анлама мәһиасинә!

Бахма бир ибрәтлә бүтүн алама,
Көрмә һәггин нури-гәһәлләсинә!

Хүшк ибадәтлә, гүрү зәһлә
Андама сән ешг мүәмәсәсинә.

Зәһдү өјүб ејләмә ивкәри-еши,
Шәхә булур ешгә мөһләсинә.

Гејсә әбәс вермә мүәун һәмминә,—
Көрмәјәрәк сурәти-Нејләсинә.

Күшеји-хәлиғәтә отурма, киши,
Билмә һәггин күшәлә мәһиасинә.

Гәдлин әкәр јар һәл, көд, көстәрәм,
Варса көзүн ејдә тамашәсинә.

Сәһәтә бах, сәһиғә неј аилр,
Дәрк елә кејфијәти-ишләсинә.

Лејк һачы сәндә бәсирәт көзү,—
Та көрсәни мәһини-диларәсинә!!

Һу чәкиб ахыр көзәсин күбәхү,
Тәрк едәсин зәһд мүсәлләсинә.

Күдрәдә тәғлиғ едәсин шәһидә,
Зәһр едәсин шәһри-мүғәффаһәсинә.

АВРОПАДА МЭМДЭЛИНИН ЕШГБАЗЛЫҒЫ

Мэмдэли

Рәһи ет мәнә, чан мадмазел!
 Көнлүм олүб ган, мадмазел!
 Бир баш Әдесдән кәлмишәм
 Ардыңча, чанан мадмазел!
 Көр хали-бинарамымы,
 Дил бисүкүндүр, кәл мәнә!
 Ешгим фүзүндүр, кәл мәнә!

Мадмазел

Рәдд ол, а залим Мәмдәли!
 Шаһи-мәзалим Мәмдәли!
 Артыг һајасыз көрмөјө
 Јохдур мәчәлим, Мәмдәли!
 Кет, кет ки, зүлмүндән вәтән
 Дәрјаһи-хундур, кәл мәнә!
 Бөјнүи јоғундур, кәл мәнә!

Мәмдәли

Мән өз јеримдә шаһ идим,
 Шаһи-фәләк хәркәһ идим,
 Шаһним, чалалым вар иди,
 Ахыр нә, әилдүүләһ идим;
 Иранда чох јердә јәнә
 Шаһним мәсүндүр, кәл мәнә!
 Ешгим фүзүндүр, кәл мәнә!

Мадмазел

Сән бир дәни мәрдулсан,
 Нәр шәһидән мәртрулсан,

Бир мүстәбид Шәддадсан,
 Бир мүстәгил Нәмрудсан,
 Мин дәфә онлардан дәхи
 Зүлмүв фүзүндүр, кәл мәнә!
 Бөјнүи јоғундур, кәл мәнә!

Мәмдәли

Зәһи етмә, Иран сәрбәсәр
 Олмуш мәһимлә кинәвәр:
 Әлјөвм Иранда јәнә
 Вар нөкәрим мин-мин нәфәр;
 Онлар бүтүн күржи-әчәл.
 Милләт гојундур, кәл мәнә!
 Ешгим фүзүндүр, кәл мәнә!

Мадмазел

Доғру бу, ләкин әһли-кар
 Аз олса да Иранда вар;
 Мәнчә, бу хали иңјәтәһи
 Етмәз исәбәт зиһар,
 Чүнки сәһни һалыи чүнүи,
 Шәхсин зәбундур, кәл мәнә!
 Бөхтин никундур, кәл мәнә!
 Фикрин дә дундур, кәл мәнә!
 Карын ојундур, кәл мәнә!
 Сөз мүхтәсәр, бир дәфә ган:
 Бөјнүи јоғундур, кәл мәнә!

Мүфтинин рә'ји илә кәшфи-вүчуһи-нисван
Шәр'дә чәизмиш, — һөкм едијормуш гур'ан;
Мүслимә өврәтә бахмагда да јохмуш һөрмәт,
Өврәтнин әл-үзү өврәт ки, дејилмиш, ај чан!

Бәс јазыг.. нә дејирди, әчәба?
Ја она дә'и едән оглан нә дејирди, әчәба?
Һәзрәти-үләмәдә бәс • чүнбүш нә иди?
О заман чүмлә мүсөлман нә дејирди, әчәба?

Нә дејирди Шәкиннә, Кәңчәннә иманлылары,
Тифлисин бир пара мөзһәбчи дәлиганлылары,
Чулфанын, Нахчыванын, Ордубадын һампалары,
Бакинанын зәрбалары, Ләнкәрәнын чанлылары?

Шимди, Јаһу, бу туһаф ишләрә вичдан нә дејир?
Әгә нә һөкм едијор, ја буна ирфан нә дејир?
Нәрә гур'ана верир истадији мәһаны,
Ач, оху, буларә көр һәзрәти-гур'ан нә дејир!

Нә дејир — бәландир әрбабына, мән билмәјирәм,
Бир пара молла кими һиләвү фән билмәјирәм,
Демәз аллаһ нисмә'налы сөзү гулларына,
Бу гәдәр аиламишәм, башга сүхән билмәјирәм.

ӘЗРАИЛНИ ИСТЕ'ФАСЫ

Әзраил әрә едәрәк сөјләди: «Еј раббим аңам,
Бир табиб, иштә, бу ил гулларыны гырдә тамам.

Мән единчә һалә бир өлмәли бимары һәләк,
О алыр өлмәмәли мин кәфәрин чаныны пак.

Вердијини чанлары мин-мин ки, бу залым алачағ,
Де көрүм, гул дејә, Јаһу, сәнә бәс ким галачағ?

Гој алым чаныны барн, голарым мәһшәрини,
Јохса, биллаһ, гырачағ гулларынын әхсәрини.

Бу тәмәннамы гәбул ејләмәз олсан һалә,
Кәрәм ет, тә әмәлимдән верәјим исте'фа.

Башга бир хидмәтә нәсбән мәнн гил миннәтләр,
Әзраил олмагы вер ишбу табибә, зинһар!»

•••

Чох да демә сәрвәтү саманлыжам, еј филан!
Болду пулум, бир неча милжанлыжам. — бир утон!
Мөһтәрәмәм, мө'тәборәм. шанлыжам, — дур, дажан!
Мәшһәдијәм кәбләријәм, һачыјәм, һачыјәм,
Диллијәм, иманлыјәм, арканлыјәм,
Һәм әли гур'анлыјәм.

Сәндә, дејәк, дин дә вар, иман да вар, — филмәсел,
Ев долусу не мәти-әлван да вар, — бибәдал,
Хәз-күләча, сәрвәтү саман да вар, — чох кәзәл,
Ев-шик, ејван, мүтәәддид отаг. — тәмтараг,
Јаглы плов, дадлы фисинчан да вар,
Шәрбәти-рејһан да вар.

Гопшула ләкин нечә үрјән да вар, — гып, борән...
Кирјә дә вар, нәләвү әфһан да вар, нимчан...
Сән ки, шәрнәтһисән, еј бизнәва, гыл һәјә!
Шәрәдә аһыр нә, бир еһсан да вар,
Һөгя-мүсәлман да вар...

Инди кет, иһсаф елә,
Ач башың, вер јелә,
Мәһәбү иман сөзүн
Вирд сәләмә бир белә!

ВАҒИӘНИ-ЈУБИЛЕЈКАРАНИӘ

Кирдим јеримә башымла гајту,
Көрдүм кечә бар гәрибә үјү.

Бир шәһрләјәм ки, чүмлә дәһри
Кәзсән, булмазсан ојлә шәһри!

Ләзәтләи сују, кәзәл һавасы,
Вар беймәти, зәвәгү, һәм сафасы;

Әһли бүгүн әһли-фәзәлү иһсаф,
Һәп мө'мин-пак, мүслими-саф;

Шәһри-фузәлә, дијари-ирфан,
Мө'мин јатагы, гәдим Ширван.

Әлгәсә, кәзиб бу шәһри јекча,
Һәр бир јерин ејләдим тәмаша;

Кәздикчә алам корүмүр, дичаг
Бир сәмгәләрды бир јытывчаг.

Вағта ки, бу илдинәми кордүм,
Мән дә о јерә гөшүб јујүрдүм;

Бахтым ки, әһли бир чәмаат,
Ејзән үр-фа, әвәг, һ-һигат!

Ләкин нә үчүндүр иһбу әһвал,
Сордүм, бариси деди бу мишвал:

«Раһи-мәдәһијәни теј етдик,
Бир шәхен-әһилә јубләј етдик».

«Әһсан, — дедим, — ән кәзәтча бир шәј,
Хагани үчүмү иһбу јубләј».

Я Сејиди-паки-Зулфугари
Шад етди о шаир-дијари?

Јохса Маликов Һасәнбәји-пир,
Әлјәм олунур вәтәндә тәғдир?

Әхдикләри данәләр кәјәрдә,
Бәһ, бәһ, нечә дәдлә мөјвә верди!

Јахуа, де көрүм, мүдири-«Кәшкүл»
Үнсиздә Сәид мәғүл,

Етдикләри ичтиһадә нисбәт
Миһләтдән алыр бу күндә гижмәт!

Ләинки о Сејиди-Әзими
Шад етди о шаир-нәдими?

Мәһмудбәјов өл Һәбиби јохса?
Алғышлалыз ол әдиби јохса?

Јахуа, де көрүм, мүдири-«Рәһбәр»
Мәһмудбәјәми бу еғиналар?»

«Лал ол. — дели, — Зулфугар кимдир?!
Хагашији-намлар кимдир?!»

Кимдир Маликов Һасәнбәји-пир?
Миһләт ону чохдан етди тәқфир!

Кимдир, нәчидир о Үнсиздә?
Һәһ динимизи верирди баба!

Ја Сејид Әзим кимдир, оғлан?
Бир шир иди јазырды һәдјан!

Јублөјдир бу, һәба дејилдир,
Вар гижмәти, кәмбәһа дејилдир;

Һәр елми уфат мүәллим әсла
Ләјиг оламаз бу фејлә, илла

Ләјиг белә јублөјә зијадә
Әлһафиз ағһанди Шејхзәләә.

Ишбу сөзү сөјләјиб дә тәжрар,
Исторди едә бир ая да кофтар

«Данима, — делим, — олду гиссә мәфһум,
Руһи ки, делин гәзијјә мә'лум...»

Дәрпәрдә олан рүмузу гандым,
Бу һалда хабдан ојандым,

Көрдүм бу рүбанни мүкәррәр
Тәб им едијор домадән әзбәр!

Гануни-гәванди-тәбиғот
Гојмуш бу чаһанда бојлә әдәт:

«Нисандакы чаһлән зијадә
Һагсызлар едәрләр истиғадә».

ИШАРЭТИ-МУСИБЭТ

Гомдууалай ки, бу күн бөхтөөр олду башымыз,
Калди новруз, демек, арты бир ил до жашымыз,
Бүтүн агаамз көрө көрчи чох азыр жашымыз,
Бавучуд-ни икидир бир сөнөдө ил башымыз:
Бирн новруз, бирн маһи-маһөррөмдир, әмү!
Бириси мајеји-ишрәт, бириси гөмдир, әмү!

Бу сәбәбдән бир илн биз дө илн пәј едәрик:
Бир пәји он бир, икинчи пәји бир әј едәрик,
Он бир әј нәлө чәкиб, аглајыб ах-вај едәрик,
Бир әји ләбләби-кишминнн јејиб, охгај, едәрик,
Чүнки бу ејд биз исламга әзәмдир, әмү!
Шивеји-мәәһоби-Зәрдүшт, әсәри-Чәмдир, әмү!

Бу бир әјдә кејиниб саллаһарыг бейчәт илә,
Әли-әли оларыг ея кәзәрик ишрәт илә,
Кирәрик һәр ея, һәр мәзилә чәм'ијәт илә,
Ичәрик чәј, јејәрик бил ногулу ләззәт илә,
Чох да ея сәлибәшинн иш-күчү дәрһамдир, әмү!
Ејдә бөрч еләмәк ләби-мүсәлләмдир, әмү!

Тәһди вәгәтә ки, әрәб дешкәри әтракә зәфәр,
Дини-әбләһини ејдәт һәп зирү зәбәр,
Биз дө илнн бүтүн алаһымынн, бирчә мәкәр
Бу мүбәрәк күнү төгәтә илә бу аһә гәләр
Сәхләһәт, чүһиң биз исламга чох әзәмдир, әмү!
Баринишәтә елән әрбәб мәкәр кәмдир, әмү!?

Лејх бу ејдәшиннн бирчә гүәһри јенә вәр:
* * * * *

БАЛАЧА СӨҮНӨ

Машрутә хәбәри Иран кәндчиләринин гулагына јетишәлијә
ваман бир нәфәр гоча әкинчи әкинчи ичиндә сәчдәјә јыхылып
деди:

Сәд шүкр' ки, олду нури-баран
Мәшрутә илә бу хаки-Иран!
Рәхнә јетишиб бинаји-зүлмә,
Јер галмады кәндхудоји-зүлмә;
Зүлмүн, ситәмин чырағы сөндү,
Иран јенә бир бейиштә дөндү;
Һакимләрин ихтијары битди,
Дейгәнләрын иштијары битди;
Бундан сора рәишбәр дөјүлмәз,
Наһәг јерә бишәвә сојүлмәз;
Салмаз бизи мүлкәдәр рәишчә,
Гурмаз бизә бир даһа шикәнчә,

Јазыг бу ше'ри охур-охумаз наһәли диван тәрәфиндән бир
нәфәр фәрраш һазыр олду әкинчинин, әһлә әјалиһинн көзү
өчүндә, гәлләрмынн баглајыб ат габагында (пијадә) ајағла
ону әрбабын галысына кәтирдәи.
Әрбабын кәзләри гызармынн, әһлиндә бир тә'лимн дшары
лыхыб әкинчинн көрдүкдә деди:

Һа... кәндчи, бир әј кешир ки, хирмәи
Өгдү, нәрәдәдә галмысан сәи?
Мәһсулу бүтүн өзүн көтүрәдү,
Әрбаба нә пишкеш кәтирдәи?
Бостандакы мейнәчәги дәрдин,
Аја, де көрәк, бизә нә вердин?
Һа бүгдә, нә арпа чағам сәндән,
Һә ләбја, һохуд, нә пахла, әрдән;
Ләзим сәһә илди миң үтүбәт
Та ибрат ала бүтүн рәијәт!

Бичаро экинчи бојуи чијиниде, тамам бөдөпө өсө-өсө, горь-
ха-горьха баш ендириб өзгө етди:

Аллаһа гөсөм ки, мөн фәгирәм,
Көч-күлфәт әлишдә дөсткирәм,
Әтфали-сөгирә пасибанәм,
Авареји-әкүлү шүрбү нанәм;
Мә'луми-чәпабыңыздыр, әрбаб,
Бу ил гураг оладу, тапмадыг аб,
Әкликләримин тамамы јанды,
Фәрјалларым көјө дәјанды;
Валлаһи, өзүмүз дә галмышыг ач,
Бир парча гуру лаваша мөһтач.

Әрбаб кәндчидән бу сөвләри ешидинчә ағзы көпүрмүш,
көзләри һадәгәдән чымыш бир һаләтдә гышгырыр:
— Ушаглар, фәләггә, чубуг һазыр един, од јандырын,
шини гыздырын!

Бу әснадә дәрә нәфәр зәлим әлләриндә шәлләг, бичаро
кәндчинини ајагларыны мөһкәм баглајыб, фәләггәјә салыб дөј-
мәјә башлајырлар.

Ә р б а б

Вур, вур ки, кәтирмәјибдир арпа!

Ә к и н ч и

Инсан дөзәмәз бу шарпа-шарпа!

Ә р б а б

Вур, вур ки, бир аз да мөсткамәм!

Ә к и н ч и

Чаным чыхар, вурма, бидәвамәм!

Ә р б а б

Вур, вур ки, нә јағ вериб, нә гајмағ!

Ә к и н ч и

Вурма ки, дејил инәкләрим сағ!

Ә р б а б

Вур, вур ки, буну гудуртлу мәчлис!

216

Э к и н ч и

Вурма, мәни һаким етди мүфлис!

Ә р б а б

Мәшрутә буну хәраб едибдир!

Ә к и н ч и

Зүлмүн мәни дилкәбаб едибдир!

Ә р б а б

Һүрријәт едиб бу шуму күмраһ!

Ә к и н ч и

Фәрјадә јетиш, амандыр, аллаһ!
Әла лә'нәгүлләһи әләл-гөвмүзәлимин.

ИРАН НИЈӘ ВИРАН ОЛДУ?

Ағладыгча киши гејрәтсиз олур,
Нечә ки, ағлады Иран, олду.

О заман ки, безикиб шаһ гачды,
Мүртәчеләр дәхи пуйһан олду.

Парламан парлады ә'засы илә,
Дедик, Иран јенә Иран олду;

Мәчлис ичрә үманәји-милләт
Нами-миллијјәтә шајан олду;

Дузәлиб ишләрин әсник-кәрәји,
Милләтин дәрдинә дәрман олду.

Лејк биз ишбу тәмәшнада икән,
Бах ки, Иранда нә дастан олду:

Һәр јетән кечди чәмаәт башына,
Һәр өтән силсиләчүнбан олду;

Јетди бир мәртәбә сурәти-кар,
Парламан гәһвәчи дүккан олду;

Ичилән пәј, Јејилән јағлы плов,
Чәкилән һогтану гәјјән олду.

Парламандыр, балам, ахыр бурада
Ким данышды, нә сөз үнван олду?

Һансы бир мәс'әләдән бәһс едилиб,
Һансы милләтә е'лан олду?

Јох, әфәндим, јанылыш зәни етмә,
Сәнма иш ләјиги-вичдан олду;

Доғру, кәрчи үфүғи-Ирандан
Шәмси-мәшрутә дүрәкшан олду,

Јә'ни милләт иши милләт әлиһә
Верилиб, мәс'әлә асан олду,

Шимди өз ишләрини ичрәјә
Дәсти-милләтдә бир иккан олду.

Лејк билдирмә бузуркани-вәтән
Белә иш көрдү ки, шајан олду?!

Чырманыб иш көрәкәк јердә, јазыг,
Вај, дәдом, вај! дејә кирјән олду,

Көздүләр башладиләр ағламага,
Курләр дә она хондан олду.

Иш јатыб галды арала олү төк,
Нә она мејл, нә иш ан олду.

Әсл мәтләб унутулду, лакин
Фәри-қари һами чујан олду.

Көрдү мејдани адамдан хали
Һәрә бир әзмә шитабан олду.

Һәр кәс ачмаг бачарыб алды ләғәб,
Дахили-зүмрәји-әркан олду;

Дүртүлүб сөхдү өзүн парламана,—
Парламан мәкмән-ирфан олду.

Пай, нә чөхдүр бүтүң Иранда ләғәб!
Кими бәј олду, кими хан олду...

Чыхды мејдана мүдәттәб кишиләр,
Вәхтәвәрләр һами ә'јән олду.

Иш нечә олду, оғу ама хәбәр,
Бәјәг әрә еддим, о ишјән олду...

Бир дејән олмады, еј ханшараб,
Мәмаәкәт как илә јөкән олду!

Сиз һәлә әлиһә-шејәји ләғәб,
Бу да ми әлиһә-әсан олду?!

Ләгәб иш көрмәз, әфәндиң, кишиниң
Ады ја Самү Нәриман олду.

Кишилән истәнилән ишлар, иш,
Ким ки, иш јапды о зишан олду.

Де көрәк, шимди мүгәддәс вәтәнин
Һансы бир мүшкүлү асан олду?

Анчаг иш көрдү ләгәб «фабрикасы»
Бүтүн ишләр өна гурбан олду.

Инди гандынса шини энкәлини,
Демә, Иран нијә виран олду?

АЈ ЧАНИ АЈ ЧАНИ

Душду бүтүн гәзәтләр гижмәтдән, ај чан! ај чан!..
Халтын чаны гуртарды төһмәтдән, ај чан! ај чан!..

Гыл Јајмајырды әсла залымларын көзүндән,
Русвәј идик чаһанда мөлүнларын сөзүндән,
Ах, ах! Нә јахшы олду, иш душду өз-өзүндән,
Әлләшмәмиш гутардыг зәһмәтдән, ај чан! ај чан!..
Душду бүтүн гәзәтләр гижмәтдән, ај чан! ај чан!..

Бади-сәба, әпәр вер, Молла Гәвама мүждә,
Јазсын, де, Ләнкәранда Молла Сәлама мүждә,
Сөјлә, о да јетирсин чүмлә әвама мүждә:
Душду бүтүн гәзәтләр гижмәтдән, ај чан! ај чан!..
Мәнбәрдә рәгәс кәлини бәһчәтдән, ај чан! ај чан!..

Әрә ет бәшарәт илә Гафгајлаки вүчүдә:
Журнал, гәзәт гапанды, дурма, јыхыл сүчүдә,
Һәр нә билирсән ејлә гејбогдә, руборудә,
Јазмаз дәхи јазанлар бидәтдән, ај чан! ај чан!..
Душду бүтүн гәзәтләр гижмәтдән, ај чан! ај чан!..

Кет Гүббәјә, салам ет Молла һачы Бәбәјә,
Сөјлә, тутулду чүмлә журнал, гәзәт вәбәјә,
Мө'мин мүридләр илә, дур, гөн сәдә-сәдәјә,
Үммәтләрин јығылсын һәр кәтдән, ај чан! ај чан!..
Душду бүтүн гәзәтләр гижмәтдән, ај чан! ај чан!..

Јатды гәзәт јазанлар, фүрсәт дәхи синдилр,
Гаршыда пар оручлуг, сөһбәт дәхи синдилр,
Мәсчиддә миһбәр үрә лә'һәт дәхи синдилр,
Ајрымлајын өлүчә лә'һәтдән, ај чан! ај чан!..
Душду бүтүн гәзәтләр гижмәтдән, ај чан! ај чан!

ЈЕКО ТАЗИЈАНӨ

Мүхбирүссәлтәнаҗә шәкк едәчәксәнми јенә,
«Дипломатлыгыда» бу ил чалдыгы кусила белә?

Бах неча бир Јекө Тәбризи мәһәррәмликдә
Алды үт иши түмәнә чүмлә вүфусила белә;

Һапсы мәбләғлә бу сөвданы битирди, әчәба,
Фүгәраји-вәтәнини одлу вүфусила белә?

Сәп һәлә әнчүмән ә'засыны вәсф елә, јазыг,
Әнчүмән чохдан ајагланды рүүсила белә...

Көрмәјирсәнми ки, азад едилди фитнәчиләр,
Тутулур әмнү әмән оһли хүсусила белә.

На ки, Иранда төрәпмәклә иди Мәмдәлинин
Сәлтәнәт тәхтинә өз нәһс чүлузилә белә,

Иһли Тәбриздә дә иш'әт едән онларды,
Бу һәрифин дә о әфкари-нүһусила белә.

Мәнчә, тәдир сөзалдыр, киши, шејтандан алыб
Камил өјрәндији елмилә, дүрусилә белә.

Ханнин бәјнуна һәп визри, вәбалы вәтәшип —
Муслими, кәбри, нәсрәси, мәчусила белә.

НӘФСИН ГӘРӘЗИ, ӘГЛИН МӘРӘЗИ

Еј нәфс, фәрз билдидим үзүн ијајишини
Даим едәм кәрәк кечә-күндәз ситәјишини,
Диним вә мәзһәбим, әмәлимдир нүмајишини,
Шимди нәдир бу јолдә мәнә, сөјлә, хәйишини?
Ифаји-әмри-вәчибүл-из'анын ејләрәм,
Мәндән әмни ол, алами гурбанш ејләрәм!

Кәр олмасам бир ишдә раһе, — ејләрәм фәсад,
Мәһрү вәфаны тәрк еләрәм, башларам иһад,
Сә'јимлә әлфирәгә дөнәр вәз'и-иттиһад,
Бир парә шәхсләр мәнә етмәзсә иҗтиһад,
Мән өзбәјәм, итаәти-форманын ејләрәм,
Мәндән әмни ол, алами гурбанш ејләрәм!

Бир шәхсини олса әгли әкәр мән мәним гәдәр —
Һеч олмарам риза ола тәһсин мәним гәдәр!
Кәрсәм ки, халг едир ону тә'јин мәним гәдәр —
Бир һилә ејләрәм, едәмәз мән мәним гәдәр...
Савма ки, мәкрү һиләдә нәсәанын ејләрәм,
Мәндән әмни ол, алами гурбанш ејләрәм!

Тәһти-рәјасәтиндә раһан олмајишча кәр,
Јә олмајишча гәбәји-һоһмүмлә иҗтиһад,
Бир әмри-кәјри истәр елә кам ки, итиһад —
Чүр'әтлә ејләрәм ону филәфәр тар-мар,
Шәхси-гәрәдә чүмлән иҗрәанын ејләрәм,
Мәндән әмни ол, алами гурбанш ејләрәм!

Бир иш ки, кәјрим елмәсә әнчәмә һәрмәрәм,
Мин чиднәг олса да, беринә чамә һәрмәрәм,
Өз шә'нү мәһими бүтүн исламә һәрмәрәм,
Дәрди-вәтәнилә мән сәни тәһнә һәрмәрәм,
Әһли-дијары әүләм илә һирҗанын ејләрәм,
Мәндән әмни ол, алами гурбанш ејләрәм!

Чүнки мүээзээ олмага чохдур тәфәккүрүм,
Әмсалым еһтирамына артыр тәһәссүрүм,
Мән, мән демәклә чүмлә билир, вар тәкәббүрүм,
Олса иолур нечә бүләһәжә тәшәккүрүм,
Онларла вәсли-риштеји-пейманын ејләрәм,
Мәндән әмин ол, әләми гурбанын ејләрәм!

Бир күн кәләр, олар да биләрләр-хәјәләтим,
Мәндән тәһәффүр илә гачарлар чәмәәтим,
Онла јәгин гопар башыма өз гиямәтим,
Артар гәммим, кедәр фәраһим, иззу шөвкәтим,
Әһди позуб әкәрчи мән үсјанын ејләрәм,
Еј дэд, һарај! нә нөв' илә саманын ејләрәм?!

БИР МӘЧЛИСДӘ ОН ИККИ ҚИШИНИН СӨҢБӘТИ

Вәкил

Һагсыза һаглы дејиб бир чөх күнаһа батмышам.

Һәким

Дәрди тәшхис етмәјиб, гөвм-әграба аглатмышам.

Гачир

Мән һәләл илә һәрәми бир-биринә гәтмышам.

Рөвзәхан

Үммәтин пулуи алыб, мән кәзләрини ислатмышам.

Дәрвиш

Нердә булсам соғ ачығ мин-мин јалан сөз атмышам.

Софи

Рузу шәб һаг-һаг дејиб, мән һәр кәси ојнатмышам.

Мөлла

Күндә бир фитва вериб, махлуғу чөх алдатмышам.

Елм

Гәг'и-үмид етмишәм, јексәр бу гөвмү атмышам.

Чаһл

Ортада кәјфи ејләјиб, мән һәм мәрәмә чатмишам.

Ш а и р

Бүлбүлө, ешгө, күлө даир јалан фырлатмышам

Ө в а м

Анламам һәркиз, чәһаләт бәстәриндә јатмышам

Г ә з е т ч и

Мән чәридәм долмаг үчүи мәдләби узатмышам.

ТАЗИЈАНӘЛӘР

1910—1911

1

Диндирир эср бизи, динмәјириз,
 Ачылан топлара диксинмәјириз;
 Әчнәби сәјрә балонларла чыхыр,
 Биз һәлә автомобил минмәјириз;
 Гуш кими хәјдә учар јердәкиләр,
 Бизи кәмдү јерә мишбәрәкиләр.

2

Интиһәји-шөһрәтә вармаг үчүн дүн-тәб'ләр
 Тундролугдан шашыб ә'дајы сәртәч етдиләр,
 Ејләди кәсби-мәһарәт учмаға аләм, фәғәт
 Биздәки лә'бәткәран дурдугда ме'рач етдиләр.

3

Зәһидин әксимә дүшкәк нәзәри-худбини —
 Көрүр әјинеји-сафимаа о бир бидни,
 Зәһид едәр әгли-гәсирилә о мәнһус мәнәм,
 О мәнә лә'нат едир, мән дејирәм амини;
 Кеч-тез, әлбәттә, кәсәр бир бу гәдәр лә'нат ону
 Јердә галмаз мәнним аминим, өвун тәлиһи.

4

Күрд чалдыгча бору чинкәнә ојнар, дерләр, —
 Бир мисалдыр ки, демши Түркияә из'анлылары,
 Бир туһаф чалгы илә ојнадыјор европалы
 Шимди јунавлы илә бир сүрү османлылары.

5

Ариф чалышыр ки, милләт ләлә олсун;
 Зәһид чыгырыр ки, мәсчид абад олсун;
 Сөз бојуу грахмаллыларындыр ки, дејир;
 Бир мадмәзел олсун ки, нәризаа олсун.

ДЕЛИР КИ

Ојла сөнкнндир ки, эсгали-тээггүбдөн жүкүм. —
Күндө мин тэрпөнсө жер, тэрпнмөз эсла бир гүкүм.

7

ТАПДЫМ.

Гој саг олсун башымыз, дүшмөсүн эсла ајагал
О бизи торга гојуб көрчн сатыб жандырды;
Бир гөдөр Шол... сујуу шмдп ики жүз ирми бешэ
Бизэ ичдирмөк илэ жангымызы гандырды.

8

Һансы алчаг бир элин гејд етдији хөтдир о ки,
Һүсбүтүн тэгдирэ шајан хөтлөрүн эласыдыр?
Мөн буну һәр эһли-вичдандан суал етдим, деди:
Хәл'инэ Әбдүлһәмидин чөкдији имзасыдыр.

9

- Јолдашым, јатмышмысан?
- Јох, бир сөзүн парса, бујур.
- Он машат гөрз истрөм...
- Јох, јох, бөрдөр, јатмышман.

10

Дүн охуркән бир мүдири-мөктөбин мөктүбуну
Мин гөлөт көрөүм гарышмыш бир вараг имласына;
Уф... јазыг милләт, дедим, билсөјдиниз мөктөб нөдир,
Бөјлөлөр дүшмөздн тә'лим етмөннн севдасына.

11

Мәнэ бидин дејән эрбаби-гөрөз,
Иртикаб ејләдилөр кизби һаман.
Мән дөхи онлара динлар дедим, —
Јаланнн гаршылыгы олду јалан.

12

Әһнәзәр, гојма баха өксимә заһид ки, онун
Нури-һөг дидеји-худбинннэ зүлмәт көрүнүр;

Гој бу ајинәја ол пак нәзәр бахсын ки,
Бүтүн әшјада она нури-һөгигөт көрүнүр.

13

Гөзтөлөр төвгифини јалпыз Сипәһлар өкмөјир.
Биздә дө өксик дејилдир бөјлө биидракләр.
Чарпараг чаря олан бунча маариф сөјлннин
Гаршысын сөдд етмөја габялмидир хашакләр?

14

Санма бир мөслөки тә'гилблэ мөһкәм галарам.
Әлли архын сујуну күндә бир арха чаларам,
Кефимни кәлмәсинә бах, нә көрөк јахшы, јаман?
Мән кәһи миһи, кәһи нә'ли дөјүб тапдаларам.

15

Бөхтөвәр кимләр иди аләмдә, —
Дејэ мөндән еләди молла суал.
Молланнн кәндиннн көстөрмөм дө,
Етди тәсдиг, һөми гөт' мөгәл.

16

Чәһнәтдәки һуријәри, гылмавлары аллаһ
Говдум, дејэ бир вәһјлэ етсә сәни ифһам,
Заһид, мән өлүм, кизләмә, ач слагини сөјлэ
Сән бир дө едорсанни намаз әмриннә игдам?

17

КАВИ-МАҢИ ДЕЛИР:

Јерни үстүндә көзән автомобиль,
Көјүн алтында учан диржабил,
Судакы сонку нөв ичад көми,
Гуруда топ, пулемөт ја шарапил —
Лаф сөјләнмәсә көр бујругума,
Дејөрәм, баглыдылар гујругума;
Бирчә јол гујругуму тәрнәдөрәм,
Бүтүн аләмләри ирпнн едөрәм.

18

Кимдир ариф, дејэ сордум, дөдилөр, сөрә көрә;
Арифин имди нә дини нә нә иманы өлүр.

Буну биллим, танилдим, ээвиди сордум, ведилар:
Зайидин неч шеји олмасса, чыбышданы олур.

19

Огдунун васитеји-хилгети олмага фөгет,
Аталыг борчуну ифа едомоз инсанлар;
Аталыг борчу еји төрбийенин гејри деил,
Јохса бир ишдәдир инсанлар иле һејванлар.

20

Дејирди бир заманлар биз комали-фохру һиммәтлә:
«Чоһанкиранә бир дөвләт чыхардыг бир аширәтдәни!»
Бу күн дә ифтихар етсәк сөздәдир фәрти-гејрәтлә:
Кәрәмкаранә беш дөвләт јетишидирик рәијәтдәни!

21

Мүтләгијәтдә әбд шәхлиндә
Мүтәәккил олан ишфәгу тәзал,
Дәври-мошрутәдә сијасәт илә
Мүлки-Ирван салмасинми фәсад?

22

Бир мүдирин ки, кечмәјә голуна
Голу, булварда, бир көзал сонмин, —
О нечә мялләти чәкәр габага,
Ја сәдасы насил чыхар гәләмин?

23

ТАНИМАЧА

Кимдир о, арифи көрчәк позулар,
Дејсәни башна одлар сачылар;
Көрчәјин мәһилә ранки ачылар,
Санки ситгалина көһнәр дүгүләр?

24

БИР КҮЛ *

Ванз ки, чыхар минбарә һеј нүфәләр оду,
Тәкфирә гојар кимин ки, ешиг исе моду;
Вардыр дејсәни бу хазинә-иранмин
Азиянда ебстренин кафир заводу.

264

25

РӘМӘЗАН СӨМБӘТИ

Бизим һачы дејур:

Әл'әман артыг оручдан, әл'әман!
Гојмады тәгәт оруч мәндә, инан!
Сән оруч јерсән, балам, ләкин мәни
Јер оруч һәр ләһзә, һәр ан, һәр заман.

26

Оруч дејур:

Еһ, һачы, мәндән шикајәт ејләмә,
Көңдүнә ет көңдә шүкәвијјатини;
Мән сәни илләрлә көрмәк истәмәм —
Сөрмүһәррир кәрә сәһвијјатини.

27

«СОДА» ГӘЗЕТИНИН 162-чи НӨМРӨСИНӘ

Шаһрәм, әсримиң иһтишәјәм,
Мәндә һәр кәс көрүр өз гаш-кәдүмү;
Нечә ки, дүн «бирини» бахды мәндә,
Көрдү әһиләдә аһчаг өзүмү.

28

Етилдә егдикчә, дерлар, јүксәјә тејјәрәләр —
Көрмәјә һанл өзүр һәр јанда аһчаг јерләрә
Ишбу гануну бизим мәсәбәдиләр билсәјән, әһ,
Бир кәрә көрсәјән дә аһчагларини мүстәһәрәни...

29

КӨҢДӘН ДӘҢИР КИ:

Бакида һафиз икән әләһамин артыг үрәмә, —
Рәмәзан ејдини тәк бирчә күн еләм етди;
Јенә аһ-чәх барыкәт вәрәдә бизим гәрјәдәләр;
Ишә аһим һәрәзи бар күнү баһрам етди.

265

БАҚЫЛЫ ДЕЈИР КИ:

Рамазан ејдинин ичрасыны һарчанд бизә
Һазәрәти-үләма бирчә күн е'лам етди;
Биз о бир күндә дә ачдыг дүкан, алдыг, сатдыг,
Анчаг онлар гара мохлуғ илә бајрам етди.

31

Шаһ деди: — Ағлајырам бәс ки, үзүм чиркиндиар, —
Илдә бир көрсәм әкәр ајинәдә сурәтими.
Она әрз етди вәзири: — Сәни һәр күн көрүрәм,
Нә гәдәр ағлајырам, шимди дүшүн һаләтими...

32

ИНТЕЛЛИКЕНТЛӘР ДЕЈИР КИ:

Дејриик һаләти-тәһсилидә: миялләт! миялләт!
Диплом алчаг көрүнүр бизләре илләт миялләт;
Басырыг бағрымыза һәр биримиз бир һачыны,
Чаны чыхсын ки, көрүр мин чүрә зилләт миялләт!

33

ИРАНЛЫЛАР ДЕЈИР КИ:

Бунча гејрәт ки, биз етдик вәтән уғрунда бу күн,
Јарын Иранымыз, әлбәттә ки, бир бабәт олур;
Биз бу гејрәтлә бүтүн әләмә фәхр етмәлијиз
Ки, уфаг дөвләтәмиз бир нечә зор дөвләг олур.

34

Ирақкылар мүсбәтә мизан, әвәт, әвәт,
Ирақкыларын өлә билмәз мүсбәти;
Ирақкынын мәратибинә бағлылар фәгәт
Һәр бир кәсин тутулдуғу әндүнү мөһнәти.

35

Дәрлим олдур ки, мәнә ариз олан дәрләрин
Етмәјир бир кечә-күндүздә бири мәнәдә сабәт;
Мәнә ол мәртәбәдә дәрд һүчүм ејләр ки,
Бир дәгигә белә галмаз бири сабит, һејһат!

Бир әзмәд сабәт едәмәз әһли-әһтијач,
Пул гаршысында ачиз олур фәғру мәскәнәт;
Лакин шу әһтијачы јыхарса јыхар о ким,
Сәрмәјеји-һөјәти ола елмү мә'рифәт.

37

МИЛЛӘТ ДЕЈИР:

Интеликент ағалар, биз сизни чохдан танырыг...
Билирик сиздә бу күн гејрәти-миялләт жохдур!
Биз нијә мәктәби, тәһсил-үләми севирик, —
Чүнки мәктәб адына биздә хојанәт жохдур.

38

Гласны сечкисини гојду дум мұзақирәә,
Чатыр сезон ки, јенә әлбәал кәзә рүшвәт.
Гласны өлмаг ики шәртә бағлылар анчаг:
Биринчи рүшвәт, икинчи һәдә, фәгәт хәлвәт.

39

БАҚЫЛЫЛАР ДЕЈИРЛӘР КИ:

Шамахаһлылар кими ишәиз, кифәјсәиз дејиләиз
Ки, тел вурат думәјә биз ана лисаны үчүн;
Клауба, бағда, горуғла вар ол гәдәр ишман
Ки, ев, ушаг јада дүшүр, ● Анна чаны үчүн!

40

Ахшам олчаг үчешикләр һәрә бир мәдмәләсин
Кешириб гол голуна мүнчәдә чөлән едијор;
Сонјалар бунлары тәарис едәсәјиниш, әчәба,
Үчителләр дәхи мәктәбдә нә мејдан едијор?

41

Кәрчи һәрваз етди әйроплан дүван бир гуш кими,
Аләм һејрәтдә гојду елмү ирфан һәмилә;
Лејк биләләр ток һәлә гәдәр дејилдир уммаға, —
Рәхти-хаб ичрә јатаркән һурү гилман һәмилә...

Чүмөлөрдө дүкан ачмаз бакылы, —
Истасан кээ Бакынын һәр жерини;
Анчаг, анчаг.. арасындан гапынын
Шеј сатыб разы едөр мүштәрини.

43

Өймө һөсөби, өймөјө шајистә һөсөбдир,
Көрдүк о мүлөвәсләри ким, пак-һөсөбдир,
Һөрчөнд ки, дунјада огул вариси-өбдир,
Әи хөјрили мирас, вәли, елмү өдөбдир.

44

Огуллардан да бәдәһлаг гумарбазлардыр,
Чүнки бу фиргәдә оилар кими чүр'әт жохдур;
Көрчи буларда да, оиларда да вичдана көрә
Соју һамусу һөја, һиммәтү гејрәт жохдур.

45

ТАП КӨРҮМИ

Һәп кичикләр кичик икән бөјүјүр,
О һөдир ки, бөјүк икән кичилер?

АЛ, ТАПДЫМИ

Бу кичиләк фәгәт мүсәлманьин
Бөјүна һәр бир әмрдә бичилер.

46

Мүртәчеләр, севинин, кишвәри-Иранә јенә
Ташыјиб биддиһиниз сајеји-султан кәлир!

Ишвазә јүјүрүн, кәлчәк өпүн әлләрини,
Чүки бу зати-мүкәррәм сизә мейман кәлир!

Һәләлих диниәјәчәк, өјдә ки, бәркнәди Јерин
Вәрмәјә һүрдәрин гәглинә фәрман, кәлир!

Мүли-Тәбрикдә кәсдирдијә гурбанлардан
Ишә Ширазә кәсдирмәјә гурбан, кәлир!

Мүлки-Ширазә Зилли-Султаньин
Јенә һакимлији мүгәррөр исе,
Ким дәмәз өмрү битди Ираньин —
Он мин илдән даһа мүәммәр исе?

48

Зилли-Султан, амандыр, вәрмәјин Иранә јол,
Раһи едн бир көрә хәлгүллаһа, аллаһ ешгинә!
Ишбу милләт ханьини, мән, сән дејил, аләм таныр,
Јалхы хәлгүллаһ дејил, аллаһ сатар шаһ ешгинә.

49

Онлар ки, едир һөрмәтү һамусуну төгдир —
Бир дикаринни аринә едләрми хәјанәт?
Дерсәм ки, зинакарларын гејрәти өлмаз,
Өлмазми мәним ишбу сөзүм өјни һәһәтәт?

50

Сахта бир хәтти-хәч илә мәһә кағиз јазыб,
Еј мәһи тәһәнд едән мин дүрдү тәкдәт илә!
Бөјлә: «Хорғдан кәлдә, дур, гаһ» сөзләрин кет
Затини Сабир тәһәркәһ гөрмәз өһәмаг илә!

51

ҲАТИФДӘН КӘЛӘН БИР ИШДӘ ДЕЈИР КИ:

Керәсән Мәмдәлиһини јандыгы әфәли һөдир?
Бу сәјәһәтдән онун гајеји-амали һөдир?
Зилли-Султан илә, аја, нә ачылдыр бу көрүш?
Һанбүсәләнәјә ја дејәчәк һамы һөдир?

Вјана телеграфлары дејир ки:

Гардашоглу, әмилдр, Мәмдәли, Зилли-Султан,
Сәнә нә та биләсән буларын әшвали һөдир?
Шүһәләзимә, јох онун килчәк бир банга һини,
О кәдир та көрә Авропанын әшвали һөдир.

«Наје Фраје Пресс» гәзети дејир ки:

Бизә пак доғру хәбәрләр јетиндр Ирандән,
Јамјорлар ки, һини сурәти, ашкәли һөдир.

Истәјир Мәмдәли һүрријјәтә бир зәрбә аура,
Јохса Авропада бича онун ишғалы нәдир?

Берлин мәтбуаты дејир ки:

Бизчә, Русијә билир Мәмдәлинин мәгсәдини
Ки, бу фикриндән онун халы нә, игбалы нәдир;
Јенә Ирана ону шаһ еләчәкләр дејәсән,
Көр бу шаһ олса јазыг милләтини әһвалы нәдир!?

Русија мәтбуаты дејир ки:

О өзү кәзмәјә чохлап бәри мүшгәт иди,
Она ләзим дејил Иран нәдир, әмсалы нәдир!
О сијаси ишә һәркиз дә гарышмаз, чүнки
Өзү чөх јахшы билир ки, бу ишин далы нәдир...
Мәчлис ол вәгт она бир чет дә мавачиб вермәз, —
О заман Мәмдәлинин сөјләјәчәк галы нәдир?
Наибүссәлтәнә илә бу сәфәрлә анчаг
Көрүшүб сөјләјәчәк: кејфи нәдир, халы нәдир;
Кәләчәк мәс'әдәтичин данышыб Ираны —
Она јол кәстәрәчәк сурәти-икмалы нәдир.

Мәшһур профессор Вамбери дејир ки:

Ојлә ашиғләри вәр Мәмдәлинин Иранда —
Чаныны филдә верәр, мүлкү нәдир, малы нәдир!
Наибүссәлтәнәјә — әксия тәнзиматын —
Мәмдәли һәр нә дессә јап, онун ешмалы нәдир?

Биз дә дејирик ки:

Көрәсән бојлә ағырлан Јатан иранлыларын
Үстә сяддығлары јорғанларын әсгалы нәдир?
Дашмыдыр, күтләмидир, аһәну фулаамыдыр?
Јох, өлүм јорғаныдыр, бувлара әмсалы нәдир!

52

«ТӘРЧУМАНИ-НӘГИГӘТ» ДЕЈИР КИ:

Хәстәмиз Әбдулһәмид артыг сағалды, сәмриди,
Шиндикни һадилә мәминунјјәт изһар ејләјир;
Шеј јејир, чалыг чалыр, кәли јазыр, кәли охур,
Вәстини бәзән дә дүлкәрликлә имрар ејләјир.

270

Әбдулһәмид дејир ки:

Саима кәсмәк, доғрамағ, јонмағ мисилли шејләрин
Олмушам мәшғулу ол күндән ки, нәччар олмушам;
Лафвәлләһ, һәкмуранлығ етдијим күнләрдә дә
Кәсмшәм, кәсдирмишәм, султани-чәббар олмушам.

53

Дерләр, Иран күчбәкүңдән хар олур, әлбәттә ки,
Сәһһәтини һифз етмәјән бимар олур, әлбәттә ки!

Бир дијарын ки, олур әјяны јексәр чиблуств,
Зилли-Султан чағрылыр, сәрдар олур, әлбәттә ки!

Камиран мирзаларин төшвингидир ки, «бәст» дә
Әјләшәндәр бүбүбүтүн биар олур, әлбәттә ки!

Сөјләјир бунлар ки, шәһ гачар икән наиб она,
Бизчә, һәмносели елан Гачар олур, әлбәттә ки!

Мәндән олса Мәмдәли ләјиглидир наибләјә, —
Онда Иран бир кәзал күләр олур, әлбәттә ки!

54

АЛМАНИЈА ИМПЕРАТОРУ ВИЛЬЕЛМ ДЕЈИР КИ:

Мәһтарәм иранлылар, сиздән тәмәннамыз будур:
Бир дә Иран һифзини биздән тәмәнна етмәјин;
Чүнки русун, никиләсин хәтир биздән сынар,
Иичинәрләр; сиз дәхи артыг тәғалла етмәјин.

Алғы-инсаннијәт дә дејир ки:

Нев'һәрвәр, роһмкүстәр, мә'дәләтфәр Вилһелим,
Бир дә али намыны дилләрдә ичра етмәјин;
Чүнки винчданын о назик хәтири сиздән сынар,
Иичинәр; артыг она минбә'д ијзә етмәјин.

55

**ЕЈНҮДДӨВЛӘНИН ИСТЕ'ФАСЫНДАН
ДОЛАЫ ВӘСТӘ КИРМӘК ИСТӘЈӘН
ТЕҮРАН ТАЧИРАНИ-ГЕЛРӘГӘМӘНДИЛАРЫНА**

Бәстә игдәм еләјин, еј тахирани-мә'тәбәр!
Галиба, вәрдыр үминим, бәхт јар олсун сизә!
Олмајын ралы ки, Ејнүддөвлә исте'фа верә!
Иштә Тәбриз, иштә Ејнүддөвлә, ар олсун сизә!

271

НАТИФ ДЕЈИР КИ:

Бас Шамакыда мектеби-нисван
Ачамагдан, буна куман чох иди...

Мүдир дејир ки:

Бали, онда мүаллимэ гызымын
Бакыда чунки мектеби јох иди.

Шимди һәр милләт едир нәфсини ирфанә фәда,
Вәтән өвләды үчүн сәмә, дөбистанә фәда.
Гара мөхлүг дејил, бизәки арифләр дә
Вәтән өвләдын едир нәфи-чибишданә фәда.

Ојла горхмам «биш»дән ким, горхурам «чидвар»дән,
Јардән өлмам әмин, олсам да кәр әгјардән;
Горхмурам вәшијјәти-күрхани-нисанхардән,
Горхурам нисан-сифәт, вәши-тәбиәт јардән.

БАКЫДА ШАМАХЫ ЈОЛУНДАКЫ
ҺӘБСХАНА ГАБАҒЫНДА ОХУНАН НӨВБӘ

Аста-аста, ај һачы, нәһар олур хәлвәтдәки,
Кет-келә лап шөһреји-базар олур хәлвәтдәки,
Нәрдә чәкдин, јорған алтында јатырдын ишләри,
Билмәдинчи бир заман биләр олур хәлвәтдәки?

СӨФИЛ ТАЧИР ДЕЈИР КИ:

Бир нечә илдир ки, ујуб ишрәтә
Билмәминшәм әмри-тичарәт нәдир;
Имди дејирләр, һачы, борчун да вар...
Чох да вар, ондан мәнә хиффәт нәдир?
Хиффәти гејрәтлә еләр, мән ки, һеч
Билмәминшәм дәрдаә гејрәт нәдир.

Туманов нән алыр ки, Шираван
Сығнагдан чәкә дәмир јолуну;
Буна, аја, бизмкиләр нә дејир?
Бошлајырлармы Күрдәмир јолуну?

Өврәт алмаг, бошламаг, өвләда ад гојмаг кими,
Нәснәләрдән үчрәт алмагчыи Газан моллалары
Иттифаг етдисә дә, лакин чәнәбат гүслүңү
Муздуну һејфа унутду хатири-валалары.

ДӘРЛАДА ГӘРГ ОЛАН ИРАНЛЫЛАРЫН
БАЛАЛАРЫНА

Ики јүз гәрг олан иранлыларын
Гијмәтин билди әчәб гонсулунуз!
Истәди «Меркур»дән јүз гырх миш...
А јетимләр, севиниш, вар пулунуз!

Бас дејилмиш бунча Мейдиләр хүручи, инди дә
Волгадан бир тазә Мейди халгы иғфал еләјир.
Чанилијјәт һөкмфәрмадыр ки, һәр шәхси-мүәлал —
Мейдијәм намилә халгүлаһы изләл еләјир.

Ә ГӘМКУСАРА ЧАВАБ

«Тәһвили-ибарәт» сөзүңү «тәрчүмә» ганмаг, —
Мектебди чочуглар да билдир ким, бу хатадыр.
Бир бојлә хата кәлмә мүһәррир гөләминдән
Чари олур исә әдәбијјата баладыр.

Билдир иһјәји-Сәмәрганд етди Иран тачири,
Мектеб ачды, хәлги хүрсәнд етди Иран тачири,
Көрү әлсизләр, ајагсызлар да нисан төх охур —
Мектеби билмәррә дәрбәнд етди Иран тачири.

ШАМАХЫДА

Өрн-бистүмдүр, сөһаб алтында галмаз шәмси-елм,
 Бир заман талат ачар, паргөв сачар, зүлмөт гачар;
 Мөктәби-нисван лүзүмү һәр көсә мөфлүм олар,
 Шөйхзада алмаз исә, ханарим Көнһәр ачар.

... ИСЛАМ ДЕЈИР КИ:

Шөйхү-исламларым, муфтији-исламларым
 Ыныксы сатмады он мүслүмү бир тәрсаја?
 «Сотды күлзари-бейшити иши бутдаја бабам,
 Сатмасам нахәләфәм мән ону бир арпаја».

Күндә үч кагыз, беш колҗаны имла едәрәк
 Рајевски чөкијормүш на мәрәтиб сәһәмаг!..
 Кишиши зәһмәти чөхкән учителләрдән дә (?..)
 Јарми миш доңзүт илә ејләјир имрари-һөјат.
 Унителләрсә фәгәт илә амыр доғгуз јүз.
 Күндә беш саат едир олин ушатчыш хидмәт,
 Бәр икән мәс'әләлә бунла төһәләт, әнәба,
 Рајевски ушатчыш деләјиндәһ? һөјәт!

Иштә бир һөјәти-тәһриријә
 Булуңуң он уңа бир мәшғәләдә..
 Көстәриң халта мәзафәт јөлуң,
 Һәбә ачыр күндә бирәр мәс'әләдә;
 Дакки өз фикриңә бәр-әкс оларат,
 Јашајир колдиси бир мәзбәләдә.

Еј дилбәри-һүрријәт, оландан бәри ашиг
 Көңлүм сәна, парнашмададир рүзү шөб илә!
 Дәрләрсә әкәр һибә сәбәбдән мәнә фәсит,
 Нәк муфтихирәм мән дә бу аян ләләб илә!

Гурулубдур јәна мејдани һөјәһәји-сүхән,
 Јаһилар шө'р, ачылар шәрдеји-мәһәји-сүхән;

Шәяр олмаг һүнәриндән башы бибәһрә икән
 Киришиб огрудуға Мирзали Агаји-сүхән;

Әшрафия күндә бирәр данә рубәси илә
 Өзүнү әдә едләјер шаири-данәји-сүхән.

Нә көзәл сөјләмиш ол Вәһбини-устади-хәләм,
 О бөјүк хазәни-рөвшәндилю калаји-сүхән;

«Сиргәти-шө'р едәнә гә'и-зәбәп ләзымдыр,
 Бөјләдир шә'ри-бәләгәтдә дә фәтвәји-сүхән».

73

СУАЛ

Ејб икэн шәхсә көрә нәфисни өймәк, әчәба,
Шејхүлислам өзүңү бунча нә төгдир едијор?

ЧАВАБ

Молладыр чүнки, о өз көрдүјү рәјяларыны
Башгадан сормајыр, алчаг өзү тәбир едијор.

74

Ләһәт сәнә, еј нәһ, нә биләд едијорсын!
Нәр күн јени мин мәләһәт ичәд едијорсын!
Сәрмәһг едәрәк: Нәбилү Гәбил нәрәкәтин —
Гәрәһиләри гәрәһиләлә чәләд едијорсын!
Нәкәсләрә ичләд илә, бикәсләрә бидәд —
Бар көр кимә јардым, кимә биләд едијорсын?!

75

ҒИНИТМӘЛӘНӘ

Нәр сиррини көт сизг илә де моллануҗаја,
Нәр бар әмәлиңдә елә тәһлид-үләмәјә;
Тәһсил-кәмәл еләмә, моллаја мүрид ол,
Дүндүкчә јери милләти нәр бәли-фәнајә.

76

Гәбил Јашмаданса көзәд кардыр өлмәк,
Нәрәндә ки, гәләтдә дәм ардыр өлмәк,
Зәһирә-чәһәләтдә бу алчаг јашајылдан,
Ғәбил, сәнә дәр үрә сәзәвардыр өлмәк!

276

77

МӘМДӘЛИ ДЕЛИР КИ:

Нәсирүлмүлк, сәнә бәјлә күманым јох иди
Ки, бу тезликлә гоһумлуғ одуну сәрдә едәсән;
Мән Әдәсән сүрүһәм Берлинә дидарын үчүн,
Ғәпына үз тутам үмид илә, сән төрд едәсән.

78

МУХБИРУССОЛТӘНӘҖӘ

Јалдығын һиләһни нәр күн ки гәзәгдә охудум,
Ахырында јенә көрдүм ки, јазылмыш: «Сону варә,
Нә хәбәрди, дејә сордум; деди мухбир ки, һәлә
Бирини көстәрәрәм, ишбу рәгәмдән ону вар.

79

Дәһр бир мүддәт олдү мәһәлимиз,
Онда һәлл олмәз олдү мүшәһтимиз;
Јашадыҗа чәхәлдү дүшмәһнимиз,
Нә едәк, доғру сөјләдә дилимиз...

80

Әчәдәһна чәкәд, нәдәрин мүтләг ушуду,
Мәбуслары мәчлис илә атошә тутду,
Бир мәртәбә зүм ејләди ки, Мәмдәли ширәдә
Зәһһакә дә, Чинкизә дә мин рәһмәт охутду.

81

МУХАБИРӘ

Мәмдәли:

Севкәли султан бабам, сөјлә, сәһни фикриң нәдир:
Мән ки, бир шух мәдмәләл еһгиндә әлдән кетмишәм,
Шәһрдән шәһрә кәһиб Авропаны уғраһишам,
Ит гизы рам олмады, нәр дүрүл иһаһ етмишәм.

Нәмид:

Мәмдәли, артыг марангәзәлүт марангем гәлмәһиш,
Кәрки, мишары јығыб баһга еһә көндәрмишәм;
Өлкәдә тәк-тәк вәба вар, дерләр, ондан торхмушам,
Ханәмә дару јығыб бир анткә доңдәрмишәм.

277

— Гафгаз олин уч ил эрзинда не е'мал е'лади?
 — Мақтабэ нар жерде онлар ниммэт ибзал е'лади.
 — Марһоба! Са! марһоба!
 — Бэс бу аз мүддэтде мақтаблэр галанды ја нэдэн?
 — Һэл чочуглар дөвреји-төһсилл икмал е'лади...
 — Марһоба! Са! марһоба!

Ел чөкир намымы мин ла'лот ила,
 Мэн ели ја! едирэм раһмэт ила;
 Не елин ла'лотинин бир кәсәри,
 Не мәним раһмәтинин бир әсәри;
 Мэн не мүстәвчиби-ла'ләм, зира,
 Не да ел раһмәтә, гүфранә сәза.

Бүтүн Авропада кәмјаб икән, амма Бақыла
 Не сәбәбдәнсә бу ил олду фираван јубилеј.
 Көндәрилсин сагаз инди Бақыја Шираандан,
 Орада чүнки сагылмагдадыр эрән јубилеј.

ДӨРДЛИЛЛИН ГЫРМАНЧ

*Загафгазија мүфтиси һүсејн әфәнди чәнаблары
 дејир ки:*

Кәшфи-вәһи етмәк дејил өврәтләре шәр'ән һәрәм, —
 Иштә гур'ан, иштә асар, иштә мәфһуми-кәләм!

«Ишиге» гәзети мүдирәси дејир ки:

Мүслима өврәтләри мастүрә олмаг истәриз, —
 Иштә сәз, иштә әмәл, иштә мүвафиг бир мәрәм!

*Шалахы чәмеји мүдәррисин Әбдулхалыг әфәнди
 чәнаблары дејир ки:*

Мүслима өврәт фәгәт әл, үз ачар индәссәлат, —
 Иштә әјаг, иштә әхбар, иштә әснаби-кирам!

Мүфти ојла, Әбд... бојла, һәм... шојла дер...
 Иштә ојла, иштә бојла, иштә шојла, вәссәләм!

Молла Әрәсаддини... вај, јенә мабә'ди вар!
 Јаздыгынын јох соғу, «ән'әнә» мабә'ди вар;
 Күндә чыхан гәзәтинин бир-нәси бош кечмајир,
 Бир кечалик мәтләбин бир сәно мабә'ди вар...

ТӘБРИЗДӘН «МОЛЛА НӘСРӘДДИН»-Ә КӨНДӘРИЛТӨН
 КАҒЫЗЛАРЫН МУҶАТТИШИНА

Еј мүфәттин, јолланан кағызлары ахтарма чох,
 Һөкми-тафтин сјләјән әшхасы кет тафтин гыт;
 Горхма, јаврум, Молла Нәсрәддин әмин хани дејил,
 Хани-милләт олан һүккәмдән төшәни гыт.

БАЈРАМ ТӨНҒӨСИ

Еј төкән моллаларын камына шәрбәт, повруз!
 Әгнјяларла гуран мәчлисә-ширәт, повруз!
 Сәндә һәр кәс севинир, бәс инјә аичаг фүгәра
 Чөкир өвладыны көрдүкдә хәчәләт, повруз!?

Еј пуллуларын сәфасы, повруз!
 Тачирләрин ашынасы, повруз!
 Бир милләтә ејд икән, нәдән бәс
 Олдуи фүгәра әзасы, повруз!?

МОЛЛАНИ-РУМИ ДЕЈИР КИ:

Мәхлугу верән бир бу гәдәр бади-фонја, —
 Тәғлид дејилән ләфз хәтајасы дејилми?

Һатиф дејир ки:

Бусича көрүнән тәфригә иләм арасында, —
 Минбәрдә олан вә'з болајасы дејилми?

Ариф дейр ки:

Эснани мээриф оланын күфрүңө небат, —
Чыныл үлөманын гуру фитвасы дейялми?

91

Ојло бир төрчүмө ки, руһи Шекспир көрчөк
Аглады руһи-Отеллојло бәрабәр өзүнө,
«Ах, мүтөрчүм» лејо бир одлу түфүрчөк атды,
Шүбһөсиз дүшдү о да төрчүмөхарын көзүнө.

ИЛЛӘРИ МӘЛУМ ОЛМАЈАН ТАЗИЈАНӘЛӘР

92

СИНПӘЪДАР ДЕЈИР КИ:

Архимед: «Бир нөггә булсајым она бил'истинад
Галдырардым чүрми-арзи» — сөјләмишдир; лејк мән
Галдырардым бүсбүтүн Ираны да, Тураны да
Кисмә кирсәјди аччаг бир беш-он жүз миң түмән.

93

ӨРДӨБИЛ ҲАКИМИ: РӘШИДУЛМУЛКӨ

Шејх Сә'ди дейр ки:

Еј голчочоат, әлсизләрә чох ејләмә азар,
Зәни етмә ки, дайм белә гызған гали базар...
Мин зулм чатыр халга дилварлыгындаи,
Ејдир сәнә өлмөк бу чаһандарлыгындаи!

94

ЕШИДИРГІК КИ:

О заманда ки, Раһим хан јетиниб Табриза,
Һазрәти шамү сәһәр дил олунур, бүс едилар;
Нигилаби ады чәбрәи тахидыр еһрарә,
Һәр насыла һижлә илә оласа да мәнбус едилар.

95

МӘМДӘЛИ ДЕЈИР КИ:

Русејә дипломасиясына бағладым үмид,
Зәни ејләдим ки, дәрдимә буғлаи дәга олар;
Умуд ки, һаһ едәр мәнн Ираныма јенә,
Кеч-тез насыла олурса да камым рава олар;

281

Хассэ назарда варды Роттслам көрүшмөсн,
Бундан эмин идиң ки, мөнө, етина олур;
Лакни мөшм бу фикирлөрүм хам ишиш бүтүн,
Сөз жох, мүхөбөтүн иши бош хулија олур,
Русија санки шайлыгыма олмалы риза, —
Алманија дипломатсиясы шажэд риза олур;
Төрк елөдүм бу хатирэ Русија мүлкүнү,
Артыг Франгфуртта ишим чабөча олур...

96

НАСИРҮЛМҮЛК БАКЫДАН ИРАНА АЗИМ ОЛДУГА

Мөңчө Ирана эбөс ээм едијөр Насирүмүлк,
Көз өңүндө жөрүрөм чүңки будур Ираны;
Вар икөн парламан ичрө бу гөзөр гасирүмүлк,
Бир нөфөр Насирүмүлкүн нэ олур имканы?

97

— Сөjlө, тэгсири нөдир, талдалајырсан јазыгы?
— Бөjlө ишлөр чох олур, чүмләси шейтан ишидир,
— Елдијин чүрмүнү шейтан адына чыхма, онун
Јох бу ишдөн хөбөри, сөjlө, мүсөлман ишидир.

98

ЕШИДӨНӨ НӘСИНӨТ

Чаванкөн фәгрдән етмө шинкәт,
Чаванлийдан бөјүк бир сөрвөт олмас.
Гөчә мүстәғийи-сөрвәт дө өлсә
Голунда бир чочугча гүввәт олмас.

99

МУҢӘРРИЛӘРӘ

Тәлимә дәр одлу јазылмыш мөгаләләр,
Эни етмө, мүлтөлиб олараг халгы јакмајыр...
Јох, јох, чәмәәт аңламыш елсин мәзијәтин,
Әмма, нө чарә, далакы мәл’үн бурахмајыр!

100

Көрүнчө шәхс бир әрбаби-сөрвәтин үзүнү —
Көрүр мүнәссәм олан бир ләләтшин үзүнү.

262

Көзүм агарсын әкәр — јүздө, миндө, милләндә
Көрүрсә өлкәдә бир әлли-ниммәтин үзүнү!

Гәшим ки, вар мөшим аңчаг будур: гијәмәтдә
Ки, бир дө көрмәјәлим ишбу милләттин үзүнү!

101

Шанлы көрдүкчә мөним санки едир гөвр фәләк,
Мин кәләк чидә едир башыма филфөвр фәләк.

Нәмурад олмагын өлдисә муради олдум,
Шимди билмәм нә мурад илэ едир дөвр фәләк?

Асман олдуму сурах ики күн күлдү үзүм
Ки, мүкафат олараг бунча едир чөвр фәләк?!

Артыг ојнатма мөним сәи дәхи, еј ешиг-чүнүн,
Мөн өзүм ојнајырам чалса да һәр төвр фәләк!

Шимдиләк рәгсәдәјиз, та көрәлим ким јыхылар:
Мәни-дил, ешгү һөвсө, һутү һәмәл, сөврү фәләк?

102

МЕНШИНКОВ ДӘНІР КИ:

Мәктәбә дүшмән олан бә’з мүғәддәс (?) үлөмә
Астрамува јазмас да тәшәккүр нә үчүн?
Кини Хогәндә мәктәбләри бағлатды бүгүн...
Бир ризанамәјә буларда тәәзүр нә үчүн?

103

ДЕЈРЕПЕР ДЕЈІР КИ:

Елм олдугу јердә оламаз динү дәјәнәт,
Дин мәс’әләси чәйл тәғәзәси дејилми?
Тәб’ид олунаң мәчлис-шураји-дүвәлдәни
Авропаның әрбаби-хәнәсәси дејилми?

104

Һәмәдандә гөнағымдан хөбәр алдим, кәј шейх,
Һансы махлуғ сини шәһридә бишәк чохлуғ?
Дејди: «Аз исе дө бу шәһридә сәјир махлуғ,
Лејк дөббағ илэ сәббағ илэ ешишәк чохлуғ».

263

Дүн кечэ Мир һашымы рө'јада көрдүм, сөйлөдим:
Сейјидим, һичриндэ әрзи-шуриши-һашр ејләрәм.
Ән боғунту бир «Сәдә» илә бахыб күлдү, деди:
Һијләләр ичад едиб бир гәзтәчик нәшр ејләрәм.

БӘҲРИ-ТӘВИЛЛӘР

1906—1907

Әл-эман, сәркәш олуб, күндә бир әһвалә дүшән дөври-гә-
ванын бу диләзәр, чәфакар, мұхалиф әмәлиндән ки, јахыб
аләмн һарә, гојуб аварә, хүсусән мәһн-бичарә ки, һәмварә
јаныб неј кини одларә, белә чүшү хуруш еј-ләјирәм, сәһн
сәмаварә дөнән гәлбимә минләрчә шәрарә вурудуб, әшкит-
тарини чари олур кәсеји-чешнимдән, аман, бари худаја, бу
нә сүзиш ки, дүшүб илемн-һазарә, диләзәрә, ким еләр дәр-
димә чарә ки, кәлиб әрсәјә тәлә охумуш бир нечә һарә үр-
фану үдәбаләр ки, гојуб бид-әтә елм адыны, тәрғиб вә тәһрис
еләјирләр бизи ол әһри-шәһнә, јенә булар нә дәсә ејб ел-
мәз, чүнки кәдиб елм охујуб, күреу тамам еј-ләјиб, аз-чох нә
әлә кәсб-мәрәтиб дә едибләр; а киши, тәһкә кәтирдә мәһн,
валлаһи, бу һаггал шүәрәләр, һәдәрәндән-һәдәрәндән, нә
билим, бојмадәрәндән, нечә сәрсәм данышырлар, нә иш олса
ғарышырлар, нечә ејб ахтарышырлар, нечә көр јолдан
азырлар, нә көрүрләрсә јазырлар, нечә һөрмәтлән сәғриб
олса да фәврон танышырлар; гулагым бағды, нә чох-чох
данышырлар, бу нә мәхтәб, нә мәхәтиб, нә мәрәтиб, бизә
булар нә мүнәсиб, әчәба, чәддәлә әчдәдәмизәни прәси олуб
бизләрә мирәси-һәғити гәлән адәтү әләмәт илә ә-мәһимәзә,
һәдәмизә, чүмлә бу әф-әһимәзә иш-рәлә тәјјир вә тәбдил
еләмәк фикри-шәһиндә олуб, бизләри һәр бид-әтә иғфәл
илә ијсәл еләјирләр ки, аһар оғлуву һәр ушғола молласына,
әјләш балавын јасына, бах бирчә, сәһн аллаһ, буларын вер-
дәји фитвәсина: јәһн өз әлиһлә елә сәләдәһи бир рус; сәд
әфсус ки, бир һак вә һакимә мүсәлман баласы һаричи өвләдә
кимн шаһга гојуб, шитот-ишитот охујуб, аһыры бир доктор
олуб инләләти-исләмдә дәрәдә дүшәнә антәһанын ишғифи ча-
һыр, ишғифи су әчдәларыны чарә биләиб, мәһминн-диһдарын
елә тарыны мурдлар, ифәлоһки көзү сүрмәсти, сәггалы һә-
һәһи, әли тәсбиһли, аллаһи гүләү, һәғәм-бәрәһимнә үмәтә,
кәһдүндә тәрәһһүм көк атиб рәһнә сәлән, бир кәсә әслә,
әбдәдән бирчә хәјәнәт еләмәк билмәјиб, өмүрүндә һәрид илә
фүруһи дүз олуб, мишк әвәһи мүшгәријә рүбб-бојан һәрмә-

Ҷап ол Һазрати-Һачул-ҺорамеҶни көзал эттар дуканында ки,
Һаркиз да сиҷан Һандәвәриндән өтүшүб фәзлә сала билмади-
ји ағзы гапағсыз гутуларда ки, он илдән бәри сахланмағ илә
әтри да, та'сири да артмағда олуб, нахошу Һәр дәрду мәрәз-
дән гутарыб, гүссәдән азад еләјән ришеји-хәтми, күли-балу-
на, сәнаи-мәкки, ја һәбби-салатин, зәкәрәк, беймәни-пич илә
Һәлила вә бәлила гала, еј вај, алан олмаја эвај, кедә гыш,
кәлә һәм јај, өтә ил, долана ај, сата билмаја мумјај, иш
олду бу да, һај, һај!

Еј фәләк, зүймүн әјандыр, бу нечә дөври-замандыр ки, ишим
әһү фәғандыр, мәни јандырма, амандыр, көзүмүн эшик рәван-
дыр, үрәјим допдолу гандыр, һама гәмдән бу јамандыр ки, нечә
әһли-ғәләмләр, бурахыб чаныма гәмләр, тарышыб дәр-д-бәһәм-
ләр, үрәјим инди вәрәмләр, гәсетә, журналда бу күфр-и-иҶам-
ләр, нечә чүр'әтлә рәгәмләр јазыб, исламә ситәмләр еләјибләр ки,
кәрәк аләми-исламдә, Һәр елкәдә, Һәр шәһрдә, динару дирәм-
ләр сачылыб, мәктәби-исван ачылыб, гыз балалар мәктәба һа-
зыр олалар, елмдә маһир олалар, фәзләдә баһир олалар, башдан
ајаға кејәләр дон, кедәләр мәктәба он-он, туталар ишвеји-
бид'әт, охујуб нәһлә һикмәт, алалар дәрси-тәбәбәт, биләләр
чүмлә китабәт, едәләр јазмага адәт, итә не'мәт, бата ифғәт,
әман, ејваһ! ај алләһ! бу гөвм олду нә кумраһ! бу нә иш-
веји-икраһ! бу нә зүмреји-бәдхәһ! салыб алама шәрхан, бу-
лар лал ола, еј каш, дүшә башларына даһ! Худәја, бу нә
көфтар, нә рафтар, нә мурдар, нә биар фәнакарә бизи сөз
еләмәк фикрина амада олублар! Гызә лазымдыр әкәр бил-
мәк; о да еш иши, палтар тикиши, көһнә јумағ, јуи дари-
мағ, дон Јамамағ, сәһиш сәраны сүчүрүб, касаны тәбиә
үфүрүб, күфтә, кәләм долмасы, мәт һалвасы, әт бәзбашы,
ја лобјалы аш, бир дәхи тәндир лапаны ејләмәјиндидир
ибарәт ки, әкәр буилары да билмәсә ејб ејләмә, ашмағ гызә ән
лазым олан бир, ики, үч мә'әләһни билмәлидир, билсә әкәр әмрә
кифәјәт: бири олду ки, кәлиш кетдији евдә баҶариб гајнаҶа,
гајнаҶа чымхыра билсин ки, она сөз демоја етмәјә бир кимсә
дә чүр'әт, бири дә гајны илә сәһиб-мәбејиннә бир һаҶсејә-
тәфрригәдир ким, она дәр едә һиҶләт ки, беш-үч күндә нох ил-
дән газанылышы бу гәдәр мейру мәһәббәт ола тәбәһил-әдәһәт;
бири, һәм ахыры, ән үмдәси дамдабачанын, һәм хоһунуи, хорт-
даныи адларыны билмәкдә кәрәк сәј едә өврәт, нә гәдәр фәйда-
си һар бу ишһи кәр ола дигтәт ки, әкәр ағлаја, јанһи дәмәлиш
едә бир тифл, нәһәјәт анасы сәјләсә бу адлары фиғфәир едәр
өладыны раһәт вә гәлир әған саламәт, башы чәкмәз дә мәли-
мәт...

Будур аламы-инсаан!
Будур хали-мүсөлман!
Көрөкдир едө мөһдул
Өз өвладыны инсаан!

Сән, әмма, һәлә ганма!
Инанмырсан, инанма!
Фөрөһләң әмәлиндән!
Утанмырсан, утанма!

Еј әзиним, халәфим, мајеји-иззү шәрәфим, руһи-раван, муни-
җи-чан, табү таван, тәзә чованым ки, он илдән бәридир өмри-
киранмајоми, јалһыз демирәм диними, иманымы, инсафымы,
вичданымы, ирфанымы, һәм чанымы да, чүмлә гоһум-гоһшу де-
јид, ел до билһир ки, сәнә вағф ејләјиб, шамү сәһәр, һәр нә гәдәр
рәһичү кәдәр, хејрү зәрәр, фитиәвү шәр сәндән өтәр дөври-гәдәр-
дән јетишибдирсө мәнә, чаныма миннәтлә гәбул етмишәм, анчаг
аталыг һаггымын ифасы үчүн, мейрү мәһәббәтлә, нә иززәтлә, нә
һаләтлә сәнә тәрбијә, тәһлим едәрәк, сәра-гәдин бәсләмишәм,
чанү дилимдән сәни чоһ истамишәм, бир пара сырф ахмаг олуб
өз көзүнүңи нуру олан севкили өвладыны тәдрислә тәјзи' вә тәјзиғ
еләјиб чәһилү күмрәһ аталар тәк сәни андани-мәдәриңдә мүгәј-
јәд еләјиб, елмү маариф дејилән бош, әбәс, инсана чәфәһк иш-
ләр илә фикрини, һәм әглини, вичданыны мөһдуд ғылыб руһуну
инчигтәмишәм, зәһмәтнә битмәмишәм, күчәдә, базардә өз гәс-
диңә игдам едәрәк, һәр күнү бајрам едәрәк, күнләри ахшам едәр-
әк, хошладығың тәк доланыб, кәзмәјинә разы олуб, мән сәни
бир сәһ'әтә дә гәјмамышам, һәр кечә һәр јердә гонаг галамағы-
ны, зөвгү сәфа алмағыны, зурнә, гавал чалмағыны хошламаы-
шам, өз башына бошламаышам, һәмд худајә ки, олубеан белә
гүввәтли, мәһәбәтли, шүчәәтәһи чаван, шири-жајан, бәбри-бајан;
вагта о замандыр дөһи буңдан белә бир ад чыхарыб, иш бача-
рыб, илхы говуб, мал апарыб, дәһрә гиямәт гонарыб, јоллары
мәсдуд еләјиб, алаһи мөһдуд еләјиб, һасили-мәгсуд еләјиб, сәни
мәни хоһшуд еләјиб адәти-булдур олгасан, јол вурасан, ел ғыра-
сан, кәрчи гачагыгта тутулмаг да вар, әмма, оңу фикр ејләмә
әсла ки, тутулсан, әлә дүшсән дә тәрәһһүмлүдүр әрбаби-һоку-
мәт, сәнә ејләр һамы һөрмәт, олусан һәбедә раһәт, чәрәјин кәрм,
сујун сағф, јерин күңи-фәрағәт, сәнә бир кимсәдә чүр'әг оламан
етсиз әзијәт, һола бир күң дүшә фүрсәт гачасан, гуртарасан
һәбедән әлбәт ки, әкәр гачмага да олмаја имкан, иһини гәг едә
диһан, олгасан әһли-һасиләһи, нә гәһини вар, сәнә гурбан ки, о
јерләрдә нә чоһдур сән өзүн хошладығыңи Сәһја кими гүңчә-дә-
һән, сым-бәдән, роһки-чәмән, зүлфү сәмән, көзләри аһујә-хүтүн,
кәпкәзәл, агаһпаг, о исмәтли, вәчәһәтли, сәбаһәтли, мәләһәтли

мадамлар, бирин албатта аларсан, деса рус ол, нэ чэтин шејдир,
оларсан, дэхи бир хач да саларсан, бу эмалдэн учаларсан...

Иван нэмини аларсан,
Амилјанов оларсан,
Нэ гэдэр олса да өмрүн
О јерлэрдэ галарсан.

МУХТӘЛИФ ШЕ'РЛӘР

1902—1911

Үч жүз он доггуз иди бә'д нозар,
 Сөнәји-һичрәти-рәсули-күбар,
 Маһи-зигә'дәһини чәһариндо,
 О күнүн иһмеји-ноһариндо;
 Бир күи иди ки, хосрови-хавәр
 Бүрчи-Дәләв ичрә тутмуш иди мөгәрр.
 Кәрчи гыш фәсли иди, лејк һәва
 Рәвшәнү саф иди фәрәһәфәз;
 Нури-хуршидилән чәһан пүрнүр,
 Аләм олмушду рәшқи-вадји-Тур,
 Гыш чәфасын көрән көпүлләр шад,
 Рәнчи-сәрмәдән олдудлар азад.
 Хәлг ејмән гәми-бүрудәтдән,
 Гәлбләрдә фәрәһ бу һаләтдән,
 һадисәти-зәманәдән наһаһ
 Әсди бир шиддәт илә бәди-сијаһ,
 Дүшдү бир өзкә һалә бу аләм,
 Наһадид олдү нәјјири-ә'әәм;
 Бәһри-симаб тәк зәминү зәман
 Чүнбүшә кәлди, голду бир туфан;
 Етди бир нөв зәлзәлә дили-хәк,
 Аз галырды ки, синалар ола чәк;
 Дәккүл-әрз заһир олдү һаман,
 Тар-мар олдү хүттәји-Ширван,
 Белә фәрјад чәкди күрреји-хәк,
 Сәнки торпага дүшдү нөһ әфләк.
 һамы бу һалә валәйү мәфтун,
 Накаһан һадис олдү бир јангун;
 Тутду дүңјаны од шәрәрәләри,
 Јахды дүкканлары, имарәләри,
 Нә'реји-түндбад, һидләти-нар,
 Ләрәнши-әрз, сәлмеји-әһчар.
 Мачәра гәмли мачәра үстән,
 Нәзил олдү бәлә бәлә үстән.
 Аллаһ, аллаһ, нәдир бу туфшлар?!

Аз галыр вәһмдән чыха чанлар.
Олду куја дамидә нәфхәҗи-сур,
Мачарәҗи-ғиҗмәт етди зүһур.
Әһли-Ширван һажимү һејран,
Әһли-мәһшәр төк олду сөркәрдан;
Ғәлбләр долду рә'бү вәһшәтдән.
Ғәҗәти-шиддәти-мәһабәтдән;
Олмады җимсә кимсәдән мухбир,
Ашикар олду сирри-јөвми-јафир;
Һәр кәс өз нәфсини чәкирдән кәнар,
Ата вәладдән едирди кәнар.
Ғалмады бәрғәрәр бир ханә,
Чүмлә мә'мур олду виранә;
Ани-ваһиддә хүттеји-Ширван
Олду, сәд һејф, хак илә јексан.
Ики миндән зијадә әһли-дијар
Торпаг алтында чан вериб начар.
Јер чу арам тапды эләләздән,
Иләлан... о мәһнәтдән, —
Аталар јәднә дүшүб вәлад,
Мәһри-фәрзәнд илә чәкиб фәрјад;
Аталар фикринә ғәлиб фәрзәнд,
Олду өвчи-самаја илә бүләнд.
Хырда әтфал изираб илә
Атасын ахтарыр җиһаб илә;
Ғарышыб бир-бирә сәғриү кәбир,
Һамы дилләрдә кәлмеји-тәкбир;
Пирн-Кә'ан кими һамы кирјан,
Һәрә бир Јусиф ахтарыр һејран;
Ташмајыб гәлби-заринин сәғәрин,
Кимдән алсын чаванынан хәбәрин.
Мүхтәсәр-ин ки, олду ахири-руз,
Зүлмәти-шәб едиб зүһурү буруз;
О кечә бир гәрибә вәләм иди:
Шәби-јә'с иди, ләјләји-ғәм иди;
Күчәләрлә һамы; нә нару нә нур,
Ғарышыб бир-бирә уясуз зүқур.
Һәр тарафда гурулду бир матәм,
Һәр чәмәндә әжилди нәхлеји-ғәм.
Рәвичи-сәрмаву түссөји-әмләк,
Һәр дәғигә тәзәлзүл ејләр хәк.
Тифләләр шиддәти-бүрүдәтлән
Ағлашыр зәр-зәр вәһшәтдән;
Һәр тараф «нај оғул» сәләсиндән,
Ғәмли өврәтләрин нәвисиндән —
Ешидәләр јаныб кәбаб олду,
Дили-сәнки сижәб әб олду,

Әлгәрәз, сүбһә төк һәмй кирјан;
Тәки, рузи-чәдид олду ојан
Тәзәләнди дүбарә дәрду әләм,
Долду дунјаја шивеји-матәм;
Кукнәк төк һамы чәкиб фәрјад,
Сәнки Ширинни ахтарыр Фәрһад.
Алдылар чүмлә әлләра тишә,
Јох көңүлләрдә өзкә әндишә:
Атадыр, ахтарыр оғул бәдәнини,
Анадыр, сәјр едир бәлә чәмәнини;
Бачылар нәшин ахтарыр ғардаш,
Еләјир сәнку хак тинидә төләш;
Ахтарыр һәр кәс өз әләләрәнини,
Чыхарыр руһсуз бәдәнләрини;
Пара-пара о сәрви-зибәләр,
Әзилиб ғәмәти-дилләләр;
Күл кими чисмләр һамы бируһ,
Әзилиб баш, бәдән олуб мәчруһ.
Мүрдәләр чисми рәһкүзарләрә
Төкүдүб күшәву кәнарләрә;
Кими тәғәйл едир оғул бәдәнини,
Кими һазыр едир ана кәфәнини.
Нимчан чисмләр нә һәләтдән,
Кәсрәти-шиддәти-чәраһәтдән,
Сәдмеји-сәнкдән бәтибды сәсән,
Гүдрәти јох вә ләјк вар нәфәсән.
Бир нечә нә'шләр олуб мәфғул,
Һејф ким, һасыл әлмәјиб мәғсул.
Биләләр ғызларын нәвисиндән,
«Ша-һүссөји, ви-һүссөји» сәдәсиндән,
Ғәң олурду көңүл о һәләтдән,
Сәнки бир ан иди ғиҗмәтдән.
Дүшдү ағагә иләләр әфған,
Рәһм ғыд, еј хулаји-көвнү мөкәһ!
Нә тәәмү нә фәриһ нә чәмә,
Халга диншар олуб бу һәккәмә,
Ғәһти-нан олду бәдәрини бәлә,
Аллаһ, аллаһ, иәдир бу дәрәдә дәва?!
—

Мадиков, о һәсән бәји-әншан,
О әминн-хәзәнәји-еһсан,
Еләму фәһмү камалидан мүмтәз,
Синеји-сағфи кәһвә-дә'дәи-раз;
Һүнәри фәзләтир, әдәб кири,
Әгли һәккәзә, һүчәт иғрари.
Дәхи аличәнәб комитәләр.

О адалатмөвб комитетлар,
Ниммөтү мөрһөмөтләри шајан,
Рөһми-бимүнтәһаләри пәјан.
Барәжаллаһ ки, саф синәләри,
Әһһәгг елмү әдәб хәзинәләри;
Шамилә-һад олуб ифадәләри,
Мөрһәмәи-дәрду дил ирадәләри;
Көрмүшүк лүтфи-бинәһәләрини,
Еј худа, ғыл бұләнд пәјәләрини!
Халға чох көрмә бу чәнәбләри,
Һиһә ғыл сән бу мүстәбәләри!
Бизә чох кишвәру инајәтләр
Етдиләр лүтфләр, инајәтләр.
Үмәһәји-әлиһәји-дәвләт,
Рүсәәји-мозаһүби милләт,
Уләмаји-изамәи-динпәрвәр,
Фүғраји-гәјури-һәр кишвәр,
Әһли-Ғафғаз көстәриб гәјрәт,
Әһли-Русијә ејләди һиммәт,
Лејк бу Бадиқуба әснафи,
Хәһ түччар, хәһ әллафи
Етдиләр мүбталәләриң дилшад.
Едә һәг бу бәдләләри абад!
Зөвчәји-һаһ, о бануји-әзәз,
Сакинәи-кишвәри-Владғафғаз,
Әбр тәж һиммәти төкүб баран,
Сәјд тәк гәјрәти едиб чәријан,
Кәһ чадыр ејләјиб бәрәт бизә,
Кәһ пул етди илтифат бизә.
Мөрһәба, гәјрәт етди мәрданә
Сакиһани-дијари-Ширванә!
Еј худа, лүтфиңи инајәт ғыл,
Хәһи-хүлд ашијанә рәһмәт ғыл!
Сабира, еј әсири-гәјди-бәлә!
Ше'рдир көрчи шивәји-шүәра,
Лејк кофтардән дуади гәрәз,
Ше'рдән еји мүддәәди гәрәз...

1903

Шүкр дилләһ ки, афитаби-сүхән
Шәргәи-мәһәдән олду чөһрәңүма;

Чыхды бир күң ки, тәл'әтиндән едә
Мәшриғү мәғриб әһли кәсби-зијә;

Олду бир нур сәтеү ламе,
Ола рөвшән бу нур илә дүңја.

О ки, дәркәһи-һәггә илләр илә
Кечә-қүндүз едәрәик истид'ә, —

Әһсәнүлвәһ илә мүјәссәр олуб,
Шүкр ким, шамил олду лүтфи-худа.

Истичабәт тапыб дуаларымыз,
Шәһри-Тифлисдә олуб борпа

Бир гәзетханә ким, ифадәләри
Һәр мүәммајә көстәрир мәһна.

Бир гәзетханә ким, мәғалибнә
Һәр мәмәликдә мүшәри пејәә,

«Шәрг-Рус» илә итихәб тапыб,
Та верә күң киби чәһанә зијә.

«Шәрг-Рус»ун јекәнә мүмтазы —
Бәһри-елмү әдәб Мөһәммәд Ага;

Мәтләби дилрүба, гәрибүлрәһм,
Сөзләри руһбәхшү зөвгәфәә.

Кәләматы мүғидү мүстәһсән,
Ғәрәкәти һәмншә слагү сәфа.

Биз кэрәкдир тәҗмимүпән бу күпүн
Мислини илдә еҗд едәк ичра.

Вар үмидим ки, әхтәри-игбал
Өвчи-мәҗсудда тута мә'ва;

Ола бидар тален-мәс'уд,
Ача минбә'д дидеҗи-шәлла;

Ола кәсби-үлүмә сә'җи-балиғ,
Ғыла тәһсил-илм сүбһү мәса.

Инди бир әсрдир ки, елм кәрәк!
Долуб алати-елмлән дунја.

Һансы бир елмдир ки, тәһсил
Бизә үсрү һәрәч олуб, аҗа?

Аһ, ким, хаби-гәфләт илә бизим
Өмри-пурмаҗемиз кечибди фәна.

Долуб елм илә сәһәти-аләм,
Бизә јох бәһрә елмдән әсла.

Рәмз «һәл јәстәви» мүдәллилдир,
Бир деҗил шәхси-курлән бина.

Кәсби-елмә сәбәб фәраһәмдир,
Сабира, бир заман, аҗыл, јатма!

Ғыл дуалар ки, «Шәрг-Рус» музун
Тәл'әтиндән олар чаһан беҗә.

1905

БЕЈНӨЛМИЛӘЛ

Мусалман өз ермәни ағтандашларимызә

Әсримиз хаһиш едәркән иттифағү иттиһал.
Чүмләмиз әминнәт ичрә олмағ итәркән мурад,
Бејимизлә¹ јох икән бир күнә әсбаби-ғәзал.
Бу вәтән өвләлиһа ариш олуб бүгү иһал.
Мусалманла ермәниләр бејиниш² дунду фәсал.
Јохму бир сәһиб-һиндәјәт, јохму бир әһли-рәһнад?¹
Еј сүхәндәһан, бу күнләр бир һиндәјәт вәғтидир!
Үләфәтү үсиңнәтә дәр хитабәт вәғтидир!

Ики јоллаш, ики гәһшү бир вәтәндә һәмдијәр,
Әсрләрлә өмр елиб сүлә ичрә булмашкән гәрар
Фитнеҗи-иблиси-мәд'ун олда һаһаи аһшар...
Көр чәһаләтдән һә шәккә дунду вә'и-рушикар!
Ғәдү гарәг, бишүмарү шәһрү гәрјә таримар...
Әл'әман, бу фитнәҗә чарә ғыла, еј һәрәрдәһкар!
Еј сүхәндәһан, бу күнләр бир һиндәјәт вәғтидир!
Үләфәтү үсиңнәтә дәр хитабәт вәғтидир!

Фитнәләр ким, фаһ олар, билмәм һә һаләтдән төрәр,
Әһл бавар еҗләмәз ким, әдәминнәтдән төрәр,
Мүслиминнәтдән һә јәхүд ермәниннәтдән төрәр,
Шүбһә јохдур, чәһлдән һәһки гәфләтдән төрәр,
Бу мусәбәтләр бүтүн бүгү әләвәтдән төрәр,
Бу әләвәт мүтәләғә һәһки-әһләләтдән төрәр;
Еј сүхәндәһан, бу күнләр бир һиндәјәт вәғтидир!
Үләфәтү үсиңнәтә дәр хитабәт вәғтидир!

Һағгы халға билдириб дәф'и-әһләләт етмәһи,
Күн кимә табан елиб һәмәһи-әүдмәт етмәһи,

¹ Араһиһла.

² Араһиһла.

Набача бу ишлэрин дэф'инэ гөжрэт етмэли,
Хатири-мүгбөрдөн рэф'и-күдурэт етмэли,
Чарасазн-сүлһ олуб дэф'и-хүсүмэт етмэли,
Сабира, бејналмилал тәдбири-үлфөт етмэли!
Еј сүхәданаң, бу күнләр бир һиләјәт вәгтидир!
Үлфәтү үнәһјәтә даир хитабәт вәгтидир!

ИСТИГБАЛ ҮЧҮН

Шимди вүс'әт вар икән бир иш көр истигбал үчүн!
Гылма, еј мүн'им, тәһәһүд кәсрәти-әмвал үчүн!
Етмә сәрф өвгәтәни чәм'ијјәти-әсгал үчүн,
Дүшмә исте'чала нәфеһи кәсрәтән амал үчүн,
Кәнди фикриндә чалышмағ аңчаг истиггал үчүн!
Кетди әлдән милләтин, фикринәдир, әмсал үчүн?
Шимди фүрәт вар икән бир иш көр истигбал үчүн!
Накәһан бәрәкә олур фикринчә тәгдири-гәзә,
Һушјар ол, өвләт етмә сәркүзәшти-ма-мәзә!

Биновалар кәрдәһиндә фәғрдән зәнчирә бах,
Мүбтәләләр аһи-чансуһиндә мин тә'сирә бах,
Јатма раһәт, милләтиндә нәлеји-шәбкирә бах,
Дүнкү дәрвиши бу күн көр, мүн'ими-тәғдира бах,
Дүнкү мүн'им бир кәдә олмуш, кәз ач төғири бах,
Гыл чәһанә бир нәзәр, мәхрүб олан тә'һира бах,
Пәринјан нәимләри олмуш һәмәғуши-түраб,
Ја бәни-әдәм лиду һилмәвәт вәбну һилхәраб.

Билмирәм тәксирә-микнәтдән нәләрдир иһјәтин?
Сирри-тә'мини-тәәјјүш исе чохдур микнәтин,
Кәр јығыб, һәсрәт гөјүб кетмәкәсә, бәһдур зәһмәтин,
Бары, еј гафил, бу күн әлдә вар икән фүрәтин
Бир бинаји-хејрә бәни ол, учалсын һиммәтин!
Та бу һиммәт сәјәсиндә хејрә чәтсын милләтин!
Вар икән бу милләти-исламдә мин еһтијач,
Һејф ким, һиммәт едән јохдур ки, гылсын бир пәач...

Ејгизу, ја мә'шәрәл'ислам, гафләт та бәкәј?
Ејшү иһрәт бәсрәриндә истираһәт та бәкәј?
Нәвми-шәтвә иһрә мусәғрәғ хударәт та бәкәј?
Бу тәләһини, бу тәһәззүл, бу кәсәләт та бәкәј?
Кетди милләт, батды нәзәт, фәғрү зилләт та бәкәј?
Јетдиләр сәрмәһизилә әғјар, ја гөһм, әррәһил!
Ејгизу вәстә'чили, ја әһл-ислам, әдләһил!

Фейзи-тәһсилә мәкәр гәбилә дејил өвләдимыз?
Ја мәкәр јох икитисаби-елмә истеҗадымыз?
Талиби-тәһсиә икән күллијјәтән әфрадымыз —
Һансы мәктәбдән нә тәһсил алмалы әһвадымыз?
Јохму бир зийимәт олсун банси-иршадымыз?
Әлмәдарис, әғнија, сиздәнди истимдадымыз!
Сиздән әлһәг гәлиби-милләт, руһи-үммәт шад олур!
Бинәва Сабирләрин аячаг иши фәрјад олур.

СӨЗ

Еј сөз, нола дерсәм сәнә хуришди-сәмават!
Сәндән алыјор нуру зијаји һәмә зәррат.

Бир нури-һәгигәтсән, едиб һәг сәни назил
Ким, бәхш едәсән күлшәни-насутә фүјүзат.

Кәһ ләһдә мәстур, гәләмдән кәһи чарн,
Кәһ әршдә мисбаһ, кәһи фәршдә мишкат.

Сүбһи-әәлидән дүзүн етдикдә тәчәлли
Мәһв олды чаһаны бүрүјән дудеји-зүлмат.

Олмуш бүтүн әрбаби-нәзәр ашиги-һүсүнү,
Тәввири-үјүн ејләјор әрбаби-кәмалат.

Бир моһибеји-лүтфи-худасән ки, һәгигәт
Нисанлар едир затын илә фәхрү мүбаһат.

Сәркәшләри һәп таәтә мәчбур едијорсан,
Тәҗрири-нуфузула әрир сәнкү чәмадат.

Еј баригеји-фикр, әја ләм'әји-вичдан!
Еј шәшәәји-ғәлб, әја нури-хәјалат!

Нөв'и-бәшәрә тәрбијәбәхш олдугун үчүн
Кәр денсә созадыр сәнә дүммүл-әдәбијјат.

Сәнсә фүсәһаји-әрәби ејләдин иләм,
Наһар бәлагәтлә, әја нури-һидәјат.

Мүмтәз еләдин нөв'и-бәши-адәми әлһәг,
Нисан сән илә ејләјиб еһрази-мәгамат.

Вичданү дили-Сабирә нәшә ејлә фүјүзат,
Та ким, битә көлтүндә рәјаһини-кәмалат.

АБДУЛЛА ЧӨВДӨТИН ЭШ'АРЫНЫ ТЭХМИС

Өчөб, көшфи-шагаб етмээми жарым руји-зијбадөн,
 Зијаландырмас афагы фуруғи-алөмарадөн?
 Нә вәгт ол сүбһи-сафым ајрылыр бәс лејли-јалладөн?
 «Јолунда бии һәгигәт вердијим бир шайли рә'јадән
 Галан пишанји-өмрүмдә бир набуд ковкәбдир».

Һүма парваз олуб учмагла икән өвчи-ә'ладән,
 Алыб сәјјад охун пакәһи јыхылдым хакә баладән,
 Севнисин сәјлә, сәјјадым ки, бән көз јумдум әшјадән..
 «Тәнәфүрләр, тәрәһһүмләр, тәхәттүрләрлә дүңјадән
 Күзәрим захмидарин-вәсл бир һичри-мәковкәбдир».

ТӘРАНЕЈИ ШАИРАНО

Сүлуки шаирин ејнән сафа дејил дә, нәдир?
 Вәтәһпәрәстә бу мәсләк рәва дејил дә, нәдир?

Насыл дә әсрә керә мәзһәр олмасын шаир?!
 Фүады ләвһеји-кијтинүма дејил дә, нәдир?

Хәјали мәс'әдәтү е'тилаји-әһли-вәтән,
 Шүары милләтә мейрү вәфа дејил дә, нәдир?

Сәрири-сәлтәнәти-шаирана маликишини
 Ливаји-һиммәти-иззәткүша дејил дә, нәдир?

Вәләјк чанәчүлүгла вәсфку шаир
 Шу мәсләкиндә јовушчу кода дејил дә, нәдир?

Пула ситәјини едән шаирини бу гәһбәлији,
 Нәһәјәт, әгбәһ олан бир әдә дејил дә, нәдир?

Дури-хәзинеји-әһли-кәмал икән әш'ар, —
 Хәзәф баһасына сатмағ чәфа дејил дә, нәдир?

Мәдиһәкуләрин әш'ари шәредары гәк
 Нисари-хаки-дәри-әғнија дејил дә, нәдир?

Тәмәллүгәтә јакышмаз тәбиәти-шаир —
 Бу шивә мәсләки-әһли-рија дејил дә, нәдир?

Ријаны тәрк едәлим заһиди-ријахара,
 Дүрәһклик бизә иһсәбәт хәтә дејил дә, нәдир?

Тәбәсбүсәтлә һасил едән беш-он күнлүк
 Өмүрдән икә бир өлмәк сәзә дејил дә, нәдир?

Гулаһи-һиммәт олан шаирини-гәзәлхансини
 Зәбани, ишти һәсан әдә дејил дә, нәдир?

Демэм ки, шаир олуб нэчви-насэ ач длиян,
Эмина нэчв, — кэмали-иза дежил дэ, нэдир?

Гэрэзлэ бир кэсэ итһами-лэгвкаранэ
Зэһи гобайһоти-эгтү зока дежил дэ, нэдир?

Демэм ки, фэсиди вэсф ет; сағын фэсадындан!
Жаманэ яхшы демэк насэза дежил дэ, нэдир?

Вэлэјк чадеји-нисафдэн кэнар олма
Ки, раһи-эдл сирати-һүдэ дежил дэ, нэдир?

Ризаји-һэјти кэзэт, кет рэһи-һэгигэтлэ,
Бу јолдэ кэлсэ бала, һэгг риза дежил дэ, нэдир?

Эли, шиканчэји-эһли-дијарэ ол Сабир,
Бэлэји-һүббэ-вотэн лилвэлэ дежил дэ, нэдир?

ШӘКИБАЈИ

Јар кетдикчэ тәһәссүр дили-шејдалэ дурар,
Өмр вардыгча һавас ашиги-рисвада дурар.

Сејли-тә'и ојлэ тәмәвүчлэ алыб лөврү барим —
Бәнзәрәм бир гочаман даға ки, дәрјадэ дурар!

Дөјсэ дэ чанымы милләрчэ маламәт ләпәсә —
Зөврәги-һиммәтиң әввәлкә тәмәннадэ дурар!

Бүсбүтүн сипәснә дәјсә дэ биң тишә јенә
Чөврә тәмкин едәрәк дурдугу мө вадэ дурар!

Нәгди-чан исә бәһаји-тәләби-јар, нишә,
Чан бекәф, ашиги-садиғ белә сөвладэ дурар!

Нә гәм, угрәтәсә да бир күң мәһи ифнајә заман,
Мәһи кедәрәсәсә мәрәмин јенә дүјадэ дурар!

Дурмушам пиши-пәси-тә'идә, Сабир, нечә ким,
О алифләтәр ки, пәси-пиши-әтә'надэ дурар!

ЭНИН

Учдуу, еј руһи-пүрфүтүһи-Һөсөһи
Учүшү итэрари-төндөһи?
Гоча бүлбүл, һијә савулдуи сән?
Ја сәфа булмадыи чөмөндөһи?..

Еј һөгиги мүһаниди-ислам!
Нәшир-ирфанда едигинчә дөвам —
Сәһи аламә јахды јохса овам?
Кедишин кәсрәти-һиһәндөһи?..

Јохса әдикчә тохм сидгу сәфа
Сәһи тәкдир едирмиш әһли-чәфа?
Көвләдикчә бу јолда шәрти-зәфа, —
Көрмәдин јардым әһли-фәһдөһи?

Еј «Әжинчи», мөзаратында
Булмадыи сәмәр һәјатында,
Иштә һөһкәмеји-мәмәтында
Бу тәһвәбүт дејил һөсөндөһи?

Лејк милләт фәғәт сифәтин үчүи,
Мүтәәккир нуути-сәһти үчүи,
Әсәфа, бир һиһә сәмәтын үчүи
Јадикар олмадыи да сөһдөһи?..

Һәсәним, шимди гыл бәһинтә хурам,
Онда Сәјид Әһмә сојла сәлам;
Кеј мәһин шаһри-бәдин-кәлам
Бир хәбәр тутмәсин вәтәндөһи?

Урәфа мәскәһи олан Ширван
Чүһәд хәбкәһидир олан;
Һиһи ифәл едән бу нүктә һаман
Көндимдәһи дејил, зәмөндөһи?

РӘҺКУЗАРИ-МӘХЛУГАТДА БИР
МӨҺТАЧИ-МӘСАРИФ

Еј дәрбәдәр кәһиб үрәји ган олан, чочуг!
Бир лөгма һан дүчүи көзү кирән олан, чочуг!
Әшикәлә абрусу да ризан олан, чочуг!
Мәтлубу һан, газандыи һирман олан, чочуг!

Һисән кими биләһсә иди гәдрү гүһмәтин —
Ачыиш оларду мөктәби-милли чөмәәтин,
Дәрк етмәк истаһир һәлә бу фејән милләтин,
Галсыи иһһан вәдиәји-фитри-мәһарәтин;
Еј еһтишамы-милләти тәһан олан, чочуг!
Еј дәрбәдәр кәһиб үрәји ган олан, чочуг!

Еј кәһһари-фитәдә-бәкил, гәд иһһан һәнуз,
Сөррафи-гәдрәһи дејил исламјан һәнуз,
Мәһгул хурду хәблар әрбаби-һан һәнуз,
Вар орталыгда сөһбәти-дә вәји-һан һәнуз,
Јох кәһһари-сәдәтә хәһан олан, чочуг!
Еј дәрбәдәр кәһиб үрәји ган олан, чочуг!

Һағлы дејид, о ким сәһә дәр; шәр гәһһәһин;
Мәһчә гәһһәһәт исе олар һәли милләтин...
Етсәји тәрбијәт сәһи әһли-визләтин —
Сәһләһи гәһһимды һәркиз да рәғбәтин?
Бәһсәһи гәһһи ајатлара үфтан олан, чочуг!
Еј дәрбәдәр кәһиб үрәји ган олан, чочуг!

Еј һәхләји-вәтән, сәфә әлеви бу һәһһа
Ким, бәхш тәрбијәт сәһини јох иһһәһһи!
Билмәм иләр кәһир шу гәһһимчә хәјәһһа...
Бәхһимчә јәлүбәһһи, јандым мөләһһи!
Еј вәдији-сәфәләти һүјән олан, чочуг!
Еј дәрбәдәр кәһиб үрәји ган олан, чочуг!

Олсун эсәф о млләтә ким, бихәҗалдыр,
Јахуд хәҗалы кәндинә тәксир-малдыр;
Јаврум, гузум, јатанлар ајылмәз, маһалдыр,
Аңчаг мәнимки һалә, сәнимки суалдыр...

Еј мән кими тәһәффүрә шајан олан, чочуг!
Еј дәрбәдәр кәзиб үрәји гад олан, чочуг!

НӘ ЈАЗЫМ

Шаһрәм, чүнки вәһифәм будур, әш'ар јазым,
Көрдүјүм никү бәди ејләјими изһар, јазым,
Күнү парлаг, күнүзү ағ, кечәни тар јазым,
Пиен пис, әјрини әјри, дүзү һәмвар јазым,
Нижә бәс бојлә бәрәлдирсән, а гаре, көзүнү,
Јохса бу әјинәдә әјри көрүрсән өзүнчү?

Ше'ра мәшғул едорәк хәтири-гәм-маһлима,
Гојурам гәһшәримә кағзымы, чериллими,
Кәлирәм јазмаға бир кәлмә, — тутурсан әлими,
Горхурам, ја иә үчүн, — чүнки кәсирсән дилими!
Еј әчәб, мән ки, сәдагәт јолуну азмајырам,
Һалә көрдүкләримин дәрдә бирин јазмајырам!

Һалә мән дәрдә бирин јазмајырам, карына бах,
Үстүмә күндә сөјүрсән, бу гәдәр арына бах,
Өзүн инсаф елә, әфкарына, әтвәрына бах,
Истәмәсән јазам, өз ејбли кирдарына бах,
Киши, сән ејбини ган, мәһлә әбәс чәнк еләмә!
Өзүнчү, һәм мәни бу бәрәдә дилтәнк еләмә!

Көрүр әрбаби-ғәләм гәјеји-амалынызы,
Мәндән артыг јазә билмәкдә еикән һалынызы, —
Јазмыр онлар дәхи он дәрдә бир әф'алынызы.
Өзүнүсүз оларә јаздыран әһвалынызы...
Јохса бу ејбидән аламдә мүбәррадыр олар?
Белә алчаг јазыдан мин көрә ә'ладыр олар?!

Нечә мән дәрдә бирин јазмаға гәдир дәјиләм
Горхур он дәрдә бирин јазмаға һәм әһли-ғәләм;
Сән әкар сөз вәрсән: «Горхма, гыл әһвали рәғәм»...
Вәз'-һалын јазыларса энли энлү бәни бәм, —
Елә бир һалә дүшәрсән ки, түкүн биз-биз олар,
Әјнинә кәјмәјә шеј тәпмәсән, астар үз олар!

СӨТТАР ХАН

Ҳали-мачзубум көрүб, гаре, демө диванәдир,
Нә'реји-шуридәми занн етмә бир әфсанәдир,
Шәһрәм, тәб им дәннз, шә'ри-тарим дүрданәдир,
Бейчәтим, ејшим, сүрурим, вәчдим әһраранәдир,
Иичизабим чүр'әти-мәрданеји-мәрданәдир,
Афәриним һиммәти-валаји-Сөттар ханәдир.

Таки, милләт мәчмәин Теһранда вилан етдиләр,
Түркләр Сөттар хан илә әлду пейман етдиләр,
Зүлми-истибадада гаршы нифрәт е'лан етдиләр,
Милләтә, миллијјәтә чан нәгди гурбан етдиләр,
Ајери-әзибһи-әзинм» итлагы ол гурбанәдир,
Афәриним һиммәти-валаји-Сөттар ханәдир.

Ҳәг' мәдәдкар олду Азәрбајчан әтракына,
Али-Ғачарын протест етдиләр Зөһһакына,
Од шәһиданын салам олсун равәли-пакына
Ким, төкүлмүш ганлары Тәбризу Теһран хақына,
Онларын чәһнәт дејилдир мәнзилә, аја нәдир?
Афәриним һиммәти-валаји-Сөттар ханәдир.

Иштә Сөттар хан, бахыз, бир нөв игдамат едиб,
Бир вәзирү шаһы јох, дүнјаны јексәр мат едиб,
Ирзи-исламы, вәтән намусуну јүз гат едиб,
Һөрмәти-һејсијјәти-миллијјәтин исбат едиб,
Инди дүнјанын тәвәччөһ нөвтәси Иранәдир,
Афәриним һиммәти-валаји-Сөттар ханәдир.

Иштә Сөттар хан, бахыз, Ираны иһја ејләди,
Түрклүк, иранлылыг тәклифни иһја ејләди,
Бир рәшадәт, бир һүнәр кәстәрди — дә'ва ејләди,
Дәвләтнин бир ејинин дүнјада рисва ејләди,
Ғачмајыб пәрванә тәк оддан, демә пәрва нәдир,
Афәриним һиммәти-валаји-Сөттар ханәдир.

Афәрин, Тәбризијан, етдиә әчәб әһдә вәфа!
Досту дүшмән әл чадыб ејләр сизә сад мәрһуба!
Чох јаша, дәвләтли Сөттар хан әфәндим, чох јаша!
Чәһнәти-ә'ладә пейғәмбар сизә ејләр дуа,
Чүн бу хидмәтләр бүтүн исламәдир, нисанәдир...
Афәриним һиммәти-валаји-Сөттар ханәдир.

ӨГВАЛИ-НИКӨМИНЛӨДӨН МҮГТӨБИС
БИР МӨНЗҮМӨ

Көнүл, ол талиби-никмөт, — о никмөт ким, хэгийгэдир,
хэгийг никмөт анчаг нүсши-сийрэтдэн ибарэтдир.

Һөкми-камил олмагчын дежилдир чох билгэ лазым, —
Фөгөгт игнав-нофсө мүгтөдир олмаг кифајөтдир.

Зөлалөт әһли һәр шеј'и кеч анлар, кеч дө һөкм ејләр,
О кәс ким, доғру јоллу фәһм едәр — әһли-фөзилөтдир.

Олур аләмдә шәхсин һиммәтл мигдари-фикринчә,
Нә һиммөт көзләндир ондан ки, әфкары габәтөдир?

Пәдәрлә мәдәрин нәһиндән әсла тәлхкам олма, —
Сәни тәкдирү тә'сир етсә дө бир датлы шәрбөтдир.

Доғушда әррылркен мүхтәлиф сүрәтләрә нисан,
Мәмәтәшдә ону јексан гылан хаки-һөдәмөтдир.

Чәнаби-һөг о бәһри-бикирани-мәрһәмөтдир ким,
Она мүлһөг олан нисан шәрәфјабн-сәдәтдир.

Јашадыгча хәрәбә Шираанда —
Бир сөфа көрөдим о ширанда.

Јашадыгча әзаба дүшү тәним,
Бана зиндан көсплди өз вәтәним

Әбәдән олмадым о бүг'әдә шал,
Һасили-өмрүм оладу һәп бәрбад.

Булмадым анда бир мүвафиг јар,
Јар сандығларым бүтүн әгјәр...

Дуст зәни етдәјим бүтүн дүшман,
Бунча дүшман, фөгөгт јалығ бир мән

Бир балән мин чөфәјә таб едәмәз,
Хәстәләндикчә шәхс јол кедәмәз.

Залым етдикчә бинәваләрә зур,
Бинәва гачмаға олур мөчбур.

Ағибөт, игтидарымыз кетди,
Сабир икән тәһәммүлүм битди.

Күвәниб әһлә олмадан фәхир,
Бакыја ејләдим сәфәр әмир.

Шаир икән вәтәндән әррылдым,
Бүлбүл икән чәмәндән әррылдым.

Шимди гүрбөт јолун алып нәзәрә
Олдум амыда, бишладым сөфәрә.

Һөг мәдәд гылды, гејдимн ачдым,
Башымнә ичә илә алып гачдым.

Тя булундум Бакы диярында,
Бир бөлүк эһли-дил чысарында.

Һәмдүллаллаһ ки, һей шәхәр верди,
Арзу нәхлимиз сәмәр верди.

Әһсэнүллаһ көзәл-көзәл һисан,
Лөвһәшәллаһ бүтүн-бүтүн ирфан.

Чүмләси бир хәјәл илә мәрбут,
Чүмләси иттифаг илә мәзбут.

Гәмусу әһля-зөвгү әһли-сафа,
Һәписи әһли-һәлу әһля-вофа.

Хәссә бу мәчмәя диларамч —
Зәти-әли, Әлигулу нами.

Бәхти мәс'уд, сийни-салт чаван
Рә'ји пирәјә, һей'әти зишан.

Һүсн-сијрәтлә сурәтә малик.
Пақ һижјәтлә изәтә малик.

Фикри парлаг, хәјәлы мүстәһсан,
Бојлә али чәнабә бин әһсан!

Дустдур әмилә, әманәт илә,
Нечә ким, зиддир хәјәнәт илә.

Јарашыр һәминә әмин десаләр,
Һәр иһиндә бин әфрин десаләр.

Ким әмин олмаса әмләпәтә,
Оламаз бу мәғам-изәтәтә.

Сафи-дил олмајычча бир һисан, —
Она һисан десәк олур бөйтән.

Бәнчә һисан әмин олан кишидир,
Гүрү һисанлыг һәр кәсин ишидир.

Еј бәним пақ үрәкли һәмпәтәним,
Сәилә көндүм сүрүрә чатди бәним!

Шаирәм, чүнки һәр кәси тәһарәм,
Түгф едирсән банә, буну гаһирәм.

Јох һкәп сәилә бир рафагәтәним,
Нәрәдәндир бу рүтбә пермәтәним?!

Бу фәгәт һүсн-һижјәтәндидир,
Бу сәнин өз нәчабәтәндидир.

Күн чыхарса иһмә саچار һәр јан;
Булуд афагә јағдырар баран.

Һәнзалин бәһри зәһр әлур амма,
Бид бибәһрә, нәхлә хурма.

Мүхтәсәр, јахшыдан јаман кәлмәз,
Јахшыдан бир кәсә зијан кәлмәз.

Јахшылыг етсә һәр һәсил һисан —
Гәдрини анлајан едәр шүкрән.

Бәндә јох лүтфүнә әвәз бир кар,
Һүнәри шаирин олур әш'ар.

Шаирә лүтф олурса, ја азар, —
Писн пис, јахшыны да јахшы јазар.

Сәни јахшы көрүнчә пис јазамам,
Бән әдәб мәсләкһиндә јол азамам.

Дејирәм, һаг сәни севиндирсән!
Хәл'әти-лүтф илә кејиндирсән!

Таки, вар өмрү мейрлә маһын
Сәнә чәтсын нә исә дилкаһын.

Өмр едиб бәхт илә, сәләт илә,
Јаша минләрчә ејичү иһрәт илә!

Һәмдәмин, — хәтирин севән бир јар,
Һәягәмин, — бир ај үзәлу сәдә иһкар.

Мәчлисин ејичү зөвг илә долесун,
Дүшмәнин, һәсиндин зәтил олесун!

Сабирин ше'рлә дуасы будур,
Һәзрәти-һәгдән иһтимасы будур:

Өмр едиб даима сәфа буласан,
Һәр заман, һәр дәнгә ишә оласан!

ТӨБАӘТ

- Сәрмајеји-ирфаны насыл кәсб едәр инсан?
- Тәһсили-үдүм илә олур рүтбеји-ирфан.

- Елм исә олур һансы мәкандан бизә васил?
- Мәктәбдә китаб илә олур сә'јлә һасил.

- Әнван-күтүб булду нә мәркәздә тәзанд?
- Ол мәтбәәдән аләмә бәхш етди фованд.

- Кәшф олду кимни сәјеји-сә'јиндә бу сән'әт?
- Кәстәрди Һотенберг бу сән'әтдә мәһарәт.

- Кафи олуб ичрасы үчүн сәрвәтл барә?
- Мәфлук олуб ичрајә варыпча бу шари.

- Јетди нечә бәс мөвгеји-икмалә бу сән'әт?
- Етди ики сәрвәтлн зоват илә шәрәкәт.

- Ширкәтлә мәкәр бојләчә мүшкүл олур асан?
- Ширкәтдәдир ичраји-әмәл, һәф'и-фираван.

- Етсәк нә олур биз дә белә ширкәтә игдам?
- Сусл Сәјлә бизә тәфриғәни та едәк әнчам...

ЈА ЛИЛ'ӘЧӘБ

Ја рәб, һәдир билмәм сәбәб,—
Јох көзләјән ирәү әдәб,
Молладар олмуш пул тәләб,
Бојлә ешитдик чәддү әб,
Ја лил'әчәб, ја лил'әчәб.

Јүз мәкрү фитнә салдылар,
Мали-ибади алдылар,
Һәр јанә кетсән чалдылар.
Һәф'и-чибишдан рузү шәб,
Ја лил'әчәб, ја лил'әчәб.

Аллаһү пәјғәмбәр, имам,
Һәм дә әнјарәткәһ тамам,
Моллаја мал олмуш, балам,
Лал ол, дејир, тәрпәтмә ләб,
Ја лил'әчәб, ја лил'әчәб.

ТӨРБИЈӘ

Үммәтин раһнумасы тәрбијәдир,
Милләттин пишвасы тәрбијәдир.

Тәрбијәгә кечир үмури-чаһан,
Һәр ишин ибтидасы тәрбијәдир.

Валдеһан, таһин, өвләдә
Нәзәри-сәтинасы тәрбијәдир:

Чүнки өвләд не'мәти-һәгдир,
Шүһри-һәггин әдасы тәрбијәдир.

Нечә ким, бир әдәби-мүмгәзин
Дәрс-һикмәт әдасы тәрбијәдир.

Чаһилни дә завалы өвләдә
Шивеји-һарәсасы тәрбијәдир;

Өҗрадир тифлә сун әхләги,
Галибә, мүддәсә тәрбијәдир.

Тәрбијәт әлминсә деһил мәғбул
Ки, онун мүгтәзасы тәрбијәдир.

АНАЛАР БӨЗӨҖИ

Кәр олса нисәдә әлмү ирфан
Өвләдә едәр бу јолда им'ан.

Әхси оларак бу мүддәанни,
Олмаз неә әлми бир ананын —

Өвләдә чатар һаман чәһаләт,
Нә әгә олур онда, нә фәрасәт;

Битәрбијәликлә тифли-мә'сум
Ахыра олур сәфилү мәш'ум;

Саридир чүнки ишбу һаләт, —
Һәмчинсәне ејләјәр сирајәт.

Көзләнеә корәк һүғуғи-нисан,
Та камил ола һүсуғи-нисан.

Елм илә олур һүсуғи-иззәт,
Елм илә олур һүғуғи-милләт.

Елмә чағырыр бүтүн әвәм
«Әл-әлмү фәризәтүн» кәләми.

ИЛЛЭРИ МЭ'ЛУМ ОЛМАЖАН
МУХТЭЛИФ ШЕ'РЛЭР

РУҲУМ

Руҳум, еј шаһбази-Ҷалайҷат,
Ҳиммәтим тақ фозада парваз ет!
Уч! Уч! Өвчи-самада нэрваз ет!
Танкнаји-боданда вар хиффот...

Ашијани-боданда тутма гөрар,
Јанма сөн дө мәним киши нэрэ,
Буламазсан малайам чарэ,
Сыхылырсаи, ләтифсән, зинһар!

Бошла бу чисми, чисм мән дејиләм;
Сана мүшкүл олурса һичраным —
Мән сөнии, сөн мәним дилү чыным,
Мән сөнни кәндим, бәдән дејиләм!

Ҳара кетсән сәнилла мән дө варам,
Шу боданда фэгәт эсириз зар.
Өлмәјимлә севнимәсин эғјар, —
Аләм олдуғча мән дөхи дурарам!

Бир сәфа булмадыг бу алаәмдә,
Башиға бир алаәм вариб кетдим;
Бир оғуч хаки зака тәрк еддим
Мадфәни-шуми-али алаәмдә!

Мән кедәрсәм, вар олсун амалиям!
Јашасми шәһријари-Һурријат!
Јашасми шәһријари-Һурријат!
Мән кедәрсәм вар олсун амалиям!

НИТГӘ ХИТАБ

Еј натиғеји-бадиәпәрдаз!
Беј сөнбәти-дилғириби э'чаз!

Еј мәһбәти-фејзи-асимани,
Мифтаһи-хәзинеји-мәани!

Сән мәхзәни-һикмәт идиш ахир,
Сән мәншән-һиммәт идиш ахир!

Бир тутији-хошбәјан идиш сән,
Бир дурчи-дурарфошан идиш сән;

Әфлаки-сүхән ситарәсијдди,
Күлзари-вәтән һазарәсијдди;

Дүшдүн неја бәс бу һалә аһал?
Билмәм на сәбәбдән олмусан лал?

Еј бүлбүлүм, ол тәрәнпәрдаз,
Гыл бағи-боданда нөгмә агаз!

Фәрјад елә бир дәм ашиғанә,
Сөјлә дили-зарү нәтәванә;

Кеј, гүнчә, ачыл ки, шимди дунја
Күлзари-тәмәддүн олду јекча!

Кал дишро бу пәрдеји-хәфадән,
Ат пәрдәни мәзһари-худадән;

Сән алами-әкбәри-худасән,
Сән ајинеји-чаһанимусән,

Мәһијәтини һәғир санма,
Азәдәләри эсир санма;

Сэндэ жарадыб бөднн-эфлак
Эглү һүнәрү шүүрү идрак;

Алэмдә нә вар — вар сәндә,
Сәрмајеји-е-тибар сәндә;

Дур, дур ки түкәнди лејли-зүлмәт,
Әһрарә ачылды сүһнн-дәваләт!

Ашигләри иштијәгә дүшдү,
Һәр кәс ајылыб гәбагә дүшдү.

Онлар ки, сәнинләдир мүасир —
Һәр елмү фүнунә олду маһир.

АНАЛАР БӨЗӨҮН

Бәзәк, бәзәк ки, дејирләр, чәһһират дејил,
Чәһһират бу күн зијнәти-һәјат дејил.

Нәдән чәһһирә фәхр ејләсэн кәрәк нисван?
Чәмәдә фәхр нә шајани-үмүһат дејил.

Һәгиги вәлидәнән ән шәрәфли бир бәзәји —
Әдәбли, услу чочугдур, тәһәммүлат дејил.

О мәдәрин ки, јох вәләдә һүснн-тәрбијәси, —
Сәзәји-мәкрәмәти-нами-валидат дејил.

Һәјатә лајиг олан зијнәт — елми-көһһәрдир
Ки, бәјлә бир диврилик гәбили-мәмәт дејил.

БЭНЗЭТМЭ

Сөвдэйн-мөвөддөтдөн
Хали көрүнүр башлар;

Биканэ билдир жексөр
Гардашлары гардашлар.

Көзлэр дэхи ган сачсын,
Битсин сачылан јашлар;

Аглэр бизэ торпаглар,
Даглар, дэрэлэр, дашлар..

Зинһар, едэлим хидмэт
Инсанлыга, јолдашлар!

Гејрэт, а вөтөндашлар!
Һиммөт, а вөтөндашлар!

Шинәду билләһин-әлијјул-әзим,
Саһиб-иманәм, а ширванлылар!
Јох јени бир динә јәгиним мәним,
Көһнә мүсәлманәм, а ширванлылар!

Шинәјәм, әмма нә бу әшкәлдән,
Суннәјәм, әмма нә бу әмәлдән,
Суфијәм, әмма нә бу әбдалдән,
Һәг севән инсанәм, а ширванлылар!

Үмәти-мәрһумәву мәғфур илә,
Әмрдәјәм тәәти-мәзбур илә,
Күфрумә һекм ејләмәјин зур илә,
Гаилә-гур'анәм, а ширванлылар!

Сэн пирн-чаһандидэсэн, еј Сејјиди-сэркар,
Мөндөн чэк элин, ејләкилэн пир илэ рафтар!
Олмаз сэнэ гисмәт дахи бу дөләти-дидар,
Буидан сора һичримдә чијәрган олачарсан.

Ашиг мәнә бир мән кимн энјба кәрәк олсун,
Маил күлә бир бүлбүли-шејда кәрәк олсун,
Сәндә бу ишә сәбру шәкиба кәрәк олсун,
Амма, билирәм, сәбр еви, виран олачарсан.

Хүмен-шәрабы сејјидә сәги вериб деди:
Сабир фәғирдир, јетәр аичаг зәкат она.

Сабири-шејда ки, тәрки-шәһри-Ширван ејләди,
Бүлбүлә бәизарди ким, мејла-күлүстан ејләди,
Мин үч јүз бирдә һичрәтдән сонра мејмун ила,
Ахирн-шәәвалитә әзми-Хорасан ејләди.

Ше'р бир көһәри-јекданеји-зағимәтдир,
Салмарам вәсфи-дүрүг илэ ону гиймәтдән,
Дејирәм һәчә, сөзүм доғру, кәләмим ширин,
Әһли-зәвгә верәрәм нәш'ә бу хош шәрбатдән.

Аризи-гәмләр әлиндән үрәјим нишмәш ила,
Зәһн едәрдим едәчәкдир она чарә чијәрим;
Бәхти-мәһбусимә бах, мән бу тәмәнидә икән
Башлада нишмәјә ишди үзүгәрә чијәрим.

Истәрәм өлмәји мән, дејк гачыр мөндән әчәд,
Көр нә бәдбәхтәм, әчәлдән дә кәрәк илз чәкәд.

ГЭЗЭЛЛЭР

Гојма кала, сагија, заһиди мејханџа,
Денмџа мејханәмиз мәсчиди-виранџа.

Урма киреһ зүлфүнә, ејлә һәһәр, еј сәнәм!
Охшамасын шәклидә сәбһеји-сәддәнџа.

Һирә илә, әфсун илә олмаз илачи-чүнүн,
Ешиг сөзүндән сәва сөз демә диванџа.

Бадеји-тәлх ичрә бу нәш'әји-ширин нәдир?
Јохса гојуб дилбәрчи ләб ләби-пејманџа?

Шимди ки, үздүн әлиһ зүлфи-пәршишәндән,
Бари кәл изһар гыл дәрди-дили шанџа.

Шәм'и дә јахмагдадыр атәши-сәваји-ешг,
Шә'леји-пәртөвфүруз хассымы пәрванџа?

Сабир о чәһнәтрүхүн кәндүми халын кәрүб
Аз галиб Адәм киһи әлдана бир данџа.

Нэр сэрн-мујидэ мин ашигн-наланн вар,
Мэкэр, еј шух ки, бир чисмдэ мин чанын вар?

Лејлијэ Гејс олур ашиг, сэнэ мин-мин Лејли,
Ахтарысан јенэ бир ашиг, эчэб ганын вар!

Ханишин тэрки-дилү чан иди, мэн һэм етдим,
Сөјлэ, еј јар, көрүм шимди нэ фэрманын вар?

Ејд-эһадэ гојун кэсмэ, бојун гурбаны,
Ашигн-зар кими кэсмэјэ гурбанын вар.

Сузи-бшалеји-пэрванэни көр, еј бүлбүл,
Сөһни-күлзардэ анчаг сөнни афғанын вар.

Нэр мэрээ чарэсини ејлэмэк асандыр, тэбиб,
Мэрэзи-ешгэ нэ тэдбир, нэ дәрманын вар?

Сабира, гәрг едэр ахир сөнн бу сејли-бала,
Олма гафил белэ ким, дидеји-кирјанын вар.

Вирана Шәмахида мәнә кәч тапылмаз,
Бир кәч бу виранада бирәч тапылмаз.

Пүстани-сәпәм тәк икки лиму әлә кечмәз,
Бир ән'әби-дилбәр кими нарәч тапылмаз.

Рүх тутмаға дәркәһына бир шаһ булунмәз,
Фәрзини-хирәд сејринә шәтрәч тапылмаз.

Бу бағда бир нөвкүли-биһар көрүнмәз,
Бу бәзмдә бир дилбәри-биғәч тапылмаз.

Бу хавеји-шәшдәрдә икки кә'б атылмаз,
Бу тәхтеји-һејрәтдә шәшү пәнч тапылмаз.

Тәрсадә пәри-руј кәзәл чоҳду пә лакки
Сән тәк кәзәл, еј дилбәри-Көркәч, тапылмаз.

Ширин сөз илә салды о вһуну кәманлә,
Сабир кими бир ринди-сүхәнсәч тапылмаз.

Мәфтунн-сәри-зүлфүнә гүллаб кәрәкмәз,
Рәичурн-ләби-лә'лиһә иннаб кәрәкмәз.

Мейрабә сүчүд етмәрәм, еј гилеји-мәгсүд,
Гәшын көрәнә сәчдеји-мейраб кәрәкмәз.

Ач зүлфүнү, диванәләри бир јерә јығма,
Бу фиргәјә чәм'ијјәти-әсбаб кәрәкмәз.

Јатма хәмн-зүлфүндә инкарын белә раһәт,
Ашигләрә, еј хәстә көнүл, хаб кәрәкмәз.

Мән нәш'әји-лә'ли-ләби-чанан илә мәстәм,
Сағи, мәнә минбо'д меји-наб кәрәкмәз

Һичриндә равадыр чирјәрим ганы төкүлсүн,
Чәшминдән ахан гәтреји-хунаб кәрәкмәз.

Сираб еләјиб лә'ли-ләбин Сабирә, еј шух,
Тәбдари-ғәммә ситгинә гәндаб кәрәкмәз.

Кујини хунабеји-чешминлә нәмнак ејләрәм,
Кипријимлә аситанән кәрдини пак ејләрәм.

Таки, көрдүм сағари-сәһбадә әкс-сурәтин,
Өмрләрдир ким, чәһанда хидмәти-так ејләрәм.

Ешгини асан билирдим, чәкән иш рисвалыға,
Шимди рисваји-чәһан олдум, нәдән бак ејләрәм?

Бојнума салдым о әјибә тәл'әтин зүлфи-көчин,
Түрфә чәдујәм, фүсунн-марн-Зәһһак ејләрәм.

Вәслә үмид олса һичриндә бу чарн¹ үнсүрү,
Әшки-чәшмин сәјлинин мөвчүндә хашак ејләрәм.

Урма шанә зүлфүнә, нараһәт етмә көнлүмү,
Зүлфүнә дәјдикчә шанә көнлүмү чак ејләрәм.

Сабира, торнаға салды сәја рә'на дилбәрим,
Кәр мәләк олсам да лабүд сәчдеји-хак ејләрәм.

¹ Дәрә мә'насына олан «чәһар» сөзүнүн хәфифләшдирилмиш шәк-
лидир.

Кэр истәсэн ки, фитнеји-аләм ојанмасын, —
Деври-гәмәрдә әгрәби-зүлфүн доланмасын.

Көстәр чәмәндә нәркисә һәр шам көзләрин,
Та сүбһ олунча хаби-әдәмдән ојанмасын.

Јох мәндә таб вәслинә, көстәрмә рујини,
Пәрванә шәм' көрсә нә мүмкүндү јанмасын.

Кујин рәгибә мәскән олуб, көлмәрәм дәхи,
Нә көрмәсин көзүм вә нә көнлүм буланмасын.

Сирри-дәһанини демә наһил ваһидә,
Гој бихәбәр галиб белә әсрари ганмасын.

Чаным чыхар чыханда хәттин күл'үзәрдә,
Ејлә хәттин тәрәш, гој өмрүм узанмасын.

Дерләр, нәвиди-вәсл вериб јар Сабирә,
Хам олмасын, бу мәғләбә нәркиз инанмасын.

Истәсэн көнлүм кими зүлфи-пәришан олмасын, —
Ол гәдәр чөвр ет мәнә аһ етмәк имкан олмасын!

Дәрди-ешгин гәсди-чан етдисә, мән һәм шакирәм,
Истәрәм чисмимдә дәрд олсуи, дәхи чан олмасын!

Гојма әғјар ејләсин кујиндә чөвлан, еј пәри!
Әһримәнләр малики-мүлки-Сүләјман олмасын!

Атәшин рујиндә әф'и тәк јатыб кејсуләрин,
Түрфә чадудур ки, мар атәшдә сузан олмасын!

Дерләр, ашигкүш ниқарым гәллимә амадәдир, —
Аллаһ, аллаһ, бир сәбәб гыл ким, пәшинман олмасын!

Мүбтәлаји-дәрди-ешгәм, әл көтүр мөндән, тәбиб!
Ејлә бир тәдбир ким, бу дәрдә дәрман олмасын!

Сабира, үмиди-вәсл плә гәми-һичранә дөз,
Һансы бир мүшкүлдү ким, сәбр илә асан олмасын?

Еј дил, аманды, сиррини биканэ билмэсин!
Аһэстэ зүлфи-жаридэ јат, шанэ билмэсин!

Дүшдүй хэјали-данеји-хал иштијағино,
Еј мүрги-рэф', тизнор ол, данэ билмэсин!

Еј јар, чан фэдәји-гүдүми-мүбарәсин,
Аһэстэ гыл хурам ки, һәмханэ билмэсин!

Гејрәт һәлак едәр мәнн — ачма чәмалыны,
Кестәрмә шәм'ә рујини, пәрванэ билмэсин!

Бир ләһзә бәзми-јардә дилшадәм, еј көңүл,
Арам тут, бу мәтләби биканэ билмэсин!

Еј аһи-сәрд, урма нәфәс зүлфи-јарэ сән,
Бир дәм гәрар тут, дили-диванэ билмэсин!

Заһид едәрсә ешгә тәкфир Сабир,
Заһир көзилә Кә'бәни бүтханэ билмэсин.

Еј шух, јенә һәмдәм олуб какилә зүлфүн,
Тәһрис едир ол кафири сејди-дила зүлфүн!

Динү дилими гәрәт едиб, ејләмәз инсаф,
Шимди нә тәмәнна илә ејләр килә зүлфүн?

Һәр ләһзә урур синәмә мин навүки-дилсуз,
Мүжжанын илә јохса дәјиб дил-дила зүлфүн?

Һејрәтдәјәм, аја ки, пәдир фитнеји-Һарут,
Еј шух, мөкәр сәһр охујуб Бабилә зүлфүн?

Тәнһа сәфәр етмә, кәл апар чанымы, әмма
Бу сирри ниһан сахла, мәбада билә зүлфүн.

Алдагды көңүл мүргүнү ол данеји-халын,
Дами-рәһни-әга олду о пүрсиләсилә зүлфүн.

Сабир кими гәрг олду көзүм јашына чисмим,
Тутмуб әлими чәкмади бир саһилә зүлфүн.

Хосрови-Һүсрүн, әзиним, сән иһиһсэн тачи,
Хублар чүмла сәнни дәркәһинни мөһтачи.

Ғабил-ғөвсәји ғашин, лејләтүд-әсра зүлфүн,
Тапмысан мәртәбеји-Һүсидә сән ме'рачи.

Төхүлүб зүлфи-сирәһи аризи-алин үзә.
Кә'бәја чөл әрәби мане' олур һүччачи.

Зәһри-кујинәм, еј мәһ, гој өпүм халындан,
Һәчәри өпмәјәнә халг демәзләр һачи.

Кәч һижәһидә дәләр бағрымызы мүжкәһин,
Бу ох атмағы ким өјрәтди сәнә ғыҗачи?

Кечә-күндүз сәри-кујиндә сызылар Сабир,
Һејләсин, ғовма ғапындан, касилиб илләчи.

УШАГЛАРА АИД ШЕ'РЛӘР
1906—1910

МЭКТЭБ ШЭРГИСИ

Мэктэб, мэктэб, нэ дилкүшасэн,
Чэннэт, чэннэт десэм сээсээн,
Шадэм, шадэм тэфэррүчүндэ,
Элһэг, элһэг, көзөл бинасэн!

Этрин, этрин күли-чинандыр,
Фејзин, фејзин һөјати-чандыр,
Гүянчэн, гүянчэн сәфаји-анчдан,
Нурун, нурун зијәфәшандыр!

Танһр, заһир¹ һүнәрләрин вар,
Баһир, заһир² сәмәрләрин вар,
Дәрја-дәрја тәмәвүчүндэ
Парлаг-парлаг күһәрләрин вар!

Дәфтәр-дәфтәр хәбәрләрин вар,
Рәһбәр-рәһбәр әсәрләрин вар,
Мишкин-мишкин гәләмләриндә
Аһу-аһу нәзәрләрин вар!

Һиммәт, һиммәт сәнинлә али,
Хаки-вәтән сәнинлә һали,
Сәнсэн, сәнсэн үмүм насын
Нитги, фикри, дили, мәғали!

Күлшән-күлшән ләтафәтин вар,
Рөвшән-рөвшән сәләттин пар,
Вазеһ-вазеһ бәјанларынла
Ширин-ширин һөкајәтин вар!

Олсун, олсун сәнинлә хошһал,
Јетсин, јетсин кәмалә әтфал,
Көрсүн, көрсүн пәсәрләриндә
Сабир-Сабир пәдәрләр игбал!

¹ Ашкар.
² Парлаг.

МЭКТЭБ УШАГЛАРЫНА
ТӨНӨӨ

Догар инсан ата очагында,
Бэслэнэр валида гучагында.

Ата һәр күн кедэр ишэ, чалышар,
Нэ гэдэр зәһмэт өлсә да алышар;

Севәмэз кәнди истираһәтнини,
Арап өвладынын сәәдәтнини.

Ишләјәр, чиоми гап-тәрә бојанар,
Һәр насыл олса да чәрәк газанар.

Ана өвләда вәгф едәр өзүнү —
Јумамаз, јуммаса ушаг көзүнү;

Сүбһә төк бинәва чәкәр зәһмэт,
Кәнди өвләдына верәр раһәт;

«Лајла-лајла» дејә чәкәр кешијин,
Мин мәһәббәтлә јелләјәр бешијин.

Аһ, биләр чочуг икән нә гэдәр
Вермишик валидејнә рәнчү кәдәр!

Шимди биз өнләры әвәз едәлим,
Онларың хәнишинчә јол келәлим.

Соралым һәр заман ризаләрини,
Алалым хејрили дуаләрини.

«Һәји алтындадыр бейниг ананың» —
Бу һәдис-шәрифдир, инаншиң!

Бизә лазымса һәггә гул олалим,
Валидејнә мүти' өгул олалим.

Атаја һәрмәт етмәјән чочугун,
Анаја хидмәт етмәјән чочугун

Нә олур кәнди нәфсинә хејри,
Нә дә ондан вәфа көрәр хејри!

Шүбһәсиңә, хүсрдән кәнар олмаз,
Ики дүнјадә бәхтијар олмаз.

МЭҚТӘБ ШАКИРДЛӘРИНӘ
ТӨҺФӘ

Еј ушаглар, ушаглыг әјями.—
Кәлән әјямын ондадыр камн.

Ким ки, гејрәтлә зәһмәтә алышар,
Кәсби-ирфана рузү шәб чалышар,—

Зәһмәти мајеји-сәадәт олар,
Јашадыгча һәмишә раһәт олар.

Ким ки, тәһбәллијә мәнәббәт едәр,
Даим әјләнчәләрлә үлфәт едәр.

Кечирәр вәгтини чәһаләт плә,
Бүтүн өмрү кечәр сәфаләт илә.

Иштә, өвләд, сиз бу һалы көрүн,
Бу иси вазәһ еһтималы көрүн;

Вәгтдән даим истифадә адн,
Елм тәһсилини ирадә адн;

Чалышын, бинијәз олун, чалышын!
Елм илә сәрфраз олун, чалышын!

Кәләчәк күнләрин сәадәтини
Газанын фәзлә фәхрү иززәтини.

Сиздәдир милләтин үмиди, көзү —
Һал илә сәјләјир сизә бу сөзү,

Динләјин јангылы сәдаләрини!..
Ешидин ағашин наваләрини!..

Охујун, милләтин тичаты олун!
Та әбәд баиси-һәјаты олун!

ТӘБИБ ИЛӘ ХӘСТӘ

Бир тәбибә кедиб дә бир бямар
Деди: «Мә'дәмдә агры бир шеј вар;

Бир дәва вер, мәнә иләч ејлә,
Өлүрәм, чареји-мәзач ејлә».

Тутду нәбзин тәбиб онун дәрһал:
«Нә јемншсэн?» — дејә едничә суал,

Деди: «Јанмыш чәрәк једим, доктор,
Једијим бир алава шеј јохдур».

Баха галды тәбиб онун сөзүнә,
Истади бир дәва төкә көзүнә;

Хәстә: «Мә'дәмдир агрыјан, а көзүм,
Јохса мәфһумушуз дејилми сөзүм?»

Деди доктор она ки: «Еј әһмәг,
Ејбли олмаса көзүн мүтләг,

Јанмыш әтмәк јемәз адн әсла,
Бу сәбәблә јарар төкүлсә дәва».

ГОЧА БАГБАН

Бир тагым кәич јол кәнарындан
Кечәрәк бир багын чиварындан,

Көрдүләр јүз јашында бир багбан
Ишләјир багда сә'ј илә һәр ан;

Титрәјә-титрәјә али, бир дә
Алма чәрәкләри әкәр јердә.

Күләрәк етдиләр суал: «А гоча,
Јүз јашында нәдир бу һал, а гоча?»

Деди: «Јер шумлајыб чәфа чәкпрәм.
Торпага алма чәрәји әкпрәм».

Дедиләр: «Бунда бир сәләһын јох.
Сән бу күн вар исән, сабаһын јох;

Инди әкдикләрин нә вәгт чыхар?
Бу чыхынча сәни заманә јыхар...

Раһәт ол, чәкмә бош јерә сәһмәт,
Оламаз мејвәсән сәнә гисмәт!»

Деди: «Әкмишләр, алмышыз, јеминшиз,
Хејрлә јад едиб дуа демшиниз;

Әкәриз биз даһа јејәнләр үчүн,
Әһли-хејрә дуа дејәнләр үчүн».

ГАРЫНЧА

Көрдүләр бир гарынча бир мөләхи
Дашыјыр таршымсында сүрәт илә;

Дедиләр: «Мура бах ки, бунча јүкү
Галлыыр бир сәһф гүвәт илә».

Деди: «Сус, гүвәти-бәдәилә дејил,
Чәкирәм гүвәти һәмјјәт илә».

Еј огул, мурдән көтүр ибрәт,
Кет агыр ишлә ишлә гејрәт илә.

Уфачыг ишләри һүнәр санма,
Белә ишләр кечәр сүһүләт илә.

Һүнәр олдур ки, бир бөјүк әмәли
Едәсән һәллә мин сүһүт илә.

Кишиләр һиммәти дагы гопарыр,
Киши ол, даг гопар һәмјјәт илә!

Хәссә, ичраји-әмри-милләтлә
Пишхам ол кәмәли-чүрәт илә!

Вәтән утрунда, милләт еригиндә
Бәдәли-чан ет хулуси-ишјәт илә!

Иш апар, баш кәдәрә гөј кетсин...
Ад галыр, бәс дејилми, милләт илә?!

МОЛЛА НЭСРЭДДИНИН ЖОРГАНЫ

Кеча Јатмаг заманы чагмышды,
Молла Нэсрэддин евдә Јатмышды.

Накәһан кучәдә учалды сәдә,
Вурһарај дүшәү, голду бир говға.

Молла, чијиндә Јорганы, дәрһал
Кучәјә чыхды мүзтәриб әһвал;

Көрдү бир Јанда бир агыр дәстә,
Санки минмиш адамлар үст-үстә;

Истәди дәстәјә тәрәф кетсин,
Бу јыгајчмаг нәдир, суал етсин;

Ишбу әснадә бир нәфәр тәррар
Јорганы гапды накәһ, егди фәрар.

Молла бу гиссалән пәришан-һал
Ғанинә тәһчәк өврәт егди суал:

«Де көрүм, кучәдә нә вар, а киши?
Бу нә дәвадир, аяладимчы иши?»

Деги: «Јорган үчүн имиш бу галаш,
Јорганы гапдилар, кәсилди сәванш».

ИСКӘНДӘР ВӘ ФӘГИР

Күн өнүлдә бир ачизү мүзтәр
Јол кәһарында тутмуш иди мәғәр;

Она бир чох миңәк дарышмыш иди,
Јазығын һаләти гарышмыш иди.

Әзәмәтлә кечәркән Искәндәр
Ону көрчәк тәрәһһүм егди мәкәр:

«Еј фәғир, еһтијачыны көстәр,
Истә мәнлән нә хатырын истәр!

Дәрдини сөјлә та дәва едәјим,
Нә исә һачәгин рәһлә едәјим!»

«Падшаһим, сәнә рича едирәм;
Бу миңәкләрәди иштиәкә едирәм;

Һөкм гыл, та учуб да кетсинләр,
Мән бир дәһизә раһәт етсинләр».

«Баһ, адам, һачәт истә дә бари
Ки, она һөкмүмүз ола чари;

Әбәдә јох бу ишлә имканым,
Дејил онлар мүгән-фәрманым».

«Падшаһим, бу ичәди илә әчәб
Мәнә дерсән ки, һачәт ејлә тәләб?

Һалбуки чох нәһифдир булар,
Һәр синифдән зәһифлар булар;

Јох икән сәндә бир уфәг гүдрәт,
Мән насыл сәндән истәјим һачәт?»

Еј огул, начети худаја дило,
Дардини зати-кибријае дило;

Чүмлэни дардини дэвасы одур,
Ачизин, гадирин худасы одур.

АЗАРЛЫ КӨНТЧИ

Хэстэ олмушду бир нэфэр деһган,
Кеча-күндүз едирди аһу фэган.

Кэлди һәмсајаеи ојаатнино,
Гоншулуғ һэггини рэјәтинна,

Деди: «Һәмсаја, вар наја мејлин,
Нә јејәрсән, нә истәјир көнлини?»

Деди: «Әзбәс ки, һаләтим јохду,
Јемаја һеч рәғбәтим јохду».

Деди: «Мејлин олурму алуја,
Тә'ми мејхош гызыл көвалуја?»

Деди деһган: «Әчәб, әчәб, јејәрәм,
Сәнә мин дәф'ә, чох сағ ол, дејәрәм».

Деди: «Гышлар, һәнүз, һәмселја,
Мејвә фәсли дејил, дајан јаја».

Деди деһган: «Нәһки јаја гәдәр,
Валкә сағ галмарам бир аја гәдәр».

Мәни тездән әчәл тәри бүрүјәр,
Јај олунча сүмүкләрим чүрүјәр».

Ишбу тәмсилә мәһһәриз биз дә,
Хэстә деһгана бәһһәриз биз дә;

Әһнија көрчәк еһтијачымызы —
Көстәрир бизләре иләчымызы;

Сөјләјирләр ки, вар һәмијјәтимиз,
Гојмарыз пуч ола чәмаәтимиз,

Һәр кәс өз рәҗини деҗир мә'гул,
Таки, сөһбәт олур ыҗғылсын пул;

Дәрмиҗан әҗләһиклә пул сөзүнү
Һәр кәс ишдән кәнар едир өзүнү;

Сөҗләҗир, вәгт јох бу тәшкилә,
Бу иши сахлаҗаҗ кәлән илә...

1913-чү ИЛДӘ „МӘКТӘБ“ ЖУРНАЛЫНДА
ЧАП ОЛУНАН ШЕ'РЛӘР

ЧАМУШ ВӘ СЕЛ

Бир киши сахлаҗырды бир чамуш,
Су гатырды сүдә, едирди фүруш.

Јаҗды шиддәтлә бир јаҗыш наһаһ,
Кишиния вәз'и-һали олду тәбаһ.

Тутду дүнҗаны селләрни чуши,
Дәр заман алды, кетди чамуши.

Киши аҗлар көз илә ғылды фәған;
Сөҗләди оҗлу: «Аҗлама, баба чан!

Чүнки су сүдләрә түфеҗл олду,
Гатдыҗын су ыҗғылды сеҗл олду.

Индя чамушуну апарды исе,
Башына мәһшәри гопарды исе,

Сөҗләмә ким, фәләк гәзәсыдыр ол,
Тутдуҗун ишләрин чәзәсыдыр ол.

Һәркиз, оглум, јалан демә ки, худа
Дуст тутмаз јаланчыны әбада!

Һәм дә халг ичрә һөрмәтни олмаз.
Изәтнин, гәдрү гижмәтни олмаз.

«Еви јанды јаланчынын. — дерләр, —
Она бир кимсә етмәди бавәр».

ЈАЛАНЧЫ ЧОБАН

Бир чобан бир күн етди дагла һарај:
«Чанавар вар, — деди, — кәлини, еј вај!»

Әһли-һәрја јүјүрдү даг тәрәфә,
Кетмәсин та гојун, тузу талафа.

Бунлары музтәриб көрүнчә чобан
Күлмәјә башлајыб деди: «јаран,

Сиз буну санмајын һәсингәдир,
Дамагым кәлди, бир зәрифәдир!»

Бинәваләр гајытды; дејк чобан
Јенә бир күн даг үзрә тилди фәған:

«Чанавар вар!» — дејә багырды јенә,
Гәрјә әһлии көмәк чагырды јенә.

Кәнтчиләр етдиләр дүбарә һүчүм,
Јенә олду јаланчылыгы мәлүм.

Догрудин бир заман баәми-шикар
Гојунә кәлди бир нечә чанавар.

Һәрчи дад ејләди чобан, јаһу!
Ешиданлар деди: јаландыр бу!

Бу сәбәбдән һараја кетмәдиләр,
Она һеч етина да етмәдиләр.

Чанаварлар једи бүтүн гојуну,
Ишти, оглум, јаланчылыг ојуну!

Бах, јаланчы танылды чүнки чобан,
Догру деркән сөзү көрүндү јалан.

МОЛЛА НЭСРЭДДИН ВӘ ОҒРУ

Молланын бөркүнү чалып оғру,
Юүүрүб гачды бир бага доғру;

Бахмады оғрусу келер нэрәја, —
Өзү анчаг юүүрду мәгбәрәја.

Молланы көрдүләр дурур орада,
Дедиләр: «Дурмусан нечин бурада?»

Деди: «Бир оғру бөркүмү чалды,
Гачды кетди, башым ачыг галды».

Дедиләр: «Оғру гачды, кетди бага,
Бурада бош отурма, дур ајага,

Бага доғру кет, ејләмә еһмал.
Оғруну тап о јердә, бөркүнү ал».

«Иәмә лазым, — деди ки, баг нарадыр,
Оғруну агибәт јери бурадыр».

ӨРҮМЧӘК ВӘ ИПӘК ГУРДУ

Бир өрүмчәк өзүн чәкиб дурду,
Деди фәхр илә: «Еј ипәк гурду».

Нә кәсаләтлә иш көрүрсән сан?
Нија бууча агыр һөрүрсән сан?

Кәл мәним сән'әтимдә сүр'әтими
Көрүб играр гыл мәһарәтими:

Ишә кирчәк таманын һөрүрәм,
Аз заманда нечә чох иш көрүрәм».

Бахды, күлдү она ипәк гурду,
Сәрзәниш етди, тәһнәләр вурду.

Деди: «Бәрфәрз олса һәр јердә
Тоһујурсан бөјүк, кичик пәрдә;

Де көрүм, онларын нәдир сәмәри?
Бәлкә дә һәр кәсә чатыр зәрәри!..

Лејк мәндә јох исә дә сүр'әт,
Јапдығым ишдә вар агыр гижмәт:

Аләмә фәндә верир карым,
Һәр кәс истәр ола хәридарым?»

АРТЫГ АЛЫБ ӘСКИК САТАН
ТАЧИР

Бир нәфәр тачир өз дүканында
Оглуу сахлайрды јанында;

Еләјирди гәрибә дәдү стад —
Сатдығында — кәм, алдығында — зијад.

Мәкрү тәзвир иди онун һәр иши,
Дүз дејилди бүтүн алыш-вериши.

Атанын шүглүнә олуб ади —
Көрдүјүн өјрәнирди өвади.

Бир күн өз дәрдинин илачы үчүн,
Кетди тачир бир ештијачы үчүн.

Оглу көрдү ки, вәгти-фүрсәтдир:
«Дәхли сојсам, — деди, — гәнимәтдир».

Әли дәхл ичрә, көзләри никәран,
Атасы бир тәрәфдән олду әјан;

Даралыб бүсбүтүн чаһан көзүнә,
Вурду бир силли оғлуиун үзүнә.

Көрдү бир пир, кејли тәчрүбәкар,
Деди: «Етмә әбәс буна азар.

Әкдијин данәһни будур сәмәри,
Сәндән әхз еләјиб һәмнин һүнәри.

Тәрбијә мүстәһәггидир өвлад,
Пәдәриндән нә көрсә ејләр јад;

Хәһ әмри-гәбиһ, хәһ чәмил, —
Еләр өвлад чүмләсини тәһсил.

Саләһ ол, саләһ олсун өвадыи,
Таләһ ол, таләһ олсун өвадыи».

ЧҮТЧҮ

Чыхам күнәш, долду чаһан нур илә,
Чүтчү сүрүр тарлада чүт шур илә.

Атлар, өкүзләр котана күч верир,
Каһ юрујур, каһ јыхылыр, каһ дурур.

Чүтчү батыб ган-тара, јер шумлајыр,
Шумладығы тарлалары тумлајыр.

Олса да артыг нә гәдәр зәһмәти —
Ишләмәјә вар о гәдәр гејрәти;

Чүнки билир раһәт әзијјәтдәдир,
Шад јашамаг сәјдә, гејрәтдәдир;

Шимди әкәрчи онә зәһмәт олар,
Гышда әјали, өзү раһәт булар.

Чәм едәчәк тарласының һасилин,
Бәсләјәчәк аңләсин, һәм елин.

ЈАЗ КҮНЛӘРИ

Кәл, кәл, а јаз күнләри!
Илин әнзә күнләри!

Дағда әрит гарлары,
Бағда әрит гарлары.

Чајлар дашыб сел олсун,
Гәхыллар тел-тел олсун.

Ағачлар ачсын чичәк,
Јарпағы ләчәк-ләчәк.

МӘКТӘБӘ ТӘРҒИБ

Мәним бағым, баһарым!
Фикри зијалы оғлум!
Мәктәб заманы кәлди.
Дур, еј вәфалы оғлум!
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чаваным!

Күн чыхды, сүбһ ачылды,
Гаранлыглар гачылды,
Пәнчәрәдән күн дүшдү,
Отагларә сачылды;
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чаваным!

Оғул, оғул, амандыр,
Чох јухламаг јамандыр!..
Чох јухламаг — шејтандан,
Тез дурмаг — аллаһдандыр.
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чаваным!

Нәснһәт ал, нәснһәт,
Ғыл кәсби-елмә гејрәт!
Елмәзлик бәласы
Мүшкүл олур, һәгигәт.
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чаваным!

Мәктәбдә вар шәрәфәт,
Дәфтәрдә вар ләтәфәт;
Чари олур гәләмдән
Ширин-ширин һекајәт.
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чаваным!

Аллаһ олсун сәдиги,
Мәктәб сәнин шәфиги;
Дур мәктәбә кет, оғлум!
Дәфтәр сәнин рәфиги.
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чаваным!

Муәллимин кәламы
Ал, сахла ештирамы;
Һәгдән едәр тәмәннә
Мәктәбинин давамы.
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чаваным!

Елм өјрән, имтаһан вер.
Өз фәзлийин нишан вер;
Гәдрин бил елмү фәзлийн,
Елмин јолунда чап вер.
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чаваным!

НӨВӨС

Нэвэс сөвг ейлэр инсэны нэгэтэ,
Өталэт чөлб едөр шэхси мэмэтэ;

Нэвэс нсал едөр заты сафаја,
Өталэт мүбтала ейлэр бөлаја;

Нэвэс пирајеји-эглу хүнэрдир,
Өталэт мајеји-нчэү кэдөрдир;

Нэвэсдэн нэш'от ейлэр нөл фохарэт,
Өталэтдэн төрөр мин-мин хочалэт;

Нэвэс сөһрасы өмнијјэтфөзадыр,
Өталэт тэнкнасы бир хөтадыр;

Нэвэс бирлэ төрөггијјат дәркар,
Өталэтдэн өмэл мөнкусү идбар.

УШАГ ВЭ БУЗ

Дәрсә кедэн бир ушаг
Чыхды буз үстә гочаг;

Сүрүшдү бирдөн-бирә,
Дүшдү үз үстә јерә.

Дурду ушаг нејләди?
Буза белә сөјләди:

«Сән нә јамансан, а буз!
Адам јыхансан, а буз!

Аз галыб өмрүн сәнин,
Јаз кәләр артар гәмин:

Әријиб суја дөпәрсән,
Ахыб чәја кедәрсән!»

ГАРҒА ВӘ ТҮЛКҮ

Пендир агзында бир гара гарға
Учараг гонду бир уча будага.

Түлкү көрчөк жаваш-жаваш калди,
Ендириб баш, эдөблө чөмбалди.

Бир заман һәсрәт илө гарға сары
Алтдан-алтдан марытды баш жуары;

Деди: «Әһсан сәна, а гарға ара!
Нә нәзакәтлө гонмусән будага!

Бәзәдин сән бу күн бизим чәмәни,
Шад гылдын бу кәлмәжинлө мәни.

Нә көзәлсән, нә хошлагасән сән,
Јери вар сөјлөсәм — һүмәсән сән.

Түкләриндир ипәк кими парлаг,
Бәдиәзәрәди вүчудун олсун ираг!

Бу јәгиндир ки, вар сәвимли сәсин,
Оху версин мәнә сәфа нәфәсин!»

Белә сөздән фәрәһләниб гарға
Агзыны ачды таки, етсин — га,

«Ға» едәркән һәнүз бирчә кәрә
Пендири димдијиндән енди јерә.

Түлкү фәврән һавада гапды једи,
Гарғаја тә нә илө бојлә деди:

«Олмасәјди чаһанда сарсаглар
Ач галарды јәгин ки, јалтаглар».

АҒАЧЛАРЫН БӘҺСИ

Алма, палыд, шам ағачы һал илө
Ејләдиләр бәһс бу минивал илө:

Башлады тәрифә палыд гәмәтин,
Өјдү өзүн, зорбалығын, һаләтин;

«Јетмәз олур, — сөјләди, — даглар мәнә,
Лајиг олур фәхр едә бағлар мәнә;

Аз гала башым јетишә көјләрә,
Шах-будағым көлкә салыб һәр јерә;

Әссә күләк, гопса да туфан јенә
Әјмәјә эсла күчү чатмаз мәнә;

Чаһлычадыр, зорбачадыр балдырым,
Сындыра билмәз мәни һеч илдырым».

Алма ағачы оңа верди чаваб:
«Ејләмә тәриф өзүнү, еј чәнәб!

Зорбәдыр һәрчәнд ки, гәддин сәнин,
Јох мәнә тәј олмага һәддин сәнин;

Сәндә битәр бир нечә вәчсиз гөзә,
Анчаг о да гисмәт олар доңгузә.

Мәндә, вәли, јакшы, көзәл алма вар,
Рәкинни һәр ким көрә һейран галар!

Дадлы, ләтәфәтли, мөләһәтлиндир,
Саплагы ишчә, өзү ләззәтлиндир».

Шам ағачы билди бу кәјфијјәти,
Сөјләди: «Бәсдир, бурахын сәибәти!

Бөш данышыгдан нэ чыхар, ај балам?
Гыш күнү сиз чылпаг оларсыз тамам;

Лејк мөним гышда дөхи јаз кими,
Јашыл олур палтарым отлаз кими;

Лазымам ев тикдирөи нисанлара,
Нөм дирөјөм, нөм гапы ејванлара;

Гыш собада халг мөни јандырар,
Мөнифөәтим халга мөним чох дөјөр».

УШАГ ВӘ ПУЛ

Кучөдөн бир чочуг јүјүрдү ево,
Бир бумажник булуб деди бу нево:

«Ана, кәл, кәл ки, дөвләтә чатдыг,
Пуллу олдуг, сәадәтә чатдыг!»

Деди хатун ки: «Сөјлө, еј фәрәнд,
Нолду ким, олдуг инди дөвләтмөнд?»

Көрәјим, вер, нәдир, нәдир бу, оғул?»
Деди: «Булдум буну ичи долу пул;

Јол кедөп бир гоча киши накаһ;
Дүшүрүб кечди, олмады акаһ;

Көрмөдөн кимсә мән гошуб алдым,
Тез гачыб кәнди ми ево салдым».

Анасы оғлунун чинајәтини
Көрөрәк заһир етди инфрәтини;

Деди: «Оғлум, нә сөрд иниш гаһын
Ки, буна разы олду виңданыш?»

Тифли-мә'сум икән күпаһ етдин,
Кәнди виңданышы тобаһ етдин;

Нижә вердин фәнајә доғрулуғу,
Иртикаб ејләдин бу оғрулуғу?

Һеч зәни етмәм, өзкәнин мали
Бизн зәнкин гылыб едә али.

Јох, јох, оғлум, инан ки, хар олары!
Әрзәли-әһли-рузкар олары!»

Хәни олсаг әкәр бу дүңјадә
Ирзү намуғумуз кедәр бадә;

Көзүмүз мүнәһәји-вилләтдән
Бахамаз кимсәјә хәчаләтдән;

Кәрчи пул чох фәрәһфәзәдыр, оғул,
Лејк намус пәк бәһадыр, оғул!»

ҺЕКАЈӘ

КИЧИК ҺЕКАЈӘ

Мејдана чыкыр...

Маһмуд мә'нәви бир тәрбијәнни, бир тәрбијеји-динијәнни ағуши-һимәјәсиндә бөјүмүш, һәјәти-ичтиманийәтдәки тәлхији-худкамдән зәррә гәдәр нәсибәдәр олмамышды. О һәјәтиһи көјүнүч көзәл дағлары, мөшәләри, чәмәнләри, сулары арасында бөјүтмүш; мәшәтәни, зөвгүн, хүсусилә аләми-чәдиди, әсри-тәрәғгини тәкамүлүдән хәбәри јох иди. О аллаһын јолунда сәбһеји-биһүдудуну чәкмәклән башға бир мәшғәлеји-мәддијә билмәзди. Инсанийәтин мәмләкәтиндә тәзә адм, тәзә сәдасы һәнуз ешидилмәјә башладығы вахт Маһмуд истиғрағи-хамуши ичиндә тәчәллијәти-тәбйијәсинин әш'ари-мүтәсәввифәсилә дәмкүзарды...

Көзәл дағлар, көзәл чәмәнләр, көзәл сулар, — булар тәбиәтин вәсанти-илһамыдыр. һәр руһ өз нәсибеји-иршадыһи онлардан алар... Маһмуд да тәб'индәки илһамати-мүтәәлијәсини о кими шәјләрә мәчлүб олуб көрүјорду. Вәтәни јени-јени сөзләрини ешитдикчә, милләтин нәвмиәминини көрдүкчә фитрәтиндә мәркүз олан һисси-ағушини ишнала башлады. Әввалдән вәтән во милләт гәјғысы јадына кәлмәкән, имди вәтән, милләт фәрјадларыны әјјүгә чыхарыјорду. Фәғәт чисуд? Нә бу фәрјады ешидәчәк чәмәат, нә до бу һиссијәти әнләјачаг милләт варды...

Бу һиссијәти-тәсәвүфүн, тәсәвүф дејил, һиссијәти-тәсәсүб вә чәһаләтин ичиндә јашамамаг имканы баш көстәрди. Зүләм ичиндә нур шәбһәрә-тәб'ани-бәшәријәт үчүн ән биһи-саф дүшмәндир. Маһмуд да елә олду... Өз одасы, өз әгрәбасы, өз әнләси онун хәсми-чаны олдулар... О да өз чиярарәләрини бу уғурда, — елм, һурријәт, инсанийәт, мәдәнийәт уғрунда фәда етди... Иғтирәб етди... Өз мүнһи-ичтимансында бирчә мәсәләри-ирфан вә мәдәнийәт билдији (.....)јә кәлди. Ох, артыг орада раһат иди, мәсрур иди, мәс'уд иди... Ону үзүнә гаршы тәкфир вә тә'и етмијорлар. Ону һурријәти-фикријәсинә... асари-гәләмијәсинә чәбр илә мүғабилә етми-

жорларды. Көр кал ки, шәһәршөккөй рифаһи-мәһшәти Јохду, фәгәт сә'ји-ғәләми илә, намуслу, гејрәтли ады илә әдәбијјәти-миллијјәси арасында бир мөвгеји-мүмтәз кәсб етмиши... О јазыјор, чалышыјор, бәшәријјәтә мәрһәмәт, шәфғәт кәстәријор. Булуңдуғу јердә бир әфкари-чәдидә дәрулирфанымда шәғәл етәди мөвгеји-тәһрис иону күзәриши-һәјәтәна хадим олачағды. Имди — һүрр, асудә бир фикрә малик. Мүстәриһ!

Пәрәстишкары булуңдуғу һәјәти-мәтбуатә да бир көрә дахил олса, артығ муранә олса да, едәчәзи бу хидмәтлә зәғи-мә'нависини тәтмин, вичданынын гәләјаныны тәскин едәчәди. Елә дә олду. Јахымдан таныдығы бир гәзәтәни ә'зәји-амиләси сарасына кирди. Мәтбәәнин парижан вә гәсвәтәнкәз һәјәтәны даһа билмәјән бу адам ән аз ичрәт хидмәтилә фәху-ранә чалышыјорду.

«Рүһум бу сә'јдән мәнәзүдур. Күч олса да дөвәм едәчәјәм; чүнки гәјәји-әмәлиә милләтә хидмәтләр» дејорду. О ә'зәји-мәтбуатын сәјјәнан һәпсина һәрмәт, мәнәббәт кәстәријор, онлары мүслиһи-инсанијјәт биллијорду... Онлары, әгдәси-әва-мири-илаһи олан — «Мәним индимдә ән бәјүк еһсан, — беј-нәлбәшәр тә'мини-салаһ вә сәәдәтә хадим оланларын гуллу-ғудур!» — фәрманлын ичрәја мүнәккил биллијорду.

Фәгәт, һејһәт!.. Тәсәдүф оғу ојлә әлдатды ки, бүтүн гејзи-ғәлбиси бир анда мүдһиш бир гүвәји-мүддәхирә кими патла-ды. Гәзәтәнин мүдәри хүлғән ади, тәбән дәни, вичданыны мәнфәәти-шәхсијјәси уғрунда пәјимәл етмиш бир сахтакар иди...

О һеч бир вахт инанмајорду ки, бојлә бир вичдан, бојлә әди бир дәмәт мәтбуати-миллијјәсинин бир үзү-мүһүммүндә булуңсуғи; лакин көрәди ки, бу һәгигәти ләјлигә әјрәсин. Пәрәстишкары олдуғу бу сәһәфи-мәтбуатә бојлә әлғәк вә мүхәрриб бир микробун нә сурәтлә јәһшдығыны әјрәшмәк истајорду.

Бир күн вәзифәсилә мөшғүлдү. Мүрәттиблардан биринин шәквәји-мүтәәлиманосини ешитди. Тә'сирни артыды; риггәти-шә'ријјәси һәјәчәна кәлди. Тәзијәһеји-атәшбар олан хәмеји-чәвалындан гејри-ихтијари бир гәч мисра төкүлдү. Пәк ачы иди. Өзү дә ағлады. Даһа мүтәјәғгиз, даһа марағлы бир сур-рәтлә тәдгиги-мүһитә башлады... Оһ, пәк бәрбад, пәк мөлүң бир һәјәт!.. Кәр кәс нифрәт едијор; шәхсэн мә'руфу олан һәр кәс ону мәнфур, дәни, ади биллијор... Фәгәт, һејһәт! Бир пәр-геји-мәтбуәнин сәһиб, әфкари-үмумијјәнин шәхсэн тәһнама-дығы бу чәһреји-сүјһәни-шәјтәнәт һалә ортада доләнјор, ја-шәјор...

Мәһмуд даһа зиндә тәдгигәтдә булуңдуғу... Оһ, ишин ичидә

кирдикчә, мүләввәсә бу адам инсанијјәт, маариф, вәтән дүш-мәни иниш! Бир вәсиләји-иттиһад вә иттиғәли парижанын вә илмәләлины да сәбәб олдујор. О дәруттәсиләни тәкамүдү арасында ојнадығы роллар илә инғиразмына да бади олмуш... Бу-түн һеј'әти-тәлимнә оғу тә'һн етмиш.

Даһа, даһа... әвәт о һәттә јени ојанан вә бу јенилик уғ-рунда башлар вәрән, гәллар төкән бир милләтәни әфрәди-мә'-сумәси арасына да ихтиләф сәлвјор вә буланғ суда балығ олајачағ; артығ һәр тәрәфдән өзүнә гаршы чәвилән әнзәри-истикраһын өнүңдә фәсад илә тә'һни-мәһшәт едәчәк... Мүм-күн олурса јашадығы мәмләкәтәни гәуһи-истибладына мура-чәт едәрәк кәндисиндән мәәдә бүүүн мәтбуати-мәвчүдәнин дә сәдиднә чалышчәгмыш!!

Һејһәт, һејһәт! Бир гәзәтә мүдәри... бојлә бир дәни, бојлә бинамус олсуң!?

Мәһмуд бир дүрүл фикрине бу һалы сәгдырмајорду вә мәтбуат ичидә бојлә бир ләвини әфкари-үмумијјәти-милләтәни алдадарағ ләкәләдиңи тәһмәмүл едәмијорду.

Нәһәјәт, ишин мејдәни-субуг вә әләнијјәтә чыхмасы әвәт, бу рәзил мәхлуғун, бу мұзүрр бәшәр парчасынын јох олмасы кәрәкәк.

Мәһмуд затән бәшәријјәтин ридәји-дип архасында ачы, сәһил, бинтрак мәхлуғлары һијлә вә рија илә иғфал едән абан-истибладын һәпсини тә'һн едәрәк чәкитмиши.

Шимди дә гејрәти-вәтәнијјә, һәмнијјәти-миллијјәнин күрән-ји-хитабәти, сәһифеји-тәблиғи мөһтәрәм бир вәсәтеји-ишад олан гәзәтәнин дә пәрәји-ниғар вә шигәг олмағ үзрә истре-мәл едилдијини көрүңчә. Бүсбүүүн чәһәндә шәјәни-әтиһад бир шәј олмадығына гәул олачағды.

Фәгәт өзүрүңи үчдә икисини бир с'ман-чәһл ичидә кечир-диңи һалдә әвахири-ојамында хәјәлиһә аһиң олдуғу мөдәни-јәғни әвиари-фәзәлфәзиңдәк бикәсб олмағ — бир итәһәри-мә'навидән башға бир шәј дејилди. Тәһмәмүл едә билмәди. Дәруһиндә бир һүзүн-јетимләнә доғду. Вәчән мәрәрәти-ғәбви-јәс көрүмәјән бу адамн кәләрнәкә шимди өнүк, јорғун бир шә'леји-ниғрәт фығғырды. Инсанларда бу һал һәд-рән көрүңүр; лакин бу кими әлјими-вәчһијјә ојлә дәрнә әс-рари-рүһијјәнин тәрчүмәни олур ки, буну мөһеүсәти-мәдүијә илә тәблиғ вә иғфәдә гејри-ғәбилдијор. Бу кими иғфәләти-мә'-новивјјә сәһәсәндә арузу едилән һәр шәј сәһимидир, һәгиги-вәт, Ләтәә ичәбәт гәбул, индәләһи мүнәггәг олан хүлүси-ши-јәт, иштә о һалын вүчүдү дәмәкдир. Хүшү' вә хүзү' руң ојлә бир һәјәчәнын ә'сәби тәһрик етмәсиндән башға бир шәј дејилдир.

Идарәји тәрк етмәјә гәрар вәрди. Бу гәрарын дәһшәти о анда вүчүдуну сарсытды. Димағында бир ихтиләли-зәһни һү-

сула котириди. Мөншәти-нәфәс дежил, нашеји-әләл... кичик, мәсүм, бирәччик јадикари-һәјәтиһини һәш-әји-һәстиһәләи көзүнүн өнүндә тәһәссүм едшәрди. Бәјнү бүкүлдү. Вәдәни дән-муш бир чисм кими тәрлијорду.

Әвәт, орадан алачагы ичрәтһин күндәлик һиссәси мүдириһ аичағ бир чај сарһинә тәғабүл етдиһи һалда, бу гонаһи-саби-рәһәји һәстәһарән кәндисинә едилән мұамилеји-бишүүрә бә јәүн бүкмәжә мөчбүр иди.

Шәир һәјәтиһ бәлә мөһлүк бир әрбәсиһә шимдијә гәдәр даһа тәсәдүф етмәмшиди.

Бу тәсәдүф онун гәлбиндә бир етһимад ојандырды. Бу етһимад, өзүнә әүлмү, етһисафһи рәвә көрәнһин мүғәррәр измәһләли иди. Бу һиссә-гәбләлүғү руһна тәсәллибахш олды. Кәлзәриндә һүсули-әмәлдән мүтәвәлид бир шә'леји-һиттиғам парлады. Јенә сөндү. Вәтәһинә мүлөввәс дә олса, бир чүз'и мәтбуәтин мәһви сүрүрүнү сымдырды.

Башға бир идәрәјә һиттисабә гәрәр вердији вахт мүтәрәдид иди; гәбулу мәшкүк иди. Мүраһиәт етди. Науһид бир ричәт, бир вәсилеји-гәһр даһа чыхды. Ән зиядә мәзһәри-әһи вә етһимад олдуғу сәчајаһи-мәғбулөдә јенә бир һакимийәти-мүтәәббидә аризүсү истишмам едијорду. Иғбирари-дәруһи кетдикчә тәзәјид едијор. Һәр күн бәлкә јүзләрчә бейт сәјләјәчәк гәдәр ити олдуғу гәриһеји-һбәдән шимди тәәллүмәти-дәруһинә јәсини тәфсир еләчәк бир кәлмә булмағдан ачиз иди.

Чылдырмыш кими соғаға чыхды. Бүтүн соғағларда бир вәләвәлеји-мәһшәтиһ һәј-һүји-шәмәдәти бейһини сарсытды. Көрүјор, мәчмәи-әһам олан маһал, бир сәмаји-мүзи алтында електриклә нурланмыш шивәри-шәбанә һалында көрүһијор иди. Мүзһә балдосунун үгүр вә мүһәггәр әһәнки-руһнәвәзи тәбдилә-һиссийәтиһа јардым етди.

Өз мөвгәји илә мүһитиндәки бу чәмәәт шәбистаһини мұғә-јисәјә башлады.

Һәр кәсин үзүндә бир әсәри-сүрүр вәр; күлүјорлар, ојна-јорлар, гошујорлар... Аһиналәр, әһибәләр бир-бирини иһти-самә-мәвәддәткәранәләри илә саламлајор. Тәк, бирчә тәк өзү фикриһидир. Артығ онун сәмаји-һләмәтиһдә бир түлуи-мөһ-тәшәһ доғмајор; афағи-һәјәти мәһшәтиһи гәра булудлары алтында көрүмәз олмушду.

Кениш Милләт бағыһини мүһтәзәһ хијабаны алтында далғын-далғын гадыһларын әһзарә-һилпәзири ону чәзб едәмә-јорду. Кәнди-кәндисә кәзијорду. Һәр бири бирәр сәвдәји-мәғ-рурун һакими әдд едилән тәсвири-һалә мұвафиг бир кәлмә буламадығына пәк мүтәәссир иди.

Бағын һүчрә бир кушәсинә кетдијиндән хәбәри јохду. Бир әһни умүзүнә тохундуғуну үғудан ашһырчасына бир тәһә-дүклә һисс етди.

— Һәзрәт! Бу пәришани-әфкар нә? Дүһияһи көрмүјорсан ки! — дејән рәғиһини боғазына тыханаһи боғуғ бир сәдә илә саламлады.

Арғадашы демшиди ки:

— Сәһники һәши битирди. Артығ гәзетә чыхмыјор...

— Әчәб! Нә үчүн?

— Нә үчүн олачағ, артығ бүтүн һәсийәти-мүләвәсини һәр кәс ташыјор. Зәтәһ...дән пара да һеч кәсә чәтдырмыјор ки...

Артығ индијә гәдәр бүтүн бу бәшәә милләтиһи мүғәддәрә-тиһа, тәлејинә бир һис дәкә сәлан әф'али-мүләвәсә әмәдәна чыхыјор» вә даһа бу гојун сүрүсүнә бәһзәјән һисәләриһи һә-вәһийәти әбәди гәлмәјәчәғ ки, әлбәт:

«Зәһһиләрә бир күн дедирәр гүвәәти-мәвлә!
Тәлләһи ләгәд әсәрәкәләләһи әләһна».

ТЭРЧҮМЭЛЭР
1906—1910

ФИРДОВСИННИН «ШАҒНАМЭ»СИНДЭН

*Тус өө Кио пәлләванларын овлагдан көзөл бир
гыз кәтирмәләри өө Кејкавусун о гызы
хатулуға көтүрмәји.*

Белә нәгл едир мөбиди-һушјар
Ки, Тус етди бир сүбһ әзми-шикар;
Олуб Кио Кудәрә она һәм инан
Дәхи бир нечә шир-дил пәлләван,
Әл үстүндә шәһбәзи-шәһиншикар,
Шикар итләри сејд үчүн биғарар.
Сүрүб ат Деғүј дәштино јетдиләр,
О јердә фираван шикар етдиләр.
О сәһра иди түрклә һәмчивар,
Гурулмушду хәркаһләр бишумар.
Баһанда кәлирди көзә бәрмола,
Узағда әчаб чәнкали-бәсәфа.
Ғабәғча рәван Тусу Кио-чәван,
Кәлир далда һәм бир нечә пәлләван.
Сүрүб ат, олуб вариди-мүргәзар,
Тәфәррүч едирди ики һәмдәр:
Бәрәбәрлә чилвә едиб һәкәһән
Мәләк чәһрәли бир гыз ояду әјан;
Көзәл гыз, вәли, мисли әләмдә јох.
Бу ғаш, көз бәни-һәи-әдәмдә јох.
Она сөјләди Тус: «Кеј күл үзар,
Нәдән бишә ичрә тутубсан ғарар?»
Чавабон деди һазини: «Кеј сүвәр,
Атамдан чәфә көрмүшәм бишумар.
Кечән шәб олуб мәсти-чәми-шәраб,
Кәлиркән мәни көрчәк етди шитаб,
Чәкиб гәтлимә тиги-зәһри-абкуи
Ки, етсин мәни ғарги-дәрјаи-хуи;
Мәбада мәни әлдүрә бикуһәһ —
Кәтирдим бу хәлвәт мәкәһә понәһ».

Ножадиы суал ејлэди пәйләван,
Она Хубчөһр етди бир-бир бәјан:
«Ки, вар нисбәтү шәһилә рүф'әтим,
Фиридуна мәнсублар нисбәтим».
Деди Тус: «Кеј рәшқи-табәндә маһ,
Пијадә нечә ејләдини гәг'и-раһ?»
«Пијадә дејилдим, — деди, — еј чәван,
Јорулду атым, бошладым мән, инан;
Вар иди мәнни бир әдд көһһарим,
Күлүбәнди-минә во тачи-әэрим,
Мәнни јолда бир горхуја салдылар,
Әлимдә нәјим вар исә алдылар.
Ајылса атам мәстликдән һаман
Мәнни тапмаға һөкм едәр бикүман;
Едәр ајрылыгдан фәған мадәрим,
Дәјанмәз, кәләр мейрибан мадәрим».
Данышдыгча ол лә'бәти-нуш-хәнд
Ики пәйләван олдурлар пәј-бәнд:
Деди Тус Кивә: «Мән ат чапышмам,
Бу назлы никары әчәб тапышмам!»
Деди Тусә Кив: «Еј сипәһдари-шаһ,
Мәкәр муттәфиг егмәдик гәг'и-раһ?
Әкәр пәйләванлыгдә сән фәрдсән,
Һәңигәт сәлә, кәр чәванмәрдсән?»
Дүшүб көфт-кујә ики сарфараз,
Тәәррүзләри чәкди туш дираз;
О һәддә јетишди ишүн сүрәти
Ки, гәтл ејләсиниләр о мәһтәл'әти.
Бу һалы көрүб һәмвәрләр әјан
Мијанчы олуб кәлди бир пәйләван,
Деди: «Вермәјини рә'ј шуру шәрә,
Тәрәһһүм един бу маләмәнзәрә;
Бу зибә никарә мүләзим олун,
Варын, хидмәти-шаһә азим олун,
Нә фарман едәрсә шәһин-һөкмдар
О фарманә маһкум өлүн зинһар!»
Көрүб чәккчуләр бу рә'ји сәваб,
Һаман етдиләр барикәһә шитаб.
Чу Кавус көрдү о маһни үзүн
Дүшүб иштијагә итирдн өзүн,
Сипәһбулләрә сөјләди падшаһ:
«Көзәл фәндә верди бу рәңчи-раһ;
Марал исә, аһу исә бу шикәр
Белә сөјд олур ләјиги-шәһријар».
Дөнүб ејләди Хубчөһрә хитаб:
«Ки, еј аризиндән хәчид афитаб,
Көзәлдир үзүн, сәфдыр тәл'әтин,

Нә бир дудманә јетәр нисбәтин?
Деди назәнин: «Нисси-дилшадим,
Фиридуну Кәршиһәз өлладим:
Һәм Әфрасијабә јетәр нисбәтим,
Вар өвләди-Тур илә чинсијәтим».
Деди падшаһ: «Еј мәһн-асман,
Сәнә мәрһабә, бәхтин иһни чәван!
Јәгин тапмасадан һүзурумдә ча
Нәжадиы, чомалиы олурду фәң;
Сәнни ләјиги гәсри-шөһдир мүдәм,
Кәһизни ола маһруләр тамам.
Тәфәхруләр ет тачлә, тәхлә,
Сәнни бәсләрәм мән көзәл бәхлә».
Деди Хубчөһр: «Еј шәһн-тачдар,
Һүзурунда олсам кәрәк бәхтијар!»
Киранмајә он ат дәхи тачкаһ
Һәр ики сүпәһләрә кәндәрди шаһ.
Һаман дәм елб Хубчөһри рәван
Һәрәмханеји-ејшә шәһ, дәрзәмән
Јарашдырды мәшһатләр зивәри,
Бәзәндирдиләр ол мөлөкмәнзәри,
Кејиндирдиләр әјнишә фәрд-фәрд
Чн зәрбәфтү өтләс, чи дибәји-зәрд;
Олуб зәрнишан тачлә сарфараз
Шәбистанә гәјду гәдәм јари-наз,
Кечиб тәхтү тач үзәр тутду гәрар,
Чәванһр олунду бу ејшә нисәр...

*'ијавушун анадан олмағы вә Рүстәмин она
Забилстанда тәрбијә вермәји.*

Бир ол гәдр дөвр етмәди рузикар
Ки, күлзәры шад етди хүррәм баһар,
Јетиб ахирә доггуз әј шад она,
Худә верди бир тифли-мөвзяд она.
Хәбәр вердиләр шәһә мөвлудән
Ки, шад ол бу мөвлуди-мәс'уддән;
Әчәб сафтәл'әт, әчәб никру,
Мәкәр көз көрүбдүр белә рујү му?
Олуб Шаһ Кавус мәсруру шад,
Сијавуш гәјду о мөвлудә ад;
Едиб һәзрәти-һагга шүкрү сипас,
Тәләб гылды бир маһир әңчүмишнас.
Мүнәччим ез елинидә һушјар иди,
Рүмузи-нүчумә хәбәрдар иди;
Бахыб тәлејин көрдү зшүфтәдир,

Бу мөлүдүн ибиди чок хүфтүдир;
Һүзүри-шөһә әрши-һал елди,
Шөһи бу хәбәр күрмәләл елди.
Зиһадә мүкәддәр олуп шәһриһәр,
Бу һал илә та кечди бир руһнаһ.
Вәли, бир күн етди Тәһмәтән вүрүд,
Һүзүри-шөһишәһидә гылды дуруд:
«Ки, еј әфсәрини әрши-һарајоси,
Бу тифлиһи мән олсам кәрәк дәјәси,
Көзүм нуру тәк хатирини һәстәрәи,
Кәрәк мән она тәрбијәт көстәрәи».
Шөһ иһә тәфәккүр едиб бир заман,
Бу әмрә һиза верди гәлби һазан,
Гошуб Рүстәми-Залә шәһзадәсини,
Рәван етди ол саран-азадәсини,
Тәһмәтән бәрәбәр Сијавәхшлә
Вүрүд етдиләр Забилә Рәшхлә,
Көзәл бир күлүстанда ләјли бешәһ
Сијавәхшә бәһи етди араһкаһ;
Мүһәјжә гыльб Рүстәми-һамидләр
О шәһзадә мәшиһидә ағазн-кәр,
Әзәл өјрәдиб шәһејн-кирү бәнд,
Сүварнијү тирү кәмәнү кәмәнд;
Вәриб сонрә тәһлим бәзми-һишат,
Мәјү мәчлисү шәһејн-һибсәт;
Нәбәрд иһрә мәһир ат ојнатмағы,
Шикариһидә аһүжә ох атмағы,
Мәһабәтлә күрән-киран һурмағы,
Мәтанәтлә галхан чәкиб дурмағы,
Бәзәнди Сијавуш һәр адәблә,
Бәли, күл тәрәвәтләһи әблә,
Бәлә ширдиһ олду ол һамвәр, —
Бәрәбәр она галмады бир һәфәр;
Кечиб бир заман олду бир пәһләван
Шикариһидә вәрмәзди шира аман,
Дәли Рүстәмә бир күн: «Еј пиләтән;
Варымдыр тәһмиһәјн-әзми-һәтәһ
Мәһи дәһрдә биһијәз еләдин,
Вәриб тәрбијәт сәрфәрәз еләдин,
Һүзүриһлә кәсб еләдин чок һүңәр,
Мәһи чәләб едир инди шәһги-пәдәр;
Нәлур көрсә шәһ әрчүмәнд олдуғум,
Сәһни тәрбијәтлә бүләнд олдуғун!»
Мүһәсәб көрүб бу сөзү пәһләван
Фүрүстәдәләр етди һәр су дәһан
Ки, олсуи мүһәјжә әсәси-сәфәр,

Сијавәхшә ләјли либаһи-сәфәр,
Дәһи әсбү тигү сәһанү сипәр,
Зәру сәнү тәхтү күрәһү кәмәр.
Хәбәрләрлә алдырди әтрафдән
Мүһүкәһә хәл'әтләр әшрафдән,
Сијавәхши тәһриһү һи'әмлә,
Бәзәндирди е'замү икрамлә;
Јәһинү јәсариндә сәф-сәф сипәһ
Едирди бу чәһү чәләлә һикәһ.
Кедирди оһуһлә Тәһмәтән бәһәм
Ки, шәһзадәјә јетмәсини бир әләм.
Чәһан әһли бу ејшә дилшад олуп,
Гәмү һүссәндә чүмлә әзәд олуп,
Һәмә ејшү һиһрәт шисар етдиләр,
Зәру сәнү әһбәр һиһар етдиләр,
Сијавәхшү Рүстәм фираван сипәһ,
Мәһәзил сүрүб, етдиләр тәјји-һаһ.

Рүстәмин Сијавушу Иранә кәтирмәји

Олуп таки, Кавус-Кеј бәхәбәр,
Бујурду, ачылды ливаји-зәфәр,
Көтүрдү сипәһи-киран Кипү Тус,
Чалыды һејү һәјү шәјнуру күс.
Бүсәти-тәрәб чүмлә саз етдиләр,
Рәван олдулар, һиһвәз етдиләр,
Ики фәвх едиб бир бирин дидү бус,
Дәјүлдү ики сәмдән тәблү күс;
Бу дидар илә шадман олдулар,
Дәри-гәри-шәһә рәван олдулар.
Пәрәстәрләр мәчмәри-удлә,
Нәвәзәндәләр чәһкә, удлә,
Сәрәфрәзләр мүнғәзәм сәфбәсәф,
Сипәһдәрләр мүнғәзәр һәр гәрәф,
О шәһзадәјә шәһриһ ачдилар,
Хурам елдиһкә күһәр сачдилар.
Көрүб тәхтин үстүндә Каһи-сәри,
Дирәхшәндә, хуриһд тәк әфсәри
Дүшүб сәздәјә гылды әвәл һәмәз,
О мә'будинә етди рәзу һијәз,
Сора мөһәзри-шәһә етди сәләм,
Сипәһбүд олуп шад, фәрхәндәкам,
Аһыб бағриһа бәсдә шәһзадәсини,
Бүләнд етди шәһ сәриһи-һәфәдәсини,
Суал еләди-чүмлә һәләтәһини,
Бәјән етди Рүстәм көмәләһини.

Нишиман она верди фирузо тохт,
 Мүрәссә' нишану мүлуканә рохт,
 Көрүб оғлуну чүмләдән сәфһараз,
 Дүшүб сәндәҗә етди шүкрү ишаз:
 «Ки, еҗ сәнеҗи-пурү нар, афһорини,
 Ола сүн'уна сәд һазар афһорини!
 Мәһи сәрбулөнд-чәһан еҗләдини,
 Мүәҗҗәд гылыб һөкүмран еҗләдини;
 Сәадәт-гәррин етдин с'азла,
 Хүсусән бу фәрзәнди-мүҗтазла!»
 Бу һалы көрүб мәчлис әҗанлары,
 Гошун бәҗләри, дәвләт әрканлары
 Деҗиб мәрһабалар о мәһмәзәрә,
 Сипас етдиләр һазрәти-дәворә.
 Бу чәшнә бахыб ифтихар етдиләр,
 Зәру сипү күһәр нисар етдиләр.
 Пәс ол дәм буҗурду шәһи-никпәҗ,
 Хидивн-чәһанләр, Каһуси-Кеҗ:
 «Кәрәҗ лешкәр етсин сүрүрү нишат,
 Сүрүрү нишлә ачыласын бусат!»
 Бозәркани-Иран гүруб дәстгикаһи,
 Бәзәнди талалатла гәрни-шаһ.
 Нә бир гәрни-шаһ олду арастә,
 Нә тәһа сипаһ олду арастә,
 Бәзәнди бүтүн шәһрү базару бәҗ,
 Ағачлар олуб һәр бири чилчыраҗ;
 Әҗан олду һәр сәнтдә мин сүрүр,
 Һәр ев олду бир мәчлис-еҗшү сүр.
 Бу мишала һәр һәфта, һәр сүбһү шам
 Сүрүрү нишат еҗләди хасү ам,
 Тамам олду бир һәфта, әһр етди ш.һ,
 Сәфһаралыҗ етди дубәрә сипаһ.
 Ачылды дәри-кәичү бәзи-кәрәм,
 Күһәр сачды еҗан сәһәби-кәрәм:
 Зәру сипү мәһрү күләһү кәмәр,
 Әмүду сәһнү хәләнкү сипар,
 Тила кисә-кисә, күһәр овч-овч,
 Хәдәм дәстә-дәстә, һашәм фовч-фовч,
 Дүрү лә'лу ягүтү зәр кеҗл-кеҗл,
 Сүтурини-тази-пәсәб кеҗл-кеҗл,
 Сүтурини-тази-пәсәб дәст-дәст,
 Либасу гумашин-зәри дәст-дәст,
 Хәзү тирмеҗи-пүрбәһа бәст-бәст
 Едиб бәһи, верди рәвач оғлуна,
 Мәкәр вермәди тохтү тач оғлуна;
 Деҗиләди сәзавари-әфсәр һәнуз,
 Чәван иди ол мәһмәзәр һәнуз.

Вали, етди шәфғәтлә бир дәм никаһ,
 Белә сөҗләди оғлуна падшаһ:
 «Ки, еҗ најибим, јадикарым, оғул!
 Күләм, күләһини, нөвбәһарым, оғул!
 Демә сәрбулөндәм ки, шаһзадәҗәм,
 Әсарәт нәдир, мән ки, азәдәҗәм;
 Мүһәҗҗәдирәр тохтү тачым мәһим,
 Нәдир кимсәләди еҗтиҗачым мәһим?!
 Сәнә, галибә, елм олур еҗтиҗач,
 Тәпәр елмлә мүлк-дәвләт рәвач,
 Демә ирс-әбдир мәно тачи-зәр,
 Сәно ирсдир бәлкә елми-пәдәр.
 Зәрин тачына еҗләмә ифтихар,
 Гүнарбирлә ол тачә миннәткүзар.
 Әдәб иктисабында чох шәҗиҗ ол,
 Вүчүдуна тәхтү-зәрә ләҗиҗ ол;
 Рәиҗәтнөвәс ол, адаләтшинар,
 Рәиҗәтлә дәвләт олур бәргорар.
 Демә, еҗләрәм тачы сәндән дириг,
 Вали, гыл тәкамүллә сә'ји-бәлиҗ.
 Сәһничин бу тачы-шәһи бәсләрәм,
 һаман сәрбулөнд олмағын истәрәм!»

Тәриҗмә

Бу мишвал илә једди ил һәр зәман
 Едирди Сиҗавәхши шаһ имтәһан.
 Һәр ишдә ону көрдү һушјардыр,
 Дәхи тачә, тохтә сәзавардыр;
 Гүруб бәзми-ишрәт шәһи-әрчүмәнд
 Сиҗавәхши тач илә гылды бүләнд.
 Мәрәмә чатыб көрдү мәншурини,
 Лазыб пәриҗан үзрә мәншурини.
 Кунистаны бохш етди лүтфән она
 Ки, олсуи о мә'ваҗә форманрәва.

Сүдәбәһин Сиҗавәшә ашиҗ олмағы

Бу әһвалдән кечди бир рузикар
 Ки, шад иди һәр һалда шәһриҗар.
 Оғурушду бир күп Сиҗавәхшү шәһ
 Ки, Сүдәбә варид олуб нәбәкаһ
 Сиҗавәхши көрчәк олуб мәһли,
 Јаныб һари-ешгә, ашышды дилә,

Вүчүдү дөнүб бир төрази-пэхэ,
Әсәр етди куја ки, атәш жокэ,
Нийини она көндөриб хадими:
«Сиявохиш кет сөйлэ, кеј мөһиәбиш,
Тәәччүб ки, бир ләһәә аја ширэ
Хурам еләмәссән һәрәмханәјә?»
Көлиб елчи пәғамин етди бәжан,
Бу сөздән бәрәшүфтэ олдү чөван,
Деди: «Мөрд олүр, мөрдлө һөмкәләм,
Һәрәмханә инсван ичиндир мөгәм»,
Фүрүстәдәдән етмәди кари-ешг,
Киран олду Сүдәбәјә бари-ешг;
Өзү етди шәбкир гәсди-мөрам,
Бәри-шаһи-Иранә гылды хурам,
Һүзуриңдә әрз етди: «Кеј шәһријәр,
Сәһни мислини көрхәјиб рузкар,
Чаһан фәхр едир әһдү пәвәндинә,
Хүсусән бу фәрәзонди-дилбөлдинә;
Нолүр сәрфәрәз етсә хәһәрләрини,
Һәрәмханәдә көрсә мядәрләрини,
Шәбистанә көндәр о мөһитәл әти
Ки, вар биздә дидарыһин һәсрәти;
Фәрағиндә тәр-чешмү хуниңдиләз
Ки, дидарыһа чүмләмиз мәңлиз;
Пәрәстиш гылдыб зәрһисар еләриз,
Вүрудилә биз ифтихар еләриз».
Деди шәһ: «Варымдыр сәнә е'тимад,
Севирсән ону јүз аһадан ширәд»,
Сиявохиш шәһ дәрһүзүр еләди,
Она мейрибан-мейрибан сөйләди:
«Сөвәр һәр көрән әһли-инчдан сәһи,
Көзәл хәлг едиб пак јәздән сәһи,
Хүсусән гөһүмләг ганы чүш едәр,
Сәһи көрсә һәр кәс дорағуш едәр;
Әбәс санмаг олмәз рәжи-инсәбәти,
Рәжи-инсәбәт ичәб едәр үлфәти;
Һәрими-Һәрәм ичрә вар хәһәрини —
Мөһиәбәтлә Сүдәбә тәк мәдәрини,
Шәбистанә кет, бир дәм ол һәмһиншини,
Көрүб еләссиләр сәнә аһәрини!»
Сиявуш бу сөздән едиб иштиәбиш,
Ону хирәләндирди көвтәри-шаһ, —
Мәбәд иһки шәһ бир күман еләјир,
Бу сөздә мәһи имтәһан еләјир
Ки, һәзик хәјәл иди чирә зобан,
Гәһи-әгәлү бијна дилү бәдкүман,
Нәзәрдән кечирди дили-раһини,

Бу әһрин сөрәңчәмү ағазини:
«Әкәр худ кәдәрсәм шәбистанә мөһи
Әһни олмәрам мәкри-Сүдәбәдән».
Бу мәтләбдә сәјри-хәјәл еләди,
Шәһә бөјлө бир әрән-һәл еләди:
«Ки, еј мөһиәтәһи шәһи-аләмхәрәч,
Мәһә лүтф едиб вермисән тәхтү тач,
О күндән ки, бу аһтәби-бүләнд
Сачыб торпага идр, едиб әрчүмөнд —
Һәлә көрхәјиб нудеји-рузкар
Сәһни тәк гәһи-әгәл бир тачдыр;
Нә мисли вар әндәзәвү чаһлә,
Нә мәһнәддин әһни илә, раһлә;
Мәһи көндәр ағилләр ичләсыһа,
Чәһанбилләрин бәзмү шурасыһа;
Мәһә инзәвү тирдән сөјлә кәл,
Кәмәһини-әдүкирдән сөјлә кәл;
Сөлә сөһбәти-тәхтү аһаб-бар,
Дәһи бәзми-рудү мејү мейкүсар;
Нә фәзлә мәһи сөвг едәр гәсри-шаһ, —
Зәнән сөһбәти әгләдир сәдди-раһ».
Деди шәһ Сиявохиш: «Шад ол, огул!
Кәмәһинчә дүңјадә јад ол, огул!
Пәсәндидадир чүмлә һәләтләрини,
Мәһи вәләл етди бу сөһбәтләрини,
Нә фарман едәрсәм дүри-куш гыл,
Нә әндишән олса фәрағуш гыл;
Шәбистанда вардыр сәһни хәһәрини —
Чү Сүдәбә бир мейрибан мәдәрини».
Сиявуш деди: «Чүң олүр бамјад,
Көлиб еләрәм әһринә иштијад,
Нә фармајиһини олса мән сәмәәм,
Мәһә һәр пә һөкми еләссән табәәм».
Вар иди вәфа јоллү бир мәрди-һир,
Ады һирбүд шәхси-рәвшән-зәһир;
Үмүраты-аләмдән аһаһ иди,
Әһини-Һәрәмханеји-шаһ иди.
Она сөйләди шәһ ки: «Еј һушјәр,
Олүр таки, күң гәјбдән иһкар,
Һәриәмә Сиявохишлә ол рәван,
Итәт гыл етсә нә һөкми ол чәван,
Сөлә сәкинәһи-Һәрәмханәјә
Ки, е'зәз олүнесчү о фәрағанәјә;
Де Сүдәбәјә еләссән зәр һисар,
Күләбү күдү мийикү әһбәр һисар,
Мүбәрәк гүдүмүндә хәһәрләрн

Нисар ејлэсинлэр чэваһирлэри». Чу күн чыхды, мәһ олду зүлмати-шәб, Сијавуш кәлиб хидмәтә бәздәб, Едиб шаһә күришү о кәрдәһфәраз, Дүшүб торпаға өлдү хаки-нијаз, Она падишаһ илтифат ејладди, Сәмманә чох пүктәләр сөјладди, Вә бә'д истәдиб һирбүдү мәһзәрә, Нечә сөз деди ол вәфәһәрвәрә. Бәрәбәр Сијавоһшлә дәрзәман Ону ғылды дөвләтсәрәја рәван. Вә лакин о шаһзәдеји-никин Дејилды бу кетмәкдә гәлбән әмин. Фәраз олду чүн пәрдеји-иззү наз — Һәрәм әһли етди бүтүн пишвәз; Шәбистан долуб әтрлә, бан илә, Әбиру күлдү мишкү рејһан илә; Хурам ејләдикчә гәдәм-бар-гәдәм Сачыларды јагутү лә'лү дирәм. Салынмышды базм ичрә дибачи-Чин, Төкүлмүшдү һәр јанда дүрри-сәмин; Чалынмағда нају неју сәзләр, Тәрәннүмдә ексәр хошавәзләр; Көнүлләрдә дидардән мин сүрүр, Ајағда меј, әлдә гәдәһ, башда шур. Шәбистан демә — бир беһишти-бәрнн, Көзәлләр — нүмәјәндеји-һури-еји. Сијавуш олуб даһили-бәзин-наз, Нә көрдү ки, бир тәхти-зәриңцәраз Олуб лә'лү пирузә илә никар, Вәзәкләниши алмас илә шаһвар; О тәхт үзрә Сүдәбеји-мәһчәбин Отурмуш чу һури-беһишти-бәрнн; Башында онун әфсәри-сәрвәри, Ајағын өпәр түрфә кејсүләри, Өтәркән сәрәпәрләдән ол чәван — Ону көрдү Сүдәбә нәкәһ әјан; Дүшүб иштирабә, итирди өзүн, Ениб тәхтдән, хакә гојду үзүн, Дуруб басды агушуна чан кими, Гучуб ијләди дәстә рејһан ками, Үзүндән, көзүндән өпүб шөгдән, Доја билмәјирдән белә зөвгдән; Едиб һәзрәти-һәггә шүкрү сәпа, Дејирди ки: «Бу сән'әтә марһабә! Сәнин тәк о шаһын ки, фәрзәнди јох, Рәвадыр десәм һич пејвәнди јох».

Сијавуш билиб, ганди бу үлфәти Ки, Сүдәбәнин худ нәдир һижәти, Дајанмағысын өтдү ол нөвчәван, Көрүб етди хәһәрләрнн шадман; Она етди хәһәрләрнн әфәрнн, Нишимонкәһнн олду тәхти-зәрнн. Олуб оллара бир заман диләвәзә, Јенә ејләдн өдәт ол сәрфәраз. Һәрнмиләр олду бүтүн вәсфү: «Ки, әһсан Сијавоһшин-фәрһәнкчү! Нә рә'на көзәлдир, нә зијбә чәван! Сөзү чәни-руһ, өзү руһи-чан». Һәрәмханәдән чыхды ол нөвчәван, Һүзүри-шаһә кәлди ғылды бәјан: «Ки, көрдүм һәрәмханеји-дөвләтин, Сәзавари-тәгдир олан шөвкәтин, Чалалын шаһани-чәмдән зијад, Фиридуну һушанкү Чәмдән зијад; Ола пәјаар иззәтин бәхтлә, Хәзәјинлә, өврәнк илә, тәхтлә!» Бу көфтәрдән шад олуб шәһријар Бәзәндирди ејваны чүн нөвбәһар; Мејү сағарү бәрбәтү сәзлә, О күн ејшү нүш етдиләр назлә. Бүләнд олду чүн лејлеји-нилфам, Шәбистанә Кеј-Кауус етди хурам. Едиб рә'ји-Сүдәбәдән фәһси-һал, Кәмали-Сијавушдән етди суал. Бәјан етди Сүдәбә: «Кеј шәһријар, Һәлә көрмәјиб дидеји-рузикар Сијавуш тәк бир көзәл нөвчәван, Кәмәлү әдәблә фәриди-чәһан!» Деди падишаһ: «Етсә тәлә' мәдәд, Әкәр етсә рүшдә бу зијбә вәләд, Кәрәкмәс ки, етсин она бәд нәзәр, Едилсин карәк бәднәзәрдән һәзәр!» Чәвабында Сүдәбә әрзү бәјан Едиб сөјләди: «Еј шәһни-камран! Бахылса әкәр рә'ји-әзәләмә — Ону ејләрәм вәсл өз өвләдимә; Она веррәм өз ғылаларымдан бирнн — Вәчәһәтдә чүн һури-хилди-бәрнн, Верәр түрфә фәрзәнди-дилбәнд она Ки, олсун вәчәһәтдә манәнд она, Дејил әз һәрәм ичрә дүхтәрләрнн, Фалак тәк фүрузәндәр әхтәрләрнн, Мәләк-сүрәтү күләрүхү мәһчәбин,

Дурн-бәдри-Кей-Аришү Кей-Пәшини.
 Деди шәһ: «Бу мәтләб мәрамымчадыр,
 Мәрамымчадыр, чүнки камымчадыр».
 Сијауш кәлиб мәнзәрә нһми-шәб,
 Ситәјиш едиб өлдү хаки-әдәб.
 О бәзм ичрә биканәләрдән нәһан,
 Оңә етди шәһи мәнрәмәна әһан:
 «Вар, оғлум, сәммимәнә бир иңјјәтим,
 Бу иңјјәт олүб мајеји-бәһчәтим;
 Адыи алом ичрә ола пәјидар
 Ки, сәндән гала бир көзәл јадикар;
 Нечә сәи мәнни етмисән шадикам,
 Сәһи һәм едә пәјибини зиндәнам,
 Бәлә тапмышам әхтәриндән нишан,
 Нечә ким дејиб мөвбиди-никдан
 Ки, олсун вәчәһәтдә манәнд она,
 Верәр түрфә фәрзәнди-дилбәнд она,
 Вә ја хашн-Кей-Аришә гыл никан
 Бәјән бир пәрируји-һуријјәчәһ;
 Сәрапәрдеји-Кей-Пәшинә нәзәр
 Едиб дә гәбул ејлә бир симбәр
 Ки, сәндән галар түрфә бир јадикар,
 Чәһан ичрә ол һәм олүр шәһријар».
 Сијауш деди шәһә: «Бир бәндәјәм;
 На фәрман едәрсән сәрәфкәндәјәм;
 Рәвадыр кими рә'јин етсә пәсәнд
 Ки, шаһанә рә'јиндүрәр судмәнд,
 Вәли, билсә Сүдәбә вермәз ризә,
 Бу әмрә ону ејләмә ашина.
 Мән исәм ону бахәбәр етмәзәм,
 Шәбистанинә бир дәхи кетмәзәм!»
 Бу көфтардән хәндәнак олду шаһ,
 Деди: «Етмә Сүдәбәдән ништибаһ
 Ки, Сүдәбә чох мейрибандыр сәнә,
 О бир мадәри-чанфәшандыр сәнә,
 Сәзәдыр ола әмрдән бахәбәр»...

Әл ачыб сәил олмағын хошдур, —
 Кәрчи бир һәббә сим исә диләјин;
 О сәфиланә сиргәтиндән ким,
 Кәсилә бир фүлүс үчүн биләјин.

ХӘЈЖАМДАН МӘАЛӘН ТӘРЧҮМӘ

Бизи алдатма, хачә, һәр сөзүңә!
 Бизә јох, кет нәсиһәт ет өзүңә!
 Көрүјөркән көзүң дүзү әјри, —
 Биздән әл чәк дә, чарә гыл көзүңә!

Көрдүм нечә дәстә тазә күлләр, —
 Бағланмыш иди кијәһи илән тәр;
 Дедим: нә олүр кијәһи-начиз
 Та әјләшә күл сәфиндә әһиз.
 От ағлајараг деди: «Отүр сәи,
 Сәһбәт еләјим, гәһһим көтүр сәи;
 Алиләр едәрми тәрки-сәһбәт,
 һалонки оларда вар сәхәвәт.

ГЕЈДЛӨР

1906

«МИЛЛЭТ НЕЧЭ ТАРАЧ ОЛУР ОЛСУН, НЭ ИШИМ ВАР»

(сөһ. 5)

«Молла Насрәддин» журналының 4-чү нөмрөсində (1906, 28 апрел) нәһәсчә чап олуымушлар. Ч. Мәмһәдгулузладини Сабир һаггындакы сатириктан анлашылмагына көрә, Сабир илк ше'рларын башга бир адымнан (ушагы) өсәтәсінлә «Молла Насрәддин» нәһәсчә көндәринидәр һәм Ялмыз үчүчү ше'рндан сонра бу нәһәсчә кәбитәрилли ше'рларын муәллифи Сабир оладугу нәһәсчә чыкмышлар.

Ше'рнн иккинчи бейти олан:

*«Гој мән тох олум, әвкәләр илә нәби карим,
Дунјаву каһан аи олур олсун, нә ишим вар»*

Сабир күдәлҗәтнннн әвәлки чапларында Јохлур.
Сатираннн башында «Нәја мәнн дөјүрсүнүз?» сәрләвәһәли бир фејлетон вардыр; буну оладугу кини бураја күчүрүрүк.

«НИҖӘ МӘНН ДӨЈҮРСҮНҮЗ»

А моллалар, нәја мәнн дөјүрсүнүз? Олмаја мондан горхурсунуз? Олмаја горхурсунуз ки, әзилб чаматән гулагына бир нечә сөз нәһәсчә дәјәм, бир нечә мәтәбәләрдән акәш еләм?

Олмаја горхурсунуз, мәчмүәннн вәзәләрннн нәкәрләрнн нәкәрләр самәвләр алышыгы елә-елә вә шәһидләрннн ушәктәр әһәлә-әһәлә ахырда чамәләт көзүнү әчәб бә'нн шәһәрдән хәбәрләр ола?

Олмаја енз баша дүшүрсүнүз ки, бир мәчмәктәдә икн пәдшәһ вә бир әсрәдә икн моалла ола билмәк: ја Молла Насрәддин, ја Молла Насрәддин?

Һең еҗби Јохлур, дөјүрсүз дөјүн, әмма буну да биләк, еј молдалар ки, күнләр додалар, сүләр ахыр, замәнә тәкәлләк вә ахырда јетим-јесир вә кечәл-күчәл гәрдашларым досту илә дүшмәннн тәһәҗиб һәмән јөгүн дәјәнкәләри сизнн әлиһидән вәләр вә бәшләр... даһы дәлиһсәннә дәмшәрәм.

Вә бу да о вәхт ола биләр ки, кечәл-күчәл, тәһәҗиб вә бәмбәл, бит вә сиркәли гәрдашларым сизлә мәннн тәһәҗибүмү баша дүшөрләр. Нәриһндә ки, сиз дә моллаһсәннә вә мән дә моллајәм вә ләкин бәшнн әрәмәддә бир бәләчә фәрг вәр. Кәһәҗрисә да олур, әмма бу вәрәдә бир нечә сөз дәмәјән ләһәм күрүрәм.

401

«ЕТДИ БУ ФЭЛЭК ХӨР КЭСӨ БИР ТӨВР ЖАМАНЛЫГ»

(сөх. 16)

«Молла Насрэддин» журналынын 18-чи нөмрөсндө (1906, 4 август) чап олунуштур. Ше'р Сабир күллийжатынын эвөлкө чапларында жоктур. Ше'рин башында «Молла Насрэддин» нмаасы илэ Ч. Маммагузузанын фэйтону чап олунуштур. Ч. М. өз фэйтонулары үчүн чок вахт Сабирин сөтүрөзүрүндан бу шыкында истифаде эташидир.

ГУЛУШАПОВЭН КЕРИ ЧАГЫРЧЫЛМАСЫ

Шушалаң чөккөн телеграмдан охунуларымыз көрөтөкдөр ки, кенерэл Гулушапов Шушалаң керн чагырылыб, Гулушаповун ээл олунганын эһвалатына нагыл елэмөк истајорун. Канынын чөрөјүнэ бане мүфти ва шејхүнислам чөнабалары бир төрөфдан, бир төрөфаан да Дагыстан мүсөлманларынын нумарандалары олдулар. Мүфти ва шејхүнислам чөнабалары фэйтону миниб сөздорун јаныма Гулушаповдан шыкәјөт етмәјө келдедө мән да орала идиң. Ва гөдөр дедин, кетмәјин, көлүн бу дашы етәјиниздөн төкүп, мәнә гулаг верон омады.

Азыры мүфти афонди мәнә чөнаб нерди: «Нийә кетмәјөк, ај Молла, бизин мүсөлман гардашлары Шушалаң гырымлар, биз дураб бакај? Санын гөртәтәк ва кәләб?» Мән жоратун ки, мүфти афонди доғру формәјин еләр; делди: «Биз јоктур, келерсе кедин, амыа бары бирини кедин, канын да бирди кетмәјин». Делдилер: «Нийә!» Дедим: «Сонди өтүр ки, чөнаб чанынын сизи көрүб гөрхәр». Шејхүнислам афонди бујурау ки: «Гөрхәр, јазарам Бақыды филан молла ва Данабаш канын и да филан молла дуа јазыб көндөрөрдөр». (Молдаларын адыны шејх чөнабалары сөјөлдү, амыа манын јадымдан чыккы).

Бәли, фэйтону сүрдүдөр. Мән фэйтону дадынча сөрдәр имарәттин јаныма кими гөчдөм ки, инди, чанынын гөрхәс мән бир чәра едим, чүнки мән өзүм да моллајам, һәр бир дәрәдә алач едә билерим. Чанынын чөнабалары эһвалатдан фэйтону көрөк гәпчыгалара бујурау ки, гәпчылары эһваллар.

Хүләсә, чанынын һазрәтлөр әли титрәјә-титрәјә гәләнн көтүрүб Гулушаповна һөкм еләнн ки, дурајыб көлөсн, һөггә телеграммы верди мүфти афонди өзү да охулу. Маълумдур ки, мүфти афонди русча кәлима охујуб дадыла билер. Һөггә чок вахт гәли ва моллаларда русча дадышыр. Гәрәз, һөчмн сәәт телеграф көндөрүлдн. Мүфти ва шејх чөнабалары гәһәз ивәләр мәнәү олдулар ва аралан сөккәс доғгә көмүшүн ки, Шушалаң, Гулушаповдан бәлэ чөнаб кәлди: «Ај сөрдәр, башында делдиң, ахыр амыа мүшәвәлә олунан һөкүмларин дәрлән биринсин әмәл елтирәмишмәң, бәлэ шн олар ки, мәнә индики вахтада чагырырсың!»

Чанынын чөнабалары кенә гәләнн көтүрдү. Јазды: «Чок дадышыг истаъмәз, ага бујурур сүр дәрәјә, сүр дәрәјә!»

Кенә сөккәс доғгә көмүшүндн Ағамдан чөнаб кәлди: «Сизин һөкүмүңүз бизән мән Шушалаң чыкыб инди Ағамданјам ва көлөјирон ки, аллары гөшүсләр, миниб Јеһлаз төрәф јола дүшүм». Мүфти ва шејхүнислам һазрәтлары чаныншо «снәсиб» дејиб истадиләр јола дүшүләр.

Мән бу һийдә сөзларын имарәттинн эһкәпчысына дадышыб бу ишләрә тамаша елдириң, чөнаб шејх мәнн көрүб делди: «Ај Молла, сөн алаһ, дүш ашага, сөрдәр сөнн көрәр, биз хәваләт чөкәрик». Дедим: «Чөнаб шејх, бир јаныма вәһмәт чөк, гулдуғузува бир кеча

сөз әрә елим». Делди: «Нә демәк истајирсән?» Мән јазашча башладым:

«Етди бу фәлэк һәр кәсә бир төвр јаманлыг...»

«ТӨРПӨНМӨ, АМАНДЫР, БАЛА, ГӘФЛӘТДӘН АЈЫЛМА»

(сөх. 18)

«Молла Насрэддин» журналынын 19-чу нөмрөсндә (1906, 11 август) нмаасы чап едилмишидир.

ТӨНСИЛИ-ЕЛМ

(«Тәһсил-уәлум етмә ки, елм афәти чандыр»)

(сөх. 19)

«Молла Насрэддин» журналынын 20-чи нөмрөсндә (1906, 18 август) «М. М.» нмаасы илэ кетмиш бу ше'р Фүзулинин «Лејли ва Мачнун» дәррәдәкин:

«Дил вермә, көнүл, етмә ки, сиз афәти чандыр»

нисрәсы илэ башланан гәзәлине нәзирәдир.

АТА НӨСНИӨТН

(«Бәздир, еј отул, бош јерә бу елмә чалышма»)

(сөх. 22)

Сабир күллийжатынын эвөлкә чапларына дахил едилмәјөн бу ше'р «Молла Насрэддин» журналынын 21-чи нөмрөсндә (1906, 25 август) «Һараз» нмаасы илэ чап олунуштур.

«АҺ ЕЛЛӘДИЛИМ НӨШӘЛИ-ГӨЛЈАНЫН ҮЧҮНДҮР»

(сөх. 24)

«Молла Насрэддин» журналынын 22-чи нөмрөсндә (1906, 1 сентјабр) «Аһһоһ» нмаасы илэ чап олунуш бу ше'рин башында «Шәккәләрнн биринчи сәһифәсинә бәк» сөзлөрн јазылмышыр. Ше'рин азымунуна нү-вәфиг, рәссам Ш. М. р. я. н. и. т. бир шыкәл чөкмишидир. Шыкәлдә бијүк бир ағачын кәләсиндә кәлчә етүлдә отуруб гәлән чөкөн бир молла ва колланын јаныла ајагы јалын, әли дөшүлдә, башы гәбәгә әјдәмнн бир кәнди гәсвир едилмишидир. Шыкәли јанларында ва јуарысында ашагыдакы сөзлөр јазылмышыр:

«Чөнаб ахунд, бу күм дивар диндәдә бир сәһибсәз етәјди әвәт елди, бир молла тапшырар ки, бирчарын дәрәи едөк. Көрөк, алаһ ризәси үчүн бу зәһмәтн гәбүл еләсиң.»

Ч а в а б «Бәлә, кет, бир өзкә молла тап, мән прихот молласы дејидим.»

Шыкәлин астында икә Сабирин һәмнн ше'рининн бир бөндн јазылмышыр.

АГЛАШМА

«Илэ ровадыр эгнэлээр баха ав голана, ја рэб»

(сөһ. 48)

«Молла Насеррадин» журналынын 14-чү нөмрөсінде (1907, 7 апрел) «Фазил» имзасы илэ чап олунмуштур.

ТӨМЕЈИ-НОЪАР

«Агырма, јат, ај ав тојуг, јухунда чохма дары көр»

(сөһ. 49)

«Молла Насеррадин» журналынын 15-чи нөмрөсінде (1907, 14 апрел) «Најдачачан» имзасы илэ чап олунмуштур.

«ВАЈ-ВАЈ, НӨ ЈАМАН МҮНКУЛӨ ДҮШДҮ ИШИМ, АЛЛАҺ»

(сөһ. 50)

«Молла Насеррадин» журналынын 17-чи нөмрөсінде (1907, 28 апрел) «Борунчак» имзасы илэ чап олунмуштур.

«ӨВРАДЫМЫЗ, ЭЗКАРЫМЫЗ ЭФСАНЕЈИ-ЗЭНДИР»

(сөһ. 52)

«Молла Насеррадин» журналынын 18-чи нөмрөсінде (1907, 5 мај) «Бойунјогун» имзасы илэ чап олунмуш бу ше'р Намиг Камалын:

«Авалымыз, эфкарымыз исбали-өгөндир»

ше'рини шоничи нөзиредир.

**«НӨ, ДЕ КӨРҮМ, НӨ ОЛДУ БЭС, АЈ БАЛАМ,
ИДДЭАЛАРЫН»**

(сөһ. 53)

«Молла Насеррадин» журналынын 19-чу нөмрөсінде (1907, 12 мај) имзасы чап олунмуштур. Наначи душтаны баглөмаг эрэфсінде олдугу заман јеткөмишдир.

«ФӨЛӨ, ӨЗҮНҮ СЭН ДӨ БИР ИНСАННЫ САНЫРСАН»

(сөһ. 54)

«Молла Насеррадин» журналынын 21-чи нөмрөсінде (1907, 26 мај) имзасы чап олунмуштур.

СОЈАНОТНАМӨДӨН БИР НӨБЭЭ

«Дчајбаты шу дары-маһанда көрөли илши»

(сөһ. 56)

«Байуул» журналынын 3-чү ва 4-чү нөмрөлөрінде (1907, вјун) «Др-экин» имзасы илэ чап олунмуштур. Намини ше'р Сабирин олунмуш 25 нөмрөсінде. Иер олунмуш «Нигалаб ва мөдөнијат» журналынын 1-чи нөмрөсінде (1937) дача едлөмишдир. Сабир күллөјатина биринчи дөфө дөхид едилер.

«НАЭНЛ ОЛАНА МӨТЛӨБН АНДЫРМАГ ОЛУРМУ»

(сөһ. 59)

«Молла Насеррадин» журналынын 21-чү нөмрөсінде (1907, 1 вјун) имзасы чап олунмуштур. «Молла Насеррадин» журналы чар һөкүмөт тарафиндан багланымы үчүн 2 вјун илэ 25 вјун арасында чыкмамышдир.

«ПАИ АТОННАИ, НӨ АГЫР ЈАТДЫ БУ АГЛАИ ӨЛҮБӨ»

(сөһ. 61)

«Молла Насеррадин» журналынын 25-чи нөмрөсінде (1907, 8 вјун) имзасы чап олунмуштур.

ГӨРАНЕЈИ ЭСИЛАНӨ

«Илэ сохулмусан арај, а башы бөлали фө'л»

(сөһ. 62)

«Бөһул» журналынын 5-чи нөмрөсінде (1907, 14 вјун) имзасы чап олунмуштур.

ЛЕЈЛИ ВӨ МӨЧНУН

«Еј» довлөтисин гөвалы, олчум»

(сөһ. 64)

«Молла Насеррадин» журналынын 26-чи нөмрөсінде (1907, 15 вјун) имзасы келди бу ше'р Фүзүланин «Лејли вө Мөчнун»-унда Мөчнун өтасы тарафиндан едилди һөснөтө нөзиредир.

ӨКНПЧИ

«Мөзүмүгү едид башлама фөрјөдө, экинчи»

(сөһ. 67)

«Молла Насеррадин» журналынын 27-чи нөмрөсінде (1907, 21 вјун) имзасы чап олунмуштур. Ше'рин илк мисрасы Сабирин илк чөпәррында дөјиндилерлөрк «Бөсдир бу гөдөр башлама...» шөклинде чап олунмуштур. Бис журналда кетдичи кими вердик.

«ӘЛМІННӨТҮ ЛІЛЛӘ КИ, «ДӘБИСТАН» ДА ГАПАНДЫ»

(сәһ. 70)

«Молла Нәсрәддин» журналының 28-чи нөмәрсиндә (1907, 29 июл) имзасыз чап олуишушур. Шәһрин башында ашагыдакы сөзләр язылмышлар:

УЧИТЕЛЛӘР

(«Товсиф едилмишди мағыл Кәңчә сиезиди»)

(сәһ. 71)

«Молла Нәсрәддин» журналының 30-чу нөмәрсиндә (1907, 12 август) имзасыз чап олуишушур.

«БӨГТА КИ, ГОПУР БИР ЕВДӘ МАТӘМ»

(сәһ. 73)

«Молла Нәсрәддин» журналының 31-чи нөмәрсиндә (1907, 20 август) имзасыз чап олуишушур. Шәһрин башында ашагыдакы сөзләр язылмышлар:

«Рәкәизәдә Мәһмүд Әкрәм бәй әфәнди һәзрәтләриниң «Гад ет» ил-гали ишәриһә кәбирә».

«ГӨРҮҮҢД ӘСИРАНИ-ГУЈУДАТИ-ЗАМАНЫЗ»

(сәһ. 74)

«Молла Нәсрәддин» журналының 32-чи нөмәрсиндә (1907, 26 август) имзасыз чап олуишушур.

ГОРХУРАМ

(«Паи-лијада дүшүрәм чәлләрә»)

(сәһ. 76)

«Молла Нәсрәддин» журналының 33-чу нөмәрсиндә (1907, 2 сентябр) имзасыз чап олуишушур.

1922-чи ил илә 1934-чу ил чыгында 9-чу нисраның сәп кәлмәси олан «Дарлария» сөзү «чәлләрә» кетмишлар.

10-чу бейти 1934-чу ил ишриндә Јохдур. Әвәзәки чапларда иһә 10-чу бейти илә 11-чи бейтин Јерләри дәйишик кетмишлар. Әсәнилә әдәдугу кичи иһәдик.

«Молла Нәсрәддин» журналының 35-чи нөмәрсиндә Иранда мәшһүртә уғрунаа кәтәи мүбаризәни тәһсир елан бир шәкил вараыр. Шәһиндә мәшһүртә әлејһләрләриңдән олан Шәјх Фәзләләһ (Тегранниң ифүзулу ичтәһиди) бир тәрәфән, дикәр тәрәфән Рәһим хан (Маһимәдәли шәһин тәрәфаары, бәјүк феодал) мәшһүртәниң үзәринә һүчүм едир. Шәһиндә алында «Горхурам» шәһриниң бәзи нисрәлары әдәдугу кичи, бә'зи нисрәлары иһә әз дәйишикликлә чап едилмишлар.

Шәһин алында Јазылмыш шәһ булар:

Мүхәлиф нисәп көрүрәм, горхурам.
Лејкә бу горхәзәли илә, доғрусу.
Моллаһи хәһнан көрүрәм, горхурам.
Бисәбәб горхурам, әвәһи вәр.
Мәһлиси позгун көрүрәм, горхурам,
Милләти чәһил көрүрәм, горхурам...

«БӘ'ЗИ ЈЕРЛӘРДӘ ТӘСАДУФ ОЛУНУР АША, ӘТӘ»

(сәһ. 78)

«Бәһлул» журналының 6-чи нөмәрсиндә (1907, 13 сентябр) имзасыз чап олуишушур.

«МӘН БЕЛӘ ӘСРАРЫ ГАНА БИЛМИРӘМ»

(сәһ. 79)

«Бәһлул» журналының 6-чи нөмәрсиндә (1907, 13 сентябр) (—) имзасы илә чап олуишушур.

«БАШ ТУТДУ МҮӘЛЛИМЛӘРИН ИЧЛАСЫ, СИЈЕЗДИ»

(сәһ. 80)

Молла Нәсрәддин» журналының 35-чи нөмәрсиндә (1907, 17 сентябр) имзасыз чап олуишушур. Шәһрин сәундә ашагыдакы сөзләр язылмышлар:

«Бу шәһрәләр 33-чу нөмәрәдә чап олуначагыды бә'зи сәбәбләрә көрә бу көнрәгә гәлдә».

«ЧАПМА АТЫНЫ, КИРМӘ БУ МЕЈДАНӘ, А МОЛЛА»

(сәһ. 81)

«Молла Нәсрәддин» журналының 35-чи нөмәрсиндә (1907, 17 сентябр) имзасыз чап олуишушур. Илк дәфә Сабир күллијәтиһә даһил едильр. Бу сәтирәлә Бақы гәзәтләриңдә оларла нәзирә Јазылмышлар.

«ЛОВГАЛАШЫ, А КӨРМӘМИШ, ЧОХ ДА БЕЛӘ ФЫРЫЛДАМА»

(сәһ. 83)

«Молла Нәсрәддин» журналының 37-чи нөмәрсиндә (1907, 2 октябр) имзасыз чап олуишушур.

«ЕЈ ОНКИ УЛУМИ-МӘДӘНИДӘН ХӘБӘРИН ВАР»

(сәһ. 84)

«Молла Нәсрәддин» журналының 39-чу нөмәрсиндә (1907, 20 октябр) имзасыз чап едилмишлар. Илк дәфә Сабир күллијәтиһә даһил едильр.

Бу ше'ри биличи мисрасингаки *«моднидан»* ва учунчу мисрасингаки *«тарих»* сўзлари нобоз хатаси оларга журналда *«модни[т]дан»* ва *«тарихи»* кетмишидир.

КӨРМӨ! — БАШ ҲАҲО, ЖУМАРАМ КӨЗЛӨРИМ!

(с. 86)

«Молла Насродини» журналичин 40-чи нөмрсинда (1907, 26 октябр) имзасыз чап олунишдур.

«АТМЫШ НИГАБИ БУСУНУН МӨЧМУЭЛИ-ТОВАНКӨР»

(с. 87)

«Молла Насродини» журналичин 42-чи нөмрсинда (1907, 11 ноябр) имзасыз чап олуниш бу ше'р Р а ч л а н д а М а х м у д Э к р а м и и «Фўзула» журналичин 29-чу нөмрсинда дорч олуниш «Баҳарди» бер жаргаг жахуа айтиладан бир нөмра сарфилан ше'рини нэзрлар.

«НИМӨРҲАМӨТ ЭҶАНЛАРЫНА ШУҚР, ХУДАЛА»

(с. 89)

«Молла Насродини» журналичин 47-чи нөмрсинда (1907, 16 декабр) имзасыз чап олунишдур.

МӨҚТӘБ

(«Молла дағи, етле шараэт белә»)

(с. 90)

«Молла Насродини» журналичин 48-чи нөмрсинда (1907, 23 декабр) имзасыз чап олунишидир.

«ТӨҶАМӨТ ЕДИР ГӨҶЕТЧИЛӨР, — МӘШӨРИ НАСИ БИР БЕЛӘ»

(с. 92)

«Молла Насродини» журналичин 49-чу нөмрсинда (1907, 30 декабр) имзасыз чап олунишдур.

1908

«ДАН ГӨҶЬАНИ ПИСАНЛАРИ НЕЛТӨРДИН, ИЛАНИ»

(с. 93)

«Молла Насродини» журналичин 1-чи нөмрсинда (1908, 5 январ) имзасыз чап олунишдур.

СУАЛ ЧАҶАБ

(«Ш-Ари-мә'лунишунин вә'у гәрари нечәдир»)

(с. 95)

«Молла Насродини» журналичин 2-чи нөмрсинда (1908, 13 январ) имзасыз чап олунишдур.

420

ТӨҚ СӘБИР

(«Ти кәлирик биз дә бир аз анлағас»)

(с. 96)

«Молла Насродини» журналичин 3-чу нөмрсинда (1908, 26 январ) имзасыз чап олунишдур. 1934-чу ил чалыла башлан дордунчу мисра сәби оларга «Өлкәдә, һәр јанда ағуру төк сәбир» кетмишидир.

ФИСИҶАН

(«Самла гәдикчә фәләк бәлләри ағранығ оғур»)

(с. 97)

«Молла Насродини» журналичин 4-чу нөмрсинда (1908, 27 январ) имзасыз чап олунишдур.

«АЛДАНМАРАМ КИ, ДОҶРУДҶР АЛТИНИ, ЕЈ ОМУ»

(с. 98)

«Молла Насродини» журналичин 5-чи нөмрсинда (1908, 3 феврал) имзасыз чап олунишдур.

«КӨР БУ ИЛ ХАЛҶЫ ТӨҶАҶ ЕТДИ КИРАНЛЫҶ, БИЗӘ ИӘ»

(с. 99)

«Молла Насродини» журналичин 8-чи нөмрсинда (1908, 24 феврал) имзасыз чап олунишдур.

«СӨН БЕЛӘСӨНМИШ БАЛАМ, АЈ БАРАКАЛЛАҶ СӨНӘ»

(с. 100)

«Молла Насродини» журналичин 11-чи нөмрсинда (1908, 16 март) имзасыз чап олунишдур.

ОЛМУР, ОЛМАСЫН

(«Кучәдә тулган, еј оғул, сән'этин олмур, олмасын»)

(с. 101)

«Молла Насродини» журналичин 12-чи нөмрсинда (1908, 23 март) имзасыз чап олунишдур.

«МАДАМ КИ ҶАМИЛАНИ-ЗУЛМӨТ»

(с. 103)

«Молла Насродини» журналичин 13-чу нөмрсинда (1908, 30 март) имзасыз чап олунишдур. Ше'рин башинда — «Молла Насродини» 10-чу нөмрсинда «Ҷағдыринали» имзасы јазылган ше'ра чәҶа — сөзлери јазылмишидир.

421

«Молла Насрәддин» журналының 10-чу нөмрәсində чап олуған «Гыз-
дырмачы»ның бу ше'рини Сабирни зөни едиләрәк әвәлки чапларың
һәмисында «Агилана јад ет» сөрләвәси алында кетмишдир.
Сабирни адына кәдәп «Гыздырмачы»ның ше'ри буадыр:

Вәтта ки, зәир нәсимн-әүләт,
Тәсир багыштајыр чәләт,
Дунјадан әдәм олуру бу милләт,
Гызрәңд бачдырарам мүбәрәт,
Алма белә кәстәрир зәманә;
Бикәр галыр күни-фәрәсәт.
Еј сәјра чыхан о күлситәнә,
Онда оху бир дуаји-рәһмәт,
Инди мәнн кәфирәнә јад ет!

Вәтта ки, һана сатан гәһимдәз,
Саггаллар олуру ја ағ, ја гарә;
Ваш гүрхәга һич кимсә гәһмәз;
Тохму кәчәдә едәрәз чәрә;
Нә нурә, нә пүштмәлу дәләк,
Нә зәди, нә нештару һәчмәт;
Пәһ, пәһ! нә зәман, нә әләмн-пәк!
Нә әли, нә күдүр, нә ләчәчәт...
Онда мәнн агиләнә јад ет!

Вәтта ки, чәһанга дәфян-кафәр
Бир-бир позулуру һәмә лүғәтдән;
Нә моллануға, нә Мирзә Гәнбәр,
Јох рәңчү молал бир чәһәтдән;
Инсанлар олуру чу чәсмн-ваһид,
Әдәм дөхи бир вәтән ки, чәһнә;
Нә ширк, нә мө'минү нә мүһнид;
Әсәрарың билдирәр тәбиәт,
Онда мәнн јанә-јанә јад ет!

Ше'рин башында «Шәһримиз «һоһһоһә тәгдир олувур» сөзләри
јазылмышдыр.

МӘСЛӘҺӘТ

(«Агрын алым, а Мәшәд Сижимгулу»)

(сәһ. 101)

«Молла Насрәддин» журналының 14-чу нөмрәсində (1908, 6 апрел)
һәмисыда чап олуимушдыр. Сәтирә Мәшәди Сижимгулуның:

«Молла, сәнә ејләјирәм мәсләһәт,
Сәјлә керүм, евләним, евләнәјим?
Атымыш синиңм еләјибдир күзәш,
Бир гыз алыб, евләним, евләнәјим?»

бәнди илә башланған ше'ринә чәвәб оларәк јазылмышдыр.
Бирәнчи бәндиң дәрәдүчү һисрәси китәбиң әвәлки чәпләрыңдә кет-
мишдир.

ШИРВАН

(«Ше'рини, Молла бәјм, зәһбилә салсан, мәнә нә»)

(сәһ. 107)

«Молла Насрәддин» журналының 15-чи нөмрәсində (1908, 13 апрел)
һәмисыда чап олуимушдыр. Илк дәрә Сабир күллијәтиңә дахла едилр.

«БИР ЧИБИМДӘ ӘСКИНАСЫМ, БИР ЧИБИМДӘ АҒ МАНАТ»

(сәһ. 108)

«Молла Насрәддин» журналының 15-чи нөмрәсində (1908, 13 апрел)
һәмисыда чап олуимушдыр.

Ше'рин башында бу сөзләр јазылмышдыр:
«Доктор Абдулла Чөвдәт бәји тәғдир» («Ичтиһад», нөмрә 4)
Сәтирә Абдулла Чөвдәтнин «Бир шаһри-ғәрибин зиндан
јадикәри» сөрләвәһалн ше'ринә нәзирәдир. Ше'рин илк бәнди беләдир:

«Бир јәһимдә јәри-мәһәну, бир јәһимдә кәһнә,
Олмаз олсун бәјлә сузшиһа, фәләкәтлн һәјәт!
Пшкәһин-чешмн-чәһимдә вәтән ејләр вәфәт,
Олмаз олсун бәјлә сузшиһа, фәләкәтлн һәјәт!»

ДОГРУ

(«Догру дәрәһ олсајды јаланчә усанарды»)

(сәһ. 109)

«Молла Насрәддин» журналының 16-чы нөмрәсində (1908, 21 апрел)
һәмисыда чап олуимушдыр.

«АЈ ҺАРАЈ, БИР НЕЧӘ ШАИР, НЕЧӘ ШАИР КИМИЛӘР»

(сәһ. 110)

«Молла Насрәддин» журналының 16-чы нөмрәсində (1908, 21 апрел)
һәмисыда чап олуимушдыр.

ДИЛБӘР

(«Еј дилбәрәң тәрәдә чевән едән чочу»)

(сәһ. 111)

«Молла Насрәддин» журналының 17-чи нөмрәсində (1908, 28 апрел)
«һоһһоһ» һәмисы илә чап олуимуш бу ше'р М. һаддиннн «Шүкүфәи-
һикмәт» ады ше'ринә иккинч нәзирәдир.

БӘХТӘВӘР

(«Огулуңуз, ај Хансәһм, бир јәкә нәләһн иши»)

(сәһ. 113)

«Молла Насрәддин» журналының 19-чу нөмрәсində (1908, 12 мај)
«һоһһоһ» һәмисы илә чап олуимушдыр.

ҮЧ АРВАДЛЫ

(«Ах, бу ушаглар неча бәдәгдылар»)

(сәһ. 115)

«Молла Нәсрәддин» журналының 21-чи нөмрәсиндә (1908, 26 мај) «*һаһһа*» имзасы илә чап олуишушдур.

СӘБР ЕЛӘ

(«Етсә да алам һамысы әзләлә»)

(сәһ. 117)

«Молла Нәсрәддин» журналының 28-чи нөмрәсиндә (1908, 14 иҗул) «*Бәйнүбурғ*» имзасы илә чап олуишушдур. Илк дәфә күллиҗата даһил едиләр.

«Бәйнүбурғ» имзасы илә Сабир 1908-чи илә дәрәд шәр җазмышлар. Бу имза илә җазылмыш шәрләрдән аңагч «*Еҗ хачә, чалыш сурәти-заһирдә*» «*һаһһа*» ола имзасы илә башланган сәтирә Сабир күллиҗатының илк чапларына даһил едилмишлар.

«АҖ НӘНӘ, БИР ГЫРМЫЗЫСАГГАЛ КИШИ»

(сәһ. 119)

«Молла Нәсрәддин» журналының 29-чу нөмрәсиндә (1908, 21 иҗул) «*Гардашоглу*» имзасы илә чап олуишушдур. Әвәлки чапларда үчүнчү бәнди биринчи имзасы дәҗишләрләрәк:

«*Бир кишибир, аҗ нәнә, лап чох фәгыр*»

шәклиндә кетмишлар. Әслиндә олзугу кичи бердик.

«А КИШИ, БУНДАН ӘЗӘЛ ХАЛГДА НӨРМӘТ ВАР ИДИ»

(сәһ. 121)

«Молла Нәсрәддин» журналының 30-чу нөмрәсиндә (1908, 28 иҗул) «*Бәйнүбурғ*» имзасы илә чап едилмишлар. Илк дәфә күллиҗата даһил едиләр («Сәбр елә» шәрһ һагында олам гејдә бахты)

КАВУР ГЫЗЫ

(«*Билмәм нә чәрә сәләҗим, аҗ Молла Нәсрәддин*»)

(сәһ. 122)

«Молла Нәсрәддин» журналының 30-чу нөмрәсиндә (1908, 28 иҗул) «*Гоча әли*» имзасы илә чап едилмишлар. Илк дәфә күллиҗата даһил едиләр.

ЈАТМАЛЫН, АЛЛАҖНЫ СЕВӘРСИЗ

(«*Османлылар, азданмаҗым, аллаһны севарсизә*»)

(сәһ. 124)

«Молла Нәсрәддин» журналының 31-чи нөмрәсиндә (1908, 4 август) «*Гоча ириләм*» имзасы илә чап олуишушдур.

ИРАН БӘЗҮМҮНДҮР

(«*Мәк шаһи-зәви-шәкәтәли, Иран өзүмүндүр*»)

(сәһ. 126)

«Молла Нәсрәддин» журналының 32-чи нөмрәсиндә (1908, 11 август) «*Иран гурду*» имзасы илә чап олуишушдур.

ГОҖМА, КӘЛДИ

(«*Хандосту, аманды, гоҗма, кәлди*»)

(сәһ. 128)

«Молла Нәсрәддин» журналының 33-чу нөмрәсиндә (1908, 18 август) «*Гетим ғычыгы*» имзасы илә чап олуишушдур.

ИСТИГБАЛЫМЫЗ ЛАГЛАГДЫР

(«*Инанмам, сөзләм артыг ки, фәјзабәд олур алам*»)

(сәһ. 129)

«Молла Нәсрәддин» журналының 34-чу нөмрәсиндә (1908, 25 август) «*Гәҗә әли*» имзасы илә чап олуишушдур. М. Н а д и н и «*Таза һәҗи*» гәзетиниң (1908, 4 август) 178-чи нөмрәсиндә чап олуишуш «Истигбалымыз лагладыр» сәрләвәли шәрһинә чаваблар. Шәрһин илк бәнди беләлар.

«Авар фирәдәви-һүрријәт, фүјүз-әбәд олур алам,
Күләр сүбһи-һәҗигәт, мөҗдәләт мөҗтәд олур алам,
Шуәати-мүсәват илә сәһни-дәд олур алам,
Кәмади-ешг исанәҗјәтә мунгад олур алам,
Сүрүсәдәд һүрријәт кәлар, дилшад олур алам,
Шу истибләд әлиндән гуртарыр, әзәд олур алам».

УШАГДЫР

(«*Аҗ башы данды киши, диктә, ушагдыр ушагы*»)

(сәһ. 130)

«Молла Нәсрәддин» журналының 34-чу нөмрәсиндә (1908, 25 август) «*Түкәзбән кичи*» имзасы илә чап олуишушдур.

ЧАВАН

(«*Еҗванымга учадыр*»)

(сәһ. 132)

«Молла Нәсрәддин» журналының 34-чу нөмрәсиндә (1908, 25 август) «*Бәйнүбурғ*» имзасы илә чап олуишушдур. Илк дәфә күллиҗата даһил едиләр («Сәбр елә» шәрһ һагында олам гејдә бах).

АХ... ХІ.

(«Ах, нечә кеф чакыли эјјам иди»)

(сәһ. 133)

«Молла Нәсрәддин» журналының 36-чы нөмрәсиндә (1908, 8 сентябрь)
«Молла Чибиндәгулу» имзасы илә чап олуңмушду.

«АЧЫЛДЫГЧА СӘНИН СУБҮН, МӘНИМ ДӘ НӨРМӘТИМ АРТЫР»

(сәһ. 135)

«Молла Нәсрәддин» журналының 37-чи нөмрәсиндә (1908, 15 сентябрь)
«Бир алим» имзасы илә чап олуңмушду. Сабир күллиҗатына илә дәрә дахил едиләр.

«ЕҮ ХАЧӘ, ЧАЛЫШ СУРӘТИ-ЗӘһИРДӘ ГӘШӘНК ОЛ»

(сәһ. 136)

«Молла Нәсрәддин» журналының 38-чи нөмрәсиндә (1908, 22 сентябрь)
«Бойнубура» имзасы илә чап едилмишдир.

МАНИ-РӘМӘЗАНДЫР

(«Мани-рәмәзандыр, јекә мөјдан да бизимдир»)

(сәһ. 137)

«Молла Нәсрәддин» журналының 39-чу нөмрәсиндә (1908, сентябрь)
«Гарингулу» имзасы илә чап едилмишдир.

БУ БОЈДА-БУ БОЈДА

(«Надир олу бу чочулар өјан бу бойда-бу бойда»)

(сәһ. 139)

«Молла Нәсрәддин» журналының 40-чы нөмрәсиндә (1908, октябрь)
«Диндар» имзасы илә чап едилмишдир.

МИР НАШЫМ ТӘБРИЗИ

(«Габла дәхи марфашымы, Мир ناشымы»)

(сәһ. 140)

«Молла Нәсрәддин» журналының 42-чи нөмрәсиндә (1908, 20 октябрь)
«Мәсәләтчи» имзасы илә чап олуңмушду. Ше'р, Иран мучаһидләриниң
(башда Сәттар хан олмаг үзәр) тәҗриҗә вәтичәсиндә Мир Нашымы Тәб-
ризи гәчмәси мүнәсибәтлә дәрҗиләшиләр.

Үчүнчү боң дин бир әфсанәҗә ишарәдир. Бу әфсанәҗә көрә Мәһә-
мәддин бабасы (Мәккәнин раиси) Әбулуғутталиб илә Әбрәһә алам бир әрәб
сәркәрләси арасында мүнәрибә бәш перир. Әбрәһә «аләһийи сәл» олия
Мәккәни тутдуғу үчүн, куја алаһи тәрәфиндә диндикләриндә чөләнәмдәң

426

кәтирдикләри сиччилә дини илә бир дәстә абәбилә гүшә көндәриләр. Бу
гүшәләриң көјдәң дәш јәдирмәси илә Әбрәһә гүшүмә вә филләри илә
бирләндә мәһә өлүр.

«СӘД ШҮКР КИ, ЈОХ ИНДИ БУ СӘӘТДӘ МӘНИМ ТӘК»

(сәһ. 142)

«Молла Нәсрәддин» журналының 45-чи нөмрәсиндә (1908, 10 ноябрь)
«Әһәч» имзасы илә чап олуңмушду.

КИШИ

(«Дурма, јихли јәт хәлә, Фаһрат киши»)

(сәһ. 145)

«Молла Нәсрәддин» журналының 50-чи нөмрәсиндә (1908, 14 декабрь)
«Әбуһәср Ше'бәни» имзасы илә чап едилмишдир.

ЗӘһИДӘ ТӘКЛИФ

(«Зәһидә, кәл сојунағ бир кәрә пәлтарымизы»)

(сәһ. 146)

«Молла Нәсрәддин» журналының 52-чи нөмрәсиндә (1908, 28 декабрь)
«Молла Нәсрәддин» имзасы илә чап едилмишдир. Ше'рин бәшәндә
Ч. Мәһмәдгулу вә дә тәрәфиндәң «җәһитә» сәрләһәлә бир
федјетон ишәр олуңмушду. Федјетон Иранда ишәрәтә мәсәләсинә һәср
едилмишдир.

1909

ШАҺНАМӘ

(«Шәһин, таҷидары, сәви шөвкәти»)

(сәһ. 147)

«Молла Нәсрәддин» журналының 1-чи нөмрәсиндә (1908, 4 январь)
«чап едилмишдир. Шәһин имзасы илә чап едилмишдир. Ше'рин бәшәндә
«җәһитә» сәрләһәлә бир фәдјетон ишәрәтә мәсәләсинә һәср
едилмишдир.

Назими Әбуһәср Ше'бәни»

Иранда ишәрәтәң илә едилмәси илә әлгәдәр оларәг Сәттар хан
бәшчәһәҗә илә Тәбриз ингилабчылары үсәң гәдирәр. Үсәңгә боғмаг
үчүн Мәһмәдәли ишәр тәрәфиндәң бојук бир дәстә көндәриләр. һәдисә
Сәттар ханни гәләбәси илә нәтиҗәләниләр. Ше'р бу мүнәсибәтлә јәзил-
мишдир.

АРЗУ

(«Иә дәрә олајды, нә мәктәб, нә вәлу сәһ'әт олајды»)

(сәһ. 150)

«Молла Нәсрәддин» журналының 3-чу нөмрәсиндә (1908, 18 январь)
«чап олуңмушду. Ше'рин алтында ишәрәт оларәг: «Дуақуји-милләг Әбуһәср
Ше'бәни» сәләри јәзилмишдир.

427

«БИР БӨЛӨНӨ ЭЛДӨ УНВАН ЕТМӨЛИ БУНДАН СОРА»

(сөһ. 151)

«Молла Насрэддин» журналынын 8-чи нөмрөсінде (1909, 22 февраль) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап олунмушдуар.

СӨБӨБ БОЛҢУ ЈОГУН ОЛДУ

(«*Гәму мөнәт фүзун олдү*»)

(сөһ. 152)

«Молла Насрэддин» журналынын 9-чу нөмрөсінде (1909, 1 март) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап олунмушдуар. Шейр Мәһәммәддин шәһ төрафидан Иран парламанынын топа тутулыасы мүнәсибәтилә дейләмшидир. Шәһрин «*Боју Јоғун*» адалдырлығы Мәһәммәддин шәһдыр.

ИСТИГБАЛ БИЗИМИДІР

(«*Етар, чаным, чәкил, кет, етмә чәх тәбири-һурријәт*»)

(сөһ. 154)

«Молла Насрэддин» журналынын 11-чи нөмрөсінде (1909, 15 март) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап олунмушдуар. Биринчи бәндин бешинчи мисрасы әвәлжи чапларда Јоқдуар.

НЕЈЛИЈИМ, ЕЈ ВАЈ

(«*Нејлијим, еј вај, бу урус башдылар*»)

(сөһ. 155)

«Молла Насрэддин» журналынын 16-чы нөмрөсінде (1909, 19 апрел) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап едилмишидир.

Шейрин илк мисрасы әслилә «*Нејләјим, еј вај*» дәрә башладығы һалда, әвәлжи чапларда «*Нејләјим, аллаһ*» шәклиндә кетмишидир. Түчүнчү бәндин икинчи мисрасындакы «*еә*» сөзү 1922-чи ва 1934-чү ил чапылаз «*әә*» сөзү ила әвәз едилмишидир. Јәһә һәмин бәндил дәрлүнчү мисрасы 1912-чи ва 1914-чү ил чапында Јоқдуар, сонракы чапларда «*Бунлары нозмаз бизә олмәз чәтин*» дәрә уәдурама бир мисра јазылмишидир.

«ЧАТЛАЈЫР, ХАНБАЧЫ, ГӨМДӘН УРӘЈИМ»

(сөһ. 156)

«Молла Насрэддин» журналынын 17-чи нөмрөсінде (1909, 26 апрел) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап едилмишидир. Шейрин соғунада «*Мәбәди вәр*» сөзү јазылмишидырса да, даһысына тәсәдүф етмәдик.

МӘНИМКИ БЕЛӘ ДҮШДҮ

(«*Гәм рәһинүмүн олдү, мәнимки белә дүшдү*»)

(сөһ. 159)

«Молла Насрэддин» журналынын 18-чи нөмрөсінде (1909, 3 мај) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап олунмушдуар. Икинчи бәндил дәрдүнчү

мисрасы 1922-чи ва 1934-чү ил чапларында Јоқдуар. Сәтира Султан Әбду-раһимдин тахтадан салынмасы мүнәсибәтилә јазылмишидир.

«ВАН!.. БУ ИМИШ ДӘРСИН-ҮСУЛИ-ЧӘДИД»

(сөһ. 161)

«Молла Насрэддин» журналынын 20-чи нөмрөсінде (1909, 17 мај) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап олунмушдуар.

САТЫРАМ

(«*Мәлдәјим, салмады ел бил богавәз*»)

(сөһ. 163)

«Молла Насрэддин» журналынын 23-чү нөмрөсінде (1909, 7 июл) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап едилмишидир.

НЕЧИНН ВЕРМӘЈИР

(«*Бирчә бу мәшрутәни шәһ нечин вермәјир*»)

(сөһ. 166)

«Молла Насрэддин» журналынын 24-чү нөмрөсінде (1909, 14 июл) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап олунмушдуар.

«ДОҒРУДАН ДА, МӘМДӘЛИ, ГЕЈРӘТ БӘЛӘЛ ОЛСУН СӨНӘ»

(сөһ. 167)

«Молла Насрэддин» журналынын 28-чи нөмрөсінде (1909, 12 июл) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап олунмушдуар.

«НӨДИР АЈА ЈЕНӘ ҮСЛАНЛАРЫ ИРАНҢЫЛАРЫН»

(сөһ. 169)

«Молла Насрэддин» журналынын 29-чу нөмрөсінде (1909, 19 июл) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап олунмуш бу шейр Мәһәммәддин шәһин Иран мұчаһидләрин төрафидан тахтадан едилрилмәси мүнәсибәтилә дейләмшидир.

«ЕЈ АЛНЫН АЈ, ҮЗҮН КҮНӨШ, ЕЈ ҒАШЛАРЫН КӨМАН»

(сөһ. 171)

«Молла Насрэддин» журналынын 30-чу нөмрөсінде (1909, 26 июл) «*Әбүнаср Шейбани*» нызасы ила чап олунмушдуар.

БУРА САЈ

(сөһ. 173)

(«*Зилли-Султан, бура сај дәрдүрүб алдыларымнн*»)

«Молла Насрэддин» журналынын 34-чү нөмрөсінде (1909, 28 август) «*Мәстәли шәһ күжүкүсү*» нызасы ила чап олунмушдуар.

Бу ше'р Аға Мәсиһ Ширванинин «Товбанама» сәт.
Өвдәли төрчи-бәдиә нәзирадр.
«Товбанама»нин илк бәдиә беләдр:

«Сәиә зәһирдр, әја, һейјү хәбирү дапа,
Олса һәр мәзну мустәғблү мохфи пейда,
Гүл шәһризадә елнәң чүрмә јәшурмағ иә рова,
Әфә гыд, еләмишәм чох гәләтү сәһвү хотә!
Товба, ја рабб, хәтә раһинә кетдикләримә!
Биләб етдикләримә, билмәјиб етдикләримә!»

«Товбанама»дәң виләтмилр ки, һәр бәдиә ахырыла гәһрәр олуна
бәт бәшгә шәирә махсусур. һәр һалда Сәбир буву А. М. Ширванин,
дә ә алмыш олачаклар.

ФУЗУЛИӘ БӘНЗӘТМӘ

(«Мәндә ар олсајды өлмәк икти'ар етмәзмидим»)
(сәһ. 175)

«Молла Нәсрәддин» журналынын 37-чи нөмрәсинә (1909, 13 сентјабр)
«Летим Мә'әлә» нмәсә илә чәп олунамшү бу ше'р тахтаң ендирилмиш
Мәһәммәдәли шәһин Ирандан Одессәја кетмәсән мүнәсибәтилә јазылмашдыр.

Сәтирә Ф у з у л и я н и я:

«Әл јар олсајды тәрси-еши-јар етмәзмидим,
Икти'ар олсајды раһәт икти'ар етмәзмидим»

бәтн илә бәшләпәң гәзәлиә нәзирадр.

Журналы һәмнә нөмрәсинә, 11-чи сәһифәнин ашағы һиссәсинә рус
кәләлисинин сүрәдү икчәрәкли әт арабасында олуручшү Мәһәммәдәли ил-
һын шәкли чәклимишдр. О. бөлүк бир дүрүнчәң икәдәли гүчәгла-
мышдр. Шәклин алтында бу сөзләр јазылмышдр:

Мүлкә-Иранын дүшүнсәјдим вәшдән кетмәјим, —
Вар икән фурсәт о мүлкә тарлар етмәзмидим?

«ВАНЗ, ГӘЛӘМ ӘҢЛИН ЈЕНӘ ТӘҚФИР ЕЛӘЈИРСӘН»
(сәһ. 176)

«Молла Нәсрәддин» журналынын 38-чи нөмрәсинә (1909, 20 сентјабр)
«Обашдәңчә» нмәсә илә чәп олунамшүдр.

«ЈАШАМАГ ИСТӘР ИСӘК СЫРФ АВАМ ОЛМАЛЫЈЫЗ»
(сәһ. 177)

«Молла Нәсрәддин» журналынын 41-чи нөмрәсинә (1909, 11 октјабр)
«Күләјән» нмәсә илә чәп олунамшүдр.
Әвәләки чәпләрдә үчүнчү бәдиә дәрүнчү нисрәси.

«Вәтәни, милләти хошбәхти-ди'ар етмәләјиз»
шәклиндә кетмишдр. Әлинәдә олдуғу кимә вердик.

ПАРАДЫР

(«Ләдәли адәм еләјән пародыр»)

(сәһ. 179)

«Молла Нәсрәддин» журналынын 43-чү нөмрәсинә (1909, 25 октјабр)
«Күләјән» нмәсә илә чәп олунамшүдр.

ВЕРМИРӘМ АІ

(«Мән вәлүм, Молла, бизим Хәнқишинин гәһинә бах»)

(сәһ. 181)

«Молла Нәсрәддин» журналынын 48-чи нөмрәсинә (1909, 29 ноябр)
«Агларкүләјән» нмәсә илә чәп олунамшүдр.

ЧАНЫҢ ЧЫКСЫН

(«Чанын чыксын көзүндәм, гәһинәјәдәм»)

(сәһ. 183)

«Молла Нәсрәддин» журналынын 49-чү нөмрәсинә (1909, 6 декабр)
«Агларкүләјән» нмәсә илә чәп олунамшүдр.

ЈОХ, ЈАЗМАРАМ!

(«Молла дәјим, чох барк дәшәр гәһинәң»)

(сәһ. 184)

«Молла Нәсрәддин» журналынын 51-чи нөмрәсинә (1909, 29 декабр)
«Ларкүләјән» нмәсә илә чәп олунамшүдр.

1910

«ЗӘҢИД ӨЛМӘКДӘН ГАБАГ МӘГСУДИНӘ ЧАТМАГ ДИЛӘР»

(сәһ. 186)

«Молла Нәсрәддин» журналынын 1-чи нөмрәсинә (1910, јанвар) «Аг-
ларкүләјән» нмәсә илә чәп олунамшүдр.
Илк чәпләриндә 12-чи нисрәләки «Сәччәдәсим шәдиә» сөзү «сәччәдә-
силә бәјә» шәклиндә чәп олунамшүдр.

«КИМ НӘ ДЕЈИР БИЗДӘ ОЛАН ГЕЈРӘТӘ»

(сәһ. 187)

«Молла Нәсрәддин» журналынын 2-чи нөмрәсинә (1910, јанвар)
«Агларкүләјән» нмәсә илә чәп олунамшүдр. Журналда ајым тарини
јазылмамышдр.

УРОФА МАРШЫ

(«Интеллектик, кээрик наз илээ»)

(сөһ. 189)

«Занбур» журналынын 3-чү нөмрөсінде (1910, 12 феврал) «Чинкоз бәј» имзасы илэ чап олуиушдур.

«НУРИ-ЧЕШМАНЫМЫСАН, ЕЈ ПУЛ, ЈА ЧАНЫМЫСАН»

(сөһ. 192)

«Занбур» журналынын 4-чү нөмрөсінде (1910, 19 феврал) «Чинкоз бәј» имзасы илэ чап олуиушдур.

ТӨШӨККҮР

(«Моллалар, талемиз олду ичөб јар бу күнэ»)

(сөһ. 193)

«Молла Насрэддин» журналынын 8-чи нөмрөсінде (1910, 21 феврал) чап олуиушдур. Имза өзөзінде иоттариз арасында једди ногга (.....) гојулмушдур.

Рус миссионерлери Петербургда, бир мушавирода аалыгда галла халглар арасында ачылмыш јени мектабларин баглаимасыны чар һокумәтинден халши етимишдлер Сатира о мунасибәтлә јазылмышдыр.

Шејрин биринчи мисрасы 1922-чи вә 1934-чү илин чөптарында

«Моллалар, олду ичөб талемиз јар бу күнэ»

шәктинде кетмишдир.

Јена аввалки чөпларин һамасында биринчи бөдди сон мисрасында «һавадар» сөзү «ичөб јар» кетмишдир. Әслинде олдугу кими верилди.

МИЛЛӘТ ШӘРГИСИ

(«Гейрот едиб чылымдын, дүшдүн габага, милләт»)

(сөһ. 195)

«Занбур» журналынын 5-чи нөмрөсінде (1910, 26 феврал) «Гоча бәј» имзасы илэ чап олуиушдур.

КИЛЕЈ ЈАХУД УМУ-КУСУ

(«Кет-көдә, «Занбур» ага, сән дә чашырсаң дөјәсән»)

(сөһ. 197)

«Занбур» журналынын 6-чи нөмрөсінде (1910, 5 март) «Гоча бәј» имзасы илэ чап олуиушдур.

«АЛТМЫШ ИЛЛИК ӘМРҮМ ОЛДУ СӘНДӘ
БӘРБАД, ӘРДӘБИЛ»

(сөһ. 200)

«Молла Насрэддин» журналынын 10-чү нөмрөсінде (1910, 7 март) чап олуиушдур. Имза оларак ашагаалакы сөзләр јазылмышдыр:

«Кәблән Фејзулла, Назими, Агларкуләјән»

«ЕЈ ВАЈ КИ, НҲЈСИЈӘТИ-МИЛЛӘТ КӨТҮРҮЛДҮ»

(сөһ. 202)

«Занбур» журналынын 7-чи нөмрөсінде (1910, 12 март) «Гоча бәј» имзасы илэ чап олуиушдур. 1934-чү ил чөптинде сөн бәлгәдә:

«Һөрмәт Јеринә ел бизә ишар едә мифрәт»

мисрасы Јохтур.

ӘВВАЛПҮРСАНЛЫГ ЈАХУД ГОИУШМА

(«Илэ хәбәр вәр, иләнбиди»)

(сөһ. 204)

«Молла Насрэддин» журналынын 11-чи нөмрөсінде (1910, 14 март) «Илза (.....)» имзасы илэ чап олуиушдур.

ДИЛӘНЧИ

(«Рәдд әл гаһидан, ағлама зар-зар, диләнци»)

(сөһ. 206)

«Занбур» журналынын 8-чи нөмрөсінде (1910, 23 март) «Гоча бәј» имзасы илэ чап олуиушдур.

ВӘЗ ЕТДИНИН ИНАНДЫ, СӘН АММА ИНАНМАДЫН.

(сөһ. 207)

«Молла Насрэддин» журналынын 13-чү нөмрөсінде (1910, 4 апрел) «Илза (.....)» имзасы илэ чап олуиушдур.

«БНР БӨЛҮК БОШБОҒАЗЫГ, НҲЈВӘРӘЛИК АДӘТИМИЗ»

(сөһ. 210)

«Молла Насрэддин» журналынын 14-чү нөмрөсінде (1910, 11 апрел) «Илза (.....)» имзасы илэ чап олуиушдур.

ОХУТУРАМ, ӘЛ ЧӨККИН

(«Оғул иләнбидир әкар, охутурам, әл чөккич»)

(сөһ. 212)

«Молла Насрэддин» журналынын 15-чи нөмрөсінде (1910, 18 апрел) «Илза (.....)» имзасы илэ чап олуиушдур.

«ДИЛ МИРЭВӨД ЗИДЭСТӨМ САЙБ ДИЛАН ХУДАРА»

(сөх 214)

«Молла Насрэддин» журналын 16-чы нөмрөсндө (1910) «(.....)» нмзасы илэ члп олунмушдур. Журналда аян тарихи сөхвөн «2 мај» жазылмышдур, ехтинал ки, 25 аппелда чыкмышлар.

Башдамы биринчи бейт: Иран шэирн *И а ф а з Ш и р а з л и я* и гэзэлэнден алыммышлар:

**«БЭЛАЖИ-ФЭГРЭ ДУШЛУН, РАЗЫ ОЛ,
БИЧАРЭ, СӨБР ЕЛЭ»**

(сөх 217)

«Молла Насрэддин» журналын 17-чи нөмрөсндө (1910) «(.....)» нмзасы илэ члп олунмушдур. Ајын тарихи сөхвөн «25 апрел» жазылмышдыр: 2 мај олмамдыр.

СОҢА, ЕЈ ДИЛБЭРИ ПАКИЗЭӨДА»

(сөх 219)

«Молла Насрэддин» журналын 19-чу нөмрөсндө (1910) нмзасы члп олунмушдур. Сатира *С е ј и д Э з и м Ш и р в а н и н и*:

«Еј гөмля бу дилл-мөһзуна сөфа,
Кэ бејн-кујино ешт өһли фазда,
Һэр гадир ејдәјсөһ чөврү чөфа,
Мөн сөнә ејлөмөзөм гејрн-вөфа,
Һэр нэ һөһи ејладин, еј мәһляга!
Чүмләси олду мурадынча рөва!
Көзәлим, шимли нәдир фарманни?
Чаны гурбан сәлә бу нәләһни!»

бөнд илэ башлајан шө'рннә бөзөтмөдир.
Ашагыдан 11-чи нисра 1934-чү нз чыпында кетимшишлар.

«НЕЧИН МӨКТӨБӨ РӨГБӨТИМ ОЛМАЈЫР»

(сөх 222)

«Молла Насрэддин» журналын 19-чу нөмрөсндө (1910) «(.....)» нмзасы илэ члп олунмушдур

ГАЧ, АТ БАСДЫ

(«Гач, оған, гач, ат басды, милләт кәлир»)

(сөх 224)

«Молла Насрэддин» журналын 21-чи нөмрөсндө (1910, 30 мај), «(.....)» нмзасы илэ члп олунмушдур.
Ө чү бөндин биринчи нисрасы әвалки члпларда јоктур,

311

«ӨБЛИ ИРАНДА, ПА ОГЛАН, ЈЕНӘ ЫММӨТ КӨРҮНҮР»

(сөх 226)

«Зәһбур» журналын 21-чи нөмрөсндө (1910, 18 ајун) «Гоча бај» ич-засы илэ члп олунмушдур.

**«ЈАТМЫСАН, МОЛЛА ӘМҮ, КҮРЧҮЛӨР ИЧРӨ
ҺӨДТӨ СӨН»**

(сөх 227)

«Молла Насрэддин» журналын 25-чи нөмрөсндө (1910, 27 ајун) «(.....)» нмзасы илэ члп олунмушдур.

**«МҮРТӨЧЕ ХАЛИМЛӨРИМ, ҺӨ, ИҢДИ ХИДМӨТ
ВӨГТИДИР»**

(сөх 228)

«Молла Насрэддин» журналын 26-чы нөмрөсндө (1910, 4 ајун) «(.....)» нмзасы илэ члп олунмушдур.

БИР ДЭСТӨ КҮЛ

(«Иранлы дөјур ки, әдл илэ дид олсун»)

(сөх 230)

«Молла Насрэддин» журналын 26-чы нөмрөсндө (1910, 4 ајун) «(.....)» нмзасы илэ члп олунмушдур.

БАКЫДА БИР КӘНДДӘ МҮҢАВИНӨ

(«Денишлр, елм охујун, сөзләри һэр анда бизә»)

(сөх 231)

«Молла Насрэддин» журналын 27-чи нөмрөсндө (1910, 11 ајун) «Мөһлисдә олан» нмзасы илэ члп олунмушдур.

АММА, МИЛЛӨТ АІ

(«Мөһдәји, көрдүн нә исдан етди? Амма, милләт а!»)

(сөх 232)

«Молла Насрэддин» журналын 31-чи нөмрөсндө (1910, 8 август) «(.....)» нмзасы илэ члп олунмушдур.
Үчүнчү бөнд әвалки члпларын һеч бирисндә кетимшишлар.

Журналда бөшинч бөндн дөрүнчү нисрасындагы «Сәһсәм» көлмә-синиң үзәриндә чыкып аламоти гојулларг шө'рн алтында «Сәһсәмүс-сәлә» нә сөрдәр Баһадирын пәдәридр» гејлд верилмишлар.

315

ИРАН НИЛЭ ВІРАН ОЛДУ

(«Агидыгча киши гөжрөтсиз олур»)

(сөһ. 250)

Сабир күллийятынын 1914-чү ил чаныдан алдыт.

АЈ ЧАНІ АЈ ЧАНІ

(«Дунду бүтүн сөзөтлөр сийретдич, ај чачі ај чач!»)

(сөһ. 253)

Сабир күллийятынын 1914-чү ил чаныдан алдыт.

ЈЕКӨ ТАБИЈАНӨ

(«Мухбарусселләмәјә шәкк едәмәксичи јенә»)

(сөһ. 254)

Сабир күллийятынын 1914-чү ил чаныдан алдыт. Сәрләвһәнни алтында «Табриз мухбиринә» сөзләри јазылмышлар.

НӘФСИН ГӘРӨЗИ, ӘГЛИНИ МӨРӨЗИ

(«Еј нәфс, фәрә билдийим үчүн нијәјишинә»)

(сөһ. 255)

Сабир күллийятынын 1914-чү ил чаныдан алдыт. Ше'ир китабла «Нәфсин гәрәзи, әглини мәрәзи» сәрләвһәнси илә кеташлар.

БИР МӨЧЛИСДӘ ОН ИКИ КИШИНИН СӨҺБӘТИ

(«Һәсәнә һәгги дөјүб бир чох кунәһә батмышам»)

(сөһ. 257)

Сабир күллийятынын 1914-чү ил чаныдан алдыт.

Бу ше'рларин илк сөвәл һәһәм гәзет ва ја журналда чәп олунуугуну тәјин елә биләмәдик.

ТАЗИЈАНӘЛӘР

1910—1911

«ДИНДИРИР ӘСР БИЗИ, — ДИНИМӘЈИРИЗ»

(сөһ. 261)

«Һәгигәт» гәзетинин 134-чү нөмрәсиндә (1910, 14 ијун) «Тазиянә» ады алында нмәсәз чәп едилмишлар.

«ИНТИНАЈИ ШӨҺРӘТӘ ВАРМАГ ÜЧÜN ДҮН-ТӘБ ЛӘР»

(сөһ. 261)

«Һәгигәт» гәзетинин 136-чы нөмрәсиндә (1910, 16 ијун) «Бәрә» нмәсәз илә чәп олунмушлар. Илк дөфә Сабир күллийятына дахил едилди.

«ЗАҺИДИН ӘКСИМӘ ДУШЧӘК НӘЗӘРИ-ХУДБИНИ»

(сөһ. 261)

«Һәгигәт» гәзетинин 137-чи нөмрәсиндә (1910, 17 ијун) нмәсәз чәп олунмушлар.

«КҮРД ЧАЛДЫГЧА БОРУ ЧИНКӘНӘ ОЈНАР, ДЕРЛӘР»

(сөһ. 261)

«Һәгигәт» гәзетинин 139-чу нөмрәсиндә (1910, 20 ијун) «Зәһримар» ады алында «Д. Сабир» нмәсәз илә чәп олунмушлар.

«АРИФ ЧАЛЫШЫР КИ, МИЛЛӘТ АЗАД ОЛСУН»

(сөһ. 261)

«Һәгигәт» гәзетинин 144-чү нөмрәсиндә (1910, 25 ијун) «С» нмәсәз илә чәп олунмушлар.

... ДЕЈИР КИ

(«Ејлә сәнкиндир ки, әсәли-гәгәсүбдәм јукум»)

(сөһ. 262)

«Һәгигәт» гәзетинин 145-чи нөмрәсиндә (1910, 27 ијун) «Д. С.» нмәсәз илә чәп олунмушлар. Әвәлки чәпләрдә тәзијәнәнин башында — «Тә ијунда вәсә олам әләләлә мунасибәтилә» сөзләри јазылмышлар.

ТАПДЫМ

(«Гәј сәг олсун башымыа, дүшмәсин әсәл әјәлә»)

(сөһ. 262)

«Һәгигәт» гәзетинин 146-чы нөмрәсиндә (1910, 28 ијун) нмәсәз чәп олунмушлар. Гәзетин ашагысында белә бир гәјә варди:

«144-чү нөмрәнин тәзијәнәсиндәки тапдычым».

Гәзетин нөмрәси сөһвөн 143 әвәзинә 144 көстөрәлимишлар. Тапмача булур:

«ТАПМАЧА

Баш илә әјәг арасында

— Сәтдым! Алдым!

— Сән алдыһ?

— Сәв әләсий!

- Пазлаб, инанмарам,
- Бу асуи, инан!
- Мэн азу, нечэжэ?
- Бири 223-дэн...
- Па! атоман!

Бу таимачини ёдал едога шоллар суунаан бир стокал мүнөфат вар.

«Һэгигэт», 1910, 24 нјул, № 143.

Тазижаняни үчүнчү мисрасындакы «Шола...» «Шолаар» сөзүчүн илк һечсемляр.

Сабир күллиҗатынын 1934-чү ил чапында үчүнчү мисра чап олунмамышдыр.

«АНСЫ АЛЧАГ БИР ӘЛИНИ ГЕЈД ЕТДИЈИ ХӘТДИР О КИ»

(сөһ. 262)

«Һэгигэт» гәзетинин 147-чи нөмрөсинда (1910, 29 нјул) «Ә. С.» нмзасы ила чап олунмушду.

«ЖОЛДАШЫМ, ЈАТМЫШМЫСАН?»

(сөһ. 262)

«Һэгигэт» гәзетинин 148-чи нөмрөсинда (1910, 30 нјул) «Ә. С.» нмзасы ила чап олунмушду.

«ДУН ОХУРКӘН БИР МУДИРИ-МӘҚТӘБИН МӘҚТУБУНУ»

(сөһ. 262)

«Һэгигэт» гәзетинин 151-чи нөмрөсинда (1910, 4 нјул) «Ә. Сабир» нмзасы ила чап олунмушду.

«МӘНӘ БИДИНИ ДЕЈӘН ӘРБАБИ-ГӘРӘЗ»

(сөһ. 262)

«Һэгигэт» гәзетинин 152-чи нөмрөсинда (1910, 5 нјул) нмзасы чап олунмушду. Иак дафа Сабир күллиҗатына дихил едләр.

«ӘЛҺӘЗӘР, ГОЈМА БАХА ӘКСИМӘ ЗАҺИД КИ, ОНУН»

(сөһ. 262)

«Һэгигэт» гәзетинин 153-чү нөмрөсинда (1910, 6 нјул) «С.» нмзасы ила чап олунмушду.

«ГӘЗЕТЛӘР ТӨВГИНИНИ ЈАЛНЫЗ СИПӘНДАР ӘКМӘЈИР»

(сөһ. 263)

«Һэгигэт» гәзетинин 155-чи нөмрөсинда (1910, 8 нјул) «Ә. Сабир» нмзасы ила чап олунмушду.

«САНМА БИР МӘСЛӘКИ ТӘГИБ ИЛӘ МӨҺКӘМ ГАЛАРАМ»

(сөһ. 263)

«Һэгигэт» гәзетинин 156-чи нөмрөсинда (1910, 9 нјул) «Ә. Сабир» нмзасы ила чап олунмушду.

«Бариси» нмзасы ила феләжетовлар Јазан «Сәда» гәзетинин мудирини һәм шым бәј Вәзироп Сабир әлеҗини мөғала Јазыр. һәмни тазијана о мунәсибәтлә дејламышдыр.

«БӨХТӨВӘР КИМЛӘР ИДИ АЛӘМДӘ»

(сөһ. 263)

«Гамчы» ады атында «Мәлла Нәсрәддин» журналынын 27-чи нөмрөсинда (1910, 11 нјул) «Шалла» нмзасы ила чап олунмушду.

«ЧӘННӘТДӘКИ НУРИЛӘРИ, ГЫЛМАНЛАРЫ АЛЛАҺ»

(сөһ. 263)

«Һэгигэт» гәзетинин 157-чи нөмрөсинда (1910, 11 нјул) «Ә. Сабир» нмзасы ила чап олунмушду.

КАВИ-МАНИ ДЕЈИР

(Јерин үстүндә кәзән автотомбилә)

(сөһ. 263)

«Мәлла Нәсрәддин» журналынын 27-чи нөмрөсинда (1910, 11 нјул) «Кави-мани» нмзасы ила чап олунмушду.

«КИМДИР АРИФ, ДЕЈӘ СОРДУМ, ДЕДИЛӘР, ӘСРӘ КӨРӘ»

(сөһ. 263)

«Һэгигэт» гәзетинин 158-чи нөмрөсинда (1910, 12 нјул) «Ә. Сабир» нмзасы ила чап олунмушду.

«ОГЛУНУН ВАСИТЕЈИ-ХИЛГӘТИ ОЛМАГЛА ФӘГӘТ»

(сөһ. 264)

«Һэгигэт» гәзетинин 159-чү нөмрөсинда (1910, 13 нјул) «Ә. Сабир» нмзасы ила чап олунмушду.

«ДЕЈИРДИК БИР ЗАМАНЛАР БИЗ КӘМАЛИ-ФӘХРҮ ҺИММӘТЛӘ»

(сөһ. 264)

«Һэгигэт» гәзетинин 160-чи нөмрөсинда (1910, 14 нјул) «Ә. Сабир» нмзасы ила чап олунмушду.

«МҮТЛЭГИЙЛЭТДЭ ЭВД ШЭКЛИНДЭ»

(сәһ. 264)

«Һәғиғәт» гәзәтннн 161-чн нөмрәснндә (1910, 15 нјул) «Ә. Сабир» нмзәсн илә чәп олуиушдулр. 1934-чү нл чәпындә сәһвән бнрнчн ннсрә дүшдүҗүлдән нкннчн ннсрә нкн дәфә кәтнншднр.

«БИР МУДИРИН КИ, КЕЧМӘҖӘ ГОЛУНА»

(сәһ. 264)

«Һәғиғәт» гәзәтннн 162-чн нөмрәснндә (1910, 16 нјул) «Ә. Сабир» нмзәсн илә чәп олуиушдулр. Илк дәфә Сабир куллиҗәтнә дәхнл еднлнр.

ТАПМАЧА

(«Килдир о, арифн көрчәк позулур»)

(сәһ. 264)

«Мәллә Нәсрәдднн» журналннн 28-чн нөмрәснндә (1910, 18 нјул) нмзәсн илә чәп олуиушдулр, Илк дәфә Сабир куллиҗәтнә дәхнл еднлнр.

БИР КУЛ

(«Ваш ки, чыгар минбәрә һеҗ пүфләр оду»)

(сәһ. 264)

«Мәллә Нәсрәдднн» журналннн 28-чн нөмрәснндә (1910, 18 нјул) «Барбан» нмзәсн илә чәп олуиушдулр.

РӘМӘЗАН СӨҺБӘТИ

Бизнн һачн дәҗир

(«Әл-һаман артыҗ оручдан, әл-һаман»)

(сәһ. 265)

«Күнәш» гәзәтннн 17-чн нөмрәснндә (1910, 13 сәнтјабр) нмзәсн чәп олуиушдулр.

Оруч дәҗир

(«Еҗ һачн, мәнән шһкәҗәт еләмә»)

(сәһ. 265)

«Күнәш» гәзәтннн 18-чн нөмрәснндә (1910, 15 сәнтјабр) нмзәсн чәп олуиушдулр.

«СӘДА» ГӘЗӘТИНИН 162-ЧН НӨМРӘСИНӘ

(«Шһларәм, әсрннн әһнәснҗәмә»)

(сәһ. 265)

«Күнәш» гәзәтннн 19-чү нөмрәснндә (1910, 17 сәнтјабр) «Ә. Сабир» нмзәсн илә чәп олуиушдулр.

Сабир бнр ичә тәзнҗәснндә «Сәдә» гәзәтн мүднрн һәшнм бәҗ Вәзирәтнн мәсләкәтннн тәһкнл еднр. һәшнм бәҗ буһләрә чәвәб оларәҗ «Сәдә» гәзәтннн 1910-чү нл, 25 август, 162-чн нөмрәснндә «Дәҗнәк» сәрләвһәлн тәбә бнр тәзнҗәсн чәп еднр, Сабнрнн бу тәзнҗәсн һәмән «Дәҗнәк» чәвәб оларәҗ җәмләмышднр.

«ЕТИЛА ЕТДИКЧӘ, ДЕРЛӘР, ЈУКСӘҖӘ ТӘЈЛӘРӘЛӘР»

(сәһ. 265)

«Күнәш» гәзәтннн 27-чн нөмрәснндә (1910, 28 сәнтјабр) «Ә. Сабир» нмзәсн илә чәп олуиушдулр.

КӘНДЛИ ДЕЈИР КИ

(«Бәһәдә һәғиғәт шһн әлдндән артыс үләмә»)

(сәһ. 265)

«Күнәш» гәзәтннн 34-чү нөмрәснндә (1910, 6 октјабр) «Ә. Сабир» нмзәсн илә чәп олуиушдулр.

ҒАҚЫЛЫ ДЕЈИР КИ

(«Рәһмәзән еднннн ичрасыны һәрчәһн бизә»)

(сәһ. 266)

«Күнәш» гәзәтннн 35-чн нөмрәснндә (1910, 7 октјабр) «Ә. Сабир» нмзәсн илә чәп олуиушдулр.

«ШАҺ ДЕДИ: АҒЛАЈЫРАМ, БӘС КИ, УЗУМ ЧИРКНННДНР»

(сәһ. 266)

«Күнәш» гәзәтннн 36-чн нөмрәснндә (1910, 8 октјабр) нмзәсн чәп олуиушдулр. Кнтабын әввәкн җәһләрнндә бнрнчн ннсрәдәкн «ннһ» сөзү «әр» сөзү илә әвә еднлмншднр. Учүнчү ннсрә дә дәҗнәднрләрәк:

«Өвәрт әрә еләдн: јаһ, сәнн һәр кун көвүрәлн»

шөклннә салнмышднр. Бнз өслнндә олдуғу кнмн өслнк.

ИНТЕЛНКЕНТЛӘР ДЕЈИР КИ

(«Дәҗнрнк һәғиғәт-әһнәлдн: ннләтн ннләтн»)

(сәһ. 266)

«Күнәш» гәзәтннн 36-чн нөмрәснндә (1910, 8 октјабр) «Ннләдәр» нмзәсн илә чәп олуиушдулр.

«Күнәш» гәзәтннн һәғиғәдә бнр дәфә «Пәләнүзә» әдлн әдбн, мәһкәһн бнр сәһнфә нәшр елднрлр. Бу тәзнҗәсн һәмнн сәһнфәһнн бнрнчн нөмрәснндә чәп олуиушдулр. Илк дәфә Сабир куллиҗәтнә дәхнл еднлнр.

«Пәләнүзә» сәһнфәснндә Сабнрнн тәзнҗәсннн вә бәшгә шәһрләрн чөх вәхт «Чувалдузә» әдлн әһнндә кәләрән.

ИРАНЛЫЛАР ДЕЈИР ҚИ

(«Бунча гәјрәт ки, биз етдик өвәтн уғрунда бу күн»)

(сәһ. 266)

«Күнәш» Гәзетинин 38-чи нөмрәсиндә (1910, 11 октябр) ивзәсы чәп олуиушудур.

«ИДРАҚДЫР МҮСИБӘТӘ МИЗАН, ӘВӘТ, ӘВӘТ»

(сәһ. 266)

«Күнәш» Гәзетинин 39-чу нөмрәсиндә (1910, 12 октябр) «Ә. С.» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

«ДӘРДИМ ОЛДУР КИ, МӘНӘ АРИЗ ОЛАН ДӘРДЛӘРИН»

(сәһ. 266)

«Күнәш» Гәзетинин 40-чы нөмрәсиндә (1910, 13 октябр) «Ә. С.» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

«БИР ӘЗМДӘ СӘБАТ ЕДӘМӘЗ ӘҢЛИ-ЕҢТИЈАЧ»

(сәһ. 267)

«Күнәш» гәзетинин 41-чи нөмрәсиндә (1910, 14 октябр). «Ә. С.» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

МИЛЛӘТ ДЕЈИР

(«Интеликт ағалар, биз сизи қохдан таньрыг»)

(сәһ. 267)

«Күнәш» гәзетинин 42-чи нөмрәсиндә (1910, 15 октябр) «Низәдар» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

«ГЛАСНЫ СЕЧКИСИНИ ГОЈДУ ДУМ МУЗАКИРӘЈӘ»

(сәһ. 267)

«Күнәш» гәзетинин 43-чу нөмрәсиндә (1910, 17 октябр) «Ә. С.» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

БАҚЫЛЫЛАР ДЕЈИР КИ

(«Шамаһыллар кими ишәз, кифәјсиз дејилиз»)

(сәһ. 267)

«Күнәш» гәзетинин 44-чу нөмрәсиндә (1910, 18 октябр) «Ә. С.» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

«АХШАМ ОЛЧАГ УЧЕНИКЛӘР ҺӘРӘ БИР МАДМАЗЕЛИН»

(сәһ. 267)

«Күнәш» гәзетинин 48-чи нөмрәсиндә (1910, 22 октябр) «Паландуз» сәһифәсинин үчүнчү нөмрәсиндә «Низәдар» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

«КӨРЧИ ПӘРВАЗ ЕТДИ АЭРОПЛАН ДУНӘН БИР ГҮШ ҚИМИ»

(сәһ. 267)

«Күнәш» гәзетинин 48-чи нөмрәсиндә (1910, 22 октябр) «...» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

«ЧҮМӘЛӘРДӘ ДУКАН АЧМАЗ БАҚЫЛЫ»

(сәһ. 268)

«Күнәш» гәзетинин 49-чу нөмрәсиндә (1910, 24 октябр) «Ә. С.» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

«ӨЈМӘ НӘСӘБИ, ӨЈМӘЈӘ ШАЈИСТӘ ҺӘСӘБДИР»

(сәһ. 268)

«Күнәш» гәзетинин 51-чи нөмрәсиндә (1910, 26 октябр) «Ә. С.» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

«ОФРУЛАРДАН ДА БӨДӨХЛАГ ГУМАРБАЗЛАРДЫР»

(сәһ. 268)

«Күнәш» гәзетинин 52-чи нөмрәсиндә (1910, 27 октябр) «Ә. С.» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

ТАП КӨРҮМ

(«Һәп кичикләр кичик икән бөјүјүр»)

(сәһ. 268)

«Күнәш» гәзетинин 53-чу нөмрәсиндә (1910, 28 октябр) «Ә. С.» ивзәсы илә чәп олуиушудур.

«МҮРТӘЧЕЛӘР, СЕВИНИН, ҚИШВӘРИ-ИРАНА ЈЕНӘ»

(сәһ. 268)

«Күнәш» гәзетинин 54-чу нөмрәсиндә (1910, 29 октябр) «Паландуз» сәһифәсинин 4-чу нөмрәсиндә «Низәдар» ивзәсы илә чәп олуиушудур. Аэроплан јашаји Зили-Султан, Мәһмәдәли шаһ тахтаң салындыған сонра, Ширәзә һаким олчәг һәвәси илә Иран гәјитчәг истағиши-дир. Тавијанә о мүнәсибәтлә јазылмышлар. Илж дәфә Сәбир күллијатимә даһил едиләр.

«МҮЛКИ-ШИРАЗЭ ЗИЛЛИ-СУЛТАНЫ»,

(с.н. 269)

«Күнөш» гәзетинин 51-чү нөмрөсидә (1910, 20 октябрь) илмәсыз чап олунмушду.

«ЗИЛЛИ СУЛТАНА, АМАНДЫР, ВЕРМӨЛИН ИРАНА ЈОЛ»

(с.н. 269)

«Күнөш» гәзетинин 55-чи нөмрөсидә (1910, 31 октябрь) илмәсыз чап олунмушду. Ирана камиши Зилли-Султан Иран халгы тарафиндан төрөлүш вә тәқрар Авропаја гәйтмишмы. Тазияна о мүнәсибәтлә јазылмышлар.

«ОНЛАР КИ, ЕДИР НӨРМӨТҮ НАМУСУНУ ТӨГДІР»

(с.н. 269)

«Күнөш» гәзетинин 56-чы нөмрөсидә (1910, 1 ноябрь) «Ә. С.» илмәсыз чап олунмушду.

«САХТА БИР ХӘТТИ-ХАЯ ИЛӘ МӘНӘ КАҒЫЗ ЈАЗЫБ»

(с.н. 269)

«Күнөш» гәзетинин 58-чи нөмрөсидә (1910, 3 ноябрь) «Ә. С.» илмәсыз чап олунмушду.

ҺАТИФӘДӨН КӨЛӨН БИР НИДА ДЕЈИР КИ

(«Көрсән Мөлдәлинин јандыгы әфәли нөдир»)

(с.н. 269)

«Күнөш» гәзетинин 60-чы нөмрөсидә (1910, 5 ноябрь) «Ә. С.» илмәсыз чап олунмушду. Тазиянанин материалы «Күнөш» гәзетинин 1910-чу ил 53, 54, 56-чы нөмрәләрдә «Иран ишлар» ады алында чап олунан телеграф хәбәрләриндан алындыгы етинал олутур. Сәбир әсәси «Күнөш» гәзетинин 1910-чу ил 2 ноябрь, 57-чи нөмрөсидә чап олунуш мөгаләдәи истифадә етмишлар. Биз һәмин мөгаләнин бир һиссәсин бурада веририк:

«МӘАММӘДӘЛИ

Бир ил таман Одессә шөһәрләдә игамәт едән Иран шәһин-мохлууну Авропа сәфәри эһяни-үмүмийи шидәдәлә чөлб етмишлар. Бу күн таман мәтбуатда Мәһәмәдәли Мирзанын бу һәрәжәти хуусунда мүнәқират бәшләмишдыр. Шәһин-мохлу илмәкләдә Вјанаја кејиб орадан Алманияја өз сопра да Франсаја рәван олмәчәдир. Вјанада шәһин-мохлу, ичкилидән Теһранә әзим олмәчә. Нәибсәлтәһә илә көрүшәчәкдиләр. Бу ахырыячы телеграф иһбарытыдан көрүнүр ки, Мәһәмәдәли Мирза Вјанада өз әмисә Зилли-Султан илә дә мүдәләтдә булуначәг, һәр һәлдә бу сәфәрдә Мәһәмәдәли Мирзанын бу икә зат илә көрүшмәси хәбәри әһкәри-үмүмийи гәләјана кәтирир. Мәһәмәдәлинин бу сәфәриндә

Ғәли, Фикрий мәләум дәјлдиләр. Бу сәфәр иһти әһәйләдә чәддә сүрәтдә мохфи тутулур иһти. Лакин сәфәрдан икә күн әгдәм сәрәј худәмәларындан бириси бу хәбәри мәтбуат аломинә бурмахмыш. Авропа мәтбуаты бу сәфәрин һәггындә бир нечә мухталиф итәләнәтдә булуңулар. Вјанадан алынән телеграфлар дәјирләр ки, Мәһәмәдәли Мирза Вјана мөһгфиндә иҗаг бир нечә нөдәр Иран сәфәрәтханәси әзалары тәрофиндан гәјри-рәсим сүрәтдә истиғбәл олунуб, соира Вјана отеллариндан бирисинә раван олунушдур Отелдә Мәһәмәдәли Мирза теларанлы бир Иран тәбәси Мәһәмәдәли ады илә дәфтардә сабт олунмушду. Вә Мәһәмәдәлинин Зилли-Султан илә көрүшмәсиндә дә беч бир сәјәс әләтә вә фикр жохду. Лакин јәнә Вјанадакы «Нәв-Фраје-Пресс» гәзетинә Иран мәнәбәји-мөвсуғәсиндан хәбәр вериләр ки, Мәһәмәдәли Мирза иҗәтир ки, бу сәфәриндә Иранын иҗкәи һөкүмәтинә бир зәрбә аурсун».

«ТӘРЧУМАНИ-ҺӘГНГӘТ» ДЕЈИР КИ

(«Хәстәхәст Әбдүлһәмид артыг сағалды, сәмриди»)

(с.н. 270)

«Күнөш» гәзетинин 63-чү нөмрөсидә (1910, 8 ноябрь) «Ә. С.» илмәсыз чап олунмушду.

«ДЕРЛӘР, ИРАН КҮНБӨКҮНДӘН ХАР ОЛУР, ӘЛБӘТТӘ КИ»

(с.н. 271)

«Күнөш» гәзетинин 64-чү нөмрөсидә (1910, 10 ноябрь) «Ә. С.» илмәсыз чап олунмушду.

АЛМАНИЯ ИМПЕРАТОРУ ВИЛЬҺЕЛМ ДЕЈИР КИ

(«Мәһтәрәк ирәкчәлар, сиздән таманамыз будур»)

(с.н. 271)

«Күнөш» гәзетинин 66-чы нөмрөсидә (1910, 12 ноябрь) «Ә. С.» илмәсыз чап олунмушду.

Тазияна, һәмин күнләрдә Берлиндан алынмыш бир телеграф хәбәри мүнәсибәтилә јазылмышдыр. Бу хәбәри «Күнөш» вә сәјр гәзәтләрдә көрә билмәдик. Лакин бу телеграф хәбәри мүнәсибәтилә «Күнөш» гәзетинин 1910-чу ил 61-чи нөмрөсидә «Ахырынчы үмид кәсиди» сәрлөһәлә бир мәгаләнин илк сәтирләриндә ашағыдакы сөзләр јазылмышдыр (чох еһти-мәл ки, рус гәзәтләриндан алынмыш бу хәбәрдан Сәбир өз тәһзиләсин үчүн истифадә етмишлар):

«Иранын бу күн дүчәр олдуғу бәлә вә нәмәһәлән чәрәј-јекәнәси әдд олунан Вилһелмин ахырынчы чавабыны да иранлылар еһтидир. Берлиндан алынән телеграф дәјир ки, император Вилһелм иранлылардан тәвәггә етмиш ки, Ираны мүнәфиғә етмәк хәһиш илә дәхи һеч вәгт она рүчә олунмәси. Чүнки бу иш иһкилләсә Русия дөвләтләринин иһрақлыгыларына бәси өз сабөб олур...»

«Күнөш», 1910, 8 ноябрь № 72.

**ЕЖНУДӨЛӨЛӨННИН ИСТЕФАСЫНДАН ДОЛАЖЫ БЭСТЭ КИРМӘК
ИСТӨЭН ТЕРҖАН ТАЧИРАНИ-ГЕЛРӨТМӨНДАНЛАРЫНА**

«Бәстә игдәл еләтин, ел тахирани-көтәбәр»

(сәһ. 271)

«Күнәш» гәзетиниң 67-чи нөмрәсиндә (1910, 14 ноҗабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

ҺАТИФ ДЕЈИР КИ

«Бәс Шамаһыда мәктәби-нисван»

(сәһ. 272)

«Күнәш» гәзетиниң 69-чу нөмрәсиндә (1910, 16 ноҗабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

«ШИМДИ ҺӘР МИЛЛӘТ ЕДИР НӘФСИНИ ИРФАНӘ ФӘДА»

(сәһ. 272)

«Күнәш» гәзетиниң 71-чи нөмрәсиндә (1910, 18 ноҗабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

**«ЕЛӘ ГОРХМАМ, «БИШ»ДӘН КИМ ГОРХУРАМ
«ЧИДВАР»ДӘН»**

(сәһ. 272)

«Күнәш» гәзетиниң 72-чи нөмрәсиндә (1910, 19 ноҗабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

**БАҚЫДА, ШАМАХЫ ЈОЛУНДАКЫ ҺӘБСХАНА ГЛАБАҒЫНДА
ОХУНАН НӨВҺӘ**

«Аста, аста, а! һәм, шаһ олур халәтәдәки»

(сәһ. 272)

«Күнәш» гәзетиниң 72-чи нөмрәсиндә (1910, 19 ноҗабр) алява едилә «Палавдуз» сәһифәсиниң 7-чи нөмрәсиндә «Низәдәр» нмзасы илә чап олуимушду.

СӘФИЛ ТАЧИР ДЕЈИР КИ

«Бир нечә илди́р ки, улу́б ширәтә»

(сәһ. 272)

«Күнәш» гәзетиниң 74-чу нөмрәсиндә (1910, 21 ноҗабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

«ТУМАНОВ ИЗН АЛЫР КИ, ШИРВАНА»

(сәһ. 273)

«Күнәш» гәзетиниң 77-чи нөмрәсиндә (1910, 25 ноҗабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

448

«ӨВРӘТ АЛМАГ, БОШЛАМАГ, ӨВЛАЛА АД ГОЈМАГ КИМИ»

(сәһ. 273)

«Күнәш» гәзетиниң 78-чи нөмрәсиндә (1910, 26 ноҗабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

ДӘРҖАДА ГӘРГ ОЛАН ИРАНЛЫЛАРЫН БАЛАЛАРЫНА

«Ики јуз гәрг олан иранлыларына»

(сәһ. 273)

«Күнәш» гәзетиниң 79-чу нөмрәсиндә (1910, 28 ноҗабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

«БӘС ДЕЈИЛМИШ БУҒИЧА МӘҖДИЛӨР ХУРУЧИ, ИНДИ ДӘ»

(сәһ. 273)

«Күнәш» гәзетиниң 80-чи нөмрәсиндә (1910, 29 ноҗабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

Ө. ГӘМҚУСАРА ЧАВАБ

«Тәһилли-ибарәт» сөзүк «тәрчүмә» гәһна»

(сәһ. 273)

«Күнәш» гәзетиниң 82-чи нөмрәсиндә (1910, 2 декабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимуш бу тәһилли Гә м к у с а р а и һәмни гәзетини (1910, 26 ноҗабр) 78-чи нөмрәсиндәки гәһнага чавәбдәр.

«БИЛДИР ИҖАНИ-СӘМӨРГӘНД ЕТДИ ИРАН ТАЧИРИ»

(сәһ. 273)

«Күнәш» гәзетиниң 84-чу нөмрәсиндә (1910, 5 декабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

ШАМАХЫДА

«Әсри-бистүмдәр, сәһаб алтында гәһназ шәмси-әләм»

(сәһ. 274)

«Күнәш» гәзетиниң 87-чи нөмрәсиндә (1910, 8 декабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушду.

Шамаһы шәһәриндә муәллимлик едән Шәјхзәдә һәфиз әфәнди муәллими гызыны Шамаһыја котырарак гыз мәктәби ачмаг истајыр. Лакин гызы Бәки мәктәбләриниң бирисинә муәллимликә чагырылдыгы үчүн Шамаһыда гыз мәктәби ачылды. Аз сонра Көһнәр адлы бир муәллиминиң тәшәббусы илә гызларә аял јени үсулда мәктәб ачылды.

Бу вә «Бәс Шамаһыда мәктәби-нисван» мисрасы илә башлајан тәһилли о мүнәсибәтлә јазылмышдыр.

449

...ИСЛАМ ДЕЛІР КИ

(«Шејхул-исламларым, муфтији-исламларым»)

(сөһ. 274)

«Күнөш» гәзетинин 90-чы нөмрөсидә (1910, 13 декабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар. Тәзијаннин сон бейти Иран шаһри Таһризини

*«Пәдәрәм бәзәјеи-ризаан бе до кәндом бейрухт,
Нәкәләф бәшгәи әкәр мәч бә чапи кәфрунәлә»*

бейтиния төрчүмәсидир.

«КҮНДӘ ҮЧ КАҒЫЗЫ, БЕШ КОПЛАНЫ ИМЗА ЕДӨРӘК»

(сөһ. 274)

«Күнөш» гәзетинин 90-чы нөмрөсидә (1910, 13 декабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар. Илә иярми мин манат мазаш алаһ Баһи шәһәр илароси рәиси Рајевски ибтидан мәктәб мүәллимәзринни мазашыи алаһмағ фикринә дүшүр, Тәзијанә о мүнасибәтлә јазылмышдыр.

«ИШТӘ БИР НҮЈӘТИ-ТӘҺРИРИЈӘ»

(сөһ. 274)

«Күнөш» гәзетинин 91-чи нөмрөсидә (1910, 14 декабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар.

«ЕЈ ДИЛБӘРИ-ҺУРРИЈӘТ, ОЛАНДАН БӘРИ АШИҒ»

(сөһ. 274)

«Күнөш» гәзетинин 92-чи нөмрөсидә (1910, 15 декабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар.

«ГУРУЛУБДҮР ЈЕНӘ МЕЈДАНИ-ҺӘЈАҺАЛИ-СУХӘН»

(сөһ. 274)

«Күнөш» гәзетинин 94-чы нөмрөсидә (1910, 17 декабр) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар.

Миразаға Әлијев Османлы шәһирләриндәд Әшрәфи яки рубансини өз әди илә чап етдирир. Тәзијанә о мүнасибәтлә јазылмышдыр.

«Күнөш» гәзетиндә саһван «Вәһди әвзинә «Нәфи» котмшдыр. Китабын әвәәли чапларында бу ад, гәзетдә олдуғу кими, сөһә верилмишдир.

1911

СУАЛ

(«Ејб икән шахсә көрә нәфсини өјмәк, әчәба»)

(сөһ. 276)

«Күнөш» гәзетинин 1-чи нөмрөсидә (1911, 2 јанвар) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар.

450

«ЛӘ'НӘТ СӘНӘ, ЕЈ ЧӘНЛ, НӘ БИДАЛ ЕДИЈОРСАН»

(сөһ. 276)

«Күнөш» гәзетинин 3-чү нөмрөсидә (1911, 4 јанвар) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар.

ЕШИТМӘЈӘНӘ

(«Һәр сиррини кет сидәлә де моллонула?»)

(сөһ. 276)

«Молла Нәсрәддин» журналчыни 1-чи нөмрөсидә (1911, 5 јанвар) «Фузун» нмзасы илә чап олунмушдуар. Илә дәфә Саһир күллијатина даһил едилр.

«ГАФИЛ ЈАШАМАГДАНСА КӨЗӘЛ КАРДЫР ӨЛМӘК»

(сөһ. 276)

«Күнөш» гәзетинин 8-чи нөмрөсидә (1911, 10 јанвар) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар.

МӘМДӘЛИ ДЕЛІР КИ

(«Насирүлмулк, сәнә бәлә куманым јох иди»)

(сөһ. 277)

«Күнөш» гәзетинин 11-чи нөмрөсидә (1911, 13 јанвар) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар.

Мәһәмәдәли шәһ тахтадан салынылған сонра Олессәја, орадан ја Берлинә кедир. Берлиндә јашаған Насирүлмулкә мурәјән мәгәдә үччү көрүнмәк истәјәрсә до Насирүлмулк төрөфиндән гәбул олунмур. Тәзијанә бу мүнасибәтлә јазылмышдыр.

МҮХБНРУССӘЛТӘНӘЈӘ

(«Тәпдигин һижрани һәр кунку гәзетдә охудул»)

(сөһ. 277)

«Күнөш» гәзетинин 12-чи нөмрөсидә (1911, 14 јанвар) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар.

«ДӘР БИР МҮДДӘТ ӨЛДҮ МӘНЗИЛНИМИЗ»

(сөһ. 277)

«Күнөш» гәзетинин 13-чү нөмрөсидә (1911, 16 јанвар) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар.

«ӘЧДАДЫНА ЧӨКДИ ПӘДӘРИН МҮТЛӘГ УМУТДУ»

(сөһ. 277)

«Күнөш» гәзетинин 14-чү нөмрөсидә (1911, 17 јанвар) «Ә. С.» нмзасы илә чап олунмушдуар.

Шәриин башчыла апағыдакы сөзләр јазылмышдыр:

«Иранда мәчлис-мәвбусан топа тутулағ өгет дејилмишдир».

451

МУХАПИРӨ

А л э м д а я н

«Сәкили султан бабам, сөйлө, сенин фикриң нәдир»

(сөһ. 277)

«Молла Нәсрәддин» журналының 3-чү нөмрөсində (1911, 15 январ) нмзасыз чап олуимушлур.

МУҢАВИРӨ*«Гафғаз әһли үч ил әрәсіндә нә е'мал е'ләди»*

(сөһ. 278)

«Күнәш» гәзетинин 15-чи нөмрөсində (1911, 18 январ) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуимушлур.

«ЕЛ ЧӘКНР НАМЫМЫ МИН ЛӘ'НӘТ ИЛӘ»

(сөһ. 278)

«Молла Нәсрәддин» журналының 5-ча нөмрөсində (1911, 29 январ) «(.....)» нмзасы илә чап олуимушлур.

«БҮТҮН АВРОПАДА ҚӘМЛӘБ ИКӘН, АММА БАҚЫДА»

(сөһ. 278)

«Молла Нәсрәддин» журналының 7-чи нөмрөсində (1911, 12 феврал) «(.....)» нмзасы илә чап олуимушлур.
Шамаһма «Үхүвәт» мәктәбиндә мұәллимлик едән Ш е ј х з а д е һ а ф и з ә ф э и д и ј ә јубилеј вермәк мүнәсибәтлә дејилмишдир.**ДӨРД ДИЛЛИ ГЫРМАНЧ***«Кәшфи-әзчһ етмәк дејил вәртләрә шәр'ән һарам»*

(сөһ. 278)

«Молла Нәсрәддин» журналының 7-чи нөмрөсində (1911, 12 феврал) нмзасыз чап олуимушлур.

«МОЛЛА ӘРӘСЗӘДӘНИН... ВАЈ, ЈЕНӘ МАБӘ'ДИ ВАР»

(сөһ. 279)

«Молла Нәсрәддин» журналының 8-чи нөмрөсində (1911, 23 феврал) чап олуимушлур. Нмзасы мө'тәризә арасында он нөгәдир — «(.....)».

**ТӘБРИЗДӘН «МОЛЛА НӘСРӘДДИН»Ә КӨНДӘРИЛӘН
КАҒЫЗЛАРЫН МУФӘТТИШИНӘ***«Еј мүфәттиш, јолзанин кағызлары ахтарма чо»*

(сөһ. 279)

«Молла Нәсрәддин» журналының 8-чи нөмрөсində (1911, 23 феврал) чап олуимушлур. Нмзасы мө'тәризә арасында он нөгәдир — «(.....)».

БАҒРАМ ТӨНФӨСИ*«Еј төкән моллаларин камына шәрбәт, поиура»*

(сөһ. 279)

«Молла Нәсрәддин» журналының 10-чу нөмрөсində (1911, 9 март) чап олуимушлур. Нмзасы мө'тәризә арасында он нөгәдир — «(.....)».

«ЕЈ ПУЛДУЛАРЫН СӘФАСЫ, НОВРУЗ»

(сөһ. 279)

«Молла Нәсрәддин» журналының 10-чу нөмрөсində (1911, 9 март) чап олуимушлур. Нмзасы мө'тәризә арасында он нөгәдир — «(.....)».
Илә доғә Сабир күллијятыва даһил едилр.**МОЛЛАЈИ-РУМИ ДЕЈИР КИ***«Мәхәлуә верән бир бу гәдәр бәди-фәкәјә»*

(сөһ. 279)

«Молла Нәсрәддин» журналының 10-чу нөмрөсində (1911, 9 март) нмзасыз чап олуимушлур. Илә доғә Сабир күллијятыва даһил едилр.

«ОЈЛӘ БИР ТӘРЧҮМӘ КИМ, РУЙН ШЕКСПИР КӨРӘЧӘК»

(сөһ. 280)

«Молла Нәсрәддин» журналының 10-чу нөмрөсində (1911, 9 март) чап олуимушлур.
Шекспирин «Отелло» драмы Ғаһым бәј Вәзиров тәрәфиһән Азәр-бајҗан дилинә нис тәрчүмә едилбәниш. Тазвијанә бу мүнәсибәтлә јазыл-мышлар.**ИЛЛӘРН МӘ'ЛҮМ ОЛМАЈАН ТАЗИЈАНӘЛӘР****СУПӘ'ДЛАР ДЕЈИР КИ***««Аришмәд: «Бир нәстә булсајдым, она бил'истинәд»»*

(сөһ. 281)

Бу тазвијанонин һансы гәзетлә чап олуидугуну мұзјјан едә билмә-дик. 1914-чү иләдә чап олуидум «һопһопһам»дән алдыр.

Супә'длар Килян ингилябчиндәни истифада едәрәк һөкүмәт башчыз кечмиш өз ингилябчи гүвәләрә тәзјиг етмәјә башламышлар. Тазвијанә о мүнәсибәтлә јазылмышлар.

«Еј голчәмәг, әксизләрә чөх ејләмә алар»
«О замәдә ки, Раһим хан јетишиб Тәбризә»
«Руенјә дипломасиясына бағладым үмидә»
«Мәңгә Иранә әбәс әзм едилр Нәсри-мәһ»
«Сөјлә, тәгетин нәдир, тапдалајирән јазыгы»
«Чаванкәт фәғрәдән сүмә шикәјәт»

453

«Тәлимә дигр одлу язылмыш мөгалләләр»
«Көрүчә шәхс бир әрбаби-сәриәтин үзүчү»
«Шамлы көрдүкчә мәнә санки едир гөвр фәләк»
«Мәктәбә дүшмән олан бә'зи мүгәддәс (?) үләмә»
«Елм оддуғу җердә оламәз динү дәрҗәләт»

мисрәлләрнә илә башланган бу тәзијәләрниң илк дәрҗә һәмсә гәзет нә җә
журналдә чәп олуңдүгүнү тәҗрин едә билмәдик. Тәзијәләләр 1914-чү илдә
ношр олуңмуш «җһопһопһ»мәздән алынды.

«ҖӘМӘДАНДА ГОНАҖЫМДАН ХӘБӘР АЛДЫМ, КЕҖ ШЕҖХ»

(сәһ. 283)

Бу тәзијәниң, Сабир күллијәтиңи илк дәрҗә чәлә һазырлајан
А Сәһһәт и н мүгәддәмәсидән адым. Тәзијәниңи язылмасынә Сәһ-
һә: белә итәһ едир:

«... Бир нечә вахт Шамәхидә гәлмәдән сонра Сабир Корбәлә
әңгәрәтиңә азым олур. Әтәбәти-алијјәтдә бир чох нөвһә вә дүбәтләр
јазымыш, о чүмәлдән һәмәләндә дедији бир рубәнән будур».

«ДҮН КЕЧӘ МИР ҺАШЫМЫ РӨҖЛАДА КӨРДҮМ,

СӨҖЛӘДИМ»

(сәһ. 284)

Бу тәзијәниңи язмыш М. С. Ордубад и јоллашын диндән
јадым.

Тәзијә, Сабирә ғарыш дәрҗәләрдә һүчүм едән «Сәдә» гәзети мүһәр-
рири һашым бәј Вәзирәғуи әлејһинә язылмышдыр.

БӘҖРИ-ТӘВИЛЛӘР

1906 — 1907

1906

«ӘТ-ӘМАН, СӨРКӘШ ОЛЫҖ»

(сәһ. 287)

«Молла Нәсрәддин» журналыниң 39-чү нөврисиндә (1906, 29 декабр)
«җһопһопһ» илзасы илә чәп олуңмушдур.

1907

«ЕҖ ФӘЛӘК, ЗҮЛМҮН ӘЛАНДЫР»

(сәһ. 289)

«Молла Нәсрәддин» журналыниң 3-чү нөврисиндә (1907, 19 январ)
«җһопһопһ» илзасы илә чәп олуңмушдур.

Сабир күллијәтиңи әвәкли чәпәрлиңдә 9-чү вә 10-чү сәтирларниң
«...ғыз балалар мәктәбә һазыр олалар, елиндә мәһир олалар, фәтһилә
Сабир олалар, башдан ајага кәләр дон, кәләр мәктәбә он-он ...» әвә-
клиңә «...ғыз балалар мәктәбә һазыр олалар, башдан ајага кәләр мәктәбә
он-он...» кәтәшшәр.

«ЕҖ ӘЗИЗИМ, ХӘЛӘФИМ, МӘҖЕҖИ-ҺИЗУ ШӨРӘФИМ»

(сәһ. 291)

«Молла Нәсрәддин» журналыниң 6-чы нөврисиндә (1907, 10 фе-
рал) «җһопһопһ» илзасы илә чәп олуңмушдур.

МУҖТӘЛЛИҖ ШЕҖРЛӘР

1902 — 1911

1902

«ҮЧ ЈҮЗ ОН ДОҖҖҮЗ ИДИ БӘД ҺӘЗАР»

(сәһ. 295)

Илк дәрҗә ношр олуңзи бу шеҖри Бакы мүғаллимлариндән ШиҖрәли
Рәдбәјли јоллаш өз атасыниң арлиндән тапмышдыр. Рәдбәјлиниң
атасы Әлисолтан о заман Фәргәнәдә майкәмә дилмәччә вәзиҖәсиндә
ишләйриши. Зәлзәлә заманы Шамәхидә јашајан Мир Муртузә ады
бир тоңуму Шамәхидини вәзијәти һаттәндә Фәргәнәдә, Әлисолтанә јәд-
дығы мәктәбә бу шеҖри дә олава етмишлар.

ШеҖринә но вахт язылдығы мәктәбәдә гејд олуңманышлар. Лакин
һадисәниң төсәвриндән шеҖрин 1902-чи илдә зәлзәләдән өз сонра ја-
зылдығы әјди олур.

ШеҖрин башында бу сөзләр вардыр:

«Шамәхә тәзәзүлүлатиңиң әхсусулдә Шамәхә шүрәларындән
Сабир тәхәллүс Ага Мәшәд Әлқәбәр Таһирәғуи әш-ғарп-ширин тәрә-
нәвәриндән бир һәдјијеји-ачиндә вә тәшәккүрәнисидир».
Әлзәмәсиндә шеҖрин 54-чү мисрәсә («Илалән о нәрһәләдәв») дү-
күн язылмадығындан мә'на вә вәзи позуңлуғу мејәнә кәлмишлар.

1903

«ШҮКР ЛИЛЛАҖИ КИ, ФӘЙТАБИ-СҮХӘН»

(сәһ. 299)

«ШәҖр-ғус» гәзетиниң 37-чи нөврисиндә (1903, 27 јуни) «Әлқәбәр
Таһирәдә» илзасы илә чәп олуңмушдур. ШеҖрин башында белә бир
гејд вардыр.

«Шамәхидә Әли Әһмав бәрәдәрчиңиңиң һәрәмиңдә хәјриҗһәнә
мәктәбуниң дәрҗәлиңә «Сабир» тәхәллүсүлү бир шаһрин кәләмә-
дыр».

1905

БЕҖИЛӘТМИЛӘТ

(«Әсриәмиз хәһин едәркәж иттиҗағу иттиһад»)

(сәһ. 301)

«Һәҗәт» гәзетиниң 19-чү нөврисиндә (1905, 1 јуль) чәп олуңмушдур.
ШеҖрин ахырында Сабир тәрәфиндән язылмыш белә бир гејд вардыр:
«Һәҗәт» гәзетиниң 10-чү нөврисиндә мәәрифә доғру М. һәсән
Таһирәв һәрәтләриңиңиң рӯһәдә мөғаләсәниңиң әвәтириңдә олудум.

453

«СӨН ИИРИ-ЧАБАНДИН СОСОН, ЕЈ СЕЈИДН СӨРКАР»

(сөһ. 330)

Сабир күллэҕитимни биринчи чапыдан — С ө һ ө т и н мүгәд-
димосиндан алдыҕымыз бу ше'р јенә тәрүҕеји-һалла ызаһ олундуҕу ки-
ми, С е ј и д Ө а н н и:

«Еј мөһ, билирәм, фитне-и-дваран олаҕасан,
Еј ганим Һилаләм, мәһи-табан олаҕасан»

Бөҕтө илә башлаһын гәзәлине чаваб аларат јазылмышдыр.

«ХҮМСИ-ШӘРАБИ СЕЈИДӘ САГИ ВЕРИБ ДЕДИ»

(сөһ. 331)

Сабир күллэҕитимни биринчи чапыдан — С ө һ ө т и н мүгәдди-
мосиндан алдыҕ. Ше'рин јазыладыҕы мүһасибәти С ө һ ө т белә ызаһ
едир:

«... Бир дөгг Сејиллә бәрәбәр, сәфәрдән кәлмиш бир нәфәр шәх-
син корушүна кедирләр, Мүсафир чамаданындан он дәнә лимән чы-
харыб ики данәсини Сејидә, бир данәсини Сабирә вериб була мүһасиб
Сабирдән бәләһәтән бир ше'р истор, Сабир бир аз фикрден сонра
дејир...»

«САБИРИ-ШЕЈДА КИ, ТӘРКИ-ШӘҪРИ-ШИРВАН ЕЈЛӘДИ»

(сөһ. 331)

«ШЕ'Р БИР КӨВҲӘРИ-ЈЕКДАНЕЈИ-ЗИГҪИМӘТДИР»

(сөһ. 331)

Бу ше'рләри «Һоһһоһмәәния 1914-чү ил чапыдан — С ө һ ө т и н
мүгәддимиосиндан алдыҕ.

«АРИЗИ-ГӘМЛӘР ӘЛИНДӘН ҮРӘЈИМ ШИШМИШ ИДИ»

(сөһ. 331)

«Һоһһоһмәәния 1914-чү ил чапыдан — С ө һ ө т и н мүгәд-
димосиндан алдыҕ:
С ө һ ө т мүгәддимиосинда ше'р һәггиында белә ызаһат верир:

«... Һәккимләр мұәјинә едиб хәстәләјини әзәм кә'бәд, Јә'ни гәрә
чәһәјрини шишмәји дејә тәшкис едирләр. Өз хәстәләјини јолданыш
А Сөһһотә бу ше'рлә хәбәр верир»

«ИСТӨРӨМ ӨЛМӘЛИ МӘН, ЛЕЈК ГАЧЫР МӘНДӘН ӨЧӨЛ»

(сөһ. 331)

Сабир бу бөҕтө өмрүнүн аһыр күһәләриндә јазмышдыр. «Һоһһоһмәә-
ни 1914-чү ил чапыдан — С ө һ ө т и н мүгәддимиосиндан алдыҕ.

ГӘЗӘЛЛӘР

(сөһ. 335—344)

«ГОЛМА КӘЛӘ, САГҪИЈА, ЗӘҪИДИ МЕЈХАНӨЈӘ»
«БӨР СӨРИ-МУЈИДӘ МИН АШИҒИ-НАЛАНҪИ ВАР»
«ВИРАНӨ ШАМАХИДӘ МӨНӨ КӨҪҪИ ТАПЫЛМАЗ»
«МӨФТУНИ-СӨРИ-ЗҮЛФҪНӘ ГҮЛЛӘБ КӨРӨКМӘЗ»
«КУЈИНИ ХУНАБЕЈИ-ЧЕШИМИЛӘ НӨМНАК ЕЈЛӨРӨМ»
«КӨР ИСТӨСӨН КИ, ФИТНЕЈИ-АЛӘМ ОЈАНМАСЫҪИ»
«ИСТӨСӨН КӨҪЛҪМ КИМИ ЗҮЛФИ-ПӘРИШАН ОЈМАСЫҪИ»
«ЕЈ ДИЛ, АМАНДИ, СИРРИНИ БИКАНӘ БИЛМӘСИҪИ»
«ЕЈ ШУХ, ЈЕНӨ ҺӘМДӨМ ОЛУВ КАКИЛӘ ЗҮЛФҪН»
«ХОСРОВИ-ҺҮСУҪИ, ӨЗИЗИМ, СӨН ИМИШСӨН ТАЧИ»

Сабирни бурада јалпыз он гәзәли чап едилмишдыр. Лакин шаирин
Даһа чох гәзәли олдуҕу сөјдөшчир. Биз бу гәзәлләри Сабир күллэҕити-
ми әввәлки чапларындан алдыҕ. ЕҪтинал ки, гәзәллорни һәмисә өлмәсә
лә, бә'зиһ гәзәтләрдә вә журналларда ишчир едилмишдыр. Биз јалпыз
биринчи гәзәлини «Фүјүзәт» журналында 1907-чи ил, 13 апрел, 15-чи нөм-
росинда чап олундуҕуну өјрөнө билдик.

Бу гәзәл китабын әввәлки чапларында бир гәзәр дәјишдирилмишдыр.
Сабирни бүтүн ше'рләриндә гәзәт вә журналлаз чап олундушлары
өсәс алдыҕымыз үччү бурада да «Фүјүзәт»дә кетдији киһи бурханымы
лазым кордук.

Онунчу гәзәл һодәксә Сабир күллэҕитимни 1934-чү ил чапына дүш-
мәмишдыр.

УШАҒЛАРА АНД ШЕ'РЛӘР

1906—1910

1906

МӨКТӘБ ШӨРҒИСИ

(«Мөктәб, мөктәб, нә дилкүшәәнә»)

(сөһ. 347)

«Добристан» журналыни 17-чи нөмросинда (1906, 19 декабр) «Ә. Са
бир Таһирдәдә Ширавани» илмәси илә чап олунушдуыр.

1910

МӨКТӘБ УШАҒЛАРЫНА ТӨҪӨ

(«Дөгәр инсан ата очагында»)

(сөһ. 348)

«Сода» гәзәтини 37-чи нөмросинда (1910, 14 феврал) Балаһәни
мөктәби мұәллиһләриден Ә. Сабир Таһирдәдә илмәси илә чап едил-
мишдыр.

461

МӨКТӨБ ШАКИРДЛӨРИНӨ ТӨНФӨ

(«*Ej ушаглар, ушаглы эйямы*»)

(сөһ. 350)

«Сода» газетинин 37-чи нөмрөсидә (1910, 14 феврал) «*Балаханы мөктөби муаллимләриндән Ә. Сабир Таһирзадә*» имзасы илә чап олуи- мушур.

ТӨННБ ИЛӨ ХӨСТӨ

(«*Бир тәбиба кедиб дә бир бимар*»)

(сөһ. 351)

«Һәңгигәт» газетинин 138-чи нөмрөсидә (1910, 18 ијун) «*Ә. Сабир Таһирзадә*» имзасы илә чап олуи мушур.

ГОЧА БАҒБАН

(«*Бир тагым кәч јал кәнарындан*»)

(сөһ. 352)

«Һәңгигәт» газетиния 140-чы нөмрөсидә (1910, 21 ијун) «*Ә. Сабир Таһирзадә*» имзасы илә чап олуи мушур.

ГАРЫНЧА

(«*Көрдүләр бир гарынча бир мәләхи*»)

(сөһ. 353)

«Һәңгигәт» газетинин 142-чи нөмрөсидә (1910, 23 ијун) «*Ә. Сабир*» имзасы илә чап олуи мушур.

МОЛЛА НӘСРӘДДИНИН ЈОРҒАНЫ

(«*Кечә јатмаг заманы чатмишды*»)

(сөһ. 354)

«Күнәш» газетинин 75-чи нөмрөсидә (1910, 23 нојабр) «*Ә. С.*» имза- сы илә чап олуи мушур.

ИСКӘНДӘР ВӘ ФӘГИР

(«*Күн әнүндә бир ачизү мугтар*»)

(сөһ. 355)

«Күнәш» газетиния 96-чы нөмрөсидә (1910, 20 декабр) «*Ә. С.*» им- засы илә чап олуи мушур.

АЗАРЛЫ ҚӘНДЧИ

(«*Хәстә олмушду бир нәфәр дегәнә*»)

(сөһ. 357)

«Күнәш» газетинин 97-чи нөмрөсидә (1910, 21 декабр) «*Ә. С.*» имза- сы илә чап едилмишдир.

**1913-чү ИЛДӘ «МӨКТӨБ» ЖУРНАЛЫНДА
ЧАП ОЛУНАН ШЕҒРЛӨР**

ЧАМУШ ВӘ СЕЛ

(«*Бир киши сахлајырды бир чамуш*»)

(сөһ. 359)

«Мөктөб» журналынын 1-чи нөмрөсидә (1913, 16 январ) «*Ә. Сабир*» имзасы илә чап едилмишдир.

ЈАЛАНЧЫ ЧОВАН

(«*Бир чован бир күн етди дағда һарај*»)

(сөһ. 360)

«Мөктөб» журналынын 11-чи нөмрөсидә (1913, 12 ијул) «*Ә. Сабир*» имзасы илә чап олуи мушур. Сабирин олуи мушун ики иллиндә һәср олуи- муш бу нөмрәдә Сабирин төрүмеји-Һалы өз өлүмү мүнәсибәтилә јазыл- мыш шеҒрләр чап едилмишдир, Сабирин «*Охутмурам өз кәчки*» шеҒри дә икинчи доҒфа бу нөмрәдә буриналлышдыр.

«Јаланчы чован» шеҒринин башында иларә төрәфиндә «*Мәрһум Ә. Сабирин ушаглары мәксус шеҒрләриндән бири*» сөзләри јазылмышдыр.

МОЛЛА НӘСРӘДДИН ВӘ ОРҒУ

(«*Молланын боркуну чамыб орғу*»)

(сөһ. 362)

«Мөктөб» журналынын 14-чү нөмрөсидә (1913, 12 октјабр) «*Ә. Са- бир*» имзасы илә чап олуи мушур.

ӨРҮМЧӨК ВӘ ИПОК ГҮРДУ

(«*Бир өрүмчөк өзүн чәкиб дурду*»)

(сөһ. 363)

«Мөктөб» журналынын 16-чы нөмрөсидә (1913, 30 октјабр) «*Ә. Са- бир*» имзасы илә чап олуи мушур.

АРТЫҒ АЛЫБ ӘСКИК САТАН ТАЧИР

(«*Бир нәфәр тачир өз дүһанинда*»)

(сөһ. 364)

«Мөктөб» журналынын 22-чи нөмрөсидә (1913, 31 декабр) «*Ә. Са- бир*» имзасы илә чап олуи мушур.

ПЛЛЭРИ МӨЛҮМ ОЛМАЖАН УШАР
ШЕ'РЛЭРИ

(сөһ. 366—375)

«Чүтгү», «Лаз муялары», «Мактаба тэргиб», «Нэвас», «Ушаг ва буз», «Тарга ва тулу», «Агачларын бэйси», «Ушаг ва пул» сарловһалди ше'рлөр Сабир күллијатынын 1922-чи ил чапындан алынмышдыр.

ҺЕКАЈӘ

КИЧИК ҺЕКАЈӘ

(сөһ. 377)

Сабир күллијатынын 1914-чү ил чапындан алынды.

ТӘРЧҮМӘЛӘР

1906—1910

1906

ФИРДОВСИННИ «ШАҢНАМӘ»СИНДӘН ТӘРЧҮМӘ

(сөһ. 385)

«Рәһбәр» гәзитинин 2, 3, 4, 5, 6 нмросинда (1906) чап елплымшдыр.

1910

«ӘЛ АЧЫБ САИЛ ОЛМАҒЫН ХОШДУР»

(сөһ. 397)

Бу тәзијанә «Күнәш» гәзитинин 46-чи нмросинда (1910) «Ә. С.» нмзасы илә чап олуиушдур.

Тәзијанә Иран шаири Сәдишин «Диләнчи илә оғру» һекајәсинда илтибас едилмишдыр. Һекајәнин ахырында белә сир бейт вардыр:

*«Дәсти-дираз өз пейи јек һәббә сии
Бей ки де бурранд беданки ву нии»*

ХӘЈЈАМДАН МӘАЛӘН ТӘРЧҮМӘ

(«Бизи алдатма, хачә, һәр сөзүнә»)

(сөһ. 397)

«Һәһәт» гәзитинин 141-чи нмросинда (1910, 22 ијун) «С.» нмзасы илә чап олуиушдур. Биринчи нисра әввәлки чапларда дәјшдириләрәк

«Хачә алдатма бизләри сөзүнә» шәклинда чап олуиушдур. Әслинда ол-дуғу кими вердик.

Хәјјамни рубаиси будур:

«Еј хачә, јеки кам равә кон мара,
Дам дәркәшо дәркәре хола кон мара,
Ма раст равин лејк то кәч ни бии
Ро чәрәји-дида кон роһа кон мара».

«КӨРДҮМ НЕЧӘ ДӘСТӘ ТАЗӘ КҮЛЛӘР»

(сөһ. 425)

Бу ше'р Сабир күллијатынын биринчи чапында, Сәһһәт тәрафиндә јазылмыш тәрчүмеји-һалла ишар олуиушдур. Бу тәрчүмеји-һал-лан көрүндүү кими, һәмми ше'ри Сабир Сәһһәт әһәмчи гәлиш-рыгы үзрә Сәһһәт тәрчүмә етмишдыр. Ше'р белә башланыр:

«Дидәм күли-тазә чәлд дәстә
Бәр күмбәди өз кијай бәстә».

JYFØT

А

Аба — аталар, баба — пр.
 Абдар — суу, тазы, парлаг.
 Аваз — сас; на'ра.
 Агг — тагырлам; мүгөсир оймаг.
 Агаз — башлангыч.
 Агуш — гучаг.
 Ажин — адат; ганун; үсул; дөб.
 Аламара — адам бозоюн.
 Алауда — булашмыш.
 Амада — назир.
 Амал — амаллар, арзулар.
 Амич — ишпан, падаф.
 Амил — иш көрөн адам; арзулар.
 Амир — өмр еяя.
 Арвм — динчмама; рабаттыг.
 Араста — бозашмыш.
 Арна — сонрадан насиз олач, жарылышынды олмайан.
 Арият — мүнөгөтө ашман ше, биронуз.
 Ариф — билон, алаяян.
 Асияш — рабаттыг.
 Атил — тэнбол.
 Афаг — үфүглөр.
 Афэт — бала; сон дөрөчө көзөл.
 Ач — ширмаји; фил дини.
 Ашиян — гүш жуазса.
 Ашүфта — ашиг, аургуи; гарыштыг.

Б

Бавар — нинима, е'гибар.
 Бад — күлөк.
 Базича — ојунчаг.
 Бак — горку.
 Бал — гавид; көңүл.
 Биану — хавым ма'исыла ола.

рет кеминде берматла гадилларга берилеи ад.
 Бар — мейна, жүк.
 Баран — жараш.
 Батин — диниан; кизили.
 Бечат — көзөлөк; шадлыг.
 Бөд — пис; анад.
 Бөдөл — аезд.
 Бөднам — ады пис.
 Бөлях — багысынын писдини истөјөн.
 Бөзд — бол.бол багытламаг.
 Бөзм — сөһдөт өз шпрот мөчлеси.
 Бөз' — уамаг.
 Бөздө — шөһөр; мөмлекөт.
 Бөлижат — балалар, мүсибөтлөр; чөтөликлөр.
 Бөнк — тиржик.
 Бөрмөла — ашкар.
 Бөрһан — гатыштыг.
 Бөса — чөх вахт.
 Бөсөр — көз.
 Бөстөр — јатар, јоргондошк.
 Бөтин — гарын.
 Бөхитро — гарабохт.
 Бөхш — багышлама.
 Бөһр — дәрја; шө'р өчүсү.
 Бөшият — мүдүрүмөдүк.
 Бөјан — адилтыг, ашиг сөјлөмөк.
 Бөар — аримз, утанмајан.
 Бөво — дул.
 Бөдар — ајмаг, јатмајан.
 Бөд'өт — дини өдөтлөр.
 Бөдин — динчез.
 Бөкано — өмкө, јад.
 Бөнар — агарам, хөстө.
 Бөновла — јазыг.
 Бөшүмар — сәјсма.

Буј — иј, гоху.
Бурџа — һоср.
Буз — душманчилик.
Бүлд — — жүксөк, уч.
Бүрраи — каскин.
Бүрһан — дала, субут.
Бүтлан — һагсазлыг.
Бүхад — пахылыг.

В

Вазех — амыг, ашкар.
Валида — ана.
Вараста — гуртармыш, аза-
да.
Вегф — һаркотсиз дурмаг;
бир мал во мүдкүн сагылма-
маг спортла кејир иша тах-
спс едилмөс.
Вөдиз — аманат.
Вөдөд — огул, ушаг.
Вөрта — учурум, төһлүк.
Вөсф — тәриф, сөмөк.
Вөфөдәр — вөрәли.
Вөһшөт — горху.
Вөчаһөт — көзөллик, көзө-
үз.
Вөчд — һөҗәһи, чошма.
Визр — күнаһ.
Вифаг — урунлу; һәмрәҗ-
лик; барышаг.
Вугҗа — мүһәфизә етма, го-
рума.
Вүзәра — вәзирлар.
Вүсәл — сөвдиҗиә иҗтиһаг.
Вүсәт — кешиш; бол.

Г

Габнигәвсәҗи — кама-
учларыни әрәси.
Гадә — деди.
Гарәткар — огурулу едәк,
гарәт едән.
Гасиб — гасб едән, зорла га-
пыб елан.
Гәтә — гәтедичи, каскин.
Гәба — руһаниларни кејдиҗә
үст палтар.
Гәбә — пинчә; ову; ханча-
рин дастәси.
Гөбиһ — чиркин, пис.
Гөбра — јер, јер үзү.
Гөвәс — диниә диниә
чуман, үзүкү.
Гөдә — боҗ, һамат.

Гөдәм — аҗаг, еддим.
Гөлан — дијрәлини; бу-
ләшмыш.
Гөни — довләт, арлы.
Гөнч — шухлу; шивә.
Гөрра — парлаг, ишыгы;
уча.
Гөрраи — курлајан; шя-
долә багыран.
Гөсвәт — сөртлик, мәрһәмәт-
сәнлик.
Гөср — сарә; гысалыг; их-
тисар.
Гөт — нәзәбан — дия космок,
Гөтл — өдүрмәк.
Гөтран — гәра ранҗиә ва
пис иҗан моје.
Гөфәт — көбәрсизлик; бил-
мәһәзлик.

Гөфәл — алдаалыч.
Гөһһар — гәһр едон.
Гидләт — азыл.
Гидәт — гәндә олан би-
ринни әлеҗинә дөнишмаг.
Гинә — маһинә.
Гинәм — гојун.
Гинәм — галхмаг, үсјан етмәк.
Губар — тоз.
Гуләм — оған, кәлә.
Гүләвә — гөлб иш көран,
сәхтакар.
Гүдрәт — бачарыг.
Гүрәб — гарга.
Гүррә — гәмәри аҗларыи әв-
ләи.
Гүрун — бујунулар; әсвәр.
Гүрүр — өјүнмәк, фәхр ет-
мәк.
Гүфран — мәрһәмәт, багыш-
лашмаг.

Ғ

Ғајас — көмәк, јардым.

Д

Дадрәс — дала иҗтиһаг.
Дәв — дуа едон, дуачы; ча-
ғыран.
Дәм — тор.
Дәм — билчя, билән.
Дәнишвар — алим; биләм-
чәлиг.

Дәр — әв.
Дәрүләчуну — дөлилар
ени, адыллыг.
Дәрүләман — сыймычаг
әв.
Дәһған — кәдди, әкинч.
Дәбнстан — мәкәтәб.
Дәғәл — һиҗла, һиҗләжәр.
Дәм — нәфәс, ан, заман.
Дәһән — агыз.
Дәрбан — гапычы.
Дәрәһ — гапыны габыгы;
һүчүр.

Дәрмәҗан — ортада, акы
шејин арасинда.
Дәрун — ач төрәф.
Дәст — өл.
Дәстхир — әддән тутан, кө-
мәк едон.
Дәһр — дүҗә; заман.
Дөшт — чөл, биҗабан.
Дизар — көрүш; үз.
Диәли — кирҗан — аҗлар
көз.

Дизә — көз.
Дил — көңүл, үрәк.
Диларан — көңүл рәһт-
ләшдирән, сәвкәли.
Дилбәнд — үрәк бағламаг,
сәвкәли.

Диләдә — көңүл верән,
ашиг.
Диләүз — көңүл тикән.
Диләвәз — көңүл охшајаң.
Дилфәриб — көңүл алда-
дан, чаңбәли.
Дилхун — көңүл гаи.
Дилшад — көңүл шад.
Динар — Иран пулу.
Дирәз — узун.
Дирәхшан — парлајан.
Дирәһәм — кечмишдә әрәб
пулу.

Дуд — түстү.
Дуду — иш — сүллә; амыл;
хандал; һәсил.
Дун — алач.
Дүвәл — довләтләр.
Дүр — ишчи, мирәарид.
Дүрус — дәрләр.
Дүхтәр — гыз.

Ј

Јексан — бәрәбәр, дүз, һә-
мар.

Јексар — башдан бәша.
Јекта — төк алым, бәрәбәри
олајан.
Јаба — тап, тапмаг.

Ә

Әб — ата.
Әбәна — гарантуш,
Әбәб — гапылар.
Әба — гул.
Әбна — огуллар.
Әбр — булу.
Әбрар — һахшы адамлар.
Әбру — гаш.
Әбус — гөшбағалы.
Әвәгиб — ағибәтләр, һәтича-
ләр.

Әвдәла — достлар.
Әғәһ — ән чиркин.
Әғәм — гөһиләр.
Әга — дүјүн, тој.
Әгиг — гүһәтәли дашләрдәи
бирн.

Әгәҗи — Шәрг — Узар
Шәрг.

Әғләб — ән чох.
Әғниҗа — вөрәләр, дөв-
ләтләләр.

Әғҗар — гәҗирлар, өңкәләр.
Әғәд — дүшманчилик.
Әғәд — сәј, сәјма.
Әғәм — Јохлу.
Әғә — адаләтлә һөкм вер-
мәк.

Әду — дүшмән.
Әзраг — көј рәңк.
Әјүг — улуз әдм.
Әјләм — күнләр.
Әлә — јемәк.

Әләм — адаләтләр, ишһан-
лар, ишһарәтләр; әсвәрләр.
Әләғәб — доғобләр.
Әләм — дәрә, гүссә.
Әләзм — ән ләзъмә.
Әмиг — дәрин.

Әми — рәһатлыг; горхусулуз.
Әмр — вәчнәбуләвәи —
итәти чох ләзъмә олан.

Әнам — халг.
Әнар — нәр.
Әнәбр — көхәл гоху.
Әнәвә — һөвләр, чешидләр.

Ә н д а з а — өлчү, үлкү.
Ә н д у н — гэм, гүссө.
Ә н и с — жолдош.
Ә н һ а р — нәһрлөр, чаллар.
Ә н ч а м — сон, нәһәт.
Ә н ч ү ш ү н а с е — улдузлар
өлминдон маълуматы олан,
мүнәччим.

Ә р б а б — ага; сәһиб.
Ә р г а м — рәғәмләр,
Ә р а к — сөс-күј.
Ә р з ә н — дары.
Ә р р а д а — араба,
Ә р р ә һ и л — көчө һавырла-
наң.

Ә р с ө — мејдан,
Ә р у с — көлнн,
Ә с б — ат.
Ә с в а б — палтарлар.
Ә с а ф — таассүф етмөк.
Ә с г а л — агыр шөјлөр, агыр-
лыглар.

Ә с л а ф — сөлөфлөр, ата-ба-
балар.
Ә с р - б и с т ү м — ијримчи
өср.

Ә т а л а т — тәһбәлик.
Ә т в а р — төврлөр,
Ә т ф — чөһрмә, мејл етдирмө,
Ә т ф а л — тифиллөр, ушаглар,
Ә ф г а н — нәлә, фәрјад.
Ә ф з у н — чох артыг,
Ә ф ' и — илан.

Ә ф к а р — фикирләр.
Ә ф р а д — фәрләр, адамлар.
Ә ф ш а н — сачан,
Ә х б а р — хәбәрләр.
Ә х з — алмаг, гәбуз етмөк.
Ә х т ә р — улдуз.
Ә һ и б б а — достлар.

Ә һ р а р — азад фикирләр.
Ә һ р и м ә н — кечмишә атәш-
пәрәстлөр ики чүр аллаң та-
һийрдылар ки, онлардан би-
ри јашхылыг (һүрмүз), икни-
чиси шәрр (Әһримән) алла-
һы иди.

Ә һ ф а д — өвлад, огул, нәвә.
Ә ч д а д — бәбалар.
Ә ч з — ачнәклик, бачарыгсмаз-
лыг.

Ә ч р а м — чәһсма чәһсилләр,
улдузлар.

Ә ч с а м — чәһсилләр.
Ә ш и р а т — гәбилә, ојмаг.
Ә ш к — көз јашы.
Ә ш ј а х — јашыл адамлар; го-
чалар.

Ә ј а д а т — азырлымы јохла-
маг.
Ә ј а н — ашкар, бәлли,
Ә д а н — дүшмәнләр.
Ә ' м а — кор.
Ә ' с а б — әсәбләр.

Ж

Ж а л а — шөһ.

З

З а г — гарга.
З а н д — артыг, чох.
З а һ и д — ибадәтлә мөшғул
олан.

З е ј ө т — чывө.
З е ј г — дар, тоңк.
З е ј ф — гонаг.
З ө б а н — дил.
З ө б ә р — јухары.

З ө б р ч а д — гимәтлин даш.
З ө б у н — зәиф, гүнаһсиз.
З а к а — исте'ләд, зирәклик.
З а м и р — гәһб.
З а м и р — гызыл.
З а р д — сары.

З а р ә ф ш а н — гызыл сачан.
З а р и н к а р — гызылла су-
ванымш.
З а ф ә р — дүшмәнә гәһиб көл-
мөк.

З а һ м а т — зәһмәтләр, сь-
хәнтәләр, әзијәтләр.
З а һ и р — көмөкчи, арха.
З а ч р — әзијәт.
З а н б а — космөк.

З а ј а — јарашгылы, бәзәкки;
дилбөр.

З а л л а — көлкө.
З а н д а — дини, чәнли.
З а н һ а р — амаң; чөкми.
З а р — ашагы.
З а ш а н — шәнли.
З а ш т — ширкинн.
З а ј а — иппыг.

З а ј а ф а т — гонаглыг.
З а в а р ө г — ками, гәјмә,

З ө һ д — һәр заман ибаләтдә
олмаг.
З ү л а л — саф, тәһнә, хәлис.
З ү л ' и г т и д а р — гудрәт са-
һиби.

И

И а ш а — јашатмаг, доландыр-
маг.

И б г а — баги етмөк.
И б д а — ичдә, ихтира.
И б а р а р — бол-бол сарф ет-
мөк.

И б т и с а м — күлүмсөмөк.
И г б а л — тәлә, бәхт.
И г д а м — бир ишә башламаг.
И г б и р а р — тозланма, үзү-
ринә тоз гонан.

И г в а — азыран.
И г т и р а б — гүрбәтә кетмөк.
И г ф а л — адлатмаг.
И д б а р — бәхтсизлик, тәлә-
сизлик.

И з а ј а д — артма, чохлама.
И з ә т — гәдр вә гимәт.
И з к а р — кәтирә кәтирмөк;
тез-тез јал етмөк.

И з м е һ л а д — маһн олмаг.
И з т и р а р — мәбүријәт, әз-
рурат.

И ј а н — әзијәт, зүлм.
И ј с а л — чәтәһрмәг.
И к р а һ — иррәммөк; шифрәт.
И к т и с а б — газанмаг, әлдә
етмөк.

И м а — ишара.
И м ' а н — дәриндән дүшүмөк.
И н а н — јүзүн, чыло.
И н д — јан, нәзд.
И н ' а г а д — багланма, гу-
рулма.

И н к а р — данмаг, бөјүна ала-
намаг.
И н к и с а р — гырылмаг, сьн-
маг, шикәст олмаг.
И н т и з а р — көзләмә.
И н т и х а б — сөмөк, әјирмаг.
И н т и һ а р — өз-өзүнә өлдүр-
мөк.

И н ф а г — бир батғасыны је-
дәриб-ичирмөк, басләмөк.

И н ф и л а л — мүгәссир ола-
маг, кәтири сымла.
И р ф а н — билек, аналәшн.
И р т и х а б — гагаган едан-
нын бир иш көрмөк.
И р т и һ а л — олмак, дүңја-
дан кетмак.
И р ш а д — доғру јол көстөр-
мөк.

И с м а т — намус.
И с р а р — бир фикрин үстүндө
мөһкәм дурмаг.
И с т и к р а һ — шифрәт ет-
мөк.

И с т е һ г а р — ачмаг нә-
зәрлә бахмаг.
И с л а һ — бир шөји јашы
һәлә салмаг.

И т а б — аналәшмаг.
И т а о т — тәбә олмаг.
И т т и һ а д — бирлик.
И ' т и с а ф — доғру јолдан
чыхмаг.

И х т и л а л — гарышмагач
салмаг.
И х т и ф а — икәдәммөк.
И һ р а з — әлдә етмөк, га-
занмаг.

И һ т и м а м — чох дигәт-
лә чәлишмаг.
И һ ј а — дәрләтмөк, чән-
ландырмаг.

И ф д а — аналәтмаг, сөйлә-
мөк.
И ф и а — јох етмөк.
И ф т а а — дүшкүн, бинара.

И ф т а р — әрчү ашмаг.
И ф т и х а р — фәхр олмак,
бир шөји күвөтмөк.
И ф ф а т — ламәс, һәјд.
И ф һ а м — аналәтмаг, билдир-
мөк.

И л а л — бөјүтмөк.
И ч т и н а б — қәһиммөк.
И ч т и һ а д — қәһиммаг,
сә'ј вә гәјрат етмөк.

И ш р а т — ички; кеф мәчәл-
си.
И ш т и б а һ — шүһбә ет-
мөк.

И ш т и д а д — ишдә-тәлә-
мә.
И ш т и м а м — тозуламаг.

К

Калбүд — галыб; болон.
Камид — там, нисансыз.
Кани — мадан.
Кану шижээв — бичим достлар.
Кар — иш.
Кари-бати — батил иш.
Кефмајеша — кефи истажи киши.
Кэбир — бөжүк.
Ковакиб — уулулар.
Кэдэр — там, гүссө.
Кэлаа — жорунлуг; усанмаг.

Көмжаб — аз таныган.
Кэрэм — маржомат, соха, чөмөрлөк.
Көсөлөт — төнбөллөк.
Көфалөт — зыян олмаг.
Көшан — чакан, чакорок.
Көшти — кани.
Кэб — нора оюнундагы зор.
Кинэвэр — кин бөлөжөн.
Кирдар — иш чөшгөлө.
Китбат — жазмаг, жазы.
Кинвэр — мөмөкөт, өлкө.
Көккөб — улдуз.
Күс — кечмишда аала вахтында чалынан бөжүк тоби.
Күһ — дөг.
Күрүш — алдар дошма баш өймөк; та'зим.
Күфран — жахшылык унутмаг; жахшылык билмөжө.

К

Кејесу — узун сая.
Кејти — дунја.
Кэбр — ода синајим едал.
Кэнич — хазина.
Карма — исти.
Көһавэрэ — бешик.
Көшт — жамма, доланма.
Кирани — агир; баһалы.
Киранимајэ — маржы агыр; гүмөтлө.
Киризани — гачан, гача-раг.
Киримэ — наз, нива.
Кирјани — эгдәлэи.
Көфтар — дашычг, сөв.

Куш — гулаг.
Күлаи — анишан, сөйлө-жөн.
Күлбарк — күл жарпагы.
Күлүстан — күлүк, чичкөк.
Күмраһ — азмш, јолуну итириш.
Күрк — гурд, чиналар.
Күркан — гурдлар, чина-варлар.
Күркан-чөфа — чөфа гурдлары.
Күркан-нисан-хара — нисан жеји чинавар-лар.

Л

Ләјәс'әлуи — суал олунма.
Ләләкуи — лала рокин-дә.
Ләфа — ма'насыз сөз.
Ләларам — шүбһасыз мухтабар; худасө; алабтга.
Ләб — вола.
Ләга — биһудә, бош.
Ләни — азмаг.
Ләли-Јаман — ал рәшкә гүмөтлән даш.
Ләраи — титрок, асан.
Ләһв-ләзәб — ојун, ој-дөмчө; ејшү ишрот.
Ләһзә — көз ачыб гырпич-ча галар, чох аз заман.
Ләһм — от.
Ләчәчәт — инад, көчлик.
Лива — бајраг.
Лига — үз.
Лисан — дил.
Лө'бәт — ојунчаг.

М

Мадар — ана.
Мамэза — кечан, кечмиш.
Мәнид — бөзсөр, ошар.
Мар — илан.
Маһ — ај.
Маһара — ваге олмуш хадисө.
Мејни-наб — халис ша-раб.
Мејкүсар — шараб ичән.
Мејнидәт — хошбөхт-лик, бәхтијарлык.

Меһан — мөһнөтлөр; дәр-дүссө.
Мейман — гонаг.
Мейр — мөһабәт, севки.
Мөвәддәт — севки, мөһөб-бәт.
Маган — дурулачар јер.
Магсуд — магсод.
Мағфидат — багышланмаг.
Мадарис — мадрәсәләр, дәр-оухани јерләр, мактаблар.
Мадфан — габристан, габир.
Мадфун — доғи олунмуш, торпага басарылмыш.
Мәзаг — зәвг, дәзәт.
Мәзәч — хасијәт, нисан тә-биәти.

Мәризи — хәстә.
Мәријәт — үстүнлүкү хусусијәт.
Мәзиум — исләниш, гәбул олмајан.
Мәзрә — акни јер.
Мәһар — бир шәјни зу-һур етанји јер.
Мәкатиб — мактаблар.
Мәкәс — илчәк.
Мәкр — һилә.
Мәкһул — көзү сүрмә-ли.
Мәяд — усанмаг, сыхла-маг; гәм, гүссө.
Мәләһәт — кизәллик.
Мәләх — чөјрүк.
Мәләһәт — дөһөт; шф-рәтә дәјиг олин һарокәт.
Мәмәт — ачмак, алуш.
Мәнәм — јуху.
Мәнзур — бахылмыш, кө-зә алмыш.
Мәнсух — доғи олунмуш.
Мәнфур — ијрәк, шф-рәтә олун.
Мәнһус — угурсуз.
Мәрач — мәгәд, арзу.
Мәратиб — мәргәбәләр, дәрәжәләр.
Мәраза — икдәсиә, мардәсиә.
Мәртүд — гошулмуш, рәддә алулмуш.

Мәрдүм — нисан; көз бө-бөји.
Мәраза — хәстәлик.
Мәрик — өлүм.
Мәркуз — тәкимини; бир јерә сөнмәлмиш.
Мәсә — адыр.
Мәсәлә — мәсәләләр.
Мәсариф — харч.
Мәсару — гәһимчи.
Мәсәррәт — севки, шаддәт.
Мәсәләд — хошбәхтлик, бәхтијарлык.
Мәсәкәни — јашыјил јер.
Мәсәкәһәт — мискилик; фағирлик.
Мәстәһә — сархошчәси-на.
Мәсуи — сәлам; гору-н.
Мәтанәт — бир шәјни, бир фирқан үстүндә чымак дүмәк; мөһабәтлик.
Мәтрүд — гошулмуш, чы-карылмыш.
Мәфтуи — ағур; аши.
Мәһабәт — сөрху.
Мәһәд — чотни иш.
Мәһәсин — кәдәлчәт.
Мәһбит — етиләк јер.
Мәһәд — бөшкө.
Мәһәд — һудуд ичәриски-нә азмимш.
Мәһүз — һазз алян; тош-ланш.
Мәһмәзәр — ај көрү-нүшү.
Мәһус — һисә олунан, дүлән.
Мәчд — јуксөкчә; шәһи-ума.
Мәчдуб — кәб олунмуш.
Мәччә — тәһәддәт јер.
Мәччә — чандал.
Мәчүс — дүшпәрәстлик.
Мәкһул — билмәзјан, мә-дүм олмајан.
Мәшәт — аштанлик.
Мәшәх — батганда шәк-кә шүбһә олунан.
Мәшрәб — мадди; хасијәт, адәт.
Мәшру — шәрһиәт чөгвәдә етанји.
Мәшпәтә — кәдиз бө-дәк арун арвәд.

М о ш ' у м — үгүрүз.
М а б у д — ибодат алуна.
М а в а я — јер; сыгынамаг јер.
М а г у л — ала мунангаг, аг-
алы габул едјин.
М а д а л а т — одалат.
М а з у р — үзүр олан.
М а з р у ф — таннимыш; кош-
тур, шырток.
М а с у м — кунансыз, тагыр-
сыз.
М и н б а д — бундан сонра,
М и р ' а т — күзү,
М и с б а н — чыраг.
М и ш к а т — чыраг.
М о в ч — дала.
М о н д и к — халак еден, өл-
дүрүчү.
М о н н е т — зыймет, ээјјот;
дөрд.
М о м и н — дилер.
М у н и с — нисандан гачмајан,
һөр кеса неһрибан одав.
М у р — гарышта.
М у ч б — суала чаваб верен.
М у б а һ а т — өјүмнө, ишти-
кар.
М у б а р р а — тамна; хали,
бош.
М ү г а ј ј а д — баглы, баглан-
мыш.
М ү г а р р а р — гөрарлаш-
рыммыш, гөрар верилмыш.
М ү г а ф ф а л — гифилян-
мыш.
М ү г т а а — истонлан.
М ү г и л а н — тиканам кол.
М у д а б б и р — тадбир тө-
көн.
М ү б а б а д — эбодн, һәми-
шөлик.
М ү з з и б — эзјјот верен.
М ү з м а — кизди; сирр, ма-
насы чөтин алашылан шеј;
билмөчө.
М ү з м ө м — эммәмәли, ба-
шы сарыглы.
М ү ж д а — муштулуг.
М ү з а в и р — һијләкөр.
М ү з а ф ф а р — галиб колөн;
давала үстүлүк кестерин.
М ү з и л — догуу жолдан чи-
харда.

М ү з т а р р — начар; моншур.
М у л а г а т — көрүшмө; да-
нышма.
М у л а в а с — пис, муралар.
М у д а т а н б — алоланыш.
М ү м т а з — сенчимш.
М у н а ф а т — бир-биринө
зидд олмаг.
М ү н ч а л и — парлајан, пар-
лаг.
М ү н ' и м — Јахшымыг еден,
М ү р а ф н а — мөһкөмө габа-
гандыла мунгагшони һөлд ет-
мок.
М ү р е г — гуш.
М ү р г а н — гушлар.
М ү р а б б и — носибат верен,
тарбијо верен.
М ү р а с с а — гијметли даш-
ларла бозанмыш.
М ү р т а и б — гагауан
едилмыш бир иш көрөн.
М ү с с а м а — адаанмыш.
М ү с с м ө м — гөрарлаш-
мыш.
М ү с т а в ч и б — лајинг, мүс-
тоһог.
М ү с т а г б а л — келочок.
М ү с т а м а н д — дөрдли, би-
чарө.
М ү с т а р и н — раһатланан.
М ү с т а й а г г — һаган; һаг-
гы олан; еһтијамч олан.
М ү т а з а л и д — догуулан;
М ү т а з а н д — артан.
М ү т а б б и д — көдөлк.
М ү т а д д и д — бир ичө
дөно олан.
М ү г а ј а г г и з — ојаг, оја-
нынш; көзүмчяг.
М ү т а һ а м и л — төһөм-
мүл еден, давам көтирөн,
М ү т и — итаат еден, бәи эјән.
М ү ф а т т и — фитнес са-
дан.
М ү ф л и с — вар-јоку элиндан
чыхкын, јоһсул олмуш.
М ү ф с и д — фәсал төрдөн.
М ү х а л и ф — угуру олмајан,
анал.
М ү х р и б — хараб еден, ха-
рөбз тојан.
М ү һ а в и р ө — мусанһа,
бир-биринө данышмаг.

М ү һ а ј ј а — һазырланмыш.
М ү ш т а г — шонгул, һөвсө-
ли.
Н а б а к а р — бир ишө Ја-
рһамаз; пис адам.

Н

Н а б а ч а — Јериса, мүнәсиб
олмајан.
Н а б у д — јок; һеч; лүч.
Н а в о к — ох.
Н а г у с — эзик.
Н а м в а р — адлы-санлы,
шошур.
Н а н — чорөк.
Н а р — ол.
Н а с — нисанлар.
Н а ф и з — нуфуз еден, ке-
чөн.
Н а ч и — ничат талап, гурта-
ран.
Н е ј — галмыш; галмышдан гәј-
рылмыш чалгы алат, тутак.
Н е ј и с т а н — галычалыг.
Н е б а р д а — дала, муһриба.
Н е в а з а н д а — саз чалап
адам, чалгыч.
Н а н и д — Јахшы көбөр.
Н а г а — оһдан неһмаг.
Н ө в м а т — пейманлар.
Н а л а ф а т — тамизанк.
Н а з а р — сөјр етмә, там-
ша.
Н ө м а к — дуз.
Н ө м а н а к — номли.
Н а н к — сјб, ар.
Н а с а б — ата гөрөдөн олан
гоһумлуг.
Н а с а г — гајла; тәртиб; үс-
лүб; чаза.
Н а с и б — һисса, пај.
Н а с и м — зонф кулак.
Н а ф х — уфурмак.
Н а х л — хурма ағачы.
Н а һ и ф — арыг, зонф.
Н а һ с — угурусулуг.
Н а ш а т — сенним, кеф; иштә.
Н а ш ' а т — һасил олмуш,
эмәллә коллимш.
Н и ж а б — үз өртүсү.
Н и ж а л — носил.
Н и к б а т — бәдбахтлик, фа-
лакөт.
Н и к у — Јахшн, хөш.
Н и к у н а м — Јахшы ад.

Н и к а р — төсвир; сурат; кө-
зөл; дилбөр.
Н и к а һ — балам, бахшм.
Н и к а р а н — итизирда ол-
маг.
Н и м х и з — Јарыгалымаг.
Н и м ш а б — коча Јариса.
Н и р а н — ол. (чөһнөм).
Н и с а в — галын.
Н и с в а р — сачма, алытма.
Н и с а н — галылар.
Н и с ф — Јары, Јарым.
Н и ф а г — рижакарлыг; ма-
һаббат өз достлуугу олмана-
сы.
Н и ч а т — гуртармаг, халас
олмаг.
Н и ш и н — отурумч.
Н и ш и м а н — отурумч Јер,
мәчлис.
Н и ј а з — Јалаварма, рича ет-
мә.
Н и ј а ј и ш — Јалавармаг.
Н и ј а м — галынч, хончар гы-
ны.
Н ө в а д — төзө догуумуш
ушаг.
Н у р — шыг.
Н ү м а ј а н — ашкар олан,
көрүнч.
Н ү ч а б а — нөчибләр.

О

О в б а ш — огуру.

Ө

Ө в а т — өвктләр.
Ө в а т — керн земчак.
Ө в а з — вәзијәләр.
Ө в т а н — вәтәндәр.
Ө в ч — бир шејин өң јүксөк
нөгтөси.

П

П а к и з а — тамыз.
П а с и б а н — кешикчи, ке-
зәтич.
П а ј а н — сон, һөһөт.
П е ј к а р — үз; көндө; көзөл.
П е ј а н — аһд, сөјләшмә.
П а д а р — ата.
П а н а һ — сөгүнчөк.
П а н б а — һамаб; ал рәнк.
П а н д — носибөт.

П а д ч — бети.
П а р — ганап.
П а р а д — учмап.
П а р н а д — кыла.
П а р и ш а н — аагымап.
П а р и н а н — инок парча.
П а р а ш — дала; курулу.
П а с а д а д э — боюнча.
м и к а.
П и л т а н — фид кодала.
П и р — гоча.
П и ш а э — габага чыкмап,
гаршыламап.
П у л а н — жуурап, гачап.
П у л — керич.
П у н б а н — кыла.
П у р — долу.
П у х т а — бишкын, јетиш-
мыш.

Р

Р а з — сирр, кылаи шеј.
Р а н — јол.
Р а н и ч а д л — одалат јолу.
Р а н и м у в — јол коста-
ран.
Р а н д а т — дунјадан кетмак,
одемк.
Р а а н — кедон; ахан.
Р а в и ш — кедип, гадја;
ушу.
Р о з — чејна, танак.
Р о з д л а т — ачагылап.
Р о к — дампр.
Р а н ч — азијот, азаб.
Р а н а ч у р — хаста.
Р а с м — адат; тоор; гадја.
Р а ф и г — јолдаш, дост.
Р а т и о — зиян, зорор.
Р о з т — палтар.
Р о н а — гуртарыш.
Р о ш и — пазылып.
Р о н а — кыла.
Р о ф а — аугф ва мейра-
банып.
Р и а ј о т — козлама; илфз
едома.
Р и г а т — ичелик; ачыма;
рајм.
Р и д а — дораншылары ијин-
ларыш селдегалары ва бојан
јорган алышына ишлаткылары
јун парча.
Р и з а — разы омак.
Р и з г — јемак ва ичмајо мах-
сус шејлар.

Р и к а б — узанки.
Р и н д — кечинило дини чох
багы олмайаб салы һајат
сурап, шараб ичан, гејдси,
лаубали адамлары дејилнраи.
Р и с и м о — ип, кендир.
Р и н — кылак.
Р и ш — саггап; јара.
Р и ш а — көк.
Р и ш т а — ип; иллик; сап.
Р и ј а — икнзулулук.
Р о в а н — пачыра.
Р о в и г — парызлыг; бозак,
Р о в ш а н — иштг, парлаг,
Р о ј а т — керик, базмап.
Р о б а н — тулук.
Р о з — кундуз.
Р о ј — уз.
Р у б у б и ј о т — агагыл; ах-
лаштыр; мукајлот.
Р у ф а г а — јолдашлар, дост-
мар.
Р у х с а р — јанап; уз.
Р у х — уз.

С

С а б и г — кечипш.
С а б и р — сабр едон.
С а б и т — һоракотсиз, је-
риндо дурап.
С а г а р — шараб ијалоси
годоп.
С а д и р — чыкып, лубур
едон.
С а ј о — колка.
С а л и м — саггап, хаста ол-
мајан.
С а м а н — доволт.
С а р и — кечан, сирајот едон.
С а р и ј а — сирајот; едон
хастолик.
С а т е — јуксак; заһир.
С а н а — мејдан, ачыг јер.
С а ј — до-ов.
С е ј л а н — ахмаг (су), че-
рајан.
С е ј — гылчык.
С о д а т — хошбахтык;
бахтырлыг.
С о б а — саһор есон зифт кў-
лак.
С о б я т — бир фикрия, ја бир
шејин үстунда мейман дур-
маг.
С о б а н а т — козалак.

С а б б а г — бојагачи.
С о б а т — кечмак, иррали-
мак.
С а б у р — чох сабрлап.
С о б н е — с а з а н а —
јуз даиант тасбел.
С а в а — герра, озка.
С а г и р — кичик.
С а д — јуз.
С а д а — сөс.
С а д р — сина; раис.
С а ј а д — ову.
С а л ф — кечипш адамлар,
ата баба.
С а л б — тик.
С а м а д — көп.
С а м а н а т л и — алычтыг,
сакынтан.
С а м а н — јасаман кўлү.
С а м т — тарыф, чоһот, исти-
гмап.
С а н к — даш.
С а н к д и л — даш габдал.
С а н к и м о л а з м а т —
маламат (гынар) дашы.
С а р а — јер.
С а р б а с а р — башдан ба-
ша.
С а р б у л а н д — башы
уча башы јулары.
С а р а г а д — боју узун.
С а т в а т — һучум, биринчи
уларына атылмаг.
С а р а — сојуг.
С а р и р — тахт.
С а р и н — ачыг, ајдын, аш-
кар.
С а р к а ш — баш галлыран,
дикиш, табе олмајон.
С а р к а ш т а — аяра.
С а р и н х у н — башы апа-
ры, бозбошт.
С а р и н ш т а — ип учу;
ниши башы.
С а р н а н к — Иранда пол-
ковник рутбоси.
С а ф а — сафтыг; ајалочо; ра-
һат.
С а ф а л а т — софиданк,
алчачлыг.
С а ф н а — бир шејин дуз
узун, соһин.
С о н а б — булул.
С о н а н ф — саһифолор.
С о н б а — шараб, сирајли
ички.

С о н ч — горет, даһиот.
С о ч а ј а — сирајлар.
С и б а н — ушатар.
С и д а — доғру; Достлуг; ма-
һаббат.
С и ј а н — икис бир танда
олан.
С и ј а р — хасијот, адот.
С и ј а н о у з — таракун, һа-
јаты пик кечан.
С и л с и л а — занчир.
С и м — кумуш.
С и п а н — гошун, орду; эс-
кар.
С и п а р — галхан.
С и н а н а р — гошун баш-
чысы.
С и р а б — судан аоһмшт.
С и р а т и н у д а — илди-
јат керичусу.
С и р а т — оғурлуғ.
С и р а т — аалаг, инсан та-
баты.
С и р ш к — коз јашы.
С и г а м — дулм чор.
С и т — кабаб шичи.
С и ј а н — гара.
С о к а н з — ичичмак.
С о а г — ирради апармаг, кен-
дармак.
С о в м — оруч.
С о в м а э — ибадатхана.
С у — тароф.
С у з и ш — јанмаг; һуз.
С у р и — чалыг алати, чиря.
С у л у к — бир јол тутмаг,
бир меслак саһиб олмаг.
С у р а н и — узун бојулу
шараб тушасы.
С у р у р — селаны, шаллыг.
С у р х — гырапта.
С у т у р — мышк һејаны.
С у т у н — чана дормаг, тан-
ка кымак, гандо торун.
С у у б а т — зоймаг; чотин-
лик.
С у х о н д а н — козла сөз
сөйлөп.
С у н у д — соңдалор.
С у н у л а т — асанлыг, го-
лајлыг.

Т

Т а б — тагот, гувөт.
Т е ј р — гуш.

Т а б а б а т — ҳақимлик.
Т а б а һ — пуч, ҳеч.
Т а б д и л — бағша, шохла
салмағ; азда етмоқ,
Т а б а с р — балта.
Т а б а с б у с а т — алчаг-
часына жалпарилар, жал-
тагилмалар.
Т а б о с б у т — жалтагилмағ.
Т а б х и р — бухарландирма.
Т а в а и — куч, гуваот.
Т а а з ч е һ — бир Jerдo дoғу
рo ҳарoкeт eтмoқ, jоналoқ.
Т а г а а — гoрлмaғ, чoқин-
мoқ.
Т а г в и м — каленлар.
Т а г д и р — бoқинoқ.
Т а г д и с — бир шeй мy-
гaддa сaймaғ.
Т а г а ф у л — oзyнy билмa-
мoлoлнe вyрмaғ.
Т а р i и р — дaшндирмaқ,
бaшгaлaшдырмaғ.
Т а ' д а д — сaймaғ.
Т а д р и ч — Jаваш-Jаваш
иpоллoмa.
Т а э j j y ш — мoншeт, Jашa-
мaғ.
Т а о р р у з — сaтaшмaғ,
бaшгacынын haггына тoху-
мaғ.
Т а з а д — бир-биринe aндa
oлмaғ.
Т а з в и р — Jалeн cождoмoқ,
hиждe ишлeтмoқ, aлдaтмaғ.
Т а з в и ч — eвлoқиoқ.
Т а з j и ' — тaлoф eтмoқ,
итиpмoқ.
Т а э j и д — apтыpмa, чo-
кaлтмa.
Т а к з я б — Jалaнa чыxapт-
мa, .
Т а к ф и р — кaфир aллaн-
дipрeмaғ (иeчмишдe пpогp-
eсив фикирлe aдaмлapы мoл-
лaлap кaфир aллaндыpдыp-
лeр).
Т о л а т y м — дaлвaлaнмa.
Т о л в и н — pоиклoмoқ, бo-
Jамaғ.
Т о л х — aчы.
Т о л ' e т — yз, cypeт.
Т о м o л л y г a т — Jaтaг-
лaшмaлap.
Т о н к и л — cыхынтылм.
Т о м o н н a — иcтoқ, apзy.
Т о н к и а — дap, дapиcгaл.

Т а н ф и р — иpрaнмoқ, ийф-
paeт eтмoқ.
Т o p и ч — гнмeт вo eти-
бapынн apтыpмaғ.
Т o p r и б — нoвoслeндирeн.
Т o p o б — ceвинч, шoнлик.
Т o p o h h y м — мoрбaмaт
eтмoқ, aчымaғ.
Т o p ч и h — бир шeй бaш-
гacындaн yстyн тyтмaғ.
Т o c в и б — мyнaсиб кoр-
мoқ, бoқинoқ.
Т o c o p p y ф — мaлик oл-
мaғ, cаhиб oлмaғ.
Т o c o т t y p — oртyнмaқ;
oртмoқ; кнзoлнмoқ.
Т o т м и н — тo'мин eтмoқ.
Т o т h и р — тo'минлoмoқ.
Т o ф o p p y ч — кaзиннeмoқ,
лoлaшмaғ; фoрoллeнмoқ.
Т o ф р и г — aйpмaғ, ceчмoқ.
Т o ф р и г — aйpылмa, aйpы-
лмaғ, иттифaсгызылм.
Т o ф р и h — фoрoллeндир-
мoқ.
Т o x o л л y ф — бнр-биринe
aндa oлмaғ.
Т o x л и с — хилac eтмoқ,
гypтapмaғ.
Т o x р и б — Jыкыб дaғыт-
мaғ, xapaб eтмoқ.
Т o h д и л — гoрхутмaғ.
Т a h o м y л — aғыp вoзи-
Jaтa дoзмoқ.
Т a h р и к — нaрaкeтa кoтp-
мoқ, oјaтмaғ, гымылдaтмaғ.
Т a h р и c — нoвoслeндирмeқ;
oјaтмaғ.
Т a ш н e — cуcуз.
Т a ш х и c — aйpмaғ, ceч-
мoқ, тo'ин eтмoқ.
Т a ' г и б — бир шeй вo Jа-
хyд биpкин илoмoқ, apдa-
нa дyшмaқ.
Т o ' м и р — xapaб oлмyш
бир шeй дyзoлтмoқ.
Т и л a в a т — yчa cослe гyp'-
лaн oхуmағ.
Т и p — oх.
Т и ш e — кyдyқ.
Т o в г и ф — тyтмaғ, дaJая-
дыpмaғ.
Т o h ф o — бoхшиш,
Т y л — yзунул, бoј.
Т y r j a и — aшыб-лaшмaғ.
Т y л y ' — кyнy чыxмacы.

Т y p ф o — кoрyюмшн eт-
нoб шeй.
Т y ф y л и j j a т — yшaг-
лмaғ.
Т y ч ч a p — тaчирлap.
У

У л y c — eл, гoвм.

У

У г а б — гaрaгyш.
У г д o — дy'ин; хaллн чoтин
иш.
У г y б a т — чoзa; aннjоt,
oзaб.
У д o б a — aдиблaғ.
У д a p — Jапaғ.
У л ф a т — aлышмaғ, мeшpи-
бaнлaшмaғ; дoстлyт.
У м o p a — aмирoр (oрoб oр-
дyсундa Jyкcкaк вoзифo).
У м a и — дaниз; бoјyк дa-
низ.
У н y г — бoјyн, кoрдeн.
У р o ф a — apифлeр, aнлa-
jанлap, билoнлap.
У р j a и — чылпaғ.
У c p y - h o p e ч — чoтин-
лнхe дyшмaқ.
У х y в a e т — гaрдaшлмг.
У ч p a т — aмoқ haггы.
У ш ш в г — aшыглeр.

Ф

Ф а и г — yстyн кoлeн, yс-
тyнлyк мoстoрaн.
Ф а ш — aшкap oлмaғ.
Ф e j z — бoлyг.
Ф o в и д — фaјдaлap.
Ф o г a и — нaлe, фepJал.
Ф o z л — hунap; мo'pифoт; yс-
тyнлyк; гнjоt.
Ф o н a к a p — пис ишлн.
Ф o p a в a и — бoл.
Ф o p a г a т — эл чoқмoқ;
иcтpаиaт.
Ф o p a м y ш — yнyтмaғ, Jа-
дaн чыxapмaғ.
Ф o p a p — гaчмaғ, иeнсиз
кeтмoқ.
Ф o p a h e м — бир Jerдe oл-
мaғ.
Ф o p z a и — филocoф; apиф;
aлим; aғыллы.
Ф o p z e и d — oгул; oвлaд,

Ф o p z и н — шaхмaт oйy-
мидкaн aзир aды фигyр.
Ф o p z и a и — oмp, бyрyг.
Ф o p z — пaрлaгaм, aдым-
лнғ.
Ф o p e y д o — кoннoлнши,
coлмyш.
Ф o p r — мyбoлигo; aнJадa;
apтыг.
Ф o p т y т — чoқ гoчa.
Ф o p x a и d o — хoшбoх,
yгyрy.
Ф o p h e и к — hунoр; мo'pи-
фoт; мo'лyмaт; eлм.
Ф o c c a d — гaн aлaн, hачo-
мoт гoји.
Ф o t t a и — фитнe вo фoсaд
cаhиби; мaфтyн eдoл.
Ф o t h — aчмaғ; мoзлoкoт aл-
мaғ.
Ф o x y p — чoқ oјyнoн.
Ф и к a p — Jарaлы.
Ф и л o в e — дoрбaл, бнр-
дaн-бнр.
Ф и p л o в e — бaгчa.
Ф и p и б — aлдaтмaғ; hиждe.
Ф и p y z a — кoј pоикнлд
пнjмeтлн дaш.
Ф и т в a — кeчмишдe мyфтин
вo Jа гaзинин бнр мoскeн
haггындa вepдн гoрaр.
Ф и т p a т — Jарaдыммын,
хилaт.
Ф o в ч — бoјyк дoстa.
Ф y ч y p — фaншлeлик; пис
ишлap.
Ф y z a d — кoнyл, yрeк.
Ф y z y и — apтыг.
Ф y л y c — пyл.
Ф y p и c т a d o — кoндoрaл-
миш; eлчи.
Ф y p y ш — coтмaғ.

Х

Х a б — Jyxy.
Х a б к a h — Joргaн-dошeк.
Х a d и м e — хилoтчи, гyд-
лyчy гaды.
Х a z и н — кeзинлap.
Х a и ф — гoрxаг.
Х a к — тoрпaғ.
Х a к и d o p — гaпынын тoр-
пaгы.
Х a м o — гaлoм.
Х a м y ш — cакит aлмaғ; cаc-
oнз.
Х a p — тикaн.
Х a h — иcтoқ, apзy.

Х а н а н — истоёлдор.
Х а н э р — бачы.
Х э а н — паиз мөвсүмү.
Х э д' — гопармаг, ендирмак.
Х э л э ф — сонралан калон;
биринчи жеринэ калон; огул.
Х э н д а н — күлөн, шэн.
Х э н д а н а к — күлөжөн.
Х э р н д а р — алычы, мүш-
торн.

Х э с а р э т — элжан, зорор.
Х э с м — душман.
Х э ф н — кхлэн.
Х э ф ф а ш — жараса, кечэ-
тушу.

Х и р а д — агыл.
Х и с а л — хасијэтлөр.
Х о с р о н — һокмдар, пад-
шаһ.

Х о а ф — горку.
Х у — хасијат, нисан тобиәти.
Х у б р у — көзөл үзүлү.
Х у н — ган.

Х у н а б — ганылы су, ганылы
көз јашы.
Х у н и н — гана булалмыш.
Х у н х а р — ган ичан, ган
токан.

Х ү з л а н — козала дүшмөк,
хар олмаг.
Х ү л с — сафлыг, догурулуг.
Х ү р а м а н — назла салла-
нараг кетмак.

Х ү р э м — шад.
Х ү с э и д — форфан; се-
винч.
Х ү р у ш — багыршыма, ку-
рулту.

Х ү р ш и д — күнөш.
Х ү с р — элжан, зорор.
Х ү т э я — Чин.
Х ү ш к — гуру.
Х ү ш к б а р — гуру јемш.
Х ү ш у' — тавазо.

Н

Н а д н — догру јол көстөрөн.
Н а н л — парда.
Н а м и — һинајо едөн, гору-
јан.
Н а м и ј а н — һамилор; са-
һиб чыланлар, горујанлар.
Н а м у н — чол, бшјабан.
Н а р н с — экинчи
Н о в а — аваз, һоғмо аһәнк-
дар сөс.

Н а в а н — зибиллик; алчаг-
лыг.

Н а д л ј а — бәхшиш.
Н а д ј а н — сыйгылама.
Н а з а р — булбул; мин.
Н а з ј а н — мөһасыз сөз.
Н а л а в а т — ширинлик.
Н а н а г а т — ахмагылыг.
Н а м д а м — јолдаш.
Н а м з а б а н — сөзү бир
олонлар.

Н а м с а р — јолдаш; арвад.
Н а н к а м — заман, вахт.
Н а н э л — даг турпу.
Н а н э м — Шогр сарајла-
рында гадимилар мөхус ев.
Н а р а з — баш сөз.
Н а с а б — гадр-гимөт; шах-
сијәтә вид олан хуесуијәт.
Н а ч е р — данш.
Н а ш э м — гошун.
Н и ј э л — һилјәләр.
Н и л м — нисан хасијәтһинә;
ки јумшаклыг; собр, роһи.
Н и м а м — сөјү ва гејретлөр.
Н и н — заман, вахт.
Н и р м а н — мөһрум олмаг.
Н и ч е р — аршылыг; нин сөк-
кисинин аршылысы.

Н у ш ј а р — агыллы.
Н ү б а б — көпүк.
Н ү б а б — сөвкн, мөһәббәт.
Н ү з а з р — һазыр оланлар.
Н ү з э н — гөм, һусса.
Н ү м а ј у н — мүбарәк.
Н ү р р и ј а т — азалыг.
Н ү с и — көзөллүк.

Ч

Ч а к — жарыг; парчалаван.
Ч а к е р а н — гуллар.
Ч а л а к — һар нидә дир
ва чолд олан.
Ч а ш м — көз.
Ч ө һ р а — үз.

Ч

Ч а в и д а н — данми, әбәдл.
Ч а ј — јор.
Ч а л и б — өзүнә догру ча-
кыл.
Ч а м о — палтар.
Ч а м и ч — Чамшиндин
чамы (әфсанәјә көрә Иран
падишаны Чамшиндин сејрли
чамы).

Ч а к — жарыг; парчалаван.
Ч а к е р а н — гуллар.
Ч а л а к — һар нидә дир
ва чолд олан.
Ч а ш м — көз.
Ч ө һ р а — үз.

Ч а в и д а н — данми, әбәдл.
Ч а ј — јор.
Ч а л и б — өзүнә догру ча-
кыл.
Ч а м о — палтар.
Ч а м и ч — Чамшиндин
чамы (әфсанәјә көрә Иран
падишаны Чамшиндин сејрли
чамы).

Ч а в и д а н — данми, әбәдл.
Ч а ј — јор.
Ч а л и б — өзүнә догру ча-
кыл.
Ч а м о — палтар.
Ч а м и ч — Чамшиндин
чамы (әфсанәјә көрә Иран
падишаны Чамшиндин сејрли
чамы).

Ч а в и д а н — данми, әбәдл.
Ч а ј — јор.
Ч а л и б — өзүнә догру ча-
кыл.
Ч а м о — палтар.
Ч а м и ч — Чамшиндин
чамы (әфсанәјә көрә Иран
падишаны Чамшиндин сејрли
чамы).

Ч а в и д а н — данми, әбәдл.
Ч а ј — јор.
Ч а л и б — өзүнә догру ча-
кыл.
Ч а м о — палтар.
Ч а м и ч — Чамшиндин
чамы (әфсанәјә көрә Иран
падишаны Чамшиндин сејрли
чамы).

Ч а в и д а н — данми, әбәдл.
Ч а ј — јор.
Ч а л и б — өзүнә догру ча-
кыл.
Ч а м о — палтар.
Ч а м и ч — Чамшиндин
чамы (әфсанәјә көрә Иран
падишаны Чамшиндин сејрли
чамы).

Ч а в и д а н — данми, әбәдл.
Ч а ј — јор.
Ч а л и б — өзүнә догру ча-
кыл.
Ч а м о — палтар.
Ч а м и ч — Чамшиндин
чамы (әфсанәјә көрә Иран
падишаны Чамшиндин сејрли
чамы).

Ч а в и д а н — данми, әбәдл.
Ч а ј — јор.
Ч а л и б — өзүнә догру ча-
кыл.
Ч а м о — палтар.
Ч а м и ч — Чамшиндин
чамы (әфсанәјә көрә Иран
падишаны Чамшиндин сејрли
чамы).

Ч а в и д а н — данми, әбәдл.
Ч а ј — јор.
Ч а л и б — өзүнә догру ча-
кыл.
Ч а м о — палтар.
Ч а м и ч — Чамшиндин
чамы (әфсанәјә көрә Иран
падишаны Чамшиндин сејрли
чамы).

Ч а р и — ахан, алычы.
Ч а р и ј а — гулулугу галып.
Ч а һ а к и р — дунјаны
тутмаг истәјән.
Ч а һ у ч а л а д — јүксәк
моғам, бөјүк мөһәсәб.
Ч а б б а р — гуларот ва гул-
вот сәһиб; чобр едан.
Ч а б а л — даг.
Ч а б н и — алыш.
Ч а д д — баба.
Ч а д э л — дава.
Ч а д а л — сон дароҗо бөјүк-
лүк.
Ч а м а д — чамсыз шөј.
Ч а н к — дава.
Ч а н к ч у — давакар.
Ч а р а н д — чоридолор, го-
зөтлөр.
Ч а һ а л а т — ели ва мөдә-
сијәтәдан узаг олмаг, азын-
лыг.
Ч а һ л — ааамлыг, билмәмәз-
лик.
Ч и б и л л и — табин, Јара-
дмышында олан.
Ч и в а р — јакын јер; гошун.
Ч и д а л — дава.
Ч и л в а — наз, назлы һорә-
к.
Ч и ф а — лаш, лет.
Ч и д — човмәрәлик, алычыг-
лыг.
Ч и у ш — гајнама, һојачана
кәлмәк.
Ч и у ј а н — ахтаран.
Ч и л у с — отурмаг, падиша-
һын тахтә чыхмасы.
Ч у н б у ш — һәрәкәт, тәрпа-
ныш.
Ч ү с т — птн, чолд адам.
Ч ү р м — күнай иш.
Ч ө в л а н — келиб-көлмә.
Ч ө в а ф — гарын; бошлуг.

Ш

Ш а г а л — чаггал.
Ш а ј о с т а — лајиг, Јарашан,
ујугун.
Ш а к и р — јакшылыгы унут-
мајон.
Ш а м — ахшан; ахшан јемә-
ји.
Ш а н о — дарат.
Ш а һ б а в — алычы гүш.

Ш а г а л — чаггал.
Ш а ј о с т а — лајиг, Јарашан,
ујугун.
Ш а к и р — јакшылыгы унут-
мајон.
Ш а м — ахшан; ахшан јемә-
ји.
Ш а н о — дарат.
Ш а һ б а в — алычы гүш.

Ш а г а л — чаггал.
Ш а ј о с т а — лајиг, Јарашан,
ујугун.
Ш а к и р — јакшылыгы унут-
мајон.
Ш а м — ахшан; ахшан јемә-
ји.
Ш а н о — дарат.
Ш а һ б а в — алычы гүш.

Ш а ј а н — мүһәсәб, лајиг,
Јарашан.
Ш е ј д а — ашн.
Ш е ш — алыг.
Ш э б — көвә.
Ш э б а б — кәчлик.
Ш э б а һ э т — окһајат.
Ш э г и — пис иш көрөн, јол-
көссн.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Ш а к и б а н — сәбри олмаг.
Ш а м с — күшүн.
Ш а м ш и р — галышч.
Ш а н и' — алчаг, пис иш.
Ш а р а э — галыгылым.
Ш а р а р э т — шор иш, пис-
лик.
Ш а р а ф а т — бөјүклүк.
Ш а р э р — галыгылым.

Е

Е ј д — бајрам.
Е ј д н э з һ а — гурбан бај-
рамы.
Е ј т а м и — јетимләр.
Е ј ј а р — һилјәлор.

Е ј д — бајрам.
Е ј д н э з һ а — гурбан бај-
рамы.
Е ј т а м и — јетимләр.
Е ј ј а р — һилјәлор.

Е н р а р — азалыг угрунла
мүбаризэ едэн.
Е н т и к а р — ал-верчи, мя-
лы баһа гүжмәтэ сатмаг маг-
сэхилэ жыгыб сахлајан.
Е з а з — ээлэлэмөк, һөрмөт
етмөк.

Е т и л а — јуксалмак.
Е т и л а л — илләтләр: хәс-
тә олмаг.
Е т и м а д — инанмаг.
Е т и н а — чок диггәт етмак.
Е т и р а з — бир фикри гә-
буа етмәлөк.

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

1906—1911

САТИРИК ШЕҖРЛӘР

1906

Сәл.

«Милләт нечә тарач олур олсун, но ишим вар?!»	5
«Ол күн ки, сәно халиг едәр лүтф бир өвләд»	6
«Мәһи-Кәһ'анын батыб, еј пири Кәһ'ан, гәм јемә!»	9
«Билмәм но көрүбдүр бизим оғлан окумагдан?!»	10
Г о ч а л ы г д а н ш и к а ј а т («Әфсус гочалдым, агачым дүшдү әлимдән»)	12
Б а к ы ф а ' л а л а р и н а («Бу чәрхи-фәләк төрсинә дөвран едир имди»)	13
«Чәнд ејлә, сән анчаг нәзәри-халгада пак ол»	15
«Етди бу фәләк һәр кәсә бир төвр јамандыг»	16
«Тәрпәниә, амандыр, бала, гәфләтдән әјилма!»	18
Т ә һ с и л и - е л м («Тәһсил-үлүм етмә ки, елм афәти чап- дыр»)	19
А т а н ә с и н һ а т и («Бәсдир, еј огул, бош јерә бу елмә ча- лышма»)	22
«Аһ ејләдјим нәш'әји-галәһин үчүндүр»	24
Б ә ј л а р а м ә к т у б («Гәјма күләһин кәч, а бәј, әллатма чаһаны»)	25
«Нә ј а т ы н» «к о п - к о п у н а ч а в а б («Бу тифл ки, нури-пәсәрү ширеји-чаңдыр»)	26
Б а р ы ш н а л а р а д а н р («Еј күл, но әчәб сипсилеји- мүшкәи-тәриш вәр»)	28
Ч а в а б л а р ч а в а б ы («Елм әјинеји-сурәти-һал иди, нә- дән бәс»)	30
Б а к ы н ә һ л и в а н л а р ы н а («Кәилүм булһыр кучодә чоплаңыны көрчәк»)	32
«Адәтһиз даш иди дәһа күнү»	33
К ү п ә к и р ә и г а р ы н ы н г ы з л а р а н ә с и н һ а т и («Гәри һәһәһи сөзләрини сәйма чәриңдир»)	34
У ш а г л а р а («Еј милләтһи үмиди, дидү чаны, ушаглар!»	36
«Мән билмәм идиһ бәхтидә бу һикбәт олурмуш»	38
«Һәр нә версән, вәр, мәбадә вермә бир дирһәм әзәкәт»	40

«Ејло билардан ки, долх сүбһ оуб»	41
«Науур ширинмазг етсго монн һалваји-һурријот»	42
«Сарадан бир даиң нејтан дејир: нисанлар, нисанлар!»	43
Хәссини һејфи, парисини кејфи («Еј пул! Еј зәвғи-дишу рунитәну ирванји-чан!»)	44
«Аманымиз, әфкәриямиз ирванји-пәтонлар»	46
Сәриһеһәб («Сәс учаллашма, гојнајни!»)	47
Ағашма («На ровадир әгнәшләр баха ач гаһана, ја роб!»)	48
Томеји-пәһәр («Чыгарма. јат, еј ач тојут, јуҳуида чохча дары көр!»)	49
«Вај, вај, но јаман мүшкүл дүшүд ишим, алаһ!»	50
«Өвәдимиз, әкарымыз әфсанеји-зәкир!»	52
«Иә, де көрүм, но оладу бәс, ај балам, нидиларыни?»	53
«Фәла, өзүңү сән де бир нисаным савырсан!»	54
Сајаһәтнамәдән бир нәсбә («Әдванбатн шу дари-чаһаида көрмәли ишим»)	56
«Наһл олава мотләби андырма олурму?»	59
«Па этоиан, но агьр јатды бу оғлан, олуб!»	61
Тәрәнеји-әсилаиә («На соҳумәусан арајо, а башы бәлалы фәләһ!»)	62
Лејли вә Мачун («Еј дәвләтнини зәвалы, огул!»)	67
Әкинчи («Мәзулүлүг әдиб бәшләма фәрјад әкинчи!»)	70
«Әминноту-диллаһ ки, «Добистан» да гаһаида!»	71
Учнтеләр («Товғиф әдлимни мағыз Көңгә сиејдиз»)	73
«Ватт ки, говур бир елә мәтәт»	73
«Һәрчәд әспәри-түһүдәти-заманы»	74
Торсурәм («Пајзи-нијадә дүшүрәм чөләрә»)	76
«Бәзи һәрләрдә тәселүг олунур аша, әтә»	78
«Мән белә сәрары гана бидирәм»	79
«Баш тутду мүәзилләрини ичәлсә, сиејдиз!»	80
«Чампа атлым, кирмә бу ичәндә, а Мотла!»	81
«Лонғашыб, а көрмәнин, чох да белә фырылдама!»	83
«Еј он ки, әуәми-мәдәнидән хоһөрини вәр»	84
«Көрмә!—Баш үстә, јумарам көзләрим»	86
«Атмыш ингаби-һүсүнү мәчмуәји-таванкәр»	87
«Бимәрһомәт әјанларына шүкр, хуај!»	89
«Мәктуб («Молла дајы, етмә шәрәрот белә»)	90
«Тәһмәт әдиб гәзетчиләр, — мәшәри-наси бир белә»	92

«Даш гәзлән нисанлары нејлардан, илаһи!»	93
Судал-чәвәб («Шәһри-мәлүмузузи вәзү гәрәри нечәдир?»)	95
Тәксәбир («Та кәлирик биз де бир аз анлајага»)	96
Фискинчә («Санима әдликчә фәләк бизләри вирапылг олур»)	97
«Адланарам ки, доғрудур ајинни, еј әмү!»	98
«Кәр бу ил халгы тобаи етди кырилыг, бизә но?»	99
«Сән беләсеннин, балам, ај барәккәллаһ соно!»	100
Одмур, олмасын («Кучода туллән, еј оғул, сәнәтнин олмур, олмасын!»)	101
«Мадам ки, һамијани-зүлмәт»	103

Мәсләһәт («Агрын алым, а Машад Сижимгулу»)	104
Шираан («Шәрири, Молла дајы, зәбилә сәлсә, монә па?»)	107
«Бир чибимдә әкинәсим, бир чибимдә ач монәт»	108
Догру («Доғру дејән осајды јаланчы усанарды»)	109
«Ај һарај, бир нечә шаир, нечә шаир кимиләр»	110
Дилбәр («Еј дилбаран әррәдә чынан ели чөгүт!»)	111
Бәктәвәр («Отузду, ај Ханәсим, бир нечә пәлән ишчи!»)	113
Үч арвады («Ах, бу ушағлар нечә балағадиләр!»)	115
Сөбр елә («Етсә де алом һәмәсы әзәллә!»)	117
«Ај ина, бир гырымы сағгал киши!»	119
«А киши, буиан әзәл халғда һормәт вәр ина!»	121
Кавур гызы («Бизмәм но чәрә сәјәлим, ај Молла Нәсрәддин!»)	122
Јатмајыи, алаһи сәвәрсиз («Османлар, алданмајыи, алаһи сәвәрсиз!»)	124
Иран өзүмүндүр («Мән шаһи-гәни-шоһкәтәм, Иран өзүмүндүр!»)	126
Гөјмә, кәдән («Ханлоту, аманды, гојмә кәдән!»)	128
Истиғбалдымыз лағләғдыр («Иһнимиз, сојләмә артыг ки, фәзвәдә олур алом»)	129
Ушағдыр («Ај башы дашы киши, днмә, ушағлар ушағым!»)	130
Чаван («Ејанымыз учадир!»)	132
Ах.. Ах.. («Ах.. нечә кеф чыкмајы ојам ила!»)	133
«Ачылыгча сәнин сүһүн, моним де һормәтин артыр»	135
«Еј хача, чалыш сурәти заһирдә гышк о!»	136
Мәһн-рәмәзәндыр («Мәһн-рәмәзәндыр, јәнә мөјдән да сизидир!»)	137
Бу бојда, бу бојда («Һадир олур бу чөгүтләр ојан бу бојда, бу бојда?»)	139
Мир һашими Тәбризи («Гәбла дохи марфәшын Мир һашими»)	140
«Сад шүкр ки, јок инди бу сәәдә моним тәк»	142
Киши («Дурма, јымхл јат һола, Фәһрат киши!»)	145
Зәһидә тәклиф («Зәһидә, кәл сојунг бир кәрә палтарымызы»)	146

Шаһнамә («Шоһин, таҷдиларым, гәни-шоһкәти!»)	147
Арау («На дәрә олајды, но мәтәб, но еләү сәәт олајды!»)	150
«Бир башына әддә үнән етәдди буиан сәрә»	151
Сәбәб бојду Јоғун оладу («Гәмү мһнәт фәзуи оладу»)	152
Истиғбал бизидир («Јетәр, чыным, чыкы кет, етмә чох тәхбири-һурријоти!»)	154
Нејлијим, еј вәј! («Нејлијим, еј вәј! Бу урус башдылар»)	155
«Чатлајыр, Ханбәчә, гәмдән урјим»	156
Мәнимки белә дүшдү («Гәм рәһнүмун оладу, мәнимки белә дүшдү!»)	159
«Баһ!.. бу ишш дәрәс-үсули-чәдәд!»	161
Сатырам («Моллаји, сәлмәдә ел дил боғаз!»)	163
Нечин вермәјир? («Бәрчә бу мошрутәни шаһ нечин вермәјир?»)	166

«Догрудан да, Момдалан, гејрэт халал олсун сан!»	167
«Надир аја јенә үсјәләрә иранлиларын?»	169
«Еј әлиһи ај, үзүн күнәш, еј гашиларын көман»	174
Бура сај («Зилли-Султан, бура сај дәудүрүб алдыглары- ны!»)	173
Фүзүлија бәләзтмә («Мондо ар олсајды өлмөк ихти- яр етмәзминди»)	175
«Вәли, гәлом әһлиһи јенә тәқдир еләјирсин!»	176
«Јашамаг истәр исоқ сырф әвам олмалыдиз!»	177
Парадыр («Адоһи вәли ејләјин парадыр»)	179
Вермирам а («Мән өлүм, Молла, бизим Ханкишнини ганана бах»)	181
Чанһи чыксин («Чанһи чыксин көзүндән, гәлипәјәдин!»)	183
Јох, јазмарам! («Молла дай, чох сөрк дашыр газанһи!»)	184

1910

«Залиһи өлмәкдән габаг мәгсүдүнә чатмаг диләр»	186
«Ким нә дејәр бизлә олан гејрәт?»	187
Урәф маршы («Интелектини, көзүрнәк наз илә»)	189
«Нур-чешманымман, еј нур, ја чәлиһимман!»	192
Ташәккүр («Моллалар, тәләјимиз олду әвәб јар бу күн!»)	193
Милләт шәргини («Гејрәт едиб чәлиһидим, дүшдүм габага, милләт!»)	195
Килеј јахуд үмү-күсү («Кет-кәдә, «Зәнбур» өгә, сән дә чәширсән дејәрсән?»)	197
«Атмын иллик өмрүм олду сәндә барбад, Әрдобил!»	200
«Еј вәј ки, һейсјәти-милләт көтүрүлдү!»	202
Әһвал әр санлиг јахуд гәнушма («Ғә хәбәр вәр, мөшәд!»)	201
Диләнчи («Рода ол гаһиди, ағлама зар-зар, диләнчи!»)	206
«Вә» етдјин инанди, сән азма инанмадин!»	207
«Бир бөлүк бошбоғанг, һейвәрәлик вәдәтиниз»	210
Охутурам, әл чәкиһи («Оғул моһиһлар өкәр, охутурам, әл чәкиһи»)	212
«Дил мәрвәд зиләстәзи, сәһиб дилан кудар»	214
«Бәләји-фәғрә дүшдүм, рәли ол, бичарә, сөрб ејлә!»	217
«Сәија, еј дилбәр-һәккә-әдә!»	219
«Нечин мәктәбә рәғбәтин олмајдыр?»	222
Гәч, ат бәсәди («Гәч, оғлан! гәч, ат бәсәди милләт кәлир!»)	224
«Әһли-Иранда, нә гаһан, јенә һинмәт көрүңүр!»	226
«Јатмысан, Молла әмү, күрүңдәр ичрә вәли сәи!»	227
«Мүртәчә хәдмәтләрин, нә, иһди һидмәт вогтилар!»	228
Бир дәстә күд («Иранлы дејир ки, әдә илә дед ол- сун»)	230
Бакида бир кәндә мунәвира («Денилар, елм охујун, сөзләри һәр анда бизә»)	231
Аммә, милләт а!» («Моллајы, көрдүн нә гәдәм ет- ди? Аммә, милләт а!»)	232
«Чувәләдү («Шүрә кәһин шад олун, иранлилар!»)	233
Јуху («Һейвәрә, еј мүдири-әһли-фүсүн»)	234
Гурбан бајрамы («Бајрам олчаг шөвкәтләләр, шәһ- диллар»)	236
«Ач дилһи, јум көзүңү, зәһидә»	237

1911

Авролада Мәмдәлиһини ешгбәзлыгы («Рәһи ет мәнә, чәд мәдмәз!»)	238
«Мүфтинни рәјин илә коһиф-вүчүһи-һисван!»	240
Әзранлиһи естәғфәси («Әзранли әрә едәрәк сәјәд- ли: «Еј рабб-һи!»)	241
«Чох да дәмә сөрвәтү саманләјим, еј филан!»	242
Вағиә ји-јубилејкариә («Кирим јеримә ба- шыма гәјүр»)	243

ИЛЛӘРНИ МӘҠЛУМ ОЛМАЈАН САТИРИК ШЕРЛӘР

Ишәрәти-мүсәбәт («Һәмдүдүлһәһ ки, бу күн бәхтәвәр олду бәшымыз»)	246
Бәләчә сәһнә («Сад шүкр ки, олду нур-баран»)	247
Иранлиһи вәран оладу? («Ағлалыгча киши гејр- әтәһи олур»)	250
Ај чәһи ај чәһи («Дүшдү бүтүн гәзәтләр гүһмәтдән, әј чәһи ај чәһи»)	253
Јекә тәзијә («Мүхбир-сәләтәһи шәһк едәчәкән- һи јенә»)	254
Нәфсин гәрәзи, әһли мәрәзи («Еј нәфс, фәрә билдјин үчүн иһјәһини»)	255
Бир мәчлисдә он ки кишиһни сәһбә- ти («Һәккәһә һағлы дејиб Сир чох күнаһа батмышам»)	257

ТАЗИЈАНӘЛӘР

1910—1911

1910

«Диндирир әср бизи динијәри»	261
«Иһтијаји-һишәрәтә вәриәг үчүн дүн тәб-ләр»	261
«Зәһидәһи өксинә дүшмәк нәзәри-худуһи»	264
«Курд чалдыгча борү тикноно оһлар, дерләр»	264
«Ариф чәлиһиһ ки, милләт азад олсун»	264
дәјир ки («Ејдә сәһкәтиһ ки, әсәлән һәкк- гүбдән јүкүм»)	262
Тәвдиди («Ејг сәг олсун бәшымыз, дүшмәсин әслә әјағ!»)	262
«Һансы алач бир әһли гәјд етдјин хәдир өкч»	262
«Јоллашым, јатмышыһи!»	262
«Дүн охуркән бир мүдири-мәктәбин мәктүбуну»	262
«Мән бизи дәјир әрбәб-гәрә»	262
«Әһләзәр, гәјмә баха әксинә зәһид ки, онун!»	262
«Гәзәтләр тоғтиһини јәһизә Сивәһләр әксәјир»	263
«Сәһиз бир мәсләк тәғибә һәккәһ гиларам»	263
«Бәхтәвәр кимләр нәдә аләмдә»	263
«Чәһнәтдәки һурлары, гәһләнләһи, вәддә»	263
«Кәһи-мәһиде јир («Јерин үстүндә кәһән автә- һи»)	263
«Кимдири ариф, дејә сөрүм, дәһләр, әсрә кор»	263
«Оғдулул вәситәји-һиләти әдмәлә фәғәт»	264
«Дејирди ки замәнләр биз кәһли-фәхрү һинмәтә»	264

•Мүтлөгөн жатад эбд шөклиндо	264
•Бир мүдүрүн ки, кечмөзгө голауна	264
Талмача («Кимдир о, арифти корчок позулуру»)	264
Бир күл (Ванн ки, чыгар мөңбөрү һеј пүфлөр оду)	264
Рэмзэви сөбөтү Бизам начы дејир:	265
(«Өлөмүн артыг орудум, өлөмүн»)	265
Оруч дејир: («Еһ, начы, мөңдөп шыкајот ејлөм»)	265
•Сода» газетинин 162-чи номеринин («Шайрам, өрминин ајино- снјөм»)	265
«Етипа етликча, перлар, јукөзөгө тәјјарлар»	265
Көндөп дејир ки: («Бакыла һафиз икөн элиндон артыг үлөм»)	265
Бакыла дејир ки: («Рэмзэви ејдинин ичрасыны һар- чонд биз»)	266
Шай дејди «Агајларам бөс ки, үзүң чиркиндир»	266
Интелектелдор дејир ки: («Дејирки һалоти-тай- сылыда милләт! Милләт!»)	266
Иранлылар дејир ки: («Бунча гејрот ки, биз етдик һогон угуруда бу күн»)	266
•Идроклар мүсөбөтә инсан, элөт, элөт»	266
•Дорлөм олаур ки, мөзө артыг олаң дәрәләрин»	266
•Бир ээмдә сөбәт едәмәз эһан-һейтан»	267
Милләт дејир: («Интелектел агалар, биз сизни чокдан таһарыт»)	267
•Тәһсин сөккөһини гојду дүм мүзәкчирәј»	267
Бөккөндөп дејирләр ки: («Шамакхылылар кимни һин- сиз, кифәрсиз дејилсиз»)	267
•Ахшам сөлөт үчөкшәләр һәрә бир мәдмәзәдин»	267
•Качи һарыз етди ајрондан дүһөн бир гуш ким»	267
•Чүмәләрдә дүкән ачыза бакыла»	268
•Өјмә һөсөби, өјмәј шәһетә һөсөбир»	268
•Оғрулардан да бөдәкһәл гуһарбәзәләрәј»	268
Тәп көрүм! («Һөп кичиклар кичиһ икөн бөјүјүр»)	268
А.д. талдым («Бу кичиләк-франг мүсәлманын»)	268
•Мүртәчеләр, сөһини, кишворон Иранә јөһ»	268
•Мүлкн-Ширазә Зилдн-Сулатанын»	269
•Зилдн-Султана, амандар, вөрмөји Иранә јоһ»	269
•Онлар ки, едир һөрмөтү һамусуну тоғдар»	269
•Сахта бир хотиң-хам илә мөна һагыз јазыб»	269
Һаттөһин көһөн бир иһада дејир ки: («Кө- рөһөн Мөһәддинин Јаһыгы әһләһи мәһир?»)	269
•Төрчүмәһин һөгһөгә» дејир ки: («Хөстәмиз Әбдүләһи- һинд артыг сөгәлди, сөһриһин»)	270
•Дәрләр, Иран күһбөкүндән һар олуң әһбөтә ки»	271
Амәһнија императору Вилһелм дејир ки: («Мөһтарәм иранлылар, сиздөн төһөһинәмиз бөдур»)	271
Еј һуддөвәһинин иһтә'әфасындан доһа- һы бөстә кирмәк иһтә'әфосун Теһран та- чирани-гејрот-мәһдәһиләрынә! («Бөстә иһдәм әләһин, еј тачирани мө'тәһри»)	271
Һәтиф дејир ки («Бөс Шамакхыла мәктәби-һисәһ»)	272
•Шинди һәр милләт едир һөһсини ирфанә фәһ»	272
•Ејлә гөрмәм «һин»-дәһ, һин, гөрһурам «һөдвар»-дәһ»	272
Бакыла, Шамакхы јолунда һө һөб хөһәл һә бөһиндә охунан һөһәһи («Аһтә-әһтә, еј һачи, һизәр олуң кәһвәтәджн»)	272

Сәфил тачир дејир ки: («Бир һөчә һидир ки, јубуң иһтәһ»)	272
•Түһлөһөн иһн аһәр ки, Ширван»	273
•Бирәт әһиһә, бөһлиһәк, өһәдәд әд гојлөт кимн»	273
Дәр јөдәл тәһгәт олаң иранлыларын баһа- ләрына («Һик јуз гәрә олаң иранлыларын»)	273
•Бөс дејләһини бунча Мөһидлар хуруңи, иһада»	273
Ө, Гамкүсәра чавәб («Тәһһини-һарәт» сөзүңү «тарчүм») һаһиһә»	273
•Билдир иһјәјн-Сомәрғәһи етди Иран тачирн»	273
Шамакхыда («Өһри-һисгүмдур, сөһбә әһтиндә һаһмаз һәмән-һәм»)	274
. ислам дејир ки: («Шејхүһисләмларын, мүфтијн-исләмларын»)	274
•Күндә үч кағыз, бөһи көһәһи һәмә едәрәк»	274
•Иһтә бир һеј'әһн-таһрирјәһи»	274
•Еј дилбөри һуррјәһи, оһандан һарә аһш»	274
•Јуруудлур иһә мејдәһн-һәһәһи-сүһөн»	274

1911

С у а л («Ејс икөн шөхсә көрә һөһсини өјмөк, әзәб»)	276
•Ләһот сәһә, еј чөһд, ил бидад едирәһейн!»	276
•Еһштәмәјнә («Һәр сирһини кет сиздә һә молләһүмәј»)	276
•Гәһил јашәмәһдәһиз көзләр кәрдиң өлмөк»	276
Мәмдәлә дејир ки: («Һәһирүһүмәк, сөһә бөһдә күмәһин јох иһ»)	277
М ү х б и р с ү с т ә н ә н јә («Јаһыһын иһјәһн һәр күң- ки гөзәдә охудум»)	277
•Дөһр бир мүдәт олдү мәһлиһиниз»	277
•Әчләһиһә чөһд, һидарын мүтәғт унуғду»	277
М ү х а б и р а . Мәмдәлән: («Сөһкәһи сүһтан баһәм, сөј- лө, сөһни һикрин һәһир»)	277
М ү һ а в и р ө («Гәһғәһ эһн үч ил әһһиндә һә «һәһ»-әһдәһ»)	278
•Ел чөһир һәмәһи һин ләһот илә»	278
•Бүтүн Аһрәһдәл кәһмәб иһәһи, әһмә Бакыла»	278
Д ө р д и я л и г и р м а н ч («Кәһфи-әһһи етмөк дејил өврәтләрә шәр'ән һарә»)	278
•Мөһлә Әрәһәдәһһини иһә, јөһө мәһбәдл әһр!»	279
Т ә б р и з д ә н («Мөһләл Иһсәрд иһнә көндә ри һәл кәһмәзләрын мүфәттиһинә («Еј мүфәттиң, јөһләнн кәһмәзләрын аһтарна чөһ»)	279
Б а л р а м т о һ ф ә с и («Еј төкәһи молләһарын кәһһинә шәрбә, һөрүзү»)	279
•Еј муһлүләрүн сәһфәһи, һөрүзү!»	279
М о д л а ј н - Р у м и д е ј и р к и: («Махлүгү өһри бир бу гөдәр Сәһл-фәһл»)	279
•Ојлә бир төрчүмә ки, руһн-Шекспир көрчөк»	280

ИЛЛӨРИ МӨЛҮМ ОЛМАЖАН ТАЗИНАНӨЛӨР

Синәһдәр дејир ки: («Аһһинмәх: «Бир һөггә бул- сәһдәм оһа биләһтиндә»)	281
Өрдәбил һәһини Рөһшидүл муһкә («Еј гөһ- чөһмәг, өһсизләрә чөх ејлөмә әзәр»)	281

Ешидирик ки: («О заманда ки, Раймн хан жетишб Тоб- риаз»)	281
Мәмдәли дејир ки: («Русја дипломатиясына баг- ладим үмид»)	281
Насирумүлк Бақыдан Ирана азим ол- дугда («Манчэ Ирана обас эам еадјор Насирумүлк»)	282
«Сөјлө, тәсири нодир, тапдаларсан јазгыч?»	282
Ешидәна насинәт («Чаванкән фәғради етмә шика- јот»)	282
Мүһәррирләрә («Тәлимә диир одлу јазилмиш мәғалә- ләр»)	282
«Көрүчө шөхс бир әрбаби-сөрәтти үзүнчү»	282
«Шанли көрдүкчө мөни санки еадир сар фәләк»	283
Меншиков дејир ки: («Мәктәбә дүшмән олан бәзи мүғаләс (?) үләм»)	283
Дејрелер дејир ки: («Ели оладуу јердә оламаз ди- ну дејанот»)	283
«Һәмәданда тонагымдан хоһар алдым, кеј-шејк»	283
«Дүн кеһч Мир һашыма рәјадә көрдүм, сөјләдим»	284

БӘҢРИ-ТӘВИЛЛӘР

1906—1907

1906

«Әләмәи, сәркәш олуб»	287
---------------------------------	-----

1907

«Еј фәләк, зүлмүн әјәшләр»	289
«Еј әзилим, хәләфи, мајеји-иззү шәрәфим»	291

МУХТӘЛИФ ШЕ'РЛӘР

1902—1911

1902

«Үч јүз он доғуз иди бәд һөзәр»	295
---	-----

1903

«Шүкр дилләһ ки, афтаби-сүхән»	299
--	-----

1905

Бәјнәдмилләл («Әриниз хәлиш едәркән иттифәгу иттиһад»)	301
---	-----

1906

Истиғбал үчүн («Шинди вүс'әт вар икән бир иш көр исти: бай үчүн»)	303
--	-----

492

Сөз («Еј сөз, ила дәрәсм сәна хуршиди сөмавар!») 305

1907

Абдулла Чөвдәтти әш'арини тәхмис («Әчәб көшфи-нигаб етмәзи јарым руји-әнбадан»)	306
Тәрәне ји-ширәнә («Сүзүкү шаһрин ејиш сәфа дејилдә, нодир?»)	307
Шәхибәји («Јәр кетәдишә тәһсесүр дилә-шејдалә ду- рар»)	309

1908

Әһли («Учдун, еј руһи-пурфүтүни һөсән!»)	310
Рәһкүзәри-мәхлуғатда бир мейтәчи- мәсариф («Еј дәрбадар кәлиб үрәји тап олан чочуғи»)	311
Нәјәзи («Шанрам, чүни нәһифәм бузур әш'ар јазим»)	313
Саттар хан («Нали мәшүбүм көрүб, гәрә, дәмә диванә- дир»)	314

1910

Әғвали-һикәмпи јәдән мүғтәбис бир мән- зүмә («Көндү, ол тәлиби-һикмәт, — о һикмәт ким, һәг- гәдир»)	316
«Дәшадәччә хорабә Ширәнләс»	317
Тәбәзү («Сәрмәјеји-ирфанә исемл кәсб едәр исеһ?»)	320
Јәдәләччәб («Ла рәб, нодир Силәм сәбәб»)	321
Тәрбијә («Үмәтти рәһнүмәси төрбәјодир»)	322

1911

Аналар бәзәји («Кәр олса исеһәдә еаму ирфан»)	323
---	-----

ИЛЛӘРИ МӘ'ЛҮМ ОЛМАЈАН МУХТӘЛИФ ШЕ'РЛӘР

Руһум («Руһум, еј шәһСәзи-үләһјәт»)	324
Нитгә хитәб («Еј нәһифәи-бәдиһәпәрдәл»)	325
Аналар бәзәји («Бәзәк, бәзәк ки, дејирләр, чәһаб- рат дејил»)	327
Бәһзәтнә («Сөвдәји-мәвәдәтәдән»)	328
«Әшһәду-билләһи-әлијүә-әзим»	329
«Сән тири-чәһаб-диләсән, еј Сәјиди-сәркар»	330
«Хүмси-шәрәби сәјидә сағи вериб деһи»	331
«Сәбри-шејда ки, төркәи-шәһри-Ширән ејләди»	331
«Ше'р бир көһәри-јекәләјеји-ниғәдәдир»	331
«Аһиш-гәһләр әлиһидән үрәјим шимшиш иди»	331
«Истарәм өмәји мән, дәрк гәһчәр зиндән әһәл»	331

ГОҶАЛӘР

«Гојма кәдә, сәғијә, зәһиди мейхәнә?»	335
«Һәр сәри-мүјидә мии ашиғи-наләһиш вар»	336
«Вирәнә Шәмәхидә мәнә кәчч тәһһәмәз»	337
«Мәғруһи-сәри зүлфүңә гүлләб көрәмәз»	338

493

«Күшүн хунабейн-чашмилла номнак елэрэм»	339
«Кэр истэсэн ки, фитнейн-влэм ојанмасын»	340
«Истэсэн көндүм киши зүлфин-поришан олмасын»	341
«Еј дил, аманда, сиршин бикина билмасын»	342
«Еј суз, јена һәмдә олуб кыкыа зүлфүн»	343
«Хосрови-һусүн, азнам, сән имишсан тамч»	344

УШАГЛАРА АИД ШЕҖРЛӘР

1906—1910

1906

Мәктәб шәрҗисе («Мәктәб, мәктәб, но дилкүшәсэн»)	347
--	-----

1910

Мәктәб ушагларына төһфә («Догар исан ата оцарында»)	348
Мәктәб шакирдларына төһфә («Еј ушаглар, ушагыг эјәми»)	350
Тәбия илә хәстә («Бир тәбия келиб дә бир бинар»)	351
Гоча бағбан («Бир тагым көч јол канырында»)	352
Гарынча («Көрдүләр бир гарынча бир малхн»)	353
Молла Нәсрәддинн јорғаны («Кечә јатмаг заманы чатышмы»)	354
Искәндәр вә фәғир («Күн өнүлдә бир ачкүз мүтәр»)	355
Азарлы кәндәчи («Хәстә олмушду бир нәфәр дегән»)	357

1913-чү илдә «МӘКТӘБ» ЖУРНАЛЫНДА ЧАП ОЛУНАН ШЕҖРЛӘР

Ҷамуш вә сел («Бир киши сахлардым бир чамуш»)	359
Јалаңчы чобан («Бир чобан бир күн етди дагла һарај»)	360
Молла Нәсрәддин вә оғру («Молланнн Бөркүнү чалиб оғру»)	362
Өрүмчәк вә ипәк гурду («Бир өрүмчәк өзүн чәкиб дурду»)	363

ИЛЛӘРИ МӘҖЛУМ ОЛМАЈАН УШАГ ШЕҖРЛӘРИ

Артыг алыб әксик сатан таҗир («Бир нәфәр таҗир өз дүканында»)	364
Чүтчү («Чыхды күнәш, долду чаһан нур илә»)	366
Јаз күнләри («Кәл, кәл, а јаз күнләри!»)	367
Мәктәбә тәрҗиб («Мәним бағым, баһарым!»)	368
Һавәс («Һәвәс сәғ еләр исаннн һојат»)	370
Ушаг вә буз («Дәрә келән бир ушаг»)	371
Гарга вә түлкү («Пендир ағамда бир гара гарга»)	372
Ағачларын бәһси («Алма, палид, шам ағачы һал илә»)	373
Ушаг вә пул («Күчәдән бир чочуг јүјүрдү сә»)	375

ҲЕКАЈӘ

КИЧИК ҲЕКАЈӘ
(сәһ. 377)

ТӘРҶҮМӘЛӘР

1906—1910

1906

Фирдовсиннн «Шәһнамә»синдә	385
--------------------------------------	-----

1910

«Әл ачыб санл олмағын хошдур»	397
Хәјјамдан мәвалән тәрҶүмә («Бизн алдатма, хача, бир сөзүнә»)	397
«Көрдүм ичә дәстә тәзә күлләр»	397

ГЕҖДЛӘР

М. А. Сабир

ХОПХОПНАМЭ

(на азербайджанском языке)

Редактору *И. Солтан*

Рисамы *И. Зејналов*

Башни редактору *М. Гулијев*

Техничи редактору *С. Багырова*

Корректорлары

А. Зејналова, Г. Керимов

Ѕемелмагн верилмиси 8/VII-1960-чы ил. Чапа исвалымиси 11/XI-1960-чы ил. Кагыз форматы 60x92^{1/2}. Физики на шортн ч. в. № +^{1/2}. Јап. шак. Учет нәшр. вәраги 20,1+1 јап. шок. Сифариси № 436. Тиражи 40000. Гијрати 8 ман. 15 гән.

1.1. 1961-чи мадам гијрати 82 гән.

Азербайчан Девлат Нәшријјати, Баки,
Һусу һачијев кучеси, № 6.

Азербайчан ССР Мәдәнијјәт Нәшрлијјини
26 комиссар адына мәтбәси, Баки,
Фан Бајрамов кучеси, № 3.

Гижмэти 8 ман. 15 гэл.
1.1. 1961-чи нэлэи гижмэти 82 гэл.

894.362

C 13